

บทบาทพิธีสืบชะตาต่อวิถีชีวิตคนเชียงใหม่

THE ROLE OF THE LIFE PROLONGATION CEREMONY (SUERB CHA TA)
IN CHIANG RAI PEOPLE'S LIFESTYLE

ยงรัตน์ มีสัตย์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2553

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทบาทพิธีสืบชะตาต่อวิถีชีวิตคนเชียงราย
THE ROLE OF THE LIFE PROLONGATION CEREMONY (SUERB CHA TA)
IN CHIANG RAI PEOPLE'S LIFESTYLE

ยงรัตน์ มีสัตย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2553

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทบาทพิธีสืบชะตาต่อวิถีชีวิตคนเชียงราย
THE ROLE OF THE LIFE PROLONGATION CEREMONY (SUERB CHA TA)
IN CHIANG RAI PEOPLE'S LIFESTYLE

ยงรัตน์ มีสัตย์

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
2553

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธาน

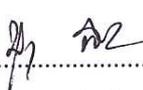
(รองศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์ วงษ์บูรณาวิทย์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา อุปโยคิน)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พณินทรา ธีรานนท์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นุชบา สิทธิไกร)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย)

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จทางการศึกษาครั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากหลายฝ่ายทำให้ผู้ศึกษามีกำลังใจและความเพียรพยายาม จนสามารถทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งผู้ที่มีส่วนในการสนับสนุนที่สำคัญที่สุดคือ ครอบครัว ได้แก่ คุณบุปผา มีสัตย์ และบุตร ซึ่งคอยให้กำลังใจเสมอมา ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความมุ่งมั่นอดทนยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณะครู อาจารย์ในอดีต และคณาจารย์สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ โดยเฉพาะ รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา อุปโยคิน ได้กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลักการเขียนวิทยานิพนธ์ อาจารย์พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง คอยให้คำแนะนำการเขียนวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษบา สิทธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผณินทรา ชีรานนท์ เป็นกรรมการที่ปรึกษา และรองศาสตราจารย์ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย ที่กรุณาเป็นกรรมการควบคุมการสอบวิทยานิพนธ์ คอยเสนอแนะตรวจสอบแก้ไข ให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ จนทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของจังหวัดเชียงรายทุกท่าน ทั้ง พระสงฆ์ และฆราวาส ที่อำนวยความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล ทำให้ผู้ศึกษาได้ข้อเท็จจริงเพื่อนำไปศึกษาและเขียนวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย และคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ที่กรุณาพิจารณาคัดเลือกกลุ่มประชากรในการศึกษา ทำให้การเก็บข้อมูลดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย หวังว่าผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม และประเทศชาติบ้านเมือง ขออานิสงส์ผลบุญจงบังเกิดกับครอบครัว และผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน

ยงรัตน์ มีสัตย์

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	บทบาทพิธีสืบชะตาต่อวิถีชีวิตคนเชียงราย
ชื่อผู้เขียน	ยงรัตน์ มีสัตย์
หลักสูตร	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา)
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา อุปโยคิน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญบา สิทธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผณิตรา ชีรานนท์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพิธีสืบชะตาต่อวิถีชีวิตคนเชียงราย ในด้านองค์ความรู้การสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย การสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนล้านนาเชียงราย และเพื่อศึกษาพิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย จากกลุ่มบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของท้องถิ่นเชียงราย ที่เป็นคนเชียงรายดั้งเดิม และคนต่างถิ่นที่มาอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย ทั้งพระสงฆ์ และฆราวาส ในเขตเทศบาลนครเชียงราย อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลกลุ่มประชากรทั้งคนเชียงรายเดิม และบุคคลทั่วไป มีความรู้ความเข้าใจในสาระสำคัญของพิธีสืบชะตาว่า เป็นพิธีกรรมที่ช่วยให้เกิดขวัญและกำลังใจ สร้างคุณธรรมจริยธรรม เช่น ความรัก ความสามัคคี ความกตัญญูกตเวที และความตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้แก่ผู้จัดพิธี หรือผู้ร่วมพิธีเป็นอย่างดี การสืบชะตาจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญครบถ้วน จึงจะทำให้เกิดความขลัง และศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้กับคนทั่วไป พิธีสืบชะตาสามารถนำมาปรับใช้เพื่อสร้างความสมดุลให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฟื้นคืนมาจากการถูกทำลาย ส่วนการดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตานั้นขึ้นอยู่กับความศรัทธาเลื่อมใสในพิธีกรรมของประชาชน

สิ่งสำคัญคือ จะต้องช่วยกันรณรงค์ให้คนในสังคมเห็นคุณค่าและความสำคัญของ พิธีสืบชะตา คือ การเรียนรู้กระบวนการของพิธีกรรมของประชาชน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยให้ ทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และจริงจัง ทั้งการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระ และการ ประกอบพิธีกรรมอย่างถูกต้อง โดยจัดให้เต็มพื้นที่เนื่องในโอกาสต่างๆ และเหนือสิ่งอื่นใด คือ ประชาชนจะต้องนำสาระสำคัญของพิธีกรรมสืบชะตาไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงใน ชีวิตประจำวัน ตามเจตนารมณ์ของการสืบชะตา

คำสำคัญ: พิธีสืบชะตา / วิถีชีวิตคนเชียงราย

Thesis Title	The Role of the Life Prolongation Ceremony (Suerb Cha Ta) in Chiang Rai People's Lifestyle
Author	Yongrat Meesat
Degree	Master of Arts (Culture Study)
Supervisory Committee	Assoc. Prof. Dr. Preecha Upayokin Assoc. Prof. Dr. Busaba Sitikarn Assoc. Prof. Dr. Phanintra Teeranon

ABSTRACT

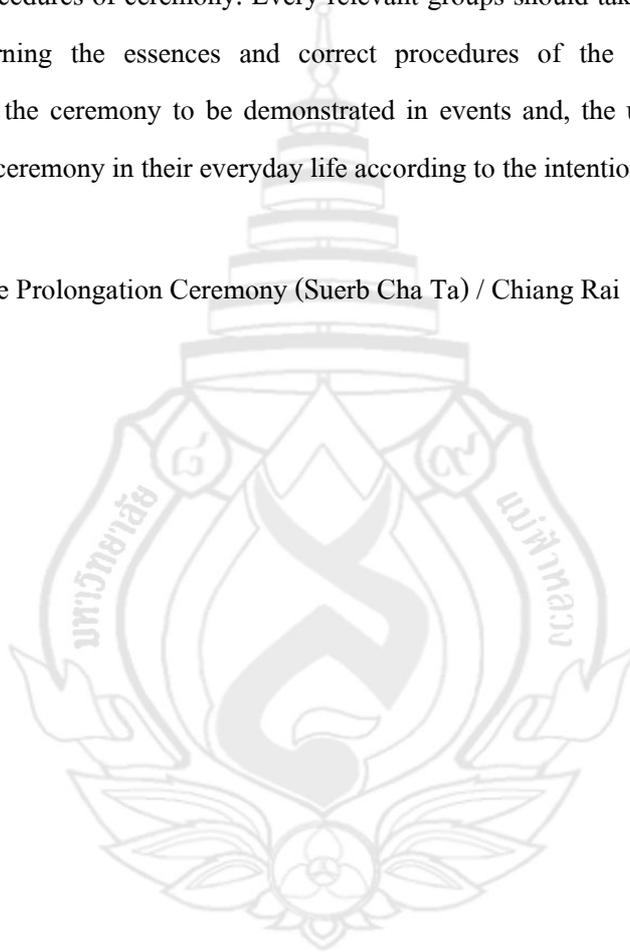
The objectives of this research is to study the role of the Life Prolongation Ceremony (Suerb Cha Ta) in Chiang Rai people's lifestyle, life prolongation in Chiang Rai people's everyday life and the ceremony of life prolongation culture in Chiang Rai from intellectuals in religion, art and Chiang Rai's local culture. Data are collected from both Chiang Rai natives and foreigners resided in Chiang Rai, Monks and laymen in local Municipality of Nakhon Chiang Rai, Muang District, Chiang Rai Province using qualitative researching method: intensive interviewing.

The result of the study shows that the population group, both Chiang Rai natives and other people, understand that Life Prolongation Ceremony is the motivating ceremony that promotes moral principle such as love, unity, gratefulness, and appreciating the value of nature and environment to the participants. To make the Life Prolongation Ceremony sanctified and sacred, which affects the faith of people, it must be composed of all necessary components. The Life Prolongation Ceremony can be adapted for restoring the balance of the damaged nature and

environment. The existence of the Life Prolongation Ceremony depends of the faith of people in the ceremony.

The important thing is, there should be campaigns to make people in society realize the values and importance of the Life Prolongation Ceremony, that is, educate them – children and adults – the procedures of ceremony. Every relevant groups should take participate seriously and widely by learning the essences and correct procedures of the ceremony, providing the opportunity for the ceremony to be demonstrated in events and, the utmost, people should use essences of the ceremony in their everyday life according to the intention of Life Prolongation.

Keywords: Life Prolongation Ceremony (Suerb Cha Ta) / Chiang Rai People's Lifestyle

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(3)
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(6)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	4
1.4 กรอบแนวคิดในการการศึกษา	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนาและวัฒนธรรม	7
2.2 คติความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านนา	25
2.3 คติความเชื่อเกี่ยวกับคน บ้าน และเมืองล้านนา	33
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนา	49

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า	
3	วิธีดำเนินการการศึกษา	55
3.1	กลุ่มประชากร	55
3.2	เครื่องมือเก็บข้อมูล	61
3.3	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	62
3.4	การวิเคราะห์ข้อมูล	63
4	ผลการศึกษา	64
4.1	องค์ความรู้การสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย	64
4.2	พิธีสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนเชียงราย	77
4.3	พิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย	95
4.4	ทัศนของคนต่างถิ่นที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายต่อพิธีสืบชะตา	97
5	สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	106
5.1	สรุปผลการศึกษา	106
5.2	อภิปรายผลการศึกษา	111
5.3	ข้อค้นพบใหม่	128
5.4	ข้อเสนอแนะ	129

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รายการอ้างอิง	131
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	136
ภาคผนวก ข ภาพการประกอบพิธีสืบชะตาประเภทต่างๆ	141
ประวัติผู้เขียน	162

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
2.1 ช่องโหลกการสร้างบ้านเรือน	46

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

พิธีกรรมเป็นกิจกรรมทางสังคม ที่เกิดขึ้นตามความเชื่อ หรือลัทธิทางศาสนาต่างๆ มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ จนถึงปัจจุบัน เพื่อทำหน้าที่แก้ไขอุปสรรค ปัญหาให้กับมนุษย์มาอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็ถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นให้สืบสานต่อๆ กันมาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็น รูปแบบ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลิตรกรรมเป็นแบบแผน ที่สังคมจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม และส่งผลให้เกิดความสุขทางจิตใจของผู้จัดและผู้ร่วมพิธี ในที่สุดกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ในจำนวนพิธีกรรมทั้งหลาย มีพิธีกรรมสืบชะตา ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่คนเชียงใหม่ให้ความสำคัญและปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น โดยเชื่อว่า เมื่อได้ปฏิบัติแล้วจะทำให้มีอายุยืนขวัญเย็น มีความสบายใจ เกิดความสุข หายจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ต่อสังคมบ้านเมือง ดังนั้น ในโอกาสต่างๆ เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญครบรอบวันเกิด งานทำบุญวันสงกรานต์ งานฉลองเสนาสนะของวัด โอกาสได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้น หรือในโอกาสเจ็บป่วยไม่สบาย จะนิยมจัดพิธีสืบชะตาอยู่เสมอ การสืบชะตาของคนในเชียงใหม่ ได้รับสืบทอดมาเป็นเวลาช้านานผ่านกระบวนการเรียนรู้ จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการประกอบพิธี และการสืบทอดทางวัฒนธรรมให้คนรุ่นต่อไป

สังคมล้านนาเป็นสังคมพึ่งพาธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ ภูมิประเทศของล้านนาจะประกอบไปด้วยภูเขา ป่าไม้ ห้วย หนอง คลอง บึงและที่ราบบริเวณหุบเขา ทำให้ภูมิประเทศอุดมสมบูรณ์ไปด้วย ป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ส่งผลให้อากาศเย็นสบายเกือบตลอดทั้งปี ด้วยสภาพแวดล้อมดังกล่าว จึงทำให้คนล้านนาเกิดความตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคน ซึ่งปัจจุบันธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ถูกทำลายด้วยฝีมือของคนทั้งที่ตั้งใจและรู้ไม่เท่าถึงการณ์ ทำให้ป่าไม้ถูกตัดและเผา ภูเขาถูกขุดหรือระเบิดนำหินและดิน ไปถมที่ราบลุ่มที่มีสภาพเป็น เรือก สวน ไร่ นา แหล่งกสิกรรม เพื่อ

สร้างบ้านจัดสรร เป็นเหตุให้แม่น้ำลำคลองตื้นเขิน สัตว์น้ำถูกจับ หรือล่า อย่างไม่ถูกวิธีทำให้ สัตว์บางชนิดเริ่มจะสูญพันธุ์ ข้อตกลง กติกา ระเบียบ กฎหมายของบ้านเมืองก็ไม่มีขีดความสามารถระงับยับยั้งผู้ฝ่าฝืนได้ ประชาชนและผู้นำทางจิตวิญญาณในแต่ละท้องถิ่นตระหนักใน เรื่องนี้ จึงได้นำศรัทธาความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านนามาผสมผสานกับพิธีกรรมทางพระพุทธ ศาสนา และองค์ความรู้การอนุรักษ์ธรรมชาติของศาสนาพราหมณ์ เป็นพิธีกรรมสืบชะตา เพื่อ จัดการกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนเกิดความ ตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ และเห็นโทษภัยที่เกิดขึ้นกับตนเอง และสังคม จึงนับว่า พิธีสืบชะตาได้มีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ใหม่ให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เรียกว่า พิธีสืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาป่าไม้ หรือสืบชะตาสัตว์ เป็นต้น

ปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์กำลังไหลเชี่ยว ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในล้านนา และเชียงรายเป็นอย่างมาก จารีต ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ดี งาม มีคุณค่ากำลังถูกกระทบจากวัฒนธรรมต่างถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะสังคมชุมชน เมือง การดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนเริ่มเปลี่ยนแหล่ง ผู้คนต้องเร่งรีบในการ ประกอบอาชีพ บุตรหลานต้องแยกย้ายไปศึกษาต่อ และทำงานในต่างถิ่น วัดวาอารามศาสน สถาน ที่เคยเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาให้แก่ประชาชน ถูกปล่อยให้เป็นที่ ของพระภิกษุสงฆ์เพียงลำพังนอกจากนั้น ในเขตชุมชนเมืองยังมีคนต่างถิ่นซึ่งไม่ใช่คนล้านนา ดั้งเดิมเข้ามาอาศัยตั้งหลักปักฐานทำมาหากินเป็นจำนวนมาก และมีอาชีพที่หลากหลาย บุคคล เหล่านี้มีอิทธิพลต่อระบบความคิด ต่อการดำรงรักษา จารีต ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งปกติธรรมดา กรณีพิธีกรรมสืบชะตาของล้านนา ซึ่ง เป็นพิธีกรรมสำคัญ และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคน ก็ได้รับผลกระทบจากวัฒนธรรมต่างถิ่น เช่นกัน

แม้ว่าพิธีกรรมสืบชะตาจะได้รับผลกระทบอย่างไร องค์กรที่มีความสำคัญต่อการ ดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตา ก็ยังเป็นองค์ประกอบหลักให้การประกอบพิธีกรรมนี้อยู่ เช่น องค์กร ศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีสืบชะตาได้แก่ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ต่างก็มีบทบาทสำคัญ ต่อพิธีสืบชะตาเนื่องจากพระสงฆ์เป็นองค์ประกอบในการประกอบพิธี ซึ่งจะขาดไม่ได้ ไม่เช่นนั้นพิธีจะไม่สมบูรณ์ ยังมีพระสงฆ์ที่อายุพรรษามาก หรือมีสมณะศักดิ์สูง หรือมีฐานะ เป็นเกจิอาจารย์มีชื่อเสียงมาก ก็ยังทำให้พิธีสืบชะตานั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ และขลังมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์ที่มาในพิธีจะมีจำนวนตั้งแต่ 5 รูป 7 รูป หรือ 9 รูป จะทำหน้าที่ ให้ศีล เจริญพระพุทธ มนต์ ประพรมน้ำพุทธมนต์ และอนุโมทนา สำหรับบทสวดที่พระสงฆ์นำมาสวดส่วนใหญ่ก็ เป็นการสวดพระปริตร แปลว่า “คุ้มครองป้องกัน” มนต์พิธี (กรมการศาสนา, 2548) คือการ

สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยเพื่อระงับโรคระบาด การเอาชนะมารร้ายที่มาขัดขวางการเจริญสมาธิและปฏิบัติธรรม การต่อสู้โรคร้ายไข้เจ็บด้วยพิจารณา พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ บทสวดมนต์ทำให้เกิดชัยชนะ บทสวดมนต์ทำให้พ้นภัย

ในส่วนของศาสนาพราหมณ์ ที่มีส่วนในพิธีสืบชะตาคือ การสวดในพิธีบูชาสะเดาะ นพเคราะห์ทั้ง 9 ของเจ้าพิธีก่อนที่จะประกอบพิธีสืบชะตา นอกจากนั้นก็มีการสืบชะตาต่างๆ เช่น ไม้ค้ำ ต้นหมาก ต้นอ้อย ต้นกล้วย และต้นมะพร้าว สัตว์ก็ ได้แก่ หอย ปู ปลา เต่า สิ่งเหล่านี้มาจากความเชื่อของศาสนาพราหมณ์เกี่ยวกับพิธีการสะเดาะเคราะห์แล้วปล่อยสัตว์ต่างๆอย่างไรก็ตามพิธีสืบชะตาได้นำเอาความคิดที่ผสมผสานกันระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์เป็นพิธีกรรมที่ลงตัว เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ จนกลายเป็นประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น (ล้านนา 8 จังหวัดภาคเหนือ) ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอนได้ปฏิบัติสืบกันมา

พิธีกรรมสืบชะตาเป็นพิธีที่ได้รับการยอมรับในสังคมคนเชียงรายทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนอย่างกว้างขวาง ดังจะปรากฏมีการจัดพิธีสืบชะตาขึ้นอยู่บ่อยๆ ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและเป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำเนินชีวิต เมื่อพิจารณาถึงบทบาทในการประกอบพิธีกรรมการสืบชะตาแล้ว จะเห็นว่า กลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีจำนวน 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1. กลุ่มบุคคลที่เป็นคนเชียงรายดั้งเดิม ทั้ง พระสงฆ์ และฆราวาส กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะอยู่ในฐานะที่คนเชียงรายยอมรับนับถือ เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในองค์กรต่างๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด พุทธสมาคมจังหวัด สถาบันทางการศึกษา และองค์กรสาธารณกุศลระดับจังหวัด

2. กลุ่มบุคคลต่างถิ่นที่ไม่ใช่คนภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด เข้ามาอาศัยอยู่ในเชียงราย โดยมารับตำแหน่งในส่วนราชการต่างๆ และได้เกษียณอายุราชการที่เชียงราย ตลอดจนผู้ประกอบการอื่นๆ บุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีประสบการณ์ทางด้านสังคม เป็นผู้ที่มีความรู้ความสนใจ งานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ กลุ่มบุคคลทั้ง 2 นับว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำรงอยู่ของขนบ ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นของคนเชียงราย โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการที่เกษียณอายุแล้วได้อาศัยอยู่ในเชียงราย ซึ่งกลายเป็นคนเชียงราย ไม่ยอมกลับภูมิลำเนาเดิม อีกกลุ่มหนึ่งคือ พระสงฆ์ ซึ่งบางรูปดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสในวัดสำคัญๆ ตลอดจนเป็นนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง บุคคลเหล่านี้ได้ซึมซับเอาประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นไว้ได้อย่างดี สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้นยังเป็นผู้มีหน้าที่ส่งเสริมขนบธรรมเนียม

ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงพิธีกรรมสืบชะตาด้วย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า เหตุใดพิธีกรรมดังกล่าวยังคงมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของคนเชียงรายในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงตามกระแสของโลกาภิวัตน์ ดังนั้น จึงน่าสนใจในการศึกษาว่า พิธีกรรมสืบชะตามีสาระสำคัญหรือแก่นสารอะไร ที่เป็นคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนเชียงราย โดยมุ่งศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลทั้ง 2 ดังกล่าว เพื่อเป็นข้อมูลการศึกษาเรียนรู้ ตลอดจนบริหารจัดการ การสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนรุ่นหลังต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้การสืบชะตาและการสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนเชียงราย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาพิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย
- 1.2.3 เพื่อศึกษาทัศนคติของคนต่างถิ่นที่มาอาศัยอยู่ในเชียงราย ต่อพิธีกรรมสืบชะตา

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา เป็นการศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงราย อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

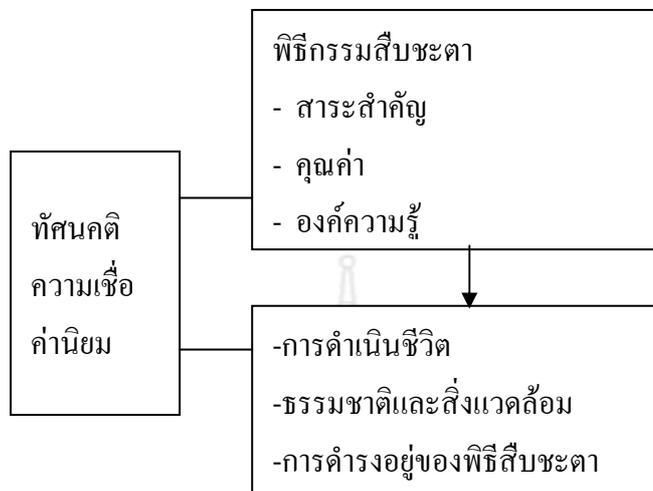
1.3.2 ขอบเขตเนื้อหา ศึกษาทัศนคติของประชากรต่อพิธีกรรมสืบชะตาว่ามีผลต่อวิถีชีวิตของคนเชียงราย ในด้านสาระสำคัญ คุณค่า องค์ความรู้ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิต การรักษา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตาในเชียงราย

1.3.3 ขอบเขตประชากร กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

1.3.3.1 คนเชียงรายดั้งเดิม จำนวน พระสงฆ์ 2 รูป ฆราวาส 13 คน

1.3.3.2 คนต่างถิ่นที่มาอาศัยอยู่ในเชียงราย จำนวน พระสงฆ์ 4 รูป ฆราวาส 16 คน

1.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

พิธีกรรม (Ritual) หมายถึง การบูชาแบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นพฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตน

การสี่ชะตา หมายถึง การต่ออายุ หรือทำให้เป็นผู้มีอายุยืนยาว เพื่อความเจริญก้าวหน้าเพื่อให้มีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองหรือเกิดความสุขสวัสดีมงคลแก่ตนเอง

วิถีชีวิต (Lifestyle) หมายถึง ทางดำเนินชีวิตของคนหรือสัตว์เป็นไปตามสภาวะแวดล้อมซึ่งแตกต่างกันออกไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสุขและความอยู่รอดของชีวิต

ทัศนคติ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง ว่ามีลักษณะอย่างไร มีความรู้สึกทางบวกหรือทางลบ (positive or negative) ชื่นชอบหรือไม่ชื่นชอบ (favorable or unfavorable) หรือเห็นด้วยหรือคัดค้าน (pro or con) ของประชากรทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคนเชียงรายดั้งเดิมและกลุ่มคนที่มาจากภาคอื่น และอาศัยอยู่ในเชียงราย ทั้งเป็นพระสงฆ์และฆราวาส

ความเชื่อ (Belief) ความรู้สึกนึกคิดที่เห็นจริงด้วยกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดว่าสิ่งนั้นเป็นความจริงเกิดการยอมรับสืบทอดกันต่อๆ มา มีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชนที่มีต่อสิ่งต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลหรือพื้นฐานความเป็นจริง ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึง ความเชื่อในดวงวิญญาณ ภูตผี คาถา อาคม โขคลาง ไสยศาสตร์ต่างๆ เท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

ค่านิยม (Value) หมายถึง สิ่งที่สังคมถือว่ามีความพึงปรารถนาต้องการให้เป็นเป้าหมายของสังคมและปลูกฝังให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิตควรหลีกเลี่ยง เช่น ความยากจน สิ่งมีคุณค่า นำปรารถนา หรือนำความสุขมาให้มีทั้งเป็นวัตถุและไม่เป็นวัตถุ

คนเชียงรายดั้งเดิม หมายถึง คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเชียงรายมาเป็นเวลานาน หรือคนที่อพยพครอบครัวมาจากจังหวัดในภาคเหนือตอนบน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี และ วัฒนธรรมเชียงราย และมีความรู้ ความเข้าใจงานด้าน ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี

คนต่างถิ่น หมายถึง คนที่มาจากต่างจังหวัด (ไม่ใช่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน) อพยพครอบครัวมาอยู่ในเชียงราย หรือ มารับตำแหน่งหน้าที่การงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในจังหวัดเชียงราย จนเกษียณอายุ ไม่ยอมกลับภูมิลำเนาเดิม และเป็นผู้ที่มีความสนใจงาน ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทสืบทอดต่อวิถีชีวิตคนเชียงราย บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านประเพณีพิธีกรรมการสืบทอด เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยครอบคลุมหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนาและวัฒนธรรม
- 2.2 คติความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านนา
- 2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับคน บ้าน และเมืองล้านนา
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมสืบทอดแบบล้านนา

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนาและวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของพิธีกรรม

พิธีกรรม คือการกระทำ หรือการแสดงออก หรือการปฏิบัติชุดหนึ่งของมนุษย์ที่เกิดจากความเชื่อตามความคิด ทศนคติ ค่านิยม ลัทธิศาสนาที่นับถือ เพื่อให้เห็นคุณค่าสิ่งนั้นๆ นับว่าพิธีกรรมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (หน้า 788) อธิบายความหมายของพิธีกรรม คือ การบูชา แบบอย่าง หรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา

พิธีกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเพณี ซึ่งประเพณีเกิดจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ทศนคติ เอกลักษณะ ค่านิยม และความเชื่อของคนในสังคมต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อเกิดความเชื่อยอมทำให้เกิดการกระทำ ที่คนในสังคมเชื่อว่าจะได้รับความสุข การกระทำต่างๆ เหล่านี้เรียกว่า พิธีกรรม พิธีกรรมเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ หรือเป็นความบังเอิญ และโดยคนเป็นผู้บัญญัติขึ้น

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ (2536) ได้กล่าวไว้ในประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทยว่าพิธีกรรม (Ritual) เป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามค่านิยม ทศนคติ ความคิดและ

ความเชื่อ เมื่อกระทำแล้วย่อมมีผลตอบสนอง ทำให้ได้รับประโยชน์ตามที่คาดหวังเอาไว้ ทำแล้วมีผลให้จิตใจเบิกบาน เป็นสุข

พิธีกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติกันอยู่ทั้งในอดีตตลอดมา จนถึงปัจจุบันนี้ ในระยะแรกไม่เกี่ยวกับศาสนา แต่เมื่อเกิดมีศาสนาขึ้น จึงมีผู้นำเอาพิธีกรรมเข้าไปเกี่ยวข้องกับศาสนา เพื่อให้เกิดความศรัทธา เกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ความกล้าหาญ ฯลฯ ส่วนมากเป็นพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งชาวไทยนับถือมาก่อน ต่อมาเมื่อยอมรับนับถือศาสนาพุทธเข้ามาในวิถีชีวิต พิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์จึงเข้ามาผสมผสานในศาสนาพุทธ โดยถือว่าถ้าพิธีกรรมใดปฏิบัติแล้วไม่ก่อให้เกิดใคร่ครวญ ช่วยให้เกิดความสุข ความสบายใจก็ย่อมกระทำไม่ได้ ไม่มีอะไรขัดข้อง ซึ่งตรงกับพุทธพจน์แสดงหลักศรัทธาในกาลามสูตรว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครยึดถือปฏิบัติถูกถ้วนแล้ว จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายพึงถือปฏิบัติบำเพ็ญธรรมเหล่านั้น” (พระราชนิพนธ์, 2528 หน้า 136)

ฐาปนี (2549) ได้ให้ความหมายของคำว่า “พิธีกรรม” ในพิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่นว่า พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์ พึ่งปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตนตามความเชื่อและความศรัทธา ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชา หรือการปฏิบัติในการทำพิธี พิธีกรรมสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. พิธีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ได้แก่ พิธีแต่งงาน พิธีขอขมา พิธีบายศรี พิธีศพ พิธีเลี้ยงผี หรือพิธีแต่งแก้ ฯลฯ
2. พิธีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ การทำบุญบ้าน พิธีที่ปฏิบัติประจำปี หรือพิธีสิบสองเดือน ฯลฯ

Emile Durkheim (1995) นักสังคมวิทยาจากสำนักฝรั่งเศส ได้อธิบายว่า พิธีกรรมสามารถสร้างคุณธรรม และศีลธรรม การวิเคราะห์พิธีต่างๆ มีความสำคัญมาก ในมุมมองของ Durkheimian ต่อพิธีกรรม ก็คือ 1) พิธีกรรมคือการแสดงหมู่หนึ่ง 2) การแสดงออกในด้านเหนือมนุษย์ 3) มีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อ 4) มีหน้าที่ทั้งสร้างและแพร่กระจายระบบการจัดระเบียบของสังคมและศีลธรรม Durkheim ยังเน้นว่าพิธีกรรมจะต้องเกี่ยวกับศาสนา เพราะฉะนั้นพิธีกรรมควรต่อต้านสภาพแวดล้อมที่ไม่เกี่ยวกับศาสนา นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงพิธีกรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยอธิบายว่า พิธีกรรมไม่ว่าจะทำให้ผู้ร่วมมีชีวิตชีวา มากแค่ไหน ก็ยังเป็นปรากฏการณ์ที่มีกฎเกณฑ์ และระเบียบ การเคลื่อนไหวที่คาดเดาไม่ได้ การตะโกนเสียงดัง และไม่แน่นอนก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น อารมณ์ของผู้คนโดยรวมไม่สามารถ

แสดงออกอย่างเป็นกลุ่มได้ หากไม่มีความสามัคคี หรือการเคลื่อนไหวที่พร้อมเพรียงกัน ท่าทางและเสียงร้องจะเริ่มเป็นจังหวะที่สม่ำเสมอ และกลายมาเป็นเพลงและทำเต้น

ความคิดของ Durkheim ในการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรม และพิธีการเพื่อไปสู่การปฏิบัติในทางศาสนา โดยกล่าวว่า การปฏิบัตินั้นคือการเปลี่ยนความเชื่อให้เป็นการกระทำ ความเชื่อและสิ่งแทนที่ หรือความหมายนั้นจะถูกแสดงให้เห็นในพิธีกรรม การตีความหมายนั้น ไม่ใช่แค่การเสนอแนะความคล้ายคลึงเหมือนกับการตีความหมายอื่นๆ พิธีกรรมทำให้ความคิด กลายเป็นการกระทำที่เห็นด้วยกับความเป็นไป และการยอมรับของความหมายนั้น แทนที่จะตีความหมายแบบไร้จิตวิญญาณ เช่นการให้นักแสดงปฏิบัติตามตำรา : พื้นฐาน ในการดำเนินการของพิธีกรรมนั้นอาจจะเหมือนกัน แต่การเน้นย้ำและความแตกต่างเล็กน้อยของ บทท่อนั้น ก็คือพื้นฐานของการชื่นชมความงาม ในขณะที่เดียวกันพิธีกรรม ทำให้ตัวแทนหรือ ความหมายเปลี่ยนแปลง ทำให้ความเชื่อนั้นมีบทละครมาเกี่ยวข้อง ทำให้สามารถนำตัวแทน ความหมายนั้นมาใช้ได้เช่นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ สามารถโต้ตอบได้ และสามารถใช้ในการ สนับสนุนศาสนานั้นได้

ดังนั้น ความหมายของพิธีกรรม ก็คือ การกระทำของมนุษย์ที่แสดงออกตามความเชื่อ ทักษะคติ ค่านิยม ที่มีต่อศาสนา หรือ ลัทธิ เพื่อให้เกิดความสุขความสบายทางจิตใจ ด้วยวิธีการ และรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพูด การร้อง การยืน การนั่ง การเดิน การวิ่ง การเต้น ตลอดจนการ กระทำอื่นๆ ทั้งเดี่ยว และหมู่ มีการถือปฏิบัติสืบๆ กันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ความหมายและ ความสำคัญของพิธีกรรมสามารถนำไปใช้อธิบายกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพิธีสืบชะตาว่า กิจกรรมใดเป็นพิธีกรรม และกิจกรรมใดไม่ใช่พิธีกรรม ซึ่งจะทำให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจ ยิ่งขึ้น

การศึกษาพิธีกรรมสืบชะตาต่อวิถีชีวิตคนเขียงราย เป็นการศึกษาเกี่ยวกับคติความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับ คน บ้าน เมือง และชนชาติสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงนำความรู้ เรื่องความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการอธิบายความให้เกิดความเข้าใจในการศึกษา

2.1.2 ความเชื่อ

เสฐียรโกเศศ (2508, หน้า 71) กล่าวถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1.2.1 ความเชื่อเรื่องผีसाग เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณ ชาวล้านนาแต่โบราณเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้ และจากความเชื่อดังกล่าวคัมภีร์สืบชะตาก็เป็นวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่ยืนยันความเชื่อนี้ โดยกล่าวถึงเกี่ยวกับเรื่องทศพิशलวง และที่อยู่ในแต่ละวันว่าอยู่ที่ไหน การ จะหาที่อยู่ท่ามาหากินอย่าได้ไปตรงกับที่พิशलวงอยู่

2.1.2.2 ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาอาคมเครื่องรางของขลัง “เวท” เป็นชื่อใน คัมภีร์ศาสนาพราหมณ์มี 4 หมวดใหญ่หมวดหนึ่งเรียกเป็นภาษาไทยว่าคัมภีร์พระเวท บรรจุ ความสำหรับรับใช้สวดศุติเทวดา ถ้านำไปใช้เสกเป่าเพื่อบังคับผีหรือเทวดาให้บันดาลในสิ่งที่ ตนปรารถนาก็เรียกว่า “มนต์” มนต์แปลว่า คำศักดิ์สิทธิ์สำหรับใช้เสกเป่า “คาถาอาคม” คือ อักษรหรือข้อความที่ผูกขึ้นซึ่งถือว่ามิอำนาจลึกลับ เมื่อนำไปใช้ตามลัทธิที่กำหนด “เครื่องราง ของขลัง” คนไทยเชื่อว่าเครื่องรางของขลังเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองป้องกันผู้ที่เป็นเจ้าของได้ จะทำให้อยู่ยงคงกระพันหนังเหนียวยิงฟันไม่เข้ามีหลายประเภท เช่น พระเครื่อง ตรีศูติยันต์ วาน เหล็กไหล เป็นต้น

ระบบความเชื่อและสังคมมนุษย์เป็นคนละส่วนกัน แต่มักจะมีการใช้ควบคู่กันอยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพราะสมาชิกในสังคมจำเป็น จะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์ตอบโต้กันอยู่เสมออย่าง ต่อเนื่อง การพึ่งพาอาศัยกันทางสังคมทำให้มนุษย์จำเป็นจะต้องมีสื่อกลางที่เป็นแบบแผน เดียวกัน และแบบแผนทางความคิดความเชื่อ นั้นจึงมีลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม โดยทั่วไปเราจะเข้าใจแล้วว่าเวลาเราจะทำอะไรพูดอะไรขึ้นมานั้นเราจะต้องรู้ล่วงหน้าว่าจะพูด กับใคร โอกาสไหนสิ่งเหล่านี้เราเรียกว่าเรามีความเชื่อในแง่ค่านิยม ซึ่งหมายถึงเกณฑ์หรือ คุณค่าที่มีอยู่ในใจของมนุษย์ที่มนุษย์ใช้ประเมินตัดสินว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ค่านิยมเป็น ความเชื่อที่เกิดขึ้นภายในใจและมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งมนุษย์จำเป็น จะต้องกระทำหรือแสดงออกหรือสัมพันธ์กับผู้อื่นความเชื่อเกี่ยวกับค่านิยมนี้ อาจหมายถึงความ โน้มเอียงหรือแนวทางที่คนจะประพฤติตนในทางใดทางหนึ่งที่จะพิจารณาไตร่ตรองไว้แล้วว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่สำหรับตัวเอง และสังคมยอมรับนับถือ ก็จะปฏิบัติตามแนวคิดนั้นอย่าง สม่าเสมอ อย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การให้ความหมายของความเชื่อ ในแง่ที่ เกี่ยวข้องกับระบบสังคมหรือวัฒนธรรมอาจพิจารณาได้ว่าจะไม่เรียกเป็นค่านิยมหากไม่ คำนึงถึงผลที่ตามมาของการกระทำนั้นๆ

2.1.3 ศาสนา

สุพัตรา สุภาพ (2536) ศาสนาเป็นสิ่งที่มิมีมานานแล้ว ศาสนาเกิดจากความกลัวสิ่งต่างๆ ที่ล้อมรอบตัว เป็นความเกรงกลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ไม่สามารถอธิบายได้ เช่น พายุ ร่อง ไฟผ่า น้ำท่วม แผ่นดินไหว พระอาทิตย์ พระจันทร์ มนุษย์จึงต้องพยายามกราบไหว้เอาใจ และ กราบไหว้บูชาเพื่อขอความเมตตาคุ้มครองป้องกันให้ปลอดภัย และบันดาลให้มนุษย์ได้สิ่งที่ หวังไว้ มนุษย์จึงเคารพด้วยความเกรงกลัว ด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับชีวิตตน และส่วนรวม ก่อนที่จะมีศาสนาใดๆ เกิดขึ้นในโลก มนุษย์ได้มีการเชื่อถือลัทธิต่างๆ มาก่อน แล้ว มีการอ้อนวอนบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอพร และขอความคุ้มครอง แต่ไม่มีผู้ใดเป็น

ศาสนานำออกเผยแผ่ในรูปของศาสนา มาในสมัยพระพุทธเจ้า ความเชื่อเหล่านี้ได้เกาะตัวเข้า และถูกเผยแผ่โดยคณาจารย์เป็นกิจลักษณะ ซึ่งต่อมากลายเป็นลัทธิใหญ่ เช่น ลัทธิพราหมณ์ ศาสนามีปรากฏอย่างสมบูรณ์เมื่อ 26 ศตวรรษที่ล่วงมานี้เอง

ศาสนาหมายถึงคำสั่งสอน ซึ่งแต่ละศาสนาอาจจะมีคำสั่งสอนเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันทั้งในด้านรูปลักษณะ (form) และหน้าที่ทางสังคม (function) โดยมีจุดหมาย เช่นเดียวกัน คือ สอนคนให้เป็นคนดี ให้คนเข้ากับสังคมหรือยอมให้สังคม ให้คนมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้มีความสามัคคี ให้มีบรรทัดฐานในการปฏิบัติ ตลอดจนเป็นที่รวมแห่งความเชื่อและความเคารพนับถืออันสูงสุดของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วศาสนาจะต้องประกอบด้วย

1. มีผู้ประกาศ หรือศาสดา คือ ผู้สอนหรือผู้ก่อตั้งศาสนาที่มีปรากฏหลักฐานอยู่ในประวัติศาสตร์
2. มีคำสอนในศาสนารวมทั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวคือข้อความที่ท่องจำสืบต่อกันมา แล้วจารึกไว้ในคัมภีร์
3. มีผู้สืบทอดหรือผู้แทนเป็นทางการของศาสนานั้นๆ หรือผู้รับคำสอนนั้นมาปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ พระ หรือ นักบวช ซึ่งมีคุณสมบัติตามที่แต่ละศาสนาได้กำหนดไว้
4. มีศาสนสถาน คือ เป็นสถานที่เคารพหรือเป็นที่ตั้ง หรือเป็นปูชนียวัตถุ เช่น วัด โบสถ์ วิหาร เป็นต้น
5. มีสัญลักษณ์หรือเครื่องหมาย หรือ สิ่งแทน พิธีกรรม รวมทั้งปูชนียวัตถุ (ที่เคารพบูชา) เช่น พระพุทธรูป ไม้กางเขน เป็นต้น
6. เป็นเรื่องที่เชื่อถือได้ และมีการปฏิบัติตามความเชื่อนั้น

2.1.3.1 องค์ประกอบของศาสนา

1. พิธีกรรม (Ritual of ceremony) พิธีกรรมก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก่อให้เกิดความกลมไส และความจงรักภักดีต่อศาสนา แต่ละศาสนาจึงต้องมีพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด แต่งงาน ล่าสัตว์ สวดอ้อนวอน การบูชา การตาย เป็นต้น
2. สัญลักษณ์ (Symbolism) เป็นสัญลักษณ์ของแต่ละศาสนา เพื่อให้สาวกได้มีเครื่องหมายแสดงต่อกันว่าตนอยู่ในศาสนาใด หรือใช้เป็นเครื่องหมายยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น ศาสนาพุทธมีพระพุทธรูป ศาสนาคริสต์มีไม้กางเขน ศาสนาอิสลามถือพระจันทร์เสี้ยว บางศาสนาใช้รูปเคารพต่างๆ

3. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Sacred objects) ปกติสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะหมายถึง สัญลักษณ์ของศาสนา คือ จับต้องได้หรือจับต้องไม่ได้ก็ได้ เช่น พระ น้ามนต์ วัตถุอาอาราม เจดีย์ รอยพระพุทธรบาท โบสถ์ แม่น้ำ ภูเขา คำสวด กุศมี ปีสาง เทวดา พระเจ้า ฯลฯ

4. องค์กร (Organization or building) องค์กร เช่น วัด โบสถ์ วิหาร ฯลฯ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของศาสนา องค์กร หมายถึง พระ นักบวช นักสอนศาสนา หมอผี โดยบุคคลเหล่านี้จะทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาของตน ตลอดจนช่วยประกอบพิธีกรรมต่างๆ หากองค์กรเข้มแข็งศาสนาก็จะแผ่ขยายไปได้อย่างมั่นคง เช่น ศาสนาคริสต์ และอิสลามที่มีองค์กรที่อุทิศชีวิตเพื่อความดำรงอยู่ของศาสนา ศาสนาทั้งสองจึงมีผู้นับถือเกือบทั่วโลก

5. คำสอนหรือความเชื่อ (Theology or belief) ทุกศาสนามักจะสอนคนให้เป็นคนดี มีศีลธรรม โดยแต่ละศาสนาก็มีความเชื่อของตนเป็นพื้นฐาน เช่น ศาสนาคริสต์ เชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลก ศาสนาพุทธเชื่อเรื่อง นรก สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด เป็นต้น ส่วนศาสนาใดจะเน้นเรื่องใดก็แล้วแต่ความเชื่อของศาสดาหรือสาวกของศาสนานั้น ความเชื่อจึงอาจจะเชื่อด้วยความศรัทธา หรือเชื่อด้วยปัญญาและการให้เหตุผลก็ได้ เพราะศาสนาเป็นของทุกคนหากใครต้องการยึดมั่น หากศาสนาใดมีการประสานกลมกลืนกับปัญญา ความคิด และจิตใจของคนศาสนานั้นก็จัดว่าเป็นศาสนาที่ดี และเหมาะสมกับความเป็นอยู่ของชาติที่นับถือ

2.1.3.2 ความเชื่อของศาสนาพุทธ

พิฑูร มลิวัดย์ และ ไสว มาลาทอง (2531) กล่าวว่า ศาสนาพุทธเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ปฏิเสธเรื่องพระเป็นเจ้าสร้างโลก แต่สอนว่าโลกปรากฏเกิดขึ้นตามธรรมชาติ กรรมเป็นผู้สร้างสรรพสัตว์และทำให้แตกต่างกัน เพราะการกระทำของตน เชื่อมั่นในผลของกรรมเรียกว่า “กรรมลิขิต” คำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนไม่ผูกขาด ให้สิทธิเสรีภาพแก่ผู้นับถือ สอนให้คนเป็นใหญ่ในตัวเองเคารพตนเองยึดตนเองเป็นที่พึ่ง การกระทำของตนเป็นการชี้โชคชะตาของผู้กระทำ การกระทำเป็นไปด้วยเหตุผล ไม่สอนให้คนเชื่ออย่างงมงาย พระพุทธศาสนาปฏิเสธการนับถือชั้นวรรณะให้สิทธิเสรีภาพแก่ผู้นับถือ ไม่เลือกชั้นวรรณะ สอนให้ดำเนินตามสายกลางอาศัยเหตุผลเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติ ปฏิเสธการบูชาอัยย สอนให้ศาสนิกแผ่เมตตา และความรักใคร่ไปยังสรรพสัตว์โดยไม่มีประมาณ ไม่แสวงหาความสุข ที่ได้มาจากความทุกข์ของคนอื่น โดยถือหลักว่า เมื่อสัตว์อื่นมีความสุข เราย่อมมีความสุขด้วย

แม้แต่พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติ และไม่ให้สาวกแสวงหาความสุขส่วนตน แต่ไปเบียดเบียนผู้อื่น ก็ได้ทรงโปรดบัญญัติไว้ ในที่นี้ขอยกการประยุกต์พระวินัยเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. สึกขาบว่าด้วยการอนุรักษัทรพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอม

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเขาคิชฌกูฏพร้อมด้วยพระภิกษุทรงทอดพระเนตรเห็นภูฏีอันงดงามของพระภิกษุรูปหนึ่งสร้างด้วยดินเผา พระองค์ได้ชี้ให้ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายดู และตรัสว่าไม่ควรทำ เป็นการไม่เหมาะสม เนื่องจากดินโคลนที่นำมาสร้างภูฏีนั้นมีสัตว์เล็กทั้งหลายอาศัยอยู่ซึ่งเป็นการเบียดเบียนสัตว์ นอกจากนี้ยังต้องเผาดินให้เกิดความแข็ง ซึ่งทำให้เกิดมลพิษทางอากาศอีกด้วย ดังนั้นพระองค์จึงห้ามภิกษุทำภูฏีดินล้วนเพื่ออยู่อาศัย ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ

2. การประยุคต์พระวินัยเพื่ออนุรักษัทรพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอม

พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้นั้น นอกจากจะช่วยอนุรักษัทรพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอมแล้ว ยังสามารถปรับปรุงให้เข้ากับกาลสมัย สังคม และท้องถิ่นได้ โดยอาศัยหลักมหาปเทศ 4 ประการ ได้แก่ 1) สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควรสิ่งนั้นไม่ควร 2) สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควรแต่เข้ากันกับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร 3) สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตว่าควรแต่เข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร 4) สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควรแต่เข้ากันกับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร หลักมหาปเทศ 4 ประการนี้ พระพุทธองค์มีพระประสงค์ให้พระสงฆ์สาวกปรับปรุงพระวินัยให้เข้ากับกาลสมัยได้ (องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก, 2541)

พิธีกรรมสืบชะตาเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เกิดจากความเชื่อของคนในท้องถิ่น และผสมผสานกับหลักศาสนาพุทธและพราหมณ์ จึงมีความจำเป็นจะต้องศึกษาแนวคิดของนักวิชาการด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนาเข้าอธิบายเพื่อให้ทราบผลการศึกษเกี่ยวกับพิธีสืบชะตา

2.1.3.3 ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู

ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก มนุษย์ สัตว์ และวัตถุธาตุทุกชนิดมาจากพระพรหมผู้เป็นเจ้าของ เป็นผู้กำหนดดวงชะตาของสัตว์ ดังนั้นสรรพสัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นไปตามลิขิตของพระองค์เรียกว่า “พรหมลิขิต” ศาสนาพราหมณ์เป็นคำสอนที่ผูกขาด ถือว่าคำสั่งสอนของพระเจ้าเป็นของศักดิ์สิทธิ์พระเจ้าตรัสไว้อย่างไรต้องนับถืออย่างนั้น วิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้ สอนให้มีการถือชั้นวรรณะ มนุษย์ไม่เหมือนกัน ร่วมกันไม่ได้ จำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้นับถือ การปฏิบัติของศาสนิกบางครั้งเคร่งครัดเกินไป บางครั้งก็ย่อหย่อนเกินไป เป็นทางสุดโต่งที่นำไปสู่อันตราย ศาสนาพราหมณ์นิยมการบูชาัญญด้วยการฆ่ามนุษย์ และสัตว์เพื่อสังเวยพระเจ้า อ้อนวอนให้ทรงโปรดปราน แต่เป็นการทรมานคนอื่น สัตว์อื่นเพื่อความสุขและความปลอดภัยของตนเอง เป็นการแสวงหาความสุขบนความทุกข์ของ

คนอื่น ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาธรรมชาติ เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะเอาชนะธรรมชาติโดยมีความเชื่อว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่มีอิทธิพลเหนือธรรมชาติ จึงทำให้เกิดความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เวลากลางคืนมืด มองอะไรไม่เห็นก็เกิดความกลัว พอพระอาทิตย์มีแสงสว่างก็ดีใจ หายหวาดกลัว จึงนับถือพระอาทิตย์ (สุริยะเทพ) จึงเป็นจุดเริ่มแรกของศาสนาที่นับถือพระอาทิตย์ ต่อมาเมื่อเห็นอากาศยอมให้พระอาทิตย์โคจรไปมาได้ จึงได้นับถือวรุณ (วรุณเทพ) คือ เทวดาประจำอากาศ และประทานฝนให้อีก นี่เป็นเหตุที่ทำให้ศาสนาพราหมณ์นับถือธรรมชาติ และอำนาจของธรรมชาติในนามของเทพหรือเทวดา ต่อมาจึงเกิดเทวดาขึ้นมากมาย เช่น รุกขเทวดา เทวดาประจำต้นไม้ นางธรรณีเทวดาประจำแผ่นดิน ฯลฯ

2.1.3.4 ความเชื่อของศาสนาคริสต์

สุพัตรา สุภาพ (2536, หน้า 87) ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาสำคัญและยิ่งใหญ่ของโลกศาสนาหนึ่ง มีคตินิยมนับถือเกือบจะทั่วโลก ศาสนาคริสต์มีที่มาจากศาสนายิว โดยมีแหล่งกำเนิดที่ปาเลสไตน์ (Palestine) และเกิดหลังศาสนาพุทธ 543 ปี คำสอนที่สำคัญของศาสนา คือเรื่องความรัก คือ ให้รักพระเจ้า รักครอบครัว รักเพื่อนมนุษย์ ให้เมตตาต่อผู้ที่กระทำผิดโดยไม่ตั้งใจ ให้ระลึกถึงผู้ที่อยู่ในที่คุมขัง เห็นใจผู้ที่มีทุกข์ ให้ทำความดีและว่านอนสอนง่าย อดทน ให้ยึดมั่นเคารพบูชาในองค์ 3 คือ พระบิดา หมายถึงพระยะโฮวา พระบุตร คือ พระเยซู และพระจิต คือ ทั้งพระบิดาและบุตร อันเป็นวิญญานอันศักดิ์สิทธิ์ คัมภีร์คริสต์ศาสนาเรียกว่าไบเบิล (Bible) แบ่งเป็น 2 คัมภีร์ คือ 1) พระคัมภีร์เก่า (Old Testament) เป็นลัทธิศาสนายิวโบราณ (ซึ่งนับถือพระยะโฮวาว่าเป็นพระเจ้าองค์เดียว ซึ่งเป็นต้นคัมภีร์ของคริสต์ศาสนา) ที่ว่าด้วยการสร้างโลก บัญญัติ 10 ประการ ได้แก่ 1. ห้ามเคารพพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระยะโฮวา 2. ห้ามนับถือรูปบูชาใดๆ 3. ห้ามเอ่ยนามพระยะโฮวาโดยไม่สุภาพ 4. จงหยุดพักผ่อนในวันที่ 7 ของสัปดาห์ (วันอาทิตย์) เรียกว่าวันพระ เริ่มแต่ค่ำวันศุกร์ไปจนถึงค่ำวันเสาร์ และให้ทำงานเพียง 6 วันในหนึ่งสัปดาห์ 5. จงเคารพยกย่องบิดามารดา 6. ห้ามฆ่ามนุษย์ 7. ห้ามผิดลูกเมียท่าน 8. ห้ามลักทรัพย์ 9. ห้ามเป็นพยานเท็จ 10. ห้ามโลภของท่าน 2) พระคัมภีร์ใหม่ (New Testament) เป็นหนังสือสาวกเล่มแรก และเล่มหลังของพระเยซูที่ได้รวบรวมคำสอนของพระองค์ เป็นพระประวัติ และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยที่พระองค์ยังทรงมีพระชนม์และหลังสิ้นพระชนม์แล้ว

2.1.3.5 ความเชื่อศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาหนึ่งที่มีคตินิยมเลื่อมใสนับถือมาก ไม่แพ้ศาสนาใดๆ ในโลกศาสนานี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1113 มีศาสดาของศาสนาพระนามว่าพระมะหะหมัด หรือมุฮัมมัด หรืออนบีมุฮัมมัด มีแหล่งกำเนิดของศาสนาที่ซาอุดีอาระเบีย ต่อมาได้ขยายไปยัง

ประเทศต่างๆ ทั่วโลกแม้แต่ประเทศไทยก็มีคนนับถือไม่น้อย (ชาวมุสลิม) โดยเฉพาะทางภาคใต้ ศาสนาอิสลามเป็นการนับถือพระเจ้าองค์เดียว โดยมีพระมะหะหมัดและกาหิบเป็นผู้ปกป้องรักษาศาสนาและเป็นผู้นำ โดยมีหลักสำคัญบางประการของศาสนา ดังนี้ ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ เชื่อว่าการมีเคราะห์ดีหรือเคราะห์ร้ายที่คนได้รับเป็นพระบัญชาของพระมะหะหมัดตลอดจนเชื่อว่ามिनรก มีสวรรค์ โดยใครทำดีได้ไปสวรรค์ ใครทำชั่วจะต้องไปนรก ไม่เสพสุรา ไม่เล่นการพนัน ไม่พูดหยาบคาย ชายมีภรรยาได้ 4 คน (โดยจะต้องให้ภรรยาทุกคนมีความสุขและสิทธิเท่าเทียมกัน ถ้าเลี้ยงให้เขามีความสุขไม่ได้ ก็ไม่ควรมี หรือฐานะไม่ดี (ยากจน) ก็ไม่ควรมีภรรยาหลายคน ควรมีเฉพาะที่ตนสามารถเลี้ยงดูอย่างมีความสุขได้ เช่น คนหนึ่งหรือสองคน เป็นต้น) มีศีลอด ปีหนึ่งประมาณ 29-30 วัน ประชาชนทุกชั้นตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินจนถึงคนธรรมดาไม่ว่าจะมั่งมีหรือยากจน จะต้องถือศีลอดถือบวชเช่นเดียวกันหมด ซึ่งพระมะหะหมัดวางแนวการสอนเพื่อช่วยเหลือคนจน โดยให้สาวกสละรายได้ปีละบางส่วนช่วยเหลือผู้ที่ยากจน ฉะนั้นการถือศีลอดเป็นการสอนคนว่า ผู้ที่ยากจนกว่านั้นมีสภาพอย่างไรตลอดจนเป็นการสอนคนให้มีคุณธรรมให้ทำใจให้สงบ มีความอดทนและอดกลั้น เป็นต้น

พิธีกรรมการสืบชะตาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เกิดจากความเชื่อของศาสนา และวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อนำมาแก้ไขอุปสรรคปัญหาการดำเนินชีวิต ให้ตอบสนองความต้องการของผู้คน ครอบครัว และชุมชน ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมสามารถนำมาอธิบายผลการศึกษาเพื่อให้รู้และเข้าใจเหตุผลและที่มาของพิธีกรรม

2.1.4 วัฒนธรรม

มนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต วัฒนธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงมีผู้ให้ความหมาย คำว่า “วัฒนธรรม” ไว้หลากหลาย ผู้ศึกษาขอยกตัวอย่างความหมายที่ครอบคลุมงานศึกษาไว้เป็นพื้นฐานในการศึกษา ดังนี้

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 (2538) วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่อย่างมีความสุขบนโลกนี้ มนุษย์ได้พยายามปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ และพัฒนาตนเองให้มีความเจริญยิ่งขึ้นเพื่อความอยู่รอด ดังเช่น ฉลาดชาย รมิตานนท์ (ม.ป.ป) สำนักความคิดทางวิชามานุษยวิทยา (Anthropology) กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งเหมือนกับสัตว์และพืชทั้งหลาย โดยมีพลังผลักดันพื้นฐานอยู่เบื้องหลังตามธรรมชาติ คือ ความต้องการมีชีวิตอยู่รอด และในความต้องการมีชีวิตอยู่รอด สิ่งมีชีวิตทั้งหลายจึงต้องหายใจ ต้องการน้ำ ต้องการอาหาร เพื่อหล่อ

เลี้ยงชีวิตเป็นเบื้องต้น การหลบเลี่ยงจากภัยอันตรายต่างๆ ตลอดจนความต้องการทางเพศและ ความต้องการสืบต่อเผ่าพันธุ์เป็นเรื่องที่ตามมา การจำเป็นต้องหายใจก็ดี การต้องการอาหาร การหลบหลีกจากศัตรู และความต้องการทางเพศเหล่านี้เรียกว่า “สัญชาตญาณ” ซึ่งเป็นสิ่งที่มี อยู่ตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ตรงที่ในการดิ้นรนเพื่อมีชีวิตรอดนี้ มนุษย์ได้พัฒนาตนเองให้ต่างไปจากสัตว์ชนิดอื่นๆ

มนุษย์ต่างจากสัตว์และพืช ตรงที่มนุษย์นับแต่บรรพบุรุษของมนุษย์เมื่อหลายล้านปีที่ แล้วเป็นต้นมา ได้ดิ้นรนตอบสนองสัญชาตญาณต่างๆ ในรูปแบบและวิธีการเดียวกันมาโดย ตลอดมนุษย์พยายามปรับตัวเข้ากับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่หลากหลาย ขณะเดียวกันก็ประดิษฐ์ คิดค้นรูปแบบและวิธีการที่จะทำให้โอกาสในการมีชีวิตรอด ปลอดภัย และสืบต่อลูกหลานมี สูงขึ้น สิ่งที่มนุษย์คิดค้นหรือประดิษฐ์ขึ้นมาไม่ได้มีอยู่ตามธรรมชาตินี้เองที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” ดังนั้นมนุษย์กับสัตว์จึงต่างกันตรงที่มนุษย์มีวัฒนธรรม ส่วนสัตว์ไม่มีวัฒนธรรม กล่าวคือ พฤติกรรมของมนุษย์มิใช่เกิดจากแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณธรรมชาติเท่านั้นไม่ แต่ พฤติกรรมของมนุษย์ยังถูกกำหนดและควบคุมโดยวัฒนธรรมด้วย ส่วนพฤติกรรมของสัตว์นั้น โดยทั่วไปเป็นไปตามสัญชาตญาณ ที่สืบทอดมาเป็นเวลายาวนานแล้วอย่างไม่เปลี่ยนแปลงเห็น ว่า ธรรมชาติ (Nature) เป็นความเป็นจริงด้านหนึ่งที่เกิดขึ้นมาเองและมีกระบวนการ เปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการมาเป็นลำดับตามกฎธรรมชาติ ส่วนความจริงอีกด้านหนึ่งคือ “วัฒนธรรม” (Culture) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการมา ยาวนานแล้วเช่นเดียวกัน แต่ประเด็นสำคัญคือความจริงทั้งสองด้านนี้ต่างมีอิทธิพลหรือกำหนด ซึ่งกันและกัน

นอกจากนั้น ฉลาดชาย รมิตานนท์ ยังได้แบ่ง Culture ออกเป็น 2 ส่วน คือ วัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นวัตถุที่มองเห็นและจับต้องได้ (Tangible Culture) มีหลากหลายรูปแบบ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ จรวด ดาวเทียม วัดวาอาราม เจดีย์ โบสถ์ วิหาร ศาสนสถาน รูปเคารพ ส่วนวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาเช่น เดียวกัน แต่มองไม่เห็นจับต้องไม่ได้ (Intangible Culture) ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมต่างๆ ดังกล่าวเกิดจากความคิดของมนุษย์ ทั้งสิ้น ดังนั้น “ความคิด” ที่อยู่เบื้องหลังวัตถุเหล่านั้นต่างหากเป็นวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ ด้วยเหตุนี้นักมานุษยวิทยาบางสำนักจึงสรุปว่าท้ายที่สุด สิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรม คือ “ความคิด” หรือ “ระบบคิด” ของมนุษย์นั่นเอง นอกจากนี้ J.B. Thompson (1995) (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ) ได้ให้นิยาม วัฒนธรรม อยู่ 4 ประเภท ดังนี้

1. แบบ Classic วัฒนธรรมหมายถึง การพัฒนาด้วยภูมิปัญญา และจิตวิญญาณ (ความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “อารยธรรม”) ผลผลิตทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ดีที่มนุษย์เคยพูด เคยคิด เคยกระทำมา

2. แบบ Descriptive เป็นการนิยามด้วยการพรรณาคูณลักษณะต่างๆ ของ วัฒนธรรม เช่น ความเชื่อ จริยธรรม ข้าวของเครื่องใช้ อุปนิสัยของคนในสังคม การละเล่น ฯลฯ

3. แบบ Symbolic จะพิจารณาวัฒนธรรมในรูปของสัญลักษณ์ (Sign) ที่มีความหมาย (Meaning) อันถูกสังคมนั้นประกอบสร้างขึ้นมา การศึกษาวัฒนธรรมจึงต้องเข้าใจความหมายที่ ซ่อนอยู่ในระบบสัญลักษณ์เหล่านี้

4. แบบ Structural เป็นการนิยามที่ก้าวต่อมาจากกลุ่ม Symbolic คือการขยายเรื่อง สัญลักษณ์ให้มาสัมพันธ์กับบริบททางสังคม โดยถือว่า “สัญลักษณ์” นั้นไม่ได้เกิดในความว่างเปล่า ดังนั้น การศึกษาจึงต้องเริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิต การกระจาย และการบริโภคสัญลักษณ์นั้น (Production / Distribution / Consumption of Meaning) ที่มีอยู่ในบริบทสังคมหนึ่งๆ นับว่า วัฒนธรรมในรูปแบบ หรือประเภทต่างๆ เป็นมรดกของมนุษย์ที่จะต้องมีการถ่ายทอดไปสู่คน รุ่นต่อๆ ไป ดังเช่น พัทธา สายหู (2533, หน้า 13 – 82) ได้กล่าวถึงการสืบทอด Culture ใน วัฒนธรรมกับการพัฒนา ว่า วัฒนธรรมจะต้องให้สมาชิกในสังคมมีการเรียนรู้ถ่ายทอดกันไป ด้วยการสั่งสอนอบรมทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือหมายความง่ายๆ ว่าแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่งในขณะใดขณะหนึ่งจะต้องมีการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม ต่อไป ในเมื่อวัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ จึงมีขอบข่ายที่กว้างขวางมาก ซึ่งตรงกับ สุพัตรา สุภาพ (2536, หน้า 99) ได้กล่าวไว้ใน สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี ว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็น แบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่ม หนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งมนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัด ระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ การควบคุมและใช้ ประโยชน์จากธรรมชาติ จึงนับว่าวัฒนธรรมทุกประเภท ทุกสาขาเกิดจากความจริงที่มีความ จำเป็นสำหรับมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) (2537) ได้กล่าวถึง ฐานและแก่นสารของวัฒนธรรม ในวัฒนธรรมไทย สยุคเป็นผู้นำและผู้ให้ว่า ฐานของ วัฒนธรรมแยกได้ 3 ระดับ คือ

1. ระดับที่เป็นฐาน เป็นรากที่สุด ได้แก่ สัจธรรม สัจธรรมคือตัวความจริง ที่มีอยู่ ตามธรรมชาติของธรรมชาติ สัจธรรมนี้เป็นฐานเริ่มต้นที่รองรับวัฒนธรรมไว้

2. ระดับจริยธรรม อันได้แก่หลักเกณฑ์เกี่ยวกับความดีงาม ซึ่งเป็นความจริงที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ความจริงของมนุษย์ต้องสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ จึงจะเกิดผลสำเร็จ

3. ระดับวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบหรือเป็นวิธีปฏิบัติที่จะให้เกิดผลเป็นจริงตามที่มนุษย์ต้องการ

นอกจากนี้พระธรรมปิฎกฯ ยังได้ให้เกณฑ์ตรวจสอบวัฒนธรรม ว่าวัฒนธรรมจะดำรงอยู่ได้นั้นจะต้องมีเกณฑ์ตรวจสอบดังนี้

1. วัฒนธรรมนั้น ตั้งอยู่บนฐานแห่งศีลธรรม มีเนื้อหาสาระและมีเหตุผลตามความจริงของธรรมชาติหรือไม่ ถ้าวัฒนธรรมนั้นไม่มีความจริงในธรรมชาติรองรับอยู่ ไม่มีความเป็นเหตุเป็นผล วัฒนธรรมนั้นก็ขาดฐานที่มั่นคง ไม่สำเร็จผลดี และจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ยั่งยืนนาน

2. มีความดีงามอยู่ในวัฒนธรรมนั้นหรือไม่ รูปแบบที่ปรากฏที่เราดำรงรักษาและยึดถือปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตของสังคมนั้นมีความดีงาม เช่นมีการปฏิบัติที่ไม่เบียดเบียนตนไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ คือสอดคล้องกับจริยธรรม

3. วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบหรือเป็นวิธีการนั้น ได้ผลหรือไม่และมากน้อยเพียงใด ในการที่จะให้สำเร็จความต้องการตามกระบวนการของกฎธรรมชาติ เช่น กฎจราจรที่เราบัญญัติขึ้นมาเป็นระบบวิธีในการเดินทาง และข้อกำหนด ข้อบังคับต่างๆ ที่จัดวางขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามตัวศีลธรรมคือ ความจริงของธรรมชาติที่จะทำให้คนเดินทางได้สะดวก เช่น ทำให้มีช่องทางที่จะเคลื่อนที่ หรือทำให้เกิดโอกาสในการเดินทางได้ดี

4. วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบวิธีการนั้นเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมคือกาลเทศะหรือไม่เข้ากับยุคสมัยและถิ่นฐานบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ ถ้าวัฒนธรรมไม่เหมาะสมไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมนั้น ก็ยากที่จะให้ได้ผลตามต้องการด้วยดี

5. วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบนั้น เข้ากับตัวเราไหม ตัวเราในที่นี้ไม่ได้หมายถึงตัวบุคคลแต่หมายถึงสังคมทั้งหมด คือสังคมของเรา มันเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับสังคมของเราไหม กระทบต่อผลประโยชน์ของสังคมของเราหรือไม่ เช่น วัฒนธรรมจากภายนอกที่เข้ามาบางทีก็ทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคมของเรา อันนี้ก็ขึ้นชื่อคำนี้ในการตรวจสอบอย่างหนึ่ง

6. รูปแบบวัฒนธรรมนั้นมีลักษณะที่น่าชื่นชมชวนนิยม มีความน่าตื่นตาตื่นใจสร้างความสนใจแก่ไหนเพียงไร อันนี้ก็ขึ้นชื่อที่สำคัญ เราจะเห็นว่าวัฒนธรรมที่คนตามอย่างกันมาก จะมีลักษณะข้อที่หกนี้ วัฒนธรรมใดขาดลักษณะข้อที่หกนี้ก็ยากที่จะได้รับความสนใจและอาจจะถูกทอดทิ้งได้ง่าย เพราะฉะนั้นจึงเป็นลักษณะสำคัญที่จะต้องคำนึงด้วย

โกวิท ประวาลพุกภัย (2538, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วิธีชีวิตการปฏิบัติและสิ่งของที่เป็นผลมาจากการสะสมถ่ายทอดจากกลุ่มชนของกลุ่มบุคคลนั้นๆ

ส่วนเสาวนีย์ จิตต์หมวด (2538, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าวิถีการดำเนินชีวิต (Way of life) หรือรูปแบบแห่งพฤติกรรม (Behavior Patterns) และบรรยายผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้แก่ ศาสนา ปรัชญา ภาษา กฎหมาย การปกครอง ศิลปะ วิทยาการ เครื่องใช้ต่างๆ ฯลฯ ซึ่งมีการส่งต่อและสืบทอดติดต่อกันมา

สำหรับวิระ บำรุงรักษ์ (2538, หน้า 4) ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไว้ว่า ส่วนประกอบที่สลับซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณ วัตถุ สติปัญญาและอารมณ์ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ วัฒนธรรมมิได้หมายถึงเฉพาะเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้นแต่หมายถึงฐานนิยมต่างๆ ของชีวิตสิทธิพื้นฐานต่างๆ ของมนุษย์ ระบบค่านิยม ขนบ ธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2538) ได้แสดงความหมายของวัฒนธรรมไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

1. วัฒนธรรม คือ วิธีชีวิตของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำรงชีวิตของสังคมเป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึคนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถแก้ไขและซาบซึ่งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทยคือวิธีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกสรร ปรับปรุง แก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงาม เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคม

2. วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม วัฒนธรรมเกิดจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคมสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีตหรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่นๆ ทั้งหมดนี้หากสมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกันก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น

3. วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงาม วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ย่อมทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยมและในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม การจะรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ได้จึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540) ได้ระบุว่า วัฒนธรรมใน ความหมายของคนไทย หมายถึง ความดีซึ่ง ประณีตขึ้นกว่าเดิมโดยการศึกษา และการฝึกหัด หรือทำให้ประณีตขึ้นซึ่งจิตใจ รสนิยมและจิตอรรถศาสตร์สภาพแห่งการที่ได้รับการอบรม หรือทำให้ประณีตขึ้นดังกล่าว คำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่า ธรรม เป็นเหตุให้เจริญ หรือธรรมชาติเป็นเหตุให้เจริญ มีหลักฐานว่าคำว่าวัฒนธรรม ใช้เป็น ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2483 ด้วยมีประกาศใช้พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2483 กับฉบับที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2485 และเพื่อความเหมาะสมยิ่งขึ้นจึงประกาศใช้พระราชบัญญัติ วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2486 ขึ้นใหม่

ความหมายทั่วไปของคำว่า วัฒนธรรม ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ (2540, หน้า 53) หมายถึง วิถีชีวิตของคนไทยในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน สามารถเข้าใจซาบซึ้งยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน ในสังคมนั้นๆ

ดังนั้น วัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของคนในสังคมเป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถ เข้าใจ ซาบซึ้ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนใน สังคมนั้น ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคมและมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น

คำว่า "วัฒนธรรม" จึงมีความหมายกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งนัก และตำราเกี่ยวกับ ความหมายและลักษณะต่างๆ ของคำว่าวัฒนธรรมนั้น ได้มีผู้เรียบเรียงไว้มากมาย "วัฒนธรรม" ถอดรากศัพท์มาจาก "Culture" ของภาษาอังกฤษ ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า "Cultura" ในภาษา ละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง อธิบายได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรม บ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม และ "วัฒนธรรม" เป็นคำสมาส คือการรวมคำ 2 คำเข้าไว้ ด้วยกัน ได้แก่ "วัฒนธรรม" ซึ่งมีความหมายทั่วไปว่า เจริญงอกงาม รุ่งเรือง "ธรรม" ในที่นี้หมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงคำว่า "วัฒนธรรม" ในความหมายโดยทั่วไป หมายถึง ความเป็นระเบียบ ความมีวินัย

ประเวศ วะสี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541, หน้า 102) ได้ให้ ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วิถีชีวิตทั้งหมดของชุมชน ของกลุ่มชน ของชนชาติ วิถีชีวิต หมายถึง ความเชื่อ การทำมาหากิน การแต่งกาย การสร้างที่อยู่อาศัย ฯลฯ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำวัฒนธรรมไว้ว่า “สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ” และพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 หมายถึง “ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน ทางวิทยาการ พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างด้วยการเรียนรู้จากกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่ของตน”

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2544) ได้กล่าวถึงนโยบายรัฐบาลเพื่อให้คนไทยยืนอยู่บนลำแข้งของตนเองอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ไว้ในแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 9) ว่า “1. ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา ได้สืบค้นและศึกษาเรื่องราวของมรดกศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อการอนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย 2. พัฒนาแหล่งวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ และโบราณสถาน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชน 3. ประสานให้ประชาชนและเยาวชนมีบทบาทและกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกับสถานศึกษา ครอบครัวและชุมชน 4. สนับสนุนให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เชิดชูและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างสมศักดิ์ศรี และสร้างสรรค์”

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 5 สาขา ดังนี้

1. สาขาศิลปะ (The Arts) ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ฟ้อนรำ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ละคร ประติมากรรม ฯลฯ
2. สาขามนุษยศาสตร์ (The Humanities) ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ปรัชญา ค่านิยมในสังคม ฯลฯ
3. สาขากีฬาและนันทนาการ (The Sports and Recreation) ได้แก่ การเล่นมวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง ฯลฯ
4. สาขาช่างฝีมือ (The Practical Craft) ได้แก่ การเย็บปัก ถักร้อย การแกะสลัก ทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ
5. สาขาหัตถกรรมศิลป์ (Domestic Arts) ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ความรู้เรื่องบ้าน การต้อนรับแขก มารยาทในการกินอยู่ ความรู้ในการดูแลเด็ก การแก้ปัญหาในครอบครัว ฯลฯ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544)

วัฒนธรรมในด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยานั้น หมายถึง บรรดาผลงานและแบบแผนในการดำเนินชีวิตทั้งมวลของมนุษย์ ซึ่งสามารถจำแนกได้ออกเป็น 2 ประเภทคือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่มองเห็นได้ จับต้องได้ หรือประดิษฐ์คิดค้น สร้างหรือ

ปรุงแต่งขึ้นเพื่อเป็นแบบอย่างให้คนในสังคมได้ใช้ประโยชน์ตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ หรือเพื่อความสุข ความสะดวกสบาย เช่น หม้อหุงข้าว จอบ เสียม มีด พร้า เครื่องยนต์กลไก ต่างๆ ฯลฯ เป็นต้น ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็น ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิด ตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ เช่น มีความเชื่อเรื่องบุญกรรม มีความคิดหรือหลักการ การเคารพผู้อาวุโส ฯลฯ เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวมาหากจะสรุปความหมายของคำว่าวัฒนธรรม น่าจะได้รับความหมายตามที่ พระยาอนุนามราชชน ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ทางวัฒนธรรมกล่าวไว้ ดังนี้ "วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้น เพื่อความงอกงามในวิถีชีวิต มนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็นผลผลิต ของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนรุ่นก่อนสืบเป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรมคือความ คิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏในภาษาเป็น ภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้นวัฒนธรรมคือมรดกแห่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม"

2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน

ปัจจุบันส่วนราชการทั้งระดับ กระทรวง กรม กลุ่มนักวิชาการ นักพัฒนา หรือกลุ่ม บุคคลที่ทำงานในชุมชนให้ความสนใจวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้วัฒนธรรมชุมชนเป็น รากฐานสำคัญที่จะทำให้เข้าใจถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่ชุมชนได้สั่งสมมาเป็น เวลายาวนาน มีการปฏิบัติสืบๆ กันมา ที่เรียกว่าทุนทางวัฒนธรรม และถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่มี คุณค่าของคนในท้องถิ่นคิดค้นขึ้น ซึ่งตรงกับ กาญจนา แก้วเทพ (2530) ได้กล่าวไว้ในสื่อและ วัฒนธรรมศึกษากับสังคมไทย ว่าวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง การดำรงชีวิตที่ดีงาม มีระเบียบ มี กฎเกณฑ์ มีศาสนา มีประเพณีสืบทอดกันมาและโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีคุณค่า (Values) ที่ดีงาม เป็นพื้นฐาน วัฒนธรรมชุมชนถือว่าเป็นภูมิปัญญา หรือ ศักยภาพของชุมชนที่สามารถต่อต้าน อิทธิพลจากภายนอก ด้วยคุณค่าดั้งเดิม ไม่ว่าจะจะเป็นความรักใคร่กันฉันพี่น้อง การช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน การพึ่งพาอาศัยกัน การแบ่งปันจากผู้ที่มีไปสู่ผู้ที่ไม่มี

ดังนั้น ชุมชนจะเข้มแข็งได้จะต้องมีทุนทางวัฒนธรรมชุมชนที่สำคัญ เช่น คนในชุมชน เห็นคุณค่าทางศีลธรรม จริยธรรมเป็นพลังยึดโยงการอยู่ร่วมของสมาชิก คำจูนการดำรงอยู่ของ ชุมชนอย่างเข้มแข็ง มีระบบการผลิตที่เน้นครอบครัวและชุมชนอยู่รอด มีครอบครัวเป็นหน่วย การผลิต ระบบการผลิตเมื่อเทียบสัดส่วนประชากรแล้วมีขนาดใหญ่กว่าระบบเศรษฐกิจทุน นิยม มีภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหา การจัดการทรัพยากรและสร้างสรรค์สิ่งจำเป็นในชีวิต ชุมชนเป็นสถาบันหนึ่งที่เป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมไทย ที่มีระบบการจัดการดูแลและ

ปกครองตนเอง มีพัฒนาการผ่านความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ท่ามกลางการพัฒนากระแสหลักด้วยกระบวนการทางการตลาดและการรวมศูนย์อำนาจจากรัฐ ส่วนกลาง ชุมชนยังสามารถรักษาพลังของวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและจารีตประเพณีในการจัดการชุมชนแบบดั้งเดิมไว้ได้ด้วยการปรับประยุกต์ผสมผสานการพัฒนาสมัยใหม่ โดยมีเป้าหมายเพื่อการอยู่รอดของชุมชนภายใต้ระบบคุณค่าเดิม ดังนั้นวัฒนธรรมชุมชนจะต้องตั้งอยู่บนฐานของตนเองจึงจะดำรงอยู่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ พิทยา พิณสาร(2543) ได้กล่าวว่า ประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของชุมชน ที่มีมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนทั้งหมด คือ สิ่งที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในชุมชน ดังที่มีกลุ่มคนหลายกลุ่ม ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้กล่าวถึงและพยายามศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำงานที่เรียกกันว่า “การทำงานพัฒนาแนวทางวัฒนธรรมชุมชน” ดังนั้น วัฒนธรรมชุมชนจะดำรงอยู่ได้ชุมชนจะต้องมีลักษณะตามที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (อ้างถึงใน พิทยา พิณสาร, 2546, หน้า 13-14) ได้ศึกษา ในความเป็นมาและสาระสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนมีวัฒนธรรมของตน การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง ชาวบ้านจะทำกิจกรรม จะสำเร็จได้ไม่ยาก การต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบจากภายนอกจะกระทำมิได้

2. ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน หรือวิถีแห่งชุมชน คือ ความมีน้ำใจที่งดงาม เปี่ยมด้วยความรักและไมตรี ชุมชนมีเอกลักษณ์ของตนเองทั้งในแง่สังคมและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันในระบบหมู่บ้าน

3. ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมสองกระแส กระแสหนึ่งเรียกว่า วัฒนธรรมชาวบ้าน อีกกระแสหนึ่งคือ วัฒนธรรมทุนนิยม วัฒนธรรมชาวบ้านมีความเป็นอิสระจากวัฒนธรรมชนชั้นกลางและชนชั้นสูง สัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ อยู่กับการใช้แรงงานและชุมชนเครือญาติ ชุมชนชาวบ้าน

วัฒนธรรมชุมชน คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของศกยภาพและภูมิปัญญาชาวบ้านเพราะชาวบ้านคือกลไกสำคัญ เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเหล่านั้น มีการเรียนรู้สืบทอดต่อกันมาสั่งสมประสบการณ์มาหลายชั่วอายุคน ทั้งทางตรงทางอ้อม เช่น ภาษา การพูด การเขียน การทำมาหากิน การแต่งกาย การสร้างที่อยู่อาศัย จึงเป็นสิ่งปกติของวัฒนธรรมที่จะต้องมีการเรียนรู้เพื่อการสืบทอดต่อไปของวัฒนธรรมชุมชน ตรงกับ ประเวศ วะสี (2537) ได้กล่าวในวัฒนธรรมกับการพัฒนาว่า การที่มนุษย์จะดำรงชีวิตในสังคม หรือชุมชนได้นั้นจะต้องมีปัญญาในระดับหนึ่ง เรียกว่าปัญญาของชุมชน หรือสังคม มนุษย์ได้ใช้เวลาสะสมความรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้มาเป็นเวลาอันยาวนานซึ่งต่างจากสัตว์ ซึ่งสัตว์ไม่สามารถสะสมและถ่ายทอดความรู้ แต่ละตัวต้อง

ตั้งต้นใหม่สัต์ว้จึงไม่มีความงอกงาม (Culture) หรือวัฒนธรรม มนุษย์มีความงอกงามหรือวัฒนธรรมอันหมายถึงการเรียนรู้ สะสมความรู้ และถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบของการปฏิบัติ หรือพฤติกรรมของชุมชน หรือวิถีชีวิตของชุมชน คือวัฒนธรรม

นอกจากนั้น ประเวศ วะสี (2545) ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งไว้ใน พลังท้องถิ่นในกระแสความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ว่า “แนวทางการพัฒนาควร จะปฏิรูปจากการมุ่งสร้าง ความมั่งคั่งของสังคมข้างบนโดยหวังว่าให้กระเด็นลงข้างล่าง (trickle down) มาเป็นมุ่งสร้าง ความเข้มแข็งของฐานล่างของสังคม คือ ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะ ทำให้สังคมทั้งหมดแข็งแรงและมั่นคง”

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548, หน้า 5) กล่าวว่า ระบบคุณค่าที่เป็นองค์ประกอบของ ความหมายวัฒนธรรมนั้น หมายถึงศีลธรรมและจริยธรรม และจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ ที่สร้างสรรค์ มักจะแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิด ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ บนพื้นฐานของการเคารพต่อ ส่วนรวมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบคุณค่าในรูปของ ศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น การนับถือผี ซึ่งจะมีศีล หรือข้อห้ามต่างๆ ที่มนุษย์ ยึดถือต่อๆ กันมาล้วนแต่เป็นสิ่งที่รักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่10) ยังได้กล่าวถึงการนำทุนทางสังคมกับการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า ในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม มีการใช้อย่างฟุ่มเฟือย และถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง การอนุรักษ์ ฟื้นฟูให้คงอยู่ต่อไป จะต้องให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม โดยใช้ทุนทางสังคม เช่น

1. วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้วิธีพื้นบ้านที่สอดคล้องกับสภาพ ธรรมชาติและวิถีชีวิตในท้องถิ่นมาดูแลรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอยู่ใน สภาพเดิมหรือสมบูรณ์ขึ้นเช่น การทำฝายแม้ว การสืบชะตาตาน้ำ การเคารพผีปู่ย่า ขณะเดียวกัน ก็เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไป และสามารถนำความรู้สมัยใหม่มา ผสมผสานเพื่อให้การอนุรักษ์ฟื้นฟูทำได้ถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่อย่างสอดคล้องกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพธรรมชาติ

2. การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตของคนในชนบทและธรรมชาติต่างพึ่งพาซึ่ง

กันและกันมายาวนาน การทำมาหากินของชาวชนบทที่หาของป่า จับสัตว์ เช่น ปลามาเป็นอาหารหรือนำมาขายเพื่อความเป็นอยู่รอดเป็นหลัก มีความตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า จึงเกิดการรวมตัวกันที่จะร่วมคิดร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนให้อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งการเรียนรู้เชิงธรรมชาติที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งรักษาระบบนิเวศให้สมดุล

3. สถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม การปลูกป่า การมีกระบวนการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งนำประเด็นผลกระทบของกระบวนการผลิตที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมาเป็นเงื่อนไขสำคัญทางการค้า จึงทำให้การรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหน้าที่ของธุรกิจเอกชนที่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง ส่วนสถาบันชุมชนและสถาบันศาสนาก็มีบทบาทเช่นกันในการดูแลและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนหลายแห่งปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ ขณะที่วัดจำนวนมากมีแหล่งเรียนรู้เชิงธรรมชาติ เช่น การปลูกป่าในพื้นที่ของวัด และใช้เป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้มีจิตใจใฝ่ธรรมะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงจำเป็นต้องอาศัยความรู้ด้านพิธีกรรม ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม และแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชนมาอธิบายผลการศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงแก่นของพิธีกรรมสืบชะตาให้คุณค่าอะไรกับสังคม

2.2 คติความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านนา

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2549) ได้กล่าวถึงผลการศึกษาเอกสารโบราณ เรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวล้านนาจากจารึกล้านนา” เป็นการศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิต สังคม ความเชื่อของชาวล้านนาในทุกชนชั้น จากข้อมูลในจารึกล้านนาที่มีการจารึก ตั้งแต่ พ.ศ. 1822-2478 จำนวน 186 หลัก ที่พบบริเวณ ใน 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ น่าน ลำปาง ลำพูน แพร่ และแม่ฮ่องสอน เน้นในเรื่องวิถีชีวิตด้านกิจกรรมทางศาสนาของสังคมอาณาจักรอันได้แก่ กษัตริย์ เจ้าเมืองและชาวบ้าน และสังคมพุทธจักรที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ จากการศึกษาพบว่าในวิถีชีวิตของคนล้านนาในอดีตมีความเชื่อ พอสรุปได้ดังนี้

2.2.1 ความเชื่อในคำสอนของศาสนาพุทธ

คนล้านนาในอดีตมีความเชื่อในกฎแห่งกรรม คือเชื่อว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่หากผู้ใดประกอบแต่กรรมดี ย่อมได้รับผลดีตอบแทนทั้งในภพนี้และภพหน้า หรือภพต่อไป เช่น การทำบุญทำกุศลบำรุงพุทธศาสนา ก็จะทำให้ผู้ทำบุญพบแต่สิ่งที่ดีงาม คิดสิ่งใดก็สมความมุ่งมาดปรารถนา จึงเป็นเหตุให้คนล้านนาในอดีตทุ่มเทให้กับการทำบุญทางพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ดังปรากฏหลักฐานโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ที่เป็น วิศวกรรม ก่อสร้างในสมัยโบราณ อยู่เป็นจำนวนมาก เช่น เมืองเชียงใหม่ เมืองลำปาง เมืองลำพูน เมืองเชียงราย แต่ละวัดมีประวัติการสร้างโดยเจ้าเมือง หรือเจ้าขุนมูลนาย หรือคหบดี จึงเป็นหลักฐานที่เชื่อได้ว่าในสมัยโบราณผู้คนมีความเชื่อและยึดมั่นในคำสอนพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อในเรื่องนิพพาน เชื่อว่าหากคนได้บรรลุนิพพานก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้น จึงมุ่งทำบุญให้ตนเองเพื่อหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ดังปรากฏหลักฐานในคำอธิษฐานของชาวล้านนาเมื่อได้มีโอกาสในการทำบุญ เช่น การบริจาคทรัพย์เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การไปกราบนมัสการพระธาตุสำคัญๆ หรือการได้เป็นเจ้าภาพบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณร ก็มักจะอธิษฐานลงท้ายด้วย “ขอให้เป็นที่ปัจจัยหนุนนำไปสู่พระนิพพานด้วยเทอญ” ความเชื่อว่าพุทธศาสนายุคพระสมณโคดมจะสิ้นสุดเมื่อมีอายุ 5,000 ปี ชาวล้านนาจึงมุ่งทำบุญเพื่อต่ออายุพระพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกันก็เชื่อว่าจะมียุคพระศรีอาริยมุตโตตรัยต่อเนื่องจากนั้น จึงทำบุญเพื่อขอให้ตนได้ไปเกิดเป็นพระหรือพระอรหันต์ในยุคนั้น นอกจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อและศรัทธาในเรื่องพระธาตุเป็นอย่างมาก ดังปรากฏว่าสถานที่สำคัญๆทุกเมืองจะกล่าวถึงที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุและเชื่อว่าผู้ที่ได้สักการะพระบรมสารีริกธาตุนั้นเป็นกระดุกของพระพุทธเจ้าจะเกิดสิริมงคลแก่ตน ความเชื่อเรื่องเทวดาชาวล้านนาเชื่อว่าเทวดาที่ปรากฏในคำเทศนาของพระพุทธองค์ เช่น พระอินทร์ พระพรหม ท้าวจตุโลกบาลเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณงามความดี และอยู่ในภพภูมิที่สูงกว่ามนุษย์ และจะคอยปกป้องคุ้มครองผู้ที่กระทำความดี จึงให้ความเคารพสักการะเทวดาเหล่านี้ ด้วย ความเชื่อในเรื่องการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ชาวล้านนาเชื่อว่าผลบุญที่ทำจะสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้วได้รับ ดังจะเห็นมีประเพณีทานขันข้าวไปหาคนตาย (ถวายภัตตาหาร) ในเทศกาลต่างๆ จะมีประชาชนไปทานขันข้าวกันมากมาย เช่น วันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันทำบุญเปรตพลี (เดือน 12) วันสงกรานต์ หรือเทศกาลอื่นๆ นอกจากนี้ยังสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่มีชีวิตอยู่ให้มีความสุข ความสมหวังได้ด้วยเช่นกัน เช่น การถวายไปภายภาคหน้า ดังจะเห็นได้จากคำอธิษฐานที่ปรากฏในจารึกที่ต่างๆ

2.2.2 ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

คนล้านนานอกจากจะนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ นับถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณต่างๆ ในธรรมชาติที่ช่วยปกป้องคุ้มครองให้ผู้คนในสังคมอยู่เย็นเป็นสุขดังที่ปรากฏอยู่ในจารึก 2 เรื่องคือ ความเชื่อในเรื่องเรือนยันต์ อันเป็นคาถาที่ขอให้เกิดความเป็นสิริมงคลในการทำกุศลกิจกรรม หรือเป็นคาถาขับไล่สิ่งชั่วร้าย มิให้เกิดขึ้น ความเชื่อเรื่องเสื่อบ้าน เสื่อเมือง และเสื่อวัด เสื่อบ้านจะหมายถึง วิญญาณที่คอยให้ความอนุเคราะห์แก่คนในหมู่บ้าน ส่วนเสื่อเมือง หมายถึง วิญญาณของเจ้าเมืององค์ก่อนๆ หรือวีรบุรุษที่คอยให้ความคุ้มครอง อนุเคราะห์ดูแลคนทั้งเมือง และเสื่อวัด คือ วิญญาณที่คอยปกป้องดูแลวัด ซึ่งในปัจจุบันชาวล้านนาก็ยังมีความเชื่อในเรื่องนี้อยู่ ดังจะได้เห็นบางบ้านมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษหรือหิ้งผีปู่ย่า หรือในหมู่บ้าน จะมีสถานที่ตั้งของเสื่อบ้านหรือผีหมู่บ้านอยู่ โดยทุกปีชาวบ้านจะมีการจัดของไปเช่น ไห้ว จากนั้นก็นำมาแจกจ่ายกันกิน ซึ่งตรงกับ สุรพล คำริห์กุล (2542) ได้กล่าวถึงการนับถือผีของคนล้านนาว่า แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะได้รับการยอมรับจากคนล้านนาจนมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตประจำวันแล้วก็ตาม แต่พระพุทธศาสนาที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อการนับถือผีที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมได้หมด สังคมล้านนาก็ยังมีความเชื่อเรื่องผีผสมผสานกับพระพุทธศาสนา ดังจะมีพิธีกรรมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่เสมอ ดังนั้นพระพุทธศาสนาในล้านนาจะเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ซึ่งมีความเชื่อระหว่างพุทธพราหมณ์ และผี อย่างไรก็ตามการนับถือผีเริ่มลดน้อยลงในชุมชนเมือง ส่วนในชนบทก็ยังคงมีประเพณีพิธีกรรมปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ในกรณีนี้ สุรพล คำริห์กุล(2542) ได้แบ่งผีที่คนล้านนานับถือ ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

2.2.2.1 ผีบรรพบุรุษ

ผีบรรพบุรุษ คือ ผีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตนเองมาแต่ครั้งอดีต เช่น เชื่อว่าบรรพบุรุษของตนสืบทอดมาแต่ปู่ແณ ย่าແณ เป็นต้นมาจนถึง ปู่ ย่า ตา ทวด หรือ บิดา มารดาของตน เมื่อบุคคลเหล่านี้เสียชีวิตไป ดวงวิญญาณจะยังคงคอยปกป้องรักษา ดูแลลูกหลานให้มีความปลอดภัยอยู่เสมอ โดยจะสิงสถิตอยู่ในสถานที่ที่ลูกหลานอาศัยอยู่ ดังนั้นผู้เป็นลูกหลานจะสร้างหอ หรือ ศาลให้เป็นที่อยู่ของผี เช่น หอผีปู่ย่า ไว้ตามบ้านเรือนที่ลูกหลานอยู่อาศัยผีบรรพบุรุษจะมีบทบาทในฐานะเป็นผู้พิทักษ์รักษาปกป้องคุ้มครองลูกหลานภายในครอบครัว คอยสอดส่องดูแลควบคุมความประพฤติของลูกหลาน จึงเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่คอยวางกันมิให้คนในครอบครัวหรือกลุ่มเครือญาติกระทำในสิ่งที่ผิด จาริต ขนบ ธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม หรือศีลธรรม ซึ่งสามารถแบ่งผีบรรพบุรุษออกเป็น 2 ประเภท

1. ฝึปปูย่า

ฝึปปูย่า คือ วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วเป็นผีประจำตระกูลมีการนับถือกันในหมู่วงศ์เครือญาติเดียวกัน มีหน้าที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติ ทำหน้าที่ยุติความขัดแย้งในหมู่เครือญาติ มีการสืบทอดผ่านทางสตรี ดังนั้นสตรีที่มีอายุ หรือมีอาวุโสในกลุ่มญาติจะมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องทุกกรณี แม้แต่การแบ่งผีเพื่อให้อีกกลุ่มญาติที่มีความประสงค์แยกมือออกไปเพื่อความสะดวกต่อการประกอบพิธีกรรม เช่น อยู่ห่างไกลไม่สะดวกในการเดินทาง เมื่อมีพิธีการเลี้ยงผีประจำปี สำหรับที่อยู่อาศัยของฝึปปูย่า ลูกหลานจะสร้าง เรือนขึ้นในมุมใดมุมหนึ่งของบ้าน เรียกว่า หอฝึปปูย่า มีขนาดไม่ใหญ่โตนัก ทำด้วยไม้มุงคา หรือกระเบื้อง ยกพื้น มีบันได ห้องรับรอง และห้องนอน คล้ายกับการสร้างบ้านเรือนทั่วๆ ไป แต่มีขนาดเล็กลง ทุกวันลูกหลานจะนำข้าวปลาอาหารคาวหวาน ผลไม้ พร้อมดอกไม้ธูปเทียน ไปเช่นไหว้สักการบูชาเพื่อขอความคุ้มครองปกป้องรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข

2. ฝึมดและฝึเม็ง

ฝึมดและฝึเม็งเป็นผีประจำตระกูลอีกประเภทหนึ่งที่จัดอยู่ในเครือฝึบรรพบุรุษหรือฝึปปูย่า ซึ่งมักจะพบมีการนับถืออยู่ในเขตชุมชนเมืองเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นผีของคนในเมืองที่สืบเชื้อสายมาจากตระกูลเจ้านาย และขุนนาง ขุนนาง ดังนั้น พิธีกรรมจึงค่อนข้างจะซับซ้อน ตระกูลของฝึมดฝึเม็งมักสืบเชื้อสายไปได้ไกล ฝึมดฝึเม็งจะมีชื่อเรียกขานเป็นชื่อเจ้านายอยู่ในตำนาน ซึ่งจะแตกต่างไปจากฝึปปูย่าโดยทั่วๆ ไปที่จะไม่มีชื่อเรียกขานเฉพาะ ตระกูลที่นับถือฝึมดและฝึเม็งในทุกวันนี้มีเหลืออยู่ไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง

โดยข้อเท็จจริงแล้วฝึมดและฝึเม็งนั้นเป็นผีประจำตระกูลที่มีความแตกต่างกันทั้งในความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชนและรายละเอียดในพิธีกรรม แต่มักจะถูกเรียกรวมกันว่า ฝึมดฝึเม็ง เนื่องจากพิธีกรรมในการเลี้ยงฝึมดฝึเม็งนั้นจะจัดในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน และมีการฟ้อนรำ หรือที่เรียกว่า ฟ้อนผี เพื่อเป็นการสังเวศฝึบรรพบุรุษเหมือนกัน บางครั้งก็จะมีการจัดฟ้อนผีรวมกันเรียกว่า ฝึมดซอนเม็ง ดังนั้นพิธีกรรมในการเลี้ยงฝึดังกล่าวนี้จึงจัดเป็นประเพณีที่มักเรียกรวมกันชื่อว่า ประเพณีฟ้อนฝึมดฝึเม็ง

2.2.2.2 ฝึอารักษ์

ฝึอารักษ์ หรือฝึอะฮัก ตามสำเนียงคำเรียกของชาวล้านนานั้นเป็นผีอีกประเภทหนึ่งที่ค่อนข้างจะมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับชุมชนและวิถีชีวิตของชาวล้านนาอยู่เสมอ ฝึบรรพบุรุษกับฝึอารักษ์มีความแตกต่างกันอยู่ที่บทบาทและหน้าที่ในการให้การคุ้มครอง กล่าวคือ

ผีบรรพบุรุษ จะเป็นผีที่ทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองเครื่องญาติและครอบครัว ส่วนผีอารักษ์นั้นมีหน้าที่ให้การปกป้องรักษาบ้านเมืองและชุมชน ให้ความคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนอำนวยความสะดวกสมบูรณ์ให้เกิดแก่สมาชิกในชุมชนนั้นๆ ในโลกทัศน์ของชาวล้านนามีความเชื่อว่าในสถานที่ทุกแห่งจะมีผีให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาอยู่ จึงเรียกผีที่มีหน้าที่อารักษ์หรือรักษาสถานที่ต่างๆ เหล่านี้ว่าผีอารักษ์ หรือผีเจ้าที่เจ้าทาง หรือพระภูมิเจ้าที่ ในคำเรียกของภาคกลางนั่นเอง

2.2.2.3 ผีเจ้านาย

ผีเจ้านายเป็นคำเรียกผีอีกประเภทหนึ่งที่ชาวล้านนา ให้ความสำคัญแก่ความของผีเจ้านาย นั้นมีผู้รู้หลายๆ ท่านได้อธิบายไว้หลายความเห็น เป็นต้นว่า ชาวบ้านมักจะเรียกผีเจ้านายอีกชื่อหนึ่งว่า ผีเจ้าที่และผีเจ้าบ้านว่า ผีเสื้อบ้าน ที่อยู่ของวิญญาณทั้งสองเป็นเรือนไม้เล็กๆ ซึ่งชาวบ้านสร้างไว้ตรงปลายนาด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านเรือน ผีเจ้านายจะอยู่ใกล้หมู่บ้านมากกว่าเรือนผีเจ้าบ้าน มีขนาดใหญ่กว่าและอยู่ด้านทิศตะวันออกของเรือนผีเจ้าบ้าน เชื่อกันว่าผีเจ้านายได้อาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาช้านาน และผีเจ้าบ้านเป็นวิญญาณของบรรดาผู้ที่ได้เข้ามาตั้งรกรากอยู่แต่แรก การเช่นไหว้ดวงสว่างบูชาจะต้องกระทำทุกปีเพื่อความสงบสุขความอุดมสมบูรณ์และปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ อีกความเห็นหนึ่งกล่าวว่า ผีบ้านหรือผีเมืองนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผีเจ้านาย ที่เรียกผีเจ้านายนั้นก็เพราะมีการพยากรณ์ (ผีเจ้านายคงเพี้ยนมาจากคำว่าผีทำนาย) ส่วนในอีกความเห็นหนึ่งกล่าวว่า ในแต่ละชุมชนยังมีผีเฉพาะของท้องถิ่นซึ่งมักเรียกว่า ผีเจ้านาย เป็นผีวิรบุรุษในพื้นที่หนึ่งๆ ก็มักมีผีวิรบุรุษตนหนึ่ง หรืออาจหลายตนก็ได้มีอิทธิพลอยู่ในเขตอิทธิพลของผีวิรบุรุษหนึ่งๆ จะมีหอผี (ศาล) ของตนกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ

2.2.2.4 ผีครู

ผีครู เป็นผีสำคัญ ที่ชาวล้านนานับถืออีกประเภทหนึ่ง ในโลกทัศน์ของชาวล้านนา นั้นเชื่อว่าความรู้ต่างๆ แขนง มีครูเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ ด้วยเหตุนี้ในกลุ่มคนบางประเภท เช่น ช่างฝีมือต่างๆ เช่น ช่างฟ้อน ช่างจ้อย ช่างซอ นักมวย นักดาบ ตลอดจนถึงผู้มีเวทมนตร์คาถา และโหราศาสตร์ เป็นต้น จึงมีการนับถือครู หรือ ผีครู และในบ้านเรือนของคนเหล่านี้จะมีหิ้งผีครูซึ่งมักจะตั้งอยู่บริเวณหัวนอนไว้สำหรับบูชาด้วย

ในวิถีชีวิตของชาวล้านนาการเรียนรู้หรือขอรับวิชาความรู้ใดๆ เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพและป้องกันภัยสำหรับตนนั้น จะมีพิธีกรรมเรียกว่า การไหว้ครู โดยจะนำข้าวตอกดอกไม้มาเป็นเครื่องพลีกรรมแก่บุคคล หรือครูที่ตนจะเรียนรู้ด้วย เมื่อครูรับเป็นลูกศิษย์แล้ว ลูกศิษย์จะต้องปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ รวมทั้งจริยธรรมและจรรยาบรรณที่

เกี่ยวกับวิชานั้นๆ อย่างเคร่งครัด สิ่งสำคัญคือจะต้องบูชาครูหรือผีครูนั้นๆ ด้วย เพื่อให้วิชาที่ร่ำเรียนมีความศักดิ์สิทธิ์และขลัง ซึ่งจะมีพิธีการต่างๆ ตามแต่ละสำนักจัดขึ้น ตามวัน เวลา และโอกาสที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น วันสงกรานต์ (วันพญาวัน วันที่ 15 เมษายน) เมื่อเสร็จพิธีขึ้นครูแล้ว ผู้เป็นครูก็จะแบ่งเครื่องพิธีเป็น 2 ส่วน มอบให้ลูกศิษย์ 1 ส่วน ครู 1 ส่วน บางที่เรียกว่าแบ่งครู ซึ่งหมายความว่า นับแต่นี้ไปลูกศิษย์คนนั้นจะมีผีครูสำหรับบูชาเป็นของตนเอง และสามารถประกอบอาชีพได้ในกรณีอื่นๆ ก็มีลักษณะพิธีกรรมคล้ายคลึงกัน

ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีครูนั้น ก็จะเหมือนกับการนับถือผีอื่นๆ โดยทั่วไป เช่น เมื่อมีการแบ่งผีครูมานับถือและมีหิ้งบูชาครูอยู่ในเรือนของตนแล้ว ในการที่จะกระทำกรวดใดๆ ผู้นับถือผีครูต้องบอกกล่าวผีครู ในกรณีที่มีการกระทำผิดหรือกระทำไม่เหมาะสมไปจากที่ครูสั่งสอนไว้ ผีครูอาจจะทำให้เกิดเจ็บป่วยแก่ทั้งตน และคนใกล้เคียงได้ เรียกว่า ผิดผีครู จำเป็นต้องมีการทำพิธี ฟายครู คือนำดอกไม้ธูปเทียนไปขอขมา นอกจากนี้ในวันเทศกาลสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ หรือจะมีกิจกรรมใดๆ ในบ้านเรือน เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ก็จะต้องมีการบอกกล่าวและเซ่นไหว้ผีครู ด้วยตำรับอาหาร ดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อเป็นการสักการะพอลถึงฤดูกาลที่กำหนดเป็นประจำ จะต้องมีการกิจกรรมร่วมกันที่เรียกว่า การเลี้ยงผีครู ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ลูกศิษย์จะมาร่วมกระทำเพื่อรำลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ ในงานนี้อาจารย์จะบอกกล่าวเหล่าศิษย์ของตนให้มาร่วมกันทำพิธีเซ่นไหว้ ด้วยเครื่องพลีกรรม หัวหมู บายศรี และอื่นๆ เมื่อพร้อมแล้วก็จะทำพิธีไหว้สังเวท เสร็จแล้วจะนำเครื่องพลีกรรมเหล่านั้น มาแบ่งกันกิน ถือว่าการทำอย่างนี้จะทำให้โรคพยาธิในร่างกายหรือภัยอันตรายต่างๆ ได้หายไปจากตนพร้อมกันนั้นก็จะบนบานให้พ่อครู หรือผีครูให้ความคุ้มครองป้องกันให้มีความสุขความเจริญสมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา

ความเชื่อเกี่ยวกับผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ ไม่เฉพาะในล้านนาเท่านั้น ในอดีตมนุษย์จะมีความเชื่อเรื่องผีด้วยกันทั้งสิ้น ผีมีความสำคัญต่อสังคมในอดีต กล่าวคือ มีหน้าที่จัดเกล้าให้ผู้คนอยู่กันอย่างมีระเบียบ วินัย รักษา ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามอย่างเคร่งครัด จนกลายเป็น แบบแผน หรือ กติกาของสังคม ดังนั้นจึงมีผีอยู่หลากหลายประเภท แต่ละประเภทจะมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน และมีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามความเชื่อเกี่ยวกับผีเป็นจำนวนมาก รวมไปถึงพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องการเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีในท้องถิ่นเช่น ภูเขา แผ่นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ว่า ธรรมชาติเหล่านี้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองรักษาจะละเมิดมิได้ จึงเป็นที่มาของพิธีกรรมต่างๆ ต่อธรรมชาติเพื่อให้เกิดความสุขแก่มนุษย์

พิธีสืบทอดเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านนา ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ โดยเชื่อว่าธรรมชาติทุกอย่างจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องรักษา ดังนั้นจึงนำเอาความเชื่อระบบผีหรือเทพอารักษ์ ซึ่งเป็นอำนาจเหนือธรรมชาติแฝงไว้ในพิธีสืบทอด ผสมผสานเข้ากับหลักศาสนาพราหมณ์และพุทธ แนวคิดดั้งเดิมนี้สามารถอธิบายผลการศึกษานี้เกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมของคนล้านนาได้ว่า เหตุใดต้องมีเครื่องสืบทอดเป็นพืชและสัตว์ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของพิธีสืบทอด

2.2.3 ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ในเรื่องฤกษ์ยามยามดี

ชาวล้านนาเมื่อจะประกอบพิธีทำบุญทำกุศลซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ก็จะดูฤกษ์ยามที่เป็นมงคลควบคู่กันไป ซึ่งความเชื่อนี้จะปรากฏให้เห็นในวงดวงหรือดวงฤกษ์ที่จารึกในตอนบนสุดและจารึกที่เป็นการบอกปี เดือน วัน คติ นาทิฤกษ์ของการทำกิจกรรมนั้นๆ รวมถึงวงดวงชะตาของโบสถ์ วิหาร หรือวัด อันแสดงให้เห็นว่าความเชื่อทางโหราศาสตร์สามารถผสมผสานกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างลงตัว ดังเช่น ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามยามดี

2.2.3.1 วิธีหาวันที่เป็นมงคล

ชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องวันที่เป็นมงคล และวันที่ไม่เป็นมงคล หรือวันไชยฤกษ์สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ที่จะทำให้การจัดพิธีสำเร็จไปด้วยความเรียบร้อย เช่น ปลูกสร้างบ้าน ย้ายที่อยู่ การเดินทาง ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ จัดงานมงคลสมรส มักจะหาวันที่เป็นมงคล เรียกว่า “วันไชยฤกษ์” พระเทพรัตนมุนี (สุทัศน์ สุทฺตสโน) (2546) ได้กล่าวถึงวันไชยฤกษ์ ใน สทา โสคติ ภวันตุ เม สวสติปีใหม่ พ.ศ.2546 ว่า วันข้างขึ้น หรือวันข้างแรม ที่เป็นวันมงคลและวันที่เป็นอัปมงคล สำหรับให้ผู้จะจัดงานหรือพิธีการที่เป็นมงคล ควรจะพิจารณาเลือกวัน ซึ่งเป็นของโบราณล้านนาได้กล่าวไว้ ดังนี้

ขึ้น - แรม 1 ค่ำ	ข้างแก้วขึ้นสู่โรงธรรม	ดี
ขึ้น - แรม 2 ค่ำ	ฟังธรรมกลางป่าช้า	ไม่ดี
ขึ้น - แรม 3 ค่ำ	ล้างมือถ้าตากิน	ดี
ขึ้น - แรม 4 ค่ำ	นอนปลายตีนตากแดด	ไม่ดี
ขึ้น - แรม 5 ค่ำ	ผีแควดล้อมปองเอา	ไม่ดี
ขึ้น - แรม 6 ค่ำ	ลงสำเภาไปค้า	ดี
ขึ้น - แรม 7 ค่ำ	เคราะห์อยู่ถ้าคอยชน	ไม่ดี
ขึ้น - แรม 8 ค่ำ	สารระวนบ่เมี้ยน (ไม่เสร็จ)	ไม่ดี
ขึ้น - แรม 9 ค่ำ	ถูกเสี้ยนพระยาราม	ไม่ดี
ขึ้น - แรม 10 ค่ำ	หาความงามบ่ได้	ไม่ดี

ขึ้น - แรม 11 ค่ำ	จีไว้กลายเป็นดี	ดี
ขึ้น - แรม 12 ค่ำ	ปมีสังดีสักคาบ	ไม่ดี
ขึ้น - แรม 13 ค่ำ	ไชยะปราบชมพู	ดี
ขึ้น - แรม 14 ค่ำ	ศัตรูปองร้าย	ไม่ดี
ขึ้น - แรม 15 ค่ำ	ถูกแม่วายหลวงปองเอา	ไม่ดี

2.2.3.2 วันเสียดำประจำเดือน

นอกจากวันไชยฤกษ์แล้ว ยังได้กล่าวถึงวันเสียดำประจำเดือน ซึ่งเป็นตำราล้านนา (นับเดือนทางภาคเหนือ) อีกเช่นกัน หมายความว่านับเดือนเร็วกว่าเดือนตามปฏิทินสากลไป 2 เดือน โดยนับตามจันทรคติ เช่น เดือน เกียง (เดือน 1) จะเริ่มในเดือนพฤศจิกายน เดือนยี่ (เดือน 2) เดือนธันวาคม เดือน 3 เดือนมกราคม จนถึงเดือน 12 เป็นต้น ซึ่งมีตำราวันเสียดำประจำเดือน ดังนี้

เดือน เกียง (1), 5, 9	ระวิ-จันทั้ง	เสียดำ อาทิตย์-จันทร
เดือน ยี่ (2), 6, 10	อังคารัง	เสียดำ อังคาร
เดือน 3, 7, 11	โตรี-ครุ	เสียดำ เสาร์-พฤหัสบดี
เดือน 4, 8, 12	สุโข-พุธธา	เสียดำ สุกร์-พุธ

กล่าวโดยสรุปชาวล้านนามีความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักและผสมผสานกับหลักการของศาสนาพราหมณ์ ใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจจึงส่งผลให้ชาวล้านนามุ่งเน้นที่จะประกอบการบุญการกุศลเพื่อความสุขส่วนตนและสิ่งรอบข้าง นอกจากนี้ก็ยังมีเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ การคุ้มครองธรรมชาติโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพอารักษ์ประจำภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ ลำคลองต่างๆ ตลอดจนเหมืองฝาย หรือแหล่งน้ำสำหรับหล่อเลี้ยง เรือกสวน ไร่ นา หรือการเกษตรอื่นๆ จึงมีพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้อยู่เสมอ

การศึกษายทบาทพิธีกรรมสืบชะตาที่มีต่อวิถีชีวิตคนเชียงราย เป็นการศึกษาทัศนคติของคนที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมในท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมของคนเชียงรายว่ามีพื้นฐานอย่างไร ดังนั้น ความเชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนา ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ และความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านนาสามารถอธิบายพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติพิธีกรรมสืบชะตา

2.3 คติความเชื่อเกี่ยวกับคน บ้าน และเมืองล้านนา

เมื่อก้าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับ คน บ้าน เมืองของชาวล้านนา ต้องย้อนไปในอดีตของ คนไทยที่พูดภาษาตระกูล ไต หรือ ไท เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อจากศาสนา พราหมณ์มาก่อนที่จะยอมรับเอาศาสนาพุทธเข้ามานับถือเช่นปัจจุบัน ดังนั้น วิถีชีวิตจึงผูกติดอยู่กับคติความเชื่อแบบลัทธิศาสนาพราหมณ์ ตั้งแต่ เกิด เจริญเติบโต รับการศึกษา การประกอบ อาชีพ แต่งงาน สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และสร้างเมือง จบจนถึงสิ้นชีวิต หรือตาย และหลัง การตาย จะต้องอาศัยศาสตร์ที่มากับศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น แม้ว่าปัจจุบันจะมีศาสนาพุทธเข้ามาแทนที่แล้วก็ตาม คติความเชื่อของพราหมณ์ยังฝังรากลึกในสังคมล้านนาอยู่

2.3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับคน

เนื่องจากคนล้านนาเป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลภาษา “ไต” หรือ “ไท” มีความเชื่อในอำนาจเหนือมนุษย์หรือเหนือธรรมชาติที่เรียกว่า “ผี” (ฉลาดชาย ระมิตานนท์ ม.ป.ป) มีความสำคัญและบทบาทถึงขั้นอธิบายโลก อธิบายธรรมชาติ อธิบายมนุษย์ และสรรพ สิ่งต่างๆ ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ดำรงอยู่อย่างไร และเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร อิทธิพลความเชื่อ ดังกล่าวยังคงฝังอยู่ในจิตวิญญาณของคนล้านนามาถึงปัจจุบันอย่างเหนียวแน่น แม้ว่าจะยอมรับ เอาศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธเข้ามาในวิถีชีวิตเป็นเวลานานแล้วก็ตาม ความเชื่อเรื่องผี ก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ตามบ้านเรือนจะมีสิ่งก่อสร้างที่แสดงออกถึงความเชื่อการนับถือผี เช่น เรือนผีปู่ย่า เรือนเลื้อบ้าน หอเลื้อเมือง หอผีเหมืองฝาย ผีขุนน้ำ ตลอดจนพิธีกรรมการเลี้ยง ผีต่างๆ เหล่านั้นเป็นประจำ ดังนั้นความเชื่อของคนล้านนา จึงมีการผสมผสานกันอยู่มากมาย ทั้งคติความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ และพุทธ ดังต่อไปนี้

2.3.1.1 ความเชื่อเรื่องคนเกี่ยวกับดวงดาวบนท้องฟ้า

คนล้านนามีความเชื่อเกี่ยวกับดวงดาวว่ามีอิทธิพลต่อชะตาชีวิตของคนที่อยู่บน โลกนี้ ดังนั้น จึงมีการบูชาดวงดาวต่างๆ ในเรื่องนี้มีผู้รู้ที่มีความสนใจให้ทัศนะ เช่น พระธรรมราชาวัตร (สุทัศน์ สุทัศน์โน) (2548, หน้า 99) ได้อธิบายพิธีปลีกรรมบูชาสะเดาะ นพเคราะห์ ทั้ง 9 ไว้ในแนวปฏิบัติศาสนพิธี ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย ที่เป็นคติความเชื่อ ของคนล้านนาเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของคน ว่า ในโอกาสที่บุคคลไม่ได้รับความสุข หรือ ได้รับเคราะห์กรรมต่างๆ ซึ่งเป็นเหตุนำความทุกข์ หรือความเดือดร้อนมาสู่ตนเอง หรือ ครอบครัว ก็มักนิยมทำพิธีบูชา นพเคราะห์ทั้ง 9 แล้วทำพิธีสืบชะตา บางรายเพื่อความสะดวกได้ กระทำพิธีบูชาสะเดาะนพเคราะห์ ทั้ง 9 ตอนเย็น พอวันรุ่งขึ้นก็ประกอบพิธีสืบชะตา ส่วน

อุปกรณ์ที่นำมาประกอบพิธี ก็คือสะดวกากกล้วยดิบ (สด) ที่สะอาดนำมาประกอบกันเป็น 9 ช่องเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีขนาดกว้าง-ยาวเท่าศอกของผู้บูชา วางด้วยไม้ซีกทำเป็นตง แล้วปูด้วยใบกล้วยให้เรียบร้อย ใช้กากกล้วยดิบขึ้นเป็น 9 ช่อง หรือ 9 ห้องๆ ละเท่าๆ กัน ภายใน ช่อง ทั้ง 9 ประดับด้วยช่อกระดาษ รูปเทียน มีอาหารคาวหวานประเภทต่างๆ ตามกำลังของคาว นพเคราะห์ทั้ง 9

ความเชื่อเรื่องดาวนพเคราะห์ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ ซึ่งโคจรผ่านราศีนั้นๆ ในเวลาเกิดของคน หรือเวลาสร้างสิ่งที่มีความสำคัญ เช่น การสร้างบ้านเมืองเป็นต้น ที่โหรา คำนวณไว้โดยแบ่งเป็น 12 ราศี เรียกว่า “ดวง” ซึ่งเป็นคำที่มาจาก “ดวงชะตา” พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงดาวนพเคราะห์ 9 ดวง ว่ากลุ่มดาวทั้งหมดที่ถือกัน ในสมัยโบราณคือดาวนพเคราะห์ 9 ดวง ได้แก่ อาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู พระเกตุ ปัจจุบันเพิ่มดาวฤกษ์ 1 ดวง รวมเป็น 10 ดวงนอกจากนั้นคนล้านนายังเชื่อว่าดวงดาวต่างๆ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนตลอดถึง ความสำเร็จในชีวิตการงานก็ด้วยมีดวงดาวคอยให้ความอุปการะ ดังนั้น คนจึงต้องแสดง ความกตัญญูตเวทิตาต่อดวงดาวเหล่านั้น คือ “ดาวศุกเคราะห์” ได้แก่ พระจันทร์ พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ การสืบชะตาจะมุ่งหวังให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข พ้นจากโรคภัยและเสนียดจัญไรต่างๆ และเพื่อความเป็นสิริมงคล การบูชาดาวนพเคราะห์ของ ชาวล้านนาจะจัดก่อนการประกอบพิธีกรรมต่างๆ 1 วัน

ประเพณีพิธีมงคลไทย (2516) ยังได้อธิบายเกี่ยวกับแนวทางการประกอบพิธีในโอกาส งานทำบุญอายุ ว่าเป็นคติความเชื่อแห่งไสยศาสตร์ ถือว่า เทวดาทั้ง 9 (นพเคราะห์) นั้น เกี่ยวกับการกำเนิดของมนุษย์ สามารถให้คุณให้โทษได้ ดังนั้น จึงเกิดมีพิธีบูชาเทวดาทั้ง 9 เพื่อป้องกัน และบำบัดอันตราย และให้เจริญรุ่งเรืองมีความเป็นสิริมงคลอายุยืนยาว และเมื่อพราหมณ์นำพิธี บูชาเทวดานพเคราะห์เข้ามาสั่งสอนทำให้คนในประเทศไทยเชื่อถือกันแพร่หลายโดยเชื่อว่า ดาวนพเคราะห์โคจรเปลี่ยนที่อยู่เสมอทุกดาวต่างก็มีฤทธิ์อำนาจอันเกิดจากไฟฟ้า,แม่เหล็ก,ธาตุ, แสง, สี, อากาศร้อนเย็นผัดผกกัน เมื่อดวงใดโคจรมาใกล้ส่วนใดของโลก ก็สามารถบันดาล ให้สรรพสิ่งทั้งปวงเปลี่ยนแปลงสภาพไปตามฤทธิ์อำนาจอันเป็นคุณหรือโทษของดาวดวงนั้นๆ

2.3.1.2 ความเชื่อคนล้านนาเกี่ยวกับชะตา หรือการเกิด

ชะตา ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชตา ความหมายถึง เวลาเกิดของคน หรือเวลาสร้างสิ่งสำคัญเช่นบ้านเมือง เป็นต้น ส่วน ชะตา หมายถึง ลักษณะหรืออักษาศัยบางอย่างที่ทำให้รู้สึกชอบ หรือไม่ชอบในทันทีทันใด เช่น ถูกชะตากัน ลักษณะที่บังเกิดสำแดงเหตุและร้าย เช่น ชะตาดีชะตาร้าย

แบบรูปราศีที่บอกดาวพระเคราะห์เดินถึงราศีนั้นๆ ในเวลาเกิดของคน หรือเวลาสร้างสิ่งสำคัญ เช่นบ้านเมือง เป็นต้น โดยแบ่งเป็น 12 ราศี เรียกว่า ดวงชะตา หรือดวง หรือชาตา

2.3.1.3 ความเชื่อเรื่องขวัญ

ขวัญ ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผมหหรือคนที่ขึ้นเวียนเป็นก้นหอย มิ่งมงคล สิริ ความดี เช่น ขวัญข้าว ขวัญเรือน สิ่งที่ไม่มีความผิด เชื่อว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบายจิตใจมั่นคง ดังนั้นขวัญจึงเป็นสิ่งที่ประจำอยู่ในร่างกายมนุษย์มีลักษณะเป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม และมักจะนำคำว่า ขวัญ มาใช้เรียกกับสิ่งที่รักและเกิดทุน เช่น คำว่าขวัญเมือง ขวัญเรือน มิ่งขวัญ จอมขวัญ ขวัญใจ เมียขวัญ ฯลฯ นอกจากนั้นยังใช้กับสิ่งของที่นำไปเป็นของที่ระลึกเพื่อมอบแก่คนที่รัก และเคารพ ในโอกาสสำคัญ เช่น วันเกิด วันเด็ก วันทำบุญขึ้นบ้านใหม่ วันขึ้นปีใหม่ โดยเรียกสิ่งนั้นว่า ของขวัญ เป็นต้น

เสฐียรโกเศศ (2508) ได้กล่าวในหนังสือขวัญและประเพณีทำขวัญ (อ้างถึงใน ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย มณี พะยอมยงค์) ว่า ขวัญ เป็นอะไรอย่างหนึ่งซึ่งประจำตัวคนและสัตว์ตลอดจนสิ่งต่างๆ ไม่สามารถชี้ชัดว่า ขวัญ คืออะไรกันแน่ โดยกล่าวว่า สิ่งมีชีวิต เช่น สัตว์มนุษย์ ไม่ได้มีแต่เพียงร่างกายเท่านั้นยังมีสิ่งที่ล่องอยู่ในร่างกาย แต่ไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่แสดงออกคือ มีความรู้สึก รู้คิด รู้ชอบ รู้ชั่ว รู้ดี และมีความรู้สึกเป็นอารมณ์ต่างๆ เพราะมีจิตเป็นผู้กำหนดอยู่ภายใน ดังนั้นร่างกายจึงมีใจเป็นผู้ครอบครอง สิ่งที่ครองจิตใจ เรียกเป็นภาษาบาลีว่าวิญญานหรือขวัญนั่นเอง เช่นเมื่อคนเราตกใจ ก็จะพูดว่าใจหาย หรือไม่ก็ ขวัญหาย โดยเข้าใจว่าขวัญหายไปจากตัวได้ ถ้ารู้สึกกลัวเหลือเกิน เรามักจะพูดว่าใจไม่มี หรือขวัญไม่มี เป็นต้น

สาร สาระทัศนันทน์ (2540) ให้ความหมายของขวัญไว้ในพิธีสู่ขวัญและคำสู่ขวัญโบราณอีสาน ฉบับสมบูรณ์ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็น 2 ความหมาย คือ หมายถึง ขนที่ขึ้นเวียนกันเป็นก้นหอย โดยมากมีที่ศีรษะ แต่อาจมีตามร่างกายส่วนอื่นก็ได้และอีกอย่างหนึ่ง เป็นนามธรรมอันหนึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน คล้ายกำลังของจิต นิยมกันว่า มีอยู่ในตัวหรือประจำชีวิตของมนุษย์และสัตว์ตลอดทั้งของบางอย่างตั้งแต่เกิดหรือสร้างขึ้นมาและเชื่อกันว่า ถ้าขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบาย ทำให้จิตใจมั่นคงตลอดรอดภัย ถ้าหากตกใจหรือขวัญเสีย ขวัญก็มักออกจากร่างกายหรือออกจากสิ่งนั้นไปอาจทำให้คน สัตว์ หรือ สิ่งของนั้นได้รับผลร้ายหรืออันตราย นอกจากคน ที่นิยมนำขวัญ และทำการสู่ขวัญ ได้แก่ สัตว์ใหญ่ ซึ่งคนใช้เป็นพาหนะและใช้งานต่างๆ เช่น ควาย วัว ช้าง ม้า เป็นต้น เพราะคนถือว่าสัตว์เหล่านี้มีบุญคุณ บางโอกาสจึงทำพิธีสู่ขวัญให้ด้วย นอกจากนี้สิ่งที่มี

คำหรือที่ใช้เป็นประโยชน์สำคัญ ก็นิยามว่ามีขวัญและสู่ขวัญตามความหมายอย่างหลังนี้ นอกจากนี้ คำว่า “ขวัญ” ยังใช้เป็นการเรียกสิ่งอันเป็นที่รักหรือที่ติดอกด้วย เช่น ขวัญใจ ขวัญตา เมียขวัญ จอมขวัญ ขวัญเมือง ฯลฯ

อินสม มุลตะ (2549) ได้ให้ความหมาย “ขวัญ” ไว้ในพิธีสู่ขวัญควายประเพณีแห่งจิตสำนึก ในหิรัญนคร วารสารศิลปวัฒนธรรมเชียงราย ว่า ขวัญไม่มีตัวตน สัมผัสได้จากความรู้สึกทางจิตใจ และเชื่อว่าจิตอยู่ในร่างกายของคนและสัตว์ ฉะนั้นเราจึงเชื่อว่าทุกส่วนในร่างกายคนและสัตว์มีขวัญประจำอยู่เท่าอวัยวะทั้ง 32 อวัยวะ ได้แก่ หัว หนุ จมูก ตา กิ้ว แก้ม ปาก ไหล่ แขน สอก มือ นิ้วมือ ออก หลัง สีข้าง ก้น ขา แข้ง เข่า เท้า นิ้วเท้า เล็บ ฟัน ลิ้น หัวใจ ตับ ไต ม้าม ปอด ลำไส้ ขน ดังนั้น คนโบราณเปรียบขวัญเสมือนเทพเทวดาประจำอยู่เพื่อรักษาอวัยวะดังกล่าว และยังเชื่อว่าขวัญมีลักษณะเบาละเอียดอ่อน มักหลุดลอยไปได้ง่ายด้วยสาเหตุเพียงเล็กน้อย เช่น สะดุ้งตกใจถูกคุกคามข่มขู่ เมื่อขวัญหลุดออกไป ทำให้จิตใจอ่อนล้า ขาดกำลังใจ เพื่อยั้งกายและใจ อยู่ไม่เป็นสุข ดำเนินชีวิตไม่ปกติ ทำงานไม่มีประสิทธิภาพ อยู่ในภาวะขาดกำลังใจ ฉะนั้น จึงต้องมีพิธีเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว จึงเกิดค่านิยมธรรมเนียม และกลายเป็นประเพณีไปในที่สุด เรียกว่า การเรียกขวัญ การสู่ขวัญ มัดขวัญ เป็นการมัดหรือผูกข้อมือไว้แทนการมัดขวัญซึ่งไม่มีตัวตน

2.3.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์และคนล้านนา

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) ได้ศึกษาวิเคราะห์นิทานขุนบรม ในพงศาวดารล้านช้าง ตำนานเมืองเชียงตุง ตำนานพระธาตุคอกยตุง เมืองเชียงแสนและตำนานพระธาตุคอกยสุเทพ สามารถจำแนกสรุปความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดมนุษย์และชนชาติออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. นิทานปรัมปราเรื่องมนุษย์เกิดจากน้ำเต้า มีข่า กะเหรียง และไท สะท้อนการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลุ่มน้ำโขง
2. นิทานปรัมปราที่ให้ความสำคัญกับกำเนิดมนุษย์คู่แรก เช่น โคตรวงศ์ของชาติพันธุ์ต่างๆ ในล้านนาและอีสานคือ “ปู่แสงสี่ย่าแสงใส” หรือ “ปู่สังกะสาอย่าสังกะสี”
3. นิทานปรัมปราที่มีพลังเหนือธรรมชาติเป็นผู้สร้าง คือ “แดน” แล้วส่งมนุษย์ผู้เก่งกล้าลงมาปกครอง ซึ่งในตำนานไทอาหม เทวดาส่ง “ขุนหลวงขุนหลาย” ลงมาครอง “เมืองนูนสุนคำ” และกลายเป็นต้นตระกูลไท ข้างฝ่าย พงศาวดารล้านช้าง ก็ผสมผสาน เช่น หลังจากมนุษย์ออกมาจากน้ำเต้าแล้วขาดผู้ปกครอง พญาแดนจึงให้ผู้มีบุญคือ “ขุนบรมราชาธิราช” ลงมาเกิด และปกครองต่อมาใน “เมืองน่าน้อยอ้อยหนู” (บริเวณใกล้กับเดียนเบียนฟูเวียดนามเหนือปัจจุบัน)

ในคดีล้านนา “พญาเถน” ได้ถูกเปลี่ยนมาเป็น “พระอินทร์” และผูกไว้เป็นตำนานว่า พระอินทร์ส่ง “พญาธัมมิกราชมั่งราย” มาเกิด เมื่อเมืองขาดผู้ปกครองทั้งหมดนี้มีประเด็นที่น่าสนใจคือ การเปลี่ยนแปลงพลังอำนาจเหนือธรรมชาติจาก “เถน” เป็น “พระอินทร์” เป็นพระสอดคล้องกับความเชื่อเดิมด้วยถือว่าอยู่บนฟ้าเช่นเดียวกัน ในทำนองเดียวกันพงศาวดารโยนกก็กล่าวว่พระอินทร์ให้ “ลาวจกเทวบุตร” ลงมาเกิดเพื่อเป็นต้นราชวงศ์ปกครองล้านนา การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ทั้งในทางมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ยังไม่ได้ข้อสรุปยุติแต่อย่าง น้อยก็ได้ บ่งบอกให้รู้วิธีการสื่อสารของคนโบราณว่า โนมโนคติของชาวล้านนาที่สืบสานกันมานั้น นิทานปรัมปราเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์ได้แสดงออกถึงความคิดและความเชื่อของชาวล้านนาไว้ประจักษ์แล้ว ซึ่งในการวิเคราะห์ของนักมานุษยวิทยา อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548) ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรมการทะลุกรอบและกีดกันของความคิดแบบคู่ตรงกันข้ามได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ให้ความสำคัญกับชนชั้นปกครองที่เกิดจากบรรพชนคนแรกหรือไม่ก็เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติในขณะที่สามัญชนเกิดจากพืชและสัตว์ในธรรมชาติ ซึ่งอาจบ่งบอกถึงความคิดของชาวล้านนาในเรื่องพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ ที่เริ่มจากชุมชนในสภาวะธรรมชาติ แล้วเปลี่ยนมาเป็นชุมชนที่ปกครองโดยหัวหน้ากลุ่มเครือญาติ จนท้ายที่สุดพัฒนาขึ้นเป็นรัฐขณะเดียวกันความคิดในเรื่องพัฒนาการทางสังคมดังกล่าวได้สอดแทรกความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาของชาวล้านนาได้ด้วย ในสังคมยุคแรก ชาวล้านนาจะเห็นโลกทางสังคมของมนุษย์ ธรรมชาติและโลกทางความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาล (cosmic world) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น มนุษย์จึงเกิดจากพืชและสัตว์และเป็นพี่น้องกันได้ ขณะที่ผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ในโลกของจักรวาลอาจเป็นบุคคลธรรมดา ในสังคมที่มีหัวหน้ากลุ่มตระกูลเป็นผู้นำก็มีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ในสังคมรัฐนั้น โลกทางสังคมกับโลกของจักรวาลจะแยกออกจากกันเด็ดขาด ทำให้อำนาจศักดิ์สิทธิ์อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นอำนาจจากภายนอกที่มนุษย์อาจติดต่อได้ด้วยการบวงสรวงหรือเช่นสังเวศ ความเชื่อเช่นนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบทางมานุษยวิทยาที่ศึกษาวิวัฒนาการของสังคมต่างๆ ว่ามีลักษณะที่ค่อนข้างจะเป็นสากล”

ความเชื่อและการให้คุณค่ากับความเชื่อเหล่านี้กำลังเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากอำนาจที่แพร่เข้ามาจากภายนอกได้แก่ พุทธธรรม ความคิดและระเบียบวิธีวิทยาศาสตร์ที่มากับการศึกษาสมัยใหม่ เศรษฐกิจทุนนิยม และระบอบประชาธิปไตยที่ถือหลักความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ ซึ่งล้วนแต่อธิบายระบบความสัมพันธ์ด้วยนัยที่แตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง

2.3.1.5 ความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิด

วัฒนธรรมล้านนาได้ปลูกฝังให้ผู้คนในสังคมมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาด้วยความเชื่อว่า คนที่เกิดในปีต่างๆ จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งพิง เรียกว่าพระธาตุประจำปีเกิด

โดยมีความเชื่อว่า เมื่อคนเราหมดอายุขัยแล้วดวงวิญญาณก็จะไปสถิตอยู่ประจำตามพระธาตุเจดีย์ต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ และหากเมื่อตอนยังมีชีวิตอยู่ ได้มีโอกาสไปนมัสการพระธาตุเจดีย์เหล่านั้นก็ถือว่าได้บุญกุศลและทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองมั่นคงยืนนาน ซึ่งเป็นการต่อดวงชะตาให้ยืนยาวสืบไป เช่นเดียวกับการสืบชะตา กลุ่มคนที่มีความสนใจเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุหรือคนแก่ หรือคนชรา ผู้สูงอายุหมายถึง ผู้ที่มีอายุมาก แต่สามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้โดยไม่เป็นภาระแก่คนอื่น ผู้สูงอายุในล้านนาในอดีตสามารถเดินทางไปแสวงบุญด้วยการจาริกไปยังที่ตั้งพระธาตุประจำปีเกิด เพื่อสักการะด้วยการเดินเท้า หรือนั่งเกวียน จีฬา และช้าง ตามฐานะของตน ซึ่งการเดินทางต้องใช้เวลาแรมเดือน หรือ เป็นปี แต่ปัจจุบันการคมนาคมได้พัฒนาแล้วทำให้การจาริกแสวงบุญสะดวกขึ้น คนโบราณได้เขียนเป็นตำราการไหว้พระธาตุประจำปีเกิดไว้ ดังเช่น เขียรชาย อักษรดิษฐ์ (2545, หน้า 20-24) ได้กล่าวว่าพระธาตุปีเป็ง (พระธาตุปีฟิ่ง) ไว้ดังนี้

1. คนเกิดปี ใจ (ปีชวด เป็ง (นักษัตร) หนู) ธาตุน้ำ ประจำพระธาตุจอมทอง เมืองเชียงใหม่
2. คนเกิดปีเป้า (ปีฉลู เป็ง (นักษัตร) วัว) ธาตุดิน ประจำพระธาตุลำปางหลวง เมืองลำปาง
3. คนเกิดปี ยี (ปีขาล เป็ง (นักษัตร) เสือ) ธาตุไม้ ประจำพระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่
4. คนเกิดปี เม้า (ปีเถาะ เป็ง(นักษัตร) กระต่าย) ธาตุน้ำ ประจำพระธาตุแช่แห้ง เมืองน่าน
5. คนเกิดปี สี (ปีมะโรง เป็ง (นักษัตร) นาค) ธาตุดิน ประจำพระธาตุวัดพระสิงห์และพระพุทธรูทสิหิงค์ เมืองเชียงใหม่
6. คนเกิดปี ใส (ปีมะเส็ง เป็ง(นักษัตร) งูเล็ก) ธาตุน้ำ ประจำโพธิบัลลังก์ ที่พระพุทธรเจ้าตรีสรู พุทธคยา ชมพูทวีป
7. คนเกิดปี สง่า (ปีมะเมีย เป็ง(นักษัตร) ม้า) ธาตุไฟ ประจำพระธาตุตะไก้ (ชเวดากอง) เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า
8. คนเกิดปี เม็ด (ปีมะแม (นักษัตร) แพะ) ธาตุดิน ประจำพระธาตุคอกยสุเทพ เชียงใหม่
9. คนเกิดปี สัน (ปีวอก เป็ง(นักษัตร) วอก) ธาตุดิน ประจำพระธาตุพนม เมืองนครพนม

10. คนเกิดปี เล้า(ปีระกา เป็ง(นักษัตร)ไก่)ธาตุเหล็กประจำพระธาตุหริภุญไชย
เมืองลำพูน

11. คนเกิดปี เส็ด (ปีจอ เป็ง(นักษัตร)หมา) ธาตุดิน ประจำพระธาตุเกษแก้ว
จุฬามณี ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บางตำรากำหนดให้ใช้พระธาตุอินทร์แขวน ประเทศพม่าแทน

12. คนเกิดปี ไก่ (ปีกุน เป็ง (นักษัตร) ช้าง) ธาตุน้ำ ประจำพระธาตุดอยตุง
เชียงราย

ความเชื่อการไหว้พระธาตุประจำปีเกิดเป็นสิ่งสำคัญ ที่คนโบราณได้คิด
สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อเป็นกุศโลบายให้พุทธศาสนิกชนมีกิจกรรมในการแสวงบุญ เป็นการสร้าง
ความผูกพันเชิงศาสนาและความเชื่อ ให้คนในภาคพื้นล้านนา อีสาน พม่า และอินเดีย โดยอาศัย
แหล่งโบราณสถานสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมโยง ทำให้พุทธศาสนิกชนผูกติดอยู่
กับพระพุทธศาสนา เกิดความเข้มแข็งด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความโดดเด่น หรือ
เอกลักษณ์ของคนในภูมิภาคนี้

2.3.1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของความอุดมสมบูรณ์

เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของเชียงรายเป็นภูเขาสลับซับซ้อนมีที่ราบอยู่
ระหว่างภูเขา มีลำห้วยไหลจากภูเขารวมกันเป็นแม่น้ำสำคัญๆ หลายสาย เหมาะสำหรับพื้นที่
เกษตรกรรม ด้วยสภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าว จึงทำให้ชาวเชียงรายให้ความ
เคารพธรรมชาติ เช่น เคารพป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร ห้วย หนอง คลอง บึง ก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ
ตามความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติมากมาย ซึ่งสอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) ให้
ความเห็นของคนในสังคมเกษตรกรรมจะมีความเชื่อว่า อำนาจของความอุดมสมบูรณ์ของ
ธรรมชาติมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตอย่างยิ่ง อย่างเช่นวิถีชีวิตของคนล้านนา อีสาน ภาคกลาง
ภาคใต้ รวมไปถึงอุษาคเนย์ทั้งหมดจะมีชีวิตที่อาศัยธรรมชาติเป็นหลัก จะให้ความสำคัญอย่างยิ่ง
กับความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติมีความสำคัญยิ่งยวดต่อการดำรงชีวิต ความอุดมสมบูรณ์จึง
เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ความเชื่อพิธีกรรมของคนในสังคมเกษตรกรรม จึงแสดงออกถึง
ความปรารถนาที่จะขอให้อำนาจแห่งธรรมชาติบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะ
การขอฝนในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นสัญลักษณ์ทางความเชื่อและคุณค่าที่ยึดถืออยู่ทั้งสิ้น

การขุดพบกลองกบทำด้วยสำริดอายุกว่าพันปีในดินแดนล้านนาและบริเวณอื่นๆ
ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะในเวียงคานมเหนือ ศรีศักร วัลลิโภดม (2526) ให้ข้อสันนิษฐานว่า กลอง
กบสำริดเหล่านี้ใช้ในพิธีขอฝน นอกจากนั้น การฟังธรรมคาถาปลาช่อน พิธีจุดบั้งไฟ การแห่
พระเจ้าฝนแสนห่า การแห่นางแมว โดยเฉพาะการสร้างสัญลักษณ์รูปอวัยวะเพศชายและหญิง
ไว้ในพิธีกรรม ก็ล้วนเป็นการแสดงออกถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ (fertility rites)

ทั้งสิ้น ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่เข้าใจได้คือ การร่วมเพศของชาย-หญิงทำให้เกิดชีวิตใหม่ ความเชื่อเหล่านี้มีมานานในล้านนา ลาว อีสาน และอาณาบริเวณทั่วอุษาคเนย์ รวมทั้งพบได้ทั่วไปในสังคมดั้งเดิมอื่นๆ ครั้นต่อมาสังคมล้านนาได้รับอิทธิพลจากลัทธิพราหมณ์ที่มารุ่งเรืองในอุษาคเนย์พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาวิษวะเพศว่าเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์จึงถูกอธิบายโดยทางพราหมณ์ว่าเป็นศิวลึงค์ อานันท์ กาญจนพันธุ์ และฉลาดชาย รัตติยานนท์ ได้บรรยายอธิบายว่า “ความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ที่แสดงพลังอำนาจออกมาในรูปของจาริตประเพณี และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ชาวล้านนาเรียกว่า “ซิด” ซึ่งมักจะเป็นข้อกำหนดหรือข้อห้ามที่มีต่อการกระทำใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความสมดุลของบุคคล และชุมชนหรือดุลยภาพระหว่างเพศ เพราะมีความเชื่อว่าดุลยภาพดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญของความอุดมสมบูรณ์ในด้านหนึ่ง จาริตตามความเชื่อนี้จึงเป็นการควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลมิให้ละเมิดครรลองต่างๆ ของชุมชน เพราะเชื่อว่าจะเป็น เสนียด จัญไร หรือเป็นเรื่องอุบาทว์ รวมทั้งยังอาจทำให้ผู้ละเมิดเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยอีกด้วย ส่วนอีกด้านหนึ่ง เป็นการจัดความสัมพันธ์ทางเพศและผู้คนในชุมชนให้ได้ประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมบนพื้นฐานของจริยธรรมการยังชีพ (ethics of subsistence) ซึ่งต่อยอดระบบคุณค่าที่ให้ทุกคนสามารถยังชีพอยู่ได้ อนึ่ง ข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของชายและหญิงเท่าเทียมกัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าดุลยภาพระหว่างเพศจะก่อให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุข ซึ่งแตกต่างจากความเชื่อที่มาจากภายนอกในระยะหลังที่ให้ ความสำคัญกับชายมากกว่าหญิง เช่น ความเชื่อในคาถาอาคมและพุทธศาสนา”

2.3.1.7 ความเชื่อเรื่องซิด

กรมศิลปากร (2542, หน้า 222-224) ได้กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องซิด ว่าเป็นความเชื่อของชาวล้านนาที่สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซิด หมายถึงสิ่งต้องห้าม ได้แก่การห้ามประพฤติปฏิบัติ หรือกระทำการสิ่งไม่ดีต่อสิ่งที่ผู้คนส่วนใหญ่นิยมศรัทธา เลื่อมใส ทั้งที่เกี่ยวข้องกับพระศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ตลอดจนถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม จากการศึกษาตำนานหรือตำราพิธีกรรมโบราณ เช่น เอกสารปืบสา ชื่อลักษณะซิดทั้งหมด คัมภีร์โลกสมมติราช ตำราพิธีส่งซิดและอุบาทว์สามารถจัดกลุ่ม ซิด ได้ 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ซิด ข้อห้ามหลัก หรือซิดแม่ ที่มีชื่อว่า โลกาวินาศใหญ่ เพราะมีผลกระทบที่เสียหายรุนแรง ลักษณะเป็นวงกว้าง ทั้งแก่ผู้กระทำการละเมิดฝ่าฝืน ต่อชุมชน มี 7 ประการ

1. กรมสมุทร ได้แก่ การถมบ่อน้ำที่ใช้เป็นที่ค้ำ ที่อาบ หรือถมสระน้ำ หนองน้ำ คูน้ำ ที่เป็นของธรรมชาติ หรือที่คนร่อนก่อนขุดไว้ แล้วใช้เนื้อที่เหล่านั้นทำเป็นสวนเป็นไร่ นา หรือสร้างบ้าน สร้างเมือง ถือว่าขัด ข้อห้ามประการที่ 1 นี้ มีความหมายถึงการสร้างกระแสสำนึกทางสังคมให้รู้จักรักษาแหล่งน้ำที่สำคัญของชุมชนเป็นต้นว่า แม่น้ำ ลำคลอง สระน้ำ หนองน้ำ เหมืองฝาย ตลอดจนบ่อน้ำที่บุคคลต่างๆ ได้ใช้ประโยชน์เพื่อการอาบ การค้ำกิน ร่วมกันในชีวิตประจำวัน ขัดข้อนี้จึงนับว่ามีนัยที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่สังคมล้านนาเป็น สังคมเกษตรกรรม

2. ขุดกระแสน้ำ ได้แก่การขุดย้ายเปลี่ยนแปลงเส้นทางเดินของกระแสน้ำใน ลักษณะต่างๆ ให้ไหลไปในทางอื่น จากเส้นทางที่เป็นของเดิม ถือว่า ขัด ข้อห้ามประการที่ 2 นี้ มีความหมายถึงการสร้างกระแสสำนึกทางสังคมที่ต้องการสอนให้ทราบถึง พฤติกรรมที่ไม่สมควรกระทำในการอยู่ร่วมกันภายในชุมชน เพราะถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิทำกิน ของผู้อื่น และเป็นการทำลายผลประโยชน์ของส่วนรวมและยังถือว่าเป็นการรุกร้าพื้นที่ส่วน บุคคลและสาธารณะก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท หรือความเสียหาย ภัยอันตรายต่างๆ แก่ผู้ ละเมิดฝ่าฝืนข้อห้าม และแก่ชุมชน

3. แหม่รูทวาร ได้แก่ การปิดกั้น หรือโยกย้าย ปรับเปลี่ยน ประตูบ้าน ประตู เมือง และรวมถึงการสร้างประตู หรือทางเดินขึ้นใหม่แทนของเก่าแต่ไม่ดีเท่าของเดิมถือว่า ขัด ข้อห้ามประเภทนี้ มีความหมายถึง การตัดเตือนสั่งสอนบุคคลให้มีความสำนึกยับยั้งความ ต้องการที่ไม่มีขอบเขต ความพอดี หรือกระทำการต่างๆ ตามใจชอบของตนเอง โดยขาดความ รอบครอบ ไคร่ครวญพิจารณา จนก่อให้เกิดความเสียหายทางทรัพย์สินหรือเหตุร้ายอันตราย ต่างๆ ต่อตนเองและบุคคลอื่นๆ ในชุมชน ตลอดจนบ้านเมือง เช่นการแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับตนเอง และพวกพ้อง เป็นต้น

4. ฮานศรี ได้แก่การตัดโค่น หรือลิดรานกิ่งต้นไม้ โดยเฉพาะ ต้นไม้ใหญ่ ไม้มงคล ต้นศรีมหาโพธิ์ ถือว่าขัด ข้อห้ามประเภทนี้ มีความหมายถึงการสั่งสอนให้รู้จักการ อนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งมีประโยชน์ในแง่ของการสร้างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดีแก่ชุมชน แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ระหว่างคนกับธรรมชาติ ให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องอย่าง สมดุล และอย่างมองเห็นคุณค่าแห่งการเคารพต่อธรรมชาติ ที่ได้ให้ความสมบูรณ์ต่อการ ดำรงชีวิตในฐานะที่เป็นปัจจัยสี่ คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และในฐานะที่เป็นปัจจัย หรืออุปกรณ์การผลิตที่สำคัญคือ ที่ดิน น้ำ ปุ๋ย จากธรรมชาติ ตลอดถึงเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ

5. มลั้งต็อก ได้แก่ การทำลายสัญลักษณ์ที่เชื่อถือกันว่า เป็นของมีค่าสำคัญ เช่น ทั้งดีเหล็กอื่นๆ ซึ่งคนโบราณใช้ทำอาวุธปกป้องบ้านเมือง หรือทำลายสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนหรือบ้านเมือง เช่น ใจบ้านหรือศาลเทพารักษ์ เป็นต้น ถือว่าซิด ข้อห้ามประเภทนี้ มีความหมายถึง การสั่งสอนในแง่ของการปลูกจิตสำนึกให้มองเห็นความสำคัญของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นเสมือนรากเหง้าเดิมของวิถีชีวิตของตนเอง ที่จะต้องรู้จักหวงแหนและรักษาไว้ อย่างเข้าใจ และภูมิใจ ซิดข้อนี้จึงมีลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ที่มีความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณของชุมชนล้านนาได้พอสมควร

6. ปกกระโดง ได้แก่ การลิดรานกิ่งไม้และง่ามไม้ เพื่อเอาธงชนิดต่างๆ ไปแขวนบนต้นไม้ ถือว่าซิด ข้อห้ามประเภทนี้ มีความหมายถึง การสั่งสอนให้รู้จักที่ต่ำที่สูง ควรทำ ไม่ควรทำอะไร และไม่เป็นคนมักง่าย เพราะพฤติกรรมดังกล่าวนั้นอาจเกิดอันตราย หรือความเสียหาย ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้ ดังจะพบว่า โดยปกตินั้น คนโบราณล้านนา จะไม่กระทำการที่เป็นลักษณะข่ม หรือคบบังคับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่ตนได้บูชากราบไหว้ เช่น โบสถ์หรือพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นต้น และการที่บุคคลขึ้นไปบนต้นไม้เพื่อแขวนธงนั้น ก็อาจพลัดตกเกิดบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เพราะเหตุที่มักง่ายนั่นเอง

7. ถมเก่าถมใหม่ ได้แก่ การถมดินในที่อยู่ของตน ที่เคยถมแล้วครั้งหนึ่งแล้วถมอีกครั้ง เป็นครั้งที่สอง เพื่อลบซากเก่า ถือว่าซิด ข้อห้ามประเภทนี้ มีความหมายถึงการสั่งสอนให้รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือ ไม่กระทำการใดๆ ให้เป็นที่เดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่นดังจะเห็นว่า การถมดินที่บ้านของตนให้สูงกว่าบ้านของคนอื่นๆ นั้น เมื่อถึงฤดูฝนน้ำย้อมไหลนองพัดพาเอาสิ่งปฏิกูลและของเน่าเสียต่างๆ ไปสู่บ้านคนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน อันเป็นที่มาของความเกลียดชังและกล่าวคำไม่มงคลต่างๆ

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ความเชื่อเรื่อง ซิด ของคนล้านนาที่มีต่อการประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่มีผลกระทบทางลบต่อสังคมโดยรวม แต่จะเกิดผลต่อตนเองหรือคนรอบข้าง ที่บรรพบุรุษได้ห้ามปฏิบัติไว้พอจะยกเป็นตัวอย่าง ดังนี้

1. ห้ามเหยียบธรณีประตู
2. ห้ามนำหมอนิ่งข้าว (หม้อ) ไปตักน้ำในแม่น้ำลำธาร
3. ห้ามนำเสื้อผ้าผืนตาย (คนตาย) มาสวม
4. ห้ามหวีผมในห้องครัว
5. ห้ามร้องเพลงยามดึกสงัด
6. ห้ามวางปาก (ทัพพี) บนหม้อแกง

7. ห้ามลืมหักครก (ไม้ตีพริก) ไว้ในครก
8. ห้ามตากผ้าขึ้น (ผ้าถุง) ไว้หน้าบ้าน
9. ห้ามผู้หญิงตั้งครกยี่นขวางบันได
10. ห้ามเอาซากครกจุ่มหม้อแกง
11. ห้ามกวาดบ้านเรือนเวลากลางคืน
12. ห้ามทำประตูบ้านตรงกันกับบ้านตรงข้าม
13. ห้ามตัดเล็บเวลากลางคืน
14. ห้ามเช็ดผ้าเวลากลางคืน
15. ห้ามพูดคุยกันเวลารับประทานอาหาร
16. ห้ามสระผมเวลากลางคืน ฯลฯ

2.3.2 ความเชื่อการปลูกบ้านเรือนล้านนา

คนล้านนามีความเชื่อว่า บ้าน เป็นสิ่งที่มีชีวิตเช่นเดียวกับคน บ้านมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไปตามกาลเวลา ดังนั้น เมื่อจะสร้างบ้านจะต้องหาฤกษ์ยามที่เป็นมงคล เลือกสถานที่ปลูกบ้านให้เหมาะสมไม่เป็นเสนียด จัญไร จึงจะทำให้ผู้อยู่อาศัยมีความเจริญรุ่งเรือง ปลอดภัยตลอดไป

สนั่น ธรรมธิ (2550, หน้า 7-15) ได้กล่าวถึงคติความเชื่อของชาวล้านนาเกี่ยวกับที่ดิน ที่จะปลูกสร้างบ้านเรือนเพื่อความมั่งคั่งร่ำรวยและความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตว่า ตามความเชื่อของชาวล้านนา หากจะหาที่ตั้งบ้านเรือนในตำรากล่าวหาให้พิจารณาคุณลักษณะของแผ่นดินนั้นก่อน ซึ่งหลักการพิจารณามีดังนี้

2.3.2.1 วิธีดูที่ดินปลูกบ้าน

เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลในการปลูกบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัย ทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองในการดำเนินชีวิต คนในล้านนามีวิธีการพิจารณาลักษณะพื้นที่ดินที่จะปลูกสร้างบ้านไว้ดังนี้

แผ่นดินใดมีผิววงดงาม มีราศี คุงพระจันทร์ข้างขึ้น หากปลูกเรือนตรงนั้นจะมีข้าวของสมบูรณ์ ไม่มีมือคอยาก หากประสงค์จะมีลูก ก็จะได้ลูกถึงหกคน ผู้มียศศักดิ์ตำแหน่งสูงจะได้รับการยกย่องสรรเสริญ

แผ่นดินใดมีสัณฐานกลมดั่งเดือนเพ็ญ หากปลูกเรือนอยู่ที่นั้นก็จักมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ

แผ่นดินใดมีสีผิวซีดมัวหมองดั่งสีเนื้อวัวตายแล้ว หากปลูกเรือนอยู่ มักเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นทุกข์และมักมีคนคอยเบียดเบียนอยู่เสมอ

ดินที่ใดที่มีรูปพรรณสัณฐานเรียวยาวรีดั่งหุ้ม่า ปลูกเรือนอยู่ที่นั่นมักเสียชีวิต หรือไม่เช่นนั้น ก็มีโรคภัยเบียดเบียน ไร้ญาติขาดมิตร หากปรารถนาภรรยาจะได้ภรรยาหนึ่งคนแต่หาบุตรไม่ได้

ดินที่มีวรรณะดังตระพองหัวช้างถ้าปลูกเรือนอาศัยอยู่ที่นั่นจะประสบความสำเร็จด้านการเลี้ยงปศุสัตว์ประเภทวัวควาย จะแพร่ขยายเพิ่มจำนวนโดยเร็ว

ดินที่ใดมีกลิ่นหอมหวาน ได้ชื่อว่า “ดินสมณะพราหมณ์” หากปลูกเรือนอาศัยจะพบแต่ความสุขสำราญบานใจ มีสมบัติข้าวของและมากด้วยบริวารชายหญิง

ดินที่ใดมีลักษณะเหมือนมีหนุมานซ่อนไซให้ผิวดินพุขึ้น ปลูกเรือนอยู่จะพบกับความเจริญ (วุฒิ) มากด้วยญาติมิตรสหาย พืชผล (พิชชะ) งอกงาม อุดมสมบูรณ์

ไม่ควรสร้างบ้านเรือนคร่อมที่ต่างๆ คือ แม่น้ำที่ไม่มีน้ำไหลผ่านแล้ว ถนนหนทางที่เลิกใช้แล้ว ป่าช้าร้าง วัดร้าง หมู่บ้านร้าง ทั้งนี้คงมีเหตุผลว่า ที่ดินดังกล่าวล้วนเป็นมลทินมาก่อน กล่าวคือ

1. แม่น้ำเดิมเป็นที่ไหลผ่านทั้งสิ่งที่ดีและเลวร้ายโสโครก
2. ถนนหนทางเดิมเป็นทางผ่านของคน สัตว์และภูตผีปีศาจ
3. ป่าช้าเดิมเป็นที่ชุมนุมของผี
4. วัดร้างเป็นสถานที่เคยเป็นศาสนสถาน
5. หมู่บ้านร้าง มีอัปมงคลอันเป็นเหตุให้ผู้คนล้มตายหรือหนีหายไปเพราะร้อน

รนอยู่ไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ จึงเชื่อว่าสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไรคงยังแฝงฝังอยู่ ถ้าไปปลูกเรือนอาศัยอยู่ที่ใดที่อยู่ที่ของคณนั้นตั้งอยู่บนแผ่นดินที่คอยอำนวยแต่สิ่งไม่พึงปรารถนาแก่ชีวิตและทรัพย์สิน อนึ่ง นอกเหนือจากที่กล่าวมายังมีสถานที่ที่โบราณถือปฏิบัติสืบมา คือ การไม่ปลูกเรือนคร่อมหลัก ตอไม้ บ่อน้ำ รุหลาว จอมปลวก ปลักควาย

ทั้งนี้อาจถือตามคติความเชื่อในเรื่องของการฝังสิ่งของอาถรรพณ์ใต้ดินบริเวณที่อยู่อาศัยเพื่อหวังผลร้ายต่อเจ้าของบ้าน กรณีคล้ายกัน คือ หลัก ตอไม้ บ่อน้ำ รุหลาว จอมปลวก ปลักควาย ล้วนเป็นสิ่งเชื่อว่ามิพลังอันเร้นลับ หากปลูกเรือนคร่อม ก็อาจได้รับผลร้ายเช่นกัน

สถานที่ต้องห้ามที่โบราณห้ามไม่ให้ปลูกเรือนคร่อม นอกจากหลักตอ บ่อน้ำ รุหลาว จอมปลวก และปลักควายแล้ว ยังพบว่ามิข้อห้ามขยายกว้างออกไปในเรื่องของสถานที่และการใช้ประโยชน์ กล่าวคือ สถานที่นั้นขยายรวมไปถึงแม่น้ำ สระน้ำที่ถูกขุดขึ้น ตระพัง คือ แอ่งน้ำที่เกิดขึ้นเองรวมทั้งลำเหมืองด้วย สถานที่ดังกล่าวโบราณไม่ให้ถมเพื่อสร้างบ้านเรือนถมเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำเรือสวนไร่นา หรือแม้กระทั่งเพื่อสร้างบ้านแปลงเมือง

สำหรับเหตุผลนอกจากจะได้รับผลร้ายคือความไม่เป็นมงคลที่เรียก “จืด” แล้ว โบราณมองว่าสถานที่ที่เกิดจากการถมแหล่งน้ำนั้น ดินจะอ่อนตัวยุบง่าย ไม่เหมาะที่จะเป็นที่ตั้งของอาคารบ้านเรือนและไม่เหมาะที่จะเป็นที่ดินสำหรับการเกษตร

ศรีเลา เกษพรหม (2539) อธิบายการสร้างบ้านแบบล้านนาในประเพณีชีวิต คนเมืองว่า

1. วิธีคัดเลือกที่ดินที่จะปลูกเรือน

การปลูกเรือนไม่จริงมีความพิถีพิถันมากกว่าการปลูกเรือนด้วยไม้บัว (ไม้ไผ่) เมื่อได้เตรียมเครื่องเรือนเรียบร้อยแล้ว จะต้องดูพื้นที่ที่จะปลูกเรือนก่อนว่าตรงไหนจะดีอย่างไร ซึ่งตำราการคัดเลือกพื้นที่ได้กล่าวไว้ว่า พื้นดินบริเวณไหนสูงทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ต่ำทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ถือว่า ดีสร้างบ้านเรือนได้ พื้นดินบริเวณไหนต่ำทางทิศเหนือ สูงทางทิศใต้ ถือว่าดี สร้างบ้านเรือนได้ พื้นดินบริเวณไหนสูงทุกด้าน เรียกพื้นที่นั้นว่า สุชาติา ดีมาก สร้างบ้านเรือนได้พื้นดินบริเวณไหนสูงทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ต่ำทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ชื่อว่า ตรีภูมิ ดีสร้างบ้านเรือนได้ พื้นดินบริเวณไหนสูงทางทิศใต้ต่ำทางทิศเหนือ ดีมาก สร้างบ้านเรือนได้ พื้นดินบริเวณไหนสูงทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ต่ำทางทิศตะวันตกดี สร้างบ้านเรือนได้

2. ดูจากการเสี่ยงทาย

การเสี่ยงทายก็เป็นอีกวิธีหนึ่งสำหรับการจะปลูกบ้านเรือนลงบนพื้นที่ดินว่าจะดีหรือไม่ โดยให้เจ้าของที่จะสร้างบ้านเรือนจัดทำกวักใบทอง 3 อัน กวักที่ 1 ใส่ข้าวเหนียวสุก กวักที่ 2 ใส่ข้าวเหนียวคลุกด้วยปูนแดงให้มีสีแดงเรียกว่าข้าวแดง กวักที่ 3 ใส่ข้าวเหนียวสุกคลุกด้วยขมิ้นหอมให้มีสีดำเรียกว่าข้าวดำ แล้วนำไปวางไว้ในบริเวณที่จะปลูกบ้านเรือน แล้วอธิษฐานขอให้สิ่งแสดงบอกเหตุหรือดีไม่ดีตามความปรารถนา ปล่อยทิ้งไว้ 1 วัน แล้วไปดูกวักทั้ง 3 ว่ามีสัตว์มากินมาดมข้าวสีขาวคือข้าวที่ไม่คลุกสิ่งใด พื้นดินแห่งนั้นเป็นที่ปลูกบ้านเรือนได้ดีมาก ถ้าสัตว์กินหรือดมข้าวแดง ดีปานกลาง ถ้ากินข้าวสีดำพื้นดินแห่งนั้นปลูกสร้างบ้านเรือนไม่ดี

2.3.2.2 พิธีการสร้างและการขึ้นบ้านใหม่ล้านนา

ทองทิพย์ ศัพิมพ์สาร (2551) ได้อธิบายวิธีการนับโหลกการสร้างบ้านใหม่ ในชีวิตคนเมือง(ฉบับสืบสา ขุมผลญา ของดีล้านนา) ว่า การสร้างบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัย และทำให้เจ้าของบ้านมีความเจริญรุ่งเรือง มีทรัพย์สมบัติเพิ่มพูน มีโชคลาภจะต้องปฏิบัติดังนี้ คือ ให้เจ้าของบ้านนำข้าวดอก ดอกไม้ ธูปเทียน ใส่พานแล้วอธิษฐานจากนั้นให้นับตามช่องโหลกการสร้างบ้านเรือน โดยเริ่มนับตั้งแต่ช่องที่ 1 ช่องที่ 2 จนถึง ช่องที่ 8 จนครบอายุของเจ้าของบ้านในปัจจุบัน ตามลำดับช่องโหลกการสร้างบ้านเรือนดังนี้

ห้ามหลวง ไม่ดี	8	เรือนปั้น ไม่ดี	7	กาจับหลัก ไม่ดี	6
เรือนมุลน้อย ดีมาก	1			ปราสาทแก้ว ดีปานกลาง	5
แต่่นแก้ว ดีมาก	2	หัวตำดั่ง ไม่ดี	3	บันไดแก้ว ดีมาก	4

ภาพที่ 2.1 ช่องโหลกการสร้างบ้านเรือน

เมื่อสร้างบ้านเป็นที่เรียบร้อยแล้วก่อนจะขึ้นอยู่อาศัย คนโบราณให้ปฏิบัติตามจารีต
ดั้งเดิม เพื่อความเป็นสิริมงคล อยู่เย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรืองเพิ่มพูนด้วยทรัพย์สิ่งของเงินทอง

วันอาทิตย์ : รับประทานอาหารแล้วขึ้น ให้คนซื้อแก้ว และซื้อคำ
ขึ้นก่อน

วันจันทร์ : เอาขันข้าวตอกดอกไม้ขึ้นก่อน

วันอังคาร : เอาแก้วใส่น้ำขึ้นก่อน

วันพุธ : เอาข้าวเปลือกขึ้นก่อน

วันพฤหัสบดี : เอาไม้และหนังสือขึ้นก่อน

วันศุกร์ : เอาข้าวสารขึ้นก่อน

วันเสาร์ : ให้กล่าวคำที่เป็นมงคลแล้ว เอาก้อนหินและขวานขึ้นก่อน

2.3.3 ความเชื่อการสร้างเมืองล้านนา

คติความเชื่อการสร้างเมืองของคนล้านนาในสมัยโบราณ ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิ
ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ เช่นความเชื่อฤกษ์ยาม ลักษณะภูมิประเทศที่ตั้งเมือง ตลอดจน
จุดศูนย์กลางของเมือง (สะดือเมือง) กำแพงเมือง และประตูเมือง ซึ่งปรากฏหลักฐานการสร้าง
เมืองสำคัญในล้านนา

พระยาประชาภิจักร์ (2516, หน้า 267) ได้กล่าวถึงดวงชะตาเมืองสำคัญในล้านนา
ว่า ดวงชะตาเกิดของเมืองในพงสาวดาร โยนกว่า บ้านเมืองมีชีวิตเช่นเดียวกับคนจึงได้กระทำ
พิธีกรรมต่างๆเกี่ยวกับดวงชะตาบ้านเมืองดังปรากฏในพงสาวดารโยนก เกี่ยวกับดวงชะตาเมือง

ลำพูน เมืองเชียงใหม่ ดังนี้ “วันพฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น 5 ค่ำ ปีชวด อัฐศก จุลศักราช 878 สมเด็จพระเมืองแก้วเจ้านครพิงค์เชียงใหม่ เริ่มการปฏิสังขรณ์เมืองหริภุญไชยนคร ให้เกณฑ์พลสามแสนรื้อก่อกำแพงเมืองหริภุญไชยใหม่ ไว้ชะตาเมืองดังนี้ วันพฤหัสบดี ขึ้น 5 ค่ำ คือเดือน 12 ปีชวด อัฐศก จุลศักราช 878 ส่วนชะตาเมืองเชียงใหม่ปรากฏในพงศาวดารโยนกดังนี้ “ครั้นพระยาเม็งรายเสด็จกลับจากประพาสป่าครั้งนี้มาถึงนครกุมภมาแล้วจึงดำรัสสั่งให้เกณฑ์พลนิกายไปสร้างพระนครใหม่ลง ณ สถานที่นั้น เอาที่ลอมค้ออันเป็นชัยภูมิไว้เป็นกลางใจเมือง เข้าตั้ง ณ ที่ชัยภูมินั้นในวันพฤหัสบดี เดือน 7 (เดือน 5) ขึ้น 8 ค่ำดิถี 8 นาทีดิถี 30 จันทรเสวยฤกษ์ 7 ปุณพสุฤกษ์ ในราศีกรกฎยามแตรรุ่ง 3 ลูกนาทีเศษ 2 บาท ไว้ค้ำคานาเมืองในราศีมีนอาโปธาตุยาม สักราชขึ้นเถลิงศกเป็น จุลศักราช 654 ปีมะโรง”

ในการศึกษาครั้งนี้ ขอเสนอผลการศึกษาก่อสร้างเมืองเชียงรายได้ตั้งแต่ยุคพญาเม็งรายราชโอรสพระเจ้าลาวเม็ง ราชวงศ์ลาวะจักรราช หิริญนครเงินยาง ประมาณ พ.ศ. 1805 การบูรณะเมืองเชียงรายได้ในยุคของ เจ้าหลวงธรรมลังกา พ.ศ. 2400 และเจ้าหลวงอนุเรือน ผู้ครองเมืองเชียงรายได้ (ราชวงศ์เจ้าพระยาสุละวะฤาไชย) พ.ศ. 2416 จนถึง ปี พ.ศ. 2530 เพื่อชี้ให้เห็นว่า การสร้างเมืองของคนล้านนาในอดีตนั้น มีคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และพุทธผสมผสานอย่างกลมกลืน ดังนี้

ศรีเลา เกษพรหม (2531) ได้กล่าวความเป็นมาของสะดือเมือง กำแพงเมือง และประตูเมืองเชียงรายได้ในงานสมโภชเสาศิลาสะดือเมืองและกำแพงเมืองเชียงรายได้ หลังจากพญาเม็งรายได้ทรงกำหนดเอาคอกยอทองเป็นสะดือเมืองแล้ว ก็ลงมือสร้างเวียง เมื่อจุลศักราช 624 (พ.ศ.1805) การยึดถือเรื่องความสำคัญของสะดือเมืองนั้น เพราะเชื่อว่าเป็นจุดรวมใจของชาวเมือง กษัตริย์หรือเจ้าพญามีความเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย แต่สะดือเมืองตั้งอยู่เป็นหลักยึดตลอดกาล สะดือเมืองถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสำคัญของเมืองนั้นๆ โดยเปรียบเทียบเมืองเหมือนดังร่างกายของมนุษย์คือกายนกร มีพญาเจ้าเมืองเป็นหัวใจ สิ่งที่อยู่ตรงกลางของร่างกายคือสะดือ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เป็นจุดตายของมนุษย์

ดังนั้น การสร้างเมืองจึงจำเป็นต้องสร้างสะดือเมืองเป็นจุดเริ่มต้น เมื่อหาจุดสะดือเมืองได้แล้ว หาที่ชัยภูมิได้แล้ว จึงเริ่มสร้างกำแพงเมือง สะดือเมืองยังใช้เป็นจุดแทกวัด (กะระยะ) ความกว้างยาว ของกำแพงเมือง ชาวเชียงรายจึงประสงค์จะให้มีการสร้างเสาศิลาสะดือเมืองขึ้นบนคอกยอทอง เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงพญาเม็งรายผู้สร้างเมืองเชียงราย เมื่อปี พ.ศ. 2530 ชาวเชียงรายได้สร้างเสาศิลาสะดือเมืองขึ้น เพื่อระลึกถึงสะดือเมืองที่พญาเม็งรายเคยกำหนดไว้ และเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราช ในโอกาส

พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม 2530 การสร้างเสาศระคือเมืองรวมทั้ง กำแพงเมือง ประตุมือง

รูปแบบที่นำมาก่อสร้างเสาศระคือเมือง ได้นำรูปแบบจากเสาใจกลางบ้านของไทยคือในล้านนา มักจะพบที่หมู่บ้านในเขตอำเภอพาน ถึงอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีเสากลางและเสา 4 ต้นล้อมรอบ นอกจากนั้น ได้นำรูปแบบ “พนมบาแกง” ของขอมมาปรับปรุงเป็นแบบเพื่อความสวยงาม โดยยึดตามระบบของจักรวาล เสาศระคือตั้งอยู่บนรูปสมมติของจักรวาล อันเป็นคติความเชื่อมีมาแต่โบราณ หันไปทางทิศตะวันออก ลานรอบนอกหมายถึงแผ่นดิน ล้อมด้วยคูน้ำเปรียบเหมือนน้ำในขอบจักรวาล รอบใน ยกขึ้น 6 ชั้น หมายถึงสวรรค์ทั้ง 6 ชั้น คือจาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา कुสิตา นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี แล้วยกขึ้นอีก 3 ชั้น หมายถึงรูปภูมิ อรูปภูมิ และนิพพาน เสาศระคือเป็นดั่งเขาพระสุเมรุ ตั้งอยู่บนฐาน 3 เหลี่ยมเปรียบเหมือนตรีภูมบรรพต หรือผา 3 เล้า ล้อมด้วยเสา 108 ต้น อันหมายถึงสิ่งสำคัญในจักรวาล ล้อมรอบด้วยร่องน้ำ 5 ร่อง เป็นดั่งปัญจมหานที ลดหลั่นไหลลงสู่พื้นดิน

ตามคติโบราณของล้านนา ขนาดเสาศระคือเมืองใหญ่เท่า 5 กำมือ และสูงเท่ากับความสูงของพระเจ้าแผ่นดิน โดยเสาศระคือเมืองนี้จึงใหญ่เท่ากับ 5 พระหัตถ์กำ และสูงเท่ากับส่วนสูงแห่งพระวรกายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราช

กำแพงเมืองเชียงราย พญามังรายได้ทรงสร้างเมื่อวันศุกร์ เดือน 5 ขึ้น 15 ค่ำ พ.ศ. 1805 ด้วยอิฐ กว้าง 700 วา ยาว 900 วา โดยสร้างโอบเอาม่อนคอยจอมทองไว้ตรงกลาง กำหนดเอาม่อนคอยจอมทองเป็นเสาศระคือเมือง ปัจจุบันยังเห็นซากกำแพงเก่าบางส่วนเป็นอิฐปรากฏให้เห็นอยู่ในบริเวณใกล้คอยจอมทอง ต่อมาได้มีการสร้างกำแพงเมืองขึ้นอีกหลายครั้ง โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2400 เจ้าหลวงธรรมลังกา ผู้ครองเมืองเชียงรายได้เริ่มสร้างกำแพงเมืองขึ้นอีกครั้งหนึ่งแต่ไม่ทันแล้วเสร็จทันได้ถึงแก่พิราลัยและต่อมาเจ้าหลวงอุ้นเรือนได้สร้างกำแพงนั้นจนสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2416

ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 ชาวเชียงรายได้สร้างกำแพงเมืองขึ้นบริเวณประตูยางเส็ง และสร้างตามแนวกำแพงเก่าที่ถูกรื้อลง เมื่อประมาณ พ.ศ. 2460 เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงพระคุณของพญามังรายที่ทรงสร้างเมืองเชียงราย และเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราช ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม 2530 กำแพงนี้สร้างตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของคณะกรรมการค้นคว้าหาหลักฐานการสร้างเสาศระคือเมือง ประตุมือง และกำแพงเมือง

ประตุมืองเชียงราย พญามังรายได้ทรงสร้างกำแพงเมืองในปี พ.ศ.1805 ไม่ได้บอกไว้ว่ามีประตูกี่ประตู และมีชื่อประตูอะไรบ้าง ต่อมา มีการสร้างกำแพงเมืองพร้อมทั้งประตูขึ้นอีก

หลายครั้งก็ยังไม่ปรากฏว่าเมืองเชียงรายมีกำแพงเมือง จนถึง พ.ศ. 2400 ชื่อประตูจึงปรากฏหลายประตู ต่อมามีการสร้างกำแพงเมืองในสมัยเจ้าหลวงอุ่นเรือน ใน พ.ศ. 2416 ได้ปรากฏชื่อประตู 12 ประตู คือ ประตูศรี ประตูนางอิง ประตูเชียงใหม่ ประตูยางเล็ง ประตูท่านาค ประตูเจ้าชาย ประตูท่าทราย ประตูห้วย ประตูท่อ ประตูป่าแดง ประตูล่อหรือประตูชะด้า และประตูผี หรือประตูอ้อม

การทำประตูเมืองในสมัยโบราณคงทำตามหลักทักษา คือก่อนที่จะกำหนดความกว้างยาวของเมืองต้องวัดระยะของประตูว่าจะอยู่ตรงไหนเพื่อให้ถูกต้องกับหลักทักษาเมือง มีบริวาร อายุ เศษ ศรี มูละ อุตสาหะ มนตรี และกาลกิณี ช่องไหนที่ตรงกับกาลกิณี ก็มักจะทำเป็นประตูสำหรับนำศพออกจากเมืองไปสู่สุสาน ถ้าสร้างประตูให้ถูกต้องตามหลักทักษา เชื่อว่าจะทำให้บ้านเมืองนั้นมั่นคงถาวรเป็นที่ครั้นคร้ามแก่ข้าศึกศัตรูทั่วไป

คติความเชื่อดั้งเดิมของคนและความเชื่อเรื่องดวงดาวบนท้องฟ้าว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งผลต่อการสร้างบ้านเมือง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยสำคัญของมนุษย์ ทำให้เกิดภูมิปัญญาทางด้านโหราศาสตร์เพื่อนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติตามความเชื่อ ทำให้จิตใจเกิดความสุข องค์กรรัฐภูมิปัญญาเหล่านี้สามารถนำมาอธิบาย สาเหตุการประกอบพิธีกรรมสืบชะตาได้ (งานสมโภชเสาศระคือเมืองและกำแพงเมืองเชียงราย พ.ศ.2530)

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนา

2.4.1 ความหมายและความสำคัญของพิธีสืบชะตา

การสืบชะตา หมายถึง การต่ออายุ หรือ ต่อชะตาให้ยืนยาวออกไปหมายถึงต้องการให้เป็นสิริมงคลมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายปราศจากโรคภัยทั้งหลายทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าในอาชีพการงาน

กรมศิลปากร (2542) ได้ให้ความหมายและความสำคัญของพิธีสืบชะตาว่า พิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมชนิดหนึ่งตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ในครั้งพุทธกาล เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประชวร ได้โปรดให้พระสาวกสวดโพชฌงค์ถวาย ทำให้อาการพระประชวรหาย เมื่อพระสาวกป่วย พระพุทธองค์ก็โปรดให้พระสาวกสวดโพชฌงค์ อาการไข้ก็หาย จึงเป็นคติว่าโพชฌงค์เป็นธรรมอันจำเริญอายุ หากใครป่วยหนัก เมื่อได้สดับโพชฌงค์แล้วก็จะยืดเวลาอายุขัยออกไปได้ จึงเป็นธรรมเนียมการสวดโพชฌงค์เมื่อมีการเจ็บป่วยในโอกาสต่อมา ในภาคใต้ของประเทศไทยเรียกพิธีนี้ว่าพิธีจำเริญอายุ ส่วนทางภาคเหนือตอนบนหรือล้านนาเรียกว่าพิธีสืบชะตา ซึ่งแต่โบราณก็ทำตามคติความเชื่อที่สืบทอดกันมา คือจะนิมนต์พระสงฆ์

มาสดพระปริตร พระปริตรสำคัญที่สุดคือโพชฌนคปริตร ดังนั้น โพชฌนคจึงเป็นธรรมขั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นธรรมเพื่อถึงซึ่งความเป็นพระอรหันต์ เป็นองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ ประกอบด้วยองค์เจ็ด คือสติสัมโพชฌนค ธรรมวิยสัมโพชฌนค วิริยะสัมโพชฌนค ปิติสัมโพชฌนค ปัสสทธิสัมโพชฌนค สมาธิสัมโพชฌนค และอุเบกขาสัมโพชฌนค โพชฌนคเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ เป็นธรรมแห่งความหลุดพ้น หากผู้ใดสดับรับรู้เข้าใจและน้อมใจเข้าถึงแล้ว ก็จะมีผลเป็นธรรมโอสถรักษาอาการไข้ให้หายไปได้ เมื่อเวลานั้นนานไป พิธีกรรมทางภาคเหนือถูกแทรกด้วยพิธีกรรมท้องถิ่นที่มีรากฐานมาจากการนับถือผี ดังนั้น นอกจากจะมีการสวดพระปริตรสำคัญดังกล่าวแล้ว ก็แถมด้วยพิธีกรรมแผ่เมตตาให้กับเจ้ากรรมนายเวร เพื่อยุบโทษภัยทั้งหลายที่เคยก่อกรรมทำกันไว้ ซึ่งนับว่ายังอยู่ในร่องในรอย เพราะการเจริญเมตตาหรือการแผ่เมตตานั้นเป็นธรรมล้ำจุนโลก มีอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ ที่สำคัญคือทำให้ปลอดภัยและทำให้มีอายุยืน พิธีกรรมจำเริญอายุหรือสืบชะตาจะมีผลจริง อานิสงส์จริงก็ต่อเมื่อประกอบด้วยองค์คุณ 2 ประการ คือเจ้าชะตามีภูมิธรรมที่จะรับรู้ และเข้าใจในความรู้อันยิ่งคือโพชฌนค และน้อมนำเข้าสู่จิตใจของตนเพื่อถึงซึ่งความหลุดพ้นอย่างหนึ่ง และผู้เป็นประธานในพิธีซึ่งจะเป็นหัวหน้าสงฆ์ที่จะต้องกระทำสัตยาธิษฐานขออำนาจแห่งองค์ธรรมได้น้อมนำบังเกิดขึ้นกับจิตใจของเจ้าชะตา คลบบันดาลให้โรคร้ายให้หายไ้ หรือให้มีอายุชัชชยาวนาน ซึ่งถือว่าการกระทำอธิษฐานจิตชนิดหนึ่ง ผู้เป็นประธานและคณะสงฆ์ที่ทำพิธีจึงต้องเป็นพระสงฆ์ที่ทรงศีล ทรงธรรม ทรงวินัยและถึงซึ่งภูมิธรรมอันประเสริฐในพระศาสนา องค์คุณทั้ง 2 ประการนี้บริบูรณ์เมื่อใดก็จักสัมฤทธิ์ผลเมื่อนั้น

มณี พะยอมยงค์ (2538) กล่าวว่าพิธีสืบชะตาเป็นประเพณีที่เชื่อถือและปฏิบัติสืบกันมาแต่โบราณ เนื่องจากว่าคนเราถือดวงชะตาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต โดยทั่วไปการทำพิธีสืบชะตามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง และเพื่อมีความสุข ขจัดปดเป่าสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายให้หมดไปจากชีวิต นอกจากนั้นยังเป็นการทำพิธีเพื่อบำรุงขวัญ ทำให้เกิดความสามัคคี และเพื่อสร้างความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพชน ต่อการอุปการะชีวิต ซึ่งก็คือดวงดาวต่างๆ ที่ส่งผลดีให้แก่ตนเอง คือ “ดาวศุภเคราะห์” การสืบชะตาจึงมีความหมายว่า เป็นการต่ออายุให้ยืนยาวออกไป เพื่อความเป็นสิริมงคล มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายปราศจากโรคร้ายทั้งหลาย มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป และยังเป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นเอาไว้อีกทางหนึ่งด้วย

ปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป สื่อต่างๆ เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก ทำให้การดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมต้องปรับเปลี่ยนไป ผู้คนต้องดำเนินชีวิตแบบเร่งรีบ เพื่อตอบสนองความต้องการ ที่เกิดขึ้นตามกระแสของเศรษฐกิจทุนนิยม ดังนั้น การ

ดำเนินชีวิตจะต้องพึ่งพาเทคโนโลยี หรือนวัตกรรมสมัยใหม่เข้ามาช่วย ทำให้วิถีชีวิตของสังคมชาวล้านนาต้องปรับเปลี่ยนไป วัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น คนในชนบทต่างรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติโดยที่ไม่รู้ตัววัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาแต่ครั้งโบราณต้องถูกกลืนหายไปกับวัฒนธรรมต่างชาติ ประเพณีที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจฟ้าดิน อากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุถูกทอดทิ้ง ครั้นเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปประเพณีบางอย่างที่ไม่เหมาะสมจำเป็นจะต้องพัฒนารูปแบบหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป และประเพณีบางอย่างต้องเสื่อมสูญไป บางครั้งผู้คนไม่เข้าใจในพิธีอย่างแจ่มแจ้ง จึงเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติ แม้ว่าปัจจุบันสังคมของชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทำให้การปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมบางอย่างค่อยๆ เสื่อมความนิยมลงไป แต่ก็ยังมีประเพณีและการประกอบพิธีกรรมหลายอย่างคงปฏิบัติกันอยู่ท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง เช่น พิธีสืบชะตา

พิธีสืบชะตายังมีความสำคัญต่อสังคม และได้ถูกหยิบยกขึ้นมาปรับใช้สังคม เช่นกรณีการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ คราใดที่แม่น้ำเริ่มมีความเปลี่ยนแปลง เช่น ปริมาณน้ำลดลงหรือเกิดความแห้งแล้ง หรือแม้แต่สัตว์น้ำลดจำนวนลง ชาวบ้านก็จะทำพิธีสืบชะตาให้กับแม่น้ำ บางท้องถิ่นแม่น้ำไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ชาวบ้านก็นิยมจัดพิธีสืบชะตาให้กับแม่น้ำ เพื่อเป็นการต่ออายุ และสร้างความเป็นสิริมงคลขึ้นกับแม่น้ำ รวมทั้งผู้คนในชุมชนด้วย การสืบชะตาแม่น้ำจึงเป็นการแสดงความศรัทธา ความเคารพ และเหนือสิ่งอื่นใดคือการร่วมกันแสดงออกถึงความห่วงใยต่อแม่น้ำ พิธีสืบชะตาแม่น้ำประยุกต์มาจากพิธีสืบชะตาคน และสืบชะตาหมู่บ้าน มีความสำคัญดังนี้

1. ก่อให้เกิดความร่วมมือสร้างความสามัคคีและช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน
2. ทำให้เกิดความเลื่อมใสเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาแม่น้ำ
3. เกิดความรัก ห่วงแหนและสำนึกในการดูแลรักษาแม่น้ำ ตลอดจนต้นน้ำลำธาร

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของพิธีสืบชะตา จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาข้อมูลที่ได้จากกลุ่มประชากร เพื่อนำไปอธิบายความหมายพิธีสืบชะตาแต่ละประเภทว่าเกิดคุณค่าต่อ คน สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไร

2.4.2 แนวคิดการจัดพิธีสืบชะตาแบบล้านนา

พิธีสืบชะตาซึ่งเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาผสมกับพิธีของศาสนาพราหมณ์ก็เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์สังคม ให้สังคมมีที่พึ่งทางด้านจิตใจในยามเมื่อได้รับความเดือดร้อน เช่น เมื่อยามเจ็บป่วย หรือเมื่อบ้านเมืองมีอุปสรรคปัญหาต่างๆ เช่นเหตุการณ์บ้านเมืองไม่สงบเรียบร้อย หรือ มีเหตุมาจากภัยธรรมชาติ

คุกคาม เช่น โรคภัยจากธรรมชาติ เช่นภัยจากน้ำท่วม ภัยจากความแห้งแล้ง และภัยจากโจรผู้ร้าย ดังนั้น จึงมีการประกอบพิธีสืบชะตา เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ต่ออายุของคน และบ้านเมืองให้ยืนยาว

ในอดีตวัดในพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมเป็นอย่างยิ่ง ได้ทำหน้าที่หลายๆ ด้าน เช่น เป็นที่จัดประชุมปรึกษาหารือของชาวบ้าน เป็นที่อบรมสั่งสอนธรรมะตลอดจนสรรพวิทยาการต่างๆ เช่น วิชาเวทมนต์คาถา ไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง ศิลปะหัตถกรรม วัฒนธรรม การแสดงพื้นบ้าน ศิลปะการป้องกันตัว ตลอดจนการต่อสู้ของนักรบ นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย ดังนั้นพระสงฆ์ในอดีตจะมีบทบาทสำคัญต่อสังคม พระภิกษุสงฆ์รูปใดทำหน้าที่เจ้าอาวาสวัด และมีความพร้อมทุกอย่างที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ย่อมได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม เป็นที่เคารพศรัทธาเลื่อมใสของคนทั่วไป มีผู้คนเคารพสักการะบูชา มาก จึงนับว่าวัดเป็นทั้งแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งถือว่าเป็นมรดกทางสังคมให้แก่คน และยังทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณให้กับสังคมอีกด้วย

มณี พะยอมยงค์ (2537, หน้า 89-90) ประเพณีสืบชะตาอายุแห่งล้านนาเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ การสืบชะตา หรือสืบชะตา คือการต่ออายุหรือสืบชะตากำเนิดให้ยืดยาวออกไป หมายถึงต้องการให้มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย ปราศจากโรคภัยทั้งหลายทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ความเชื่อเรื่องสืบชะตานี้มีตำนานปรากฏอยู่ในคัมภีร์สืบชะตาว่า พระสารีบุตรเถระ อัครสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มีสามเณรองค์หนึ่งชื่อว่า ดิสสะ อายุ 7 ปี มาบวชเป็นศิษย์เพื่อศึกษาเล่าเรียนกับท่านเป็นระยะเวลา 1 ปี อยู่มาวันหนึ่งพระสารีบุตรเถระสังเกตเห็นลักษณะของสามเณรว่า จะมีอายุได้อีก 7 วันเท่านั้น ก็จะถึงแก่กรรมภาพ ท่านจึงเรียกสามเณรมาแจ้งให้ทราบว่าชีวิตของสามเณรคงจะถึงขาด จากตำราลักษณะโบราณสามเณรจะมีชีวิตเหลืออยู่เพียงอีก 7 วัน ดังนั้นให้กลับไปกล่าวบิดามารดาและญาติโยมเสีย สามเณรก็กลับบ้านตามคำแนะนำของพระอาจารย์ด้วยความเศร้าโศกเสียใจ ระหว่างเดินทางกลับบ้านสามเณรได้พบปลาใกล้ตายในบ่อน้ำที่แห้งขอด สามเณรจึงจับปลาเหล่านั้นมาใส่บาตรของตนแล้วนำไปปล่อยในแม่น้ำ ระหว่างทางนั้นได้พบสัตว์ต่างๆ เช่น กุ้ง กวาง ดิเดร้วน นายพราน กำลังล่าปากก็จับไปปลดปล่อยให้เป็นอิสระ เมื่อถึงบ้านญาติพี่น้องสามเณรแจ้งข่าวให้ทราบทุกคนต่างเศร้าโศกเสียใจ ทุกคนต่างรอกกรรมรณภาพของสามเณร แต่เมื่อเวลาล่วงผ่านไป 7 วันแล้ว สามเณรก็ยังไม่มรณะซ้ำยังมีผิวพรรณผ่องใส คุณาอัศจรรย์ สามเณรน้อยเมื่อไม่ถึงแก่ชีวิต ก็ได้เดินทางกลับไปยังสำนักพระสารีบุตร ได้เล่าเหตุการณ์ให้ฟังว่า ระหว่างเดินทางไปปล่อยปลา ปล่อยกุ้ง จากแร้วของนายพราน ปล่อยสัตว์ให้เป็นอิสระ พระสารีบุตรจึงทราบ

ว่าการกระทำเพื่อยึดชีวิตสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้เป็นบุญกรรมที่เป็นพลัง พาให้รอดพ้นจากความตายได้ และจากตำนานเรื่องสามเณรนี้เอง ก็กลายเป็นค่านิยมให้ชาวล้านนาไทยประกอบพิธีกรรมเพื่อการสืบชะตา ด้วยการปล่อยสัตว์บกและสัตว์น้ำมาจนทุกวันนี้

พระครูอดุลลีละกิตต์ (อ้างถึงใน พระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล 2549, หน้า 38) ในวิถีชีวิตของคนล้านนาไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้มีพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย คนล้านนาในสมัยโบราณมีความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาจนฝังรากลึกมองเห็นสิ่งต่างๆ ในร่มเงาของวัดวาอารามเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เวลาเดินเข้าวัดจะไม่ยอมสวมรองเท้าเพราะถือว่าเป็นการอยู่ที่สูงขาดความเคารพ แต่โดยแท้จริงคนโบราณต้องการให้เท้าได้สัมผัสหิน ดิน ทราย ในวัดหรือที่เรียกว่า “ช่วงแก้วทั้งสาม” เพื่อให้ได้กลิ่นไอของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ได้ซึมซับเข้าสู่ร่างกายและจิตใจนั่นเอง พิธีกรรมบางอย่างพระสงฆ์อยากสงเคราะห์ให้ชาวบ้านได้เกิดความสุขอยู่ดีมีสุข อายุมันขวัณยู็นจึงนำเอาพิธีที่ทำกันมาแต่โบราณกาลจึงเป็นเหตุให้มีพิธีกรรมสืบชะตา ซึ่งความจริงพิธีสืบชะตามีมาแต่ครั้งพุทธกาล แต่ในปัจจุบันเราได้ทำให้ดีขึ้นกว่าเก่าโดยอาศัย พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ประกอบพิธีให้สำหรับเครื่องประกอบพิธีนั้น นอกจากจะเป็นเครื่องสักการะบูชาแล้ว ขอเพื่อให้เกิดบุญกุศลแล้วยังมีคติธรรมแอบแฝงไว้เป็นสิ่งที่น่าศึกษาซึ่ง เป็นภูมิปัญญาของคนโบราณที่ต้องการจะสอน โดยพิธีกรรมเป็นสื่อเพื่อจะให้เข้าถึงธรรมะ โดยยกบุคคลาธิษฐาน แสดงให้เห็นถึงธรรมาธิษฐานแล้วจะได้เกิดสติปัญญาเข้าถึงธรรมในโอกาสต่อไป

ประเพณีสืบชะตานิยมทำกันในหลายโอกาส เช่น เนื่องในวันเกิด วันขึ้นบ้านใหม่ ได้รับการเลื่อนยศตำแหน่งใหม่ หรือมีแขกสำคัญมาเยือนก็สามารถจัดพิธีการนี้เป็นการต้อนรับ แม้แต่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ฯ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจัดพิธีผูกพระกรและบายศรีสู่ขวัญแด่พระราชอาคันตุกะที่เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเยือนประเทศไทย นับได้ว่าพิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญยิ่งของชาวล้านนา ควรค่าแก่การอนุรักษ์และรักษาสืบต่อไป

ปัจจุบันได้มีการคิดแปลงพิธีสืบชะตาเพื่อไปปรับใช้สังคมอีกทางหนึ่งนั่นคือ การสืบชะตาแม่น้ำ ป่าไม้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สืบเนื่องจากธรรมชาติถูกทำลายไปมาก เช่น การแผ้วถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยของคนในพื้นที่ ทำให้ป่าไม้หายไปจากภูเขา ส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าน้อยใหญ่ พืชพรรณธัญญาหารที่มีอยู่ในป่าต่างๆ ตลอดจนทำให้ฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาล บางปีเกิดความแห้งแล้งทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นจึงมีการนำเอาพิธีสืบชะตามาปฏิบัติต่อธรรมชาติ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนรักธรรมชาติ เช่น

รักแม่น้ำลำคลอง ป่าไม้ ภูเขา แทนการเลี้ยงผีขุนน้ำ ผีเหมืองฝาย แทนความเชื่อดั้งเดิม และเป็น ที่นิยมขยายวงกว้างออกไป จึงมีการปฏิบัติการสืบทอดขนานน้ำ ป่าไม้ ขึ้นมากมาย

พิธีสืบทอดของล้านนามีหลายประเภท แต่ละประเภทจะมีวัตถุประสงค์เหมือนและ ต่างกัน ไปบ้าง แต่มีผู้ทรงคุณวุฒิในด้านพิธีกรรมของล้านนาได้เสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ ต่อการศึกษาพิธีสืบทอดอยู่หลายท่าน สมควรยกขึ้นมาพิจารณาเพื่อประกอบการศึกษา ดังนั้น พิธีการสืบทอด หมายถึง พิธีกรรมของคนในท้องถิ่นล้านนาที่มีคติความเชื่อในศาสนา พราหมณ์ ว่าคนเรามีดวงชะตาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ชีวิตมีความสุขความเจริญ จะต้องบูชาดาวศุภเคราะห์ และคติความเชื่อของศาสนาพุทธ ว่าการปฏิบัติตนต่อสิ่งรอบข้าง อย่างถูกต้องอย่างสร้างสรรค์ อาทิ การปฏิบัติต่อคนรอบข้าง สัตว์บก สัตว์น้ำ พืช หรือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะทำให้ชีวิตประสบแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นสิริมงคลต่อ ตนเอง และสังคมตลอดไป จะส่งผลต่อการมีชีวิตที่ยืนยาว เป็นแนวทางการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม สืบทอดแบบล้านนา สามารถนำมาอธิบายกระบวนการของ พิธีกรรมสืบทอดได้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมเครื่องสืบทอด การประกอบพิธี และหลังการ ประกอบพิธีว่ามีองค์ความรู้ สาระสำคัญ คุณค่าอย่างไร จะส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ต่อการ อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการดำรงอยู่ของพิธีสืบทอดในเชิงรายอย่างไร

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง บทบาทพิธีสืบชะตาต่อวิถีชีวิตคนเชียงราย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษา เข้าไปศึกษาบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของการสืบชะตาที่เป็นคนเชียงรายดั้งเดิม ทั้ง พระสงฆ์ และคฤหัสถ์ จำนวน 15 รูป/คน (พระสงฆ์ 2 รูป ฆราวาส 13 คน) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เขตเทศบาลนครเชียงราย และคนต่างถิ่นที่ไม่ใช่คนล้านนา แต่มาประกอบอาชีพในจังหวัด เชียงราย (ในเขตเทศบาลนครเชียงราย) ที่มีความสนใจในพิธีสืบชะตา ได้แก่ เจ้าอาวาสวัด ผู้รู้ ข้าราชการ ข้าราชการบำนาญ ตลอดจนประชาชนที่เข้าร่วมพิธี จำนวน 20 รูป/คน (พระสงฆ์ 4 รูป ฆราวาส 16 คน) ด้วยตนเองและใช้กระบวนการของการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูล ด้วยการ สัมภาษณ์ บันทึกเสียง และสังเกตการณ์ องค์กรประกอบของการดำเนินการศึกษามีดังต่อไปนี้

- 3.1 กลุ่มประชากร
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
- 3.3 วิธีการเก็บข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 กลุ่มประชากร

3.1.1 กลุ่มประชากรที่ 1 ได้แก่ คนเชียงรายดั้งเดิม

ผู้ศึกษาพิจารณาคัดเลือก ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ หรือผู้ที่สนใจพิธีสืบชะตาตลอดจนองค์กรที่ เกี่ยวข้องกับการจัดพิธีสืบชะตา จากพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม ของสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย พุทธสมาคมจังหวัดเชียงราย ว่ามีผู้รู้ในเขตเทศบาลนครเชียงราย ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสืบชะตา โดยเน้นไปที่กลุ่มบุคคลที่มีคุณสมบัติดังนี้ เป็นผู้ผ่านการ บวชเรียน ได้ศึกษาพระธรรมวินัยได้เปรียญธรรม มีความรู้ทางด้านจารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านพิธีกรรม ประชาชนที่สนใจและ

เข้าร่วมพิธีสืบชะตาเป็นประจำ มรรคนายกที่มีความรอบรู้ด้านประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่น และจัดพิธีสืบชะตาเป็นประจำ ได้แก่

3.1.1.1 พระสงฆ์จำนวน 2 รูป พระสงฆ์ทั้ง 2 รูปเป็นพระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญทางพิธีกรรมการสืบชะตา ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะอำเภอ เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนทั่วไป

3.1.1.2 ข้าราชการบ้านาญ จำนวน 6 คน อดีตเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าส่วนราชการ นายอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอ ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอ ผู้ช่วยอำนวยการสถานศึกษา เป็นข้าราชการครู ที่เกษียณอายุราชการแล้ว และได้อุทิศเวลาให้กับสังคมด้วยการดำรงตำแหน่งองค์การสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด กรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัด นายกพุทธสมาคมจังหวัด กรรมการพุทธสมาคมจังหวัด

3.1.1.3 มรรคนายก จำนวน 2 คน เป็นเจ้าพิธีประกอบพิธีกรรมต่างๆ มีความรู้ความชำนาญในขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นเป็นอย่างดี เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพิธีกรรมของจังหวัดได้รับรางวัลเสมาธรรมจักรทองคำผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สาขานุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และอีกท่านหนึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษในด้านการเทศน์มหาชาติ เป็นผู้สอนการเทศน์มหาชาติให้กับพระภิกษุสามเณร

3.1.1.4 ศิลปินพื้นบ้าน 1 คน เป็นผู้มีชื่อเสียงในด้านศิลปะการแสดงท้องถิ่น (ฟ้อนสาวไหม) และมีศิษย์มากมาย มีความสนใจพิธีกรรมต่างๆ ทั้งการบูชาครูด้านศิลปะการแสดง การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และการสืบชะตา

3.1.1.5 กรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย จำนวน 1 คน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในด้านประวัติศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรมล้านนา มีความสนใจในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของล้านนา เป็นเจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไชนารายณ์

3.1.1.6 ข้าราชการผู้แทนองค์กรที่เกี่ยวข้อง 1 คน เป็นข้าราชการที่รับผิดชอบการจัดพิธีสืบชะตาของจังหวัดเชียงราย ได้แก่เทศบาลนครเชียงราย

3.1.1.7 ประชาชนที่สนใจเข้าร่วมพิธีเป็นประจำ 2 คน เป็นผู้ประกอบการจัดเครื่องสืบชะตาเพื่อจำหน่ายให้กับคนทั่วไปที่จะประกอบพิธีแต่ไม่มีเวลาจัดเตรียม

3.1.2 กลุ่มประชากร ที่ 2 คนเชียงรายที่มาจากภาคอื่น

เนื่องจากสภาพทางสังคมของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงรายส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะสังคมเมืองที่คงอาศัยพึ่งพากัน โดยมีสถาบันทางศาสนาเป็นศูนย์กลางการประสานงาน เช่น วัด ดังนั้น ในเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา หรือ กิจกรรมที่ทางหน่วยงานราชการ หรือวัด

เองจัดขึ้น เช่น งานประเพณีเดือนสิบสอง หรือเดือนยี่เป็ง ประเพณีฟังธรรมหลวง ประเพณีทานกัวยสลากกัถ ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ประชาชนยังเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเหนียวแน่นไม่แตกต่างจากสังคมชนบทมากนัก และบุคคลที่มีอิทธิพลด้านความคิดเห็นใหญ่จะเป็นข้าราชการบำนาญสังกัดหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนข้าราชการ หรือองค์กรภาคประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านศาสนา ได้แก่ พุทธสมาคมแห่งจังหวัดเชียงราย หรือสภาวัฒนธรรมจังหวัด / อำเภอ ที่มีหน่วยงานราชการให้การส่งเสริม เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย เทศบาลนครเชียงราย เป็นต้น ดังนั้น บุคคลกลุ่มประชากรมาจากภาคอื่นที่ไม่ใช่คนในภาคเหนือตอนบนและเคยรับราชการอยู่ในจังหวัดเชียงราย ตลอดจนข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม บุคคลเหล่านี้จะมีส่วนส่งเสริมสนับสนุน และมีอิทธิพลด้านความคิดต่อการสืบทอด ขนบ ธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นอยู่ไม่น้อย ได้แก่

3.1.2.1 นักโหราศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาเดิมจังหวัดชลบุรี บุคคลท่านนี้ เคยดำรงตำแหน่งรองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย อุปนายกพุทธสมาคมแห่งจังหวัดเชียงราย เป็นวิทยากรประจำสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย มีความรู้ความสามารถในด้านพระพุทธศาสนา ด้านวัฒนธรรม และด้านโหราศาสตร์ มีความรู้รอบตัวดี เป็นบุคคลที่มีพรสวรรค์ในการพูด โน้มน้าวให้ผู้คนเชื่อถือ ตั้งแต่ระดับเด็กจนถึงผู้ใหญ่ และเป็นคนตั้งใจจริงในการทำงานเพื่อส่วนรวม

3.1.2.2 นักธุรกิจ ภูมิปัญญาเดิมกรุงเทพมหานคร บุคคลท่านนี้เป็นคนวัยกลางคน มีอาชีพจัดทัวร์ให้กับนักท่องเที่ยว และยังทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ มีความสนใจเรื่องประเพณี วัฒนธรรมของภาคเหนือ โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่นของเชียงราย และมีความประทับใจในอัธยาศัยของคนภาคเหนือ จึงได้ยึดอาชีพด้านการท่องเที่ยว เพื่อพานักท่องเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของเชียงราย

3.1.2.3 นักส่งเสริมการท่องเที่ยว ภูมิปัญญาเดิมจังหวัดชลบุรี มีตำแหน่งหน้าที่ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือเขต 2 เชียงราย มีหน้าที่ส่งเสริม และบริการอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวทั้งด้านข้อมูล ข่าวสารให้นักท่องเที่ยว ตลอดจนจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานอื่นในพื้นที่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในจังหวัดเชียงราย และเป็นผู้ที่สนใจงานประเพณีวัฒนธรรม

3.1.2.4 เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ภูมิปัญญาเดิมจังหวัดนครราชสีมา เป็นข้าราชการสังกัดสำนักงานจังหวัดเชียงราย มีหน้าที่ภารกิจเกี่ยวกับการจัดการด้านงานทั่วไปของสำนักงานจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่การรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ

พระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ที่เสด็จพระราชดำเนินเข้ามาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และภารกิจเกี่ยวกับการจัดด้านการส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เช่น งานรัฐพิธี งานราชพิธี ตลอดจนงานสำคัญของจังหวัดและท้องถิ่น เช่น งานตานหาแม่ฟ้าหลวง 18 กรกฎาคม ทุกปี และงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี 21 ตุลาคม ของทุกปีเช่นกัน บุคคลท่านนี้จะอยู่ในเหตุการณ์การจัดกิจกรรม ตลอดจนงานพิธีสืบชะตาของผู้ว่าราชการจังหวัด ในกรณีที่ย้ายมาดำรงตำแหน่งในจังหวัดเชียงราย ซึ่งคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายได้พร้อมใจกันจัดสำหรับต้อนรับผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายคนใหม่ทุกท่าน

3.1.2.5 นักวิชาการพัฒนาสังคม ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ที่ทำหน้าที่ในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย ในอดีตทำหน้าที่เป็นเลขานุการนายกเหล่ากาชาดจังหวัดเชียงราย เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความคล่องตัวสูงในการประสานงานกับบุคคลทุกฝ่าย ประสบการณ์ในการทำหน้าที่เลขานุการนายกเหล่ากาชาดจังหวัด ทำให้มีโอกาสได้พบปะผู้คนมากมายทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ได้ร่วมจัดกิจกรรมทางสังคมอยู่เป็นประจำทำให้มีโลกทัศน์ที่ดีต่องานสังคมรวมถึงงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมเป็นอย่างดี

3.1.2.6 นักวิชาการพัฒนาสังคม ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดนครศรีธรรมราช สังกัดสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย มีหน้าที่ด้านการจัดทำแผนของสำนักงาน และจัดสวัสดิการให้กับประชาชนที่ด้อยโอกาสในพื้นที่จังหวัดเชียงราย มีความสนใจงานด้านสังคม โดยเฉพาะงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เป็นผู้ที่มีมองปัญหาของสังคมได้อย่างละเอียดตั้งแต่ปัญหาสังคมของเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้ใหญ่ เป็นผู้ที่มีความประนีประนอมอยู่ในตัวสูง และเป็นผู้ที่มีความรักสงบ เรียบง่าย สมถะ สนใจและเอาใจใส่ปัญหาสังคม

3.1.2.7 นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดพิษณุโลก เป็นข้าราชการสังกัดสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักการทางศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมทางด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมที่ถูกต้อง มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อมนั้นๆ ของสังคม เป็นผู้นำทางวิชาการที่คอยให้คำแนะนำแก่ประชาชน และเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนให้ร่วมกันดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐและของท้องถิ่น บุคคลท่านนี้ในอดีตเป็นข้าราชการครูจึงมีความเข้าใจประเพณีของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

3.1.2.8 นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดพิษณุโลก เป็นข้าราชการสังกัดสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักการทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมทางด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ที่ถูกต้อง มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อมนั้นๆ ของสังคม เป็นผู้นำทางวิชาการที่คอยให้คำแนะนำแก่ประชาชน และเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนให้ร่วมกันดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐและของท้องถิ่น บุคคลท่านนี้ในอดีตเป็นข้าราชการครู จึงมีความเข้าใจประเพณีของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

3.1.2.9 นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดนครราชสีมา เป็นข้าราชการสังกัดสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักการทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมทางด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ที่ถูกต้อง มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อมนั้นๆ ของสังคม เป็นผู้นำทางวิชาการที่คอยให้คำแนะนำแก่ประชาชน และเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนให้ร่วมกันดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐและของท้องถิ่น

3.1.2.10 ครูชำนาญการพิเศษ ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดชัยนาท เป็นข้าราชการครูสังกัดวิทยาลัยเทคนิคเชียงราย มีหน้าที่สอนวิชาภาษาไทย และวิชาพระพุทธศาสนา ให้กับนักศึกษา เป็นผู้ที่มีความสนใจในงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม อดีตเคยดำรงตำแหน่งกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย สนใจงานประเพณีของท้องถิ่นเป็นพิเศษ จึงได้รับมอบหมายจากวิทยาลัยให้เป็นเจ้าพิธีกรรมของวิทยาลัยเมื่อมีกิจกรรม

3.1.2.11 ครูชำนาญการพิเศษ ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดชัยนาท เป็นข้าราชการครูสังกัดวิทยาลัยเทคนิคเชียงราย มีหน้าที่สอนวิชาภาษาไทย และวิชาพระพุทธศาสนา ให้กับนักศึกษา เป็นผู้ที่มีความสนใจในงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม อดีตเคยดำรงตำแหน่งกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย สนใจงานประเพณีของท้องถิ่นเป็นพิเศษ

3.1.2.12 ข้าราชการบำนาญ หลังจากเกษียณอายุราชการออกมา ข้าราชการบำนาญส่วนใหญ่จะต้องหันมาช่วยเหลือสังคม ตามความสนใจของตนเอง หรือตามบทบาทหน้าที่ที่เคยปฏิบัติขณะรับราชการ ดังนั้นบุคคลดังกล่าวจึงเป็นแหล่งคลังสมองสำคัญของสังคมที่จะช่วยให้สังคมมีความเข้มแข็ง เป็นที่พึ่งของประชาชนทั่วไป ในขณะที่เดียวกัน ข้าราชการบำนาญก็จะมิงานทำไม่ปล่อยให้เวลาเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ทำให้มีความสุขอีกทางหนึ่ง

3.1.2.13 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดนครราชสีมาบุคคลท่านนี้ เคยบวชเรียนสอบเปรียญธรรมได้ 4 ประโยค เคยดำรงตำแหน่งนักวิชาการศึกษา สังกัด สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย มีหน้าที่ในการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ให้กับประชาชน เป็นผู้ที่มีความสนิทสนมใกล้ชิดกับพระสงฆ์ทุกระดับในจังหวัด ทำหน้าที่ เป็นศาสนพิธีกรสงฆ์มาโดยตลอดเมื่อรับราชการ และมีความรู้ด้านประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่น เป็นอย่างดี

3.1.2.14 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดบุรีรัมย์อดีตเป็นข้าราชการ สังกัดเรือนจำกลางจังหวัดเชียงราย ตำแหน่งอนุศาสนาจารย์ และเคยบวชเรียนสอบเปรียญ ธรรมได้ 6 ประโยค เคยเป็นกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย เป็นวิทยากรให้ สำนักปฏิบัติธรรมวัดสวนโมกขพลาราม เป็นผู้ที่ได้รับรางวัลเสมาธรรมจักรจากกระทรวง วัฒนธรรมในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาประจำปี 2550 ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง กรรมการพุทธสมาคมแห่งจังหวัดเชียงราย

3.1.2.15 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดพัทลุง เป็นอาจารย์สอนวิชา ศิลปะที่วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านศิลปะเป็นอย่างดี เคย ได้รับรางวัลผู้มีผลงานดีเด่นด้านศิลปะสาขาทัศนศิลป์จาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ ได้รับความไว้วางใจจากผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย โดยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นที่ ปรีกษาผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายด้านศิลปะวัฒนธรรม ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารสภา วัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายหลายสมัย มีความสนใจงานด้านศิลปะวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นอย่างยิ่ง ได้ให้ข้อคิดเห็นเรื่องการสืบสานงานวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะการสืบทอดงานประเพณีสืบชะตา

3.1.2.16 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดนครราชสีมา เป็นอาจารย์ สอนมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อดีตเคยบวชเรียนได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค เป็นผู้ที่มี ความรู้ความสามารถในด้านการถ่ายทอดวิชาพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชน มีความ สนใจงานด้านประเพณีท้องถิ่น

3.1.2.17 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว (พระอารามหลวง) ผู้อำนวยการห้องเรียน วัดพระแก้ว มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดสุรินทร์ นอกจากจะดำรง ตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงแล้วท่านยังเป็นนักเทศน์ที่มีความสามารถอีกองค์ หนึ่ง ท่านจะได้รับการนิมนต์ให้ไปเป็นพระวิทยากรงานประชุม อบรมสัมมนาที่สำคัญๆ ของ จังหวัดหลายงาน นอกจากนั้นท่านได้จัดโครงการสวดมนต์วันเสาร์ โดยเชิญชวนผู้ปกครอง และเด็กนักเรียนเข้าวัดสวดมนต์ทุกวันเสาร์ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี

3.1.2.18 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง) ภูมิลำเนาเดิม นครราชสีมา เป็นพระสงฆ์ที่มีความคุ้นเคยกับคณะศรัทธาญาติโยมที่มาประกอบศาสนกิจเป็นอย่างดี และนอกจากนั้นท่านได้อำนวยความสะดวก ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่มาติดต่อ งานที่วัด จะทำหน้าที่ประสานงานกับระหว่างวัดกับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดพิธี สืบชะตาเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย ท่านจะเป็นผู้ที่มิบทบาทในการจัดเครื่องสืบชะตา ร่วมกับ พระสงฆ์ที่อยู่ภายในวัด

3.1.2.19 เจ้าอาวาสวัดสันทรายใหม่ ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดนครศรีธรรมราช วัดสันทรายใหม่ ตำบลริมกก เป็นวัดที่อยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงราย วิถีชีวิตของประชาชนจะ ไม่แตกต่างจากประชาชนในเขตชนบท มีความเป็นอยู่ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบกิจกรรมทุกอย่าง ตลอดจนประเพณี พิธีกรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะพิธีสืบชะตา

3.1.2.20 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดฝั่มหมื่น ภูมิลำเนาเดิมจังหวัดนครศรีธรรมราช วัดฝั่มหมื่น ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย เป็นวัดที่ส่งเสริมกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น มี ประชาชนไปทำบุญเนื่องในเทศกาลสำคัญๆ เป็นอย่างมาก ดังนั้น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะเป็นผู้ที่ ทราบข้อมูลว่าประชาชนที่มาประกอบพิธีสืบชะตาจะเป็นบุคคลกลุ่มไหน และท่านเป็นผู้ที่มี ความสนใจในพิธีสืบชะตาอีกท่านหนึ่ง

3.2 เครื่องมือเก็บข้อมูล

3.2.1 **แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline)** ผู้ศึกษาได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบ มีโครงสร้าง (structured interview) โดยกำหนดเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการคือ

3.2.2.1 องค์กรความรู้การสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย

3.2.2.2 การสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนล้านนา

3.2.2.3 พิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย

3.2.2.4 ทักษะคนต่างถิ่นที่อาศัยอยู่ในเชียงรายจำนวน 20 คน ต่อพิธีกรรมสืบชะตา

3.2.2 **แบบบันทึกข้อมูล** ผู้ศึกษาได้จัดทำแบบบันทึกข้อมูลตามวัตถุประสงค์ เพื่อใช้ ตอบคำถามตามวัตถุประสงค์การศึกษา พร้อมบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ได้ ข้อมูลครบถ้วนเป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบความถูกต้อง นอกจากนี้ได้บันทึกภาพ กิจกรรมพิธีการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการประกอบพิธี สถานที่ที่ประกอบพิธี บุคคลที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ในการประกอบพิธี เพื่อนำมาประกอบการศึกษาวิเคราะห์ โดยมีโครงสร้างแบบ สัมภาษณ์ ดังนี้

- 3.2.2.1 แบบสัมภาษณ์ ข้อมูลส่วนบุคคล
- 3.2.2.2 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน
- 3.2.2.3 แบบสัมภาษณ์ ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการสืบชะตา
- 3.2.2.4 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของอุปกรณ์การสืบชะตา
- 3.2.2.5 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นการประยุกต์พิธีสืบชะตากับการอนุรักษ์ ธรรมชาติและการท่องเที่ยว

3.2.3 สังเกตการณ์ ผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมสังเกตการณ์ตั้งแต่การเริ่มจัดเครื่องสืบชะตา ในกรณีจัดเครื่องสืบชะตาบุคคล และพิธีสืบชะตาบ้าน สืบชะตาทำบุญเมือง สืบชะตาแม่น้ำ ในฐานะของผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และผู้ศึกษา ด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ของประชาชน ความคิดเห็นต่างๆ การศึกษาเรียนรู้ระหว่างเตรียมและประกอบพิธีของผู้ร่วม พิธี ตลอดจนความพึงพอใจของผู้จัดและผู้ร่วมพิธี

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ผู้ศึกษาดำเนินการสำรวจข้อมูลบุคคลที่มีความสนใจและเข้าใจในด้านศาสนาศิลปะและวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครเชียงรายจำนวน 20 คน จากสำนักงานเทศบาลนคร เชียงราย (สำนักงานการศึกษาศาสนาศิลปวัฒนธรรม) และจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ว่ามี บุคคลที่มีความสนใจในพิธีสืบชะตา และเข้าร่วมพิธีตามโอกาสต่างๆ เช่น

วันสืบชะตาเมืองเชียงราย วันที่ 26 มกราคมของทุกปี จัดที่ลานพระบรมราชานุสาวรีย์ พ่อขุนเม็งรายมหาราช วันครบรอบวันเกิดพระเถระผู้ใหญ่ในจังหวัดเชียงราย เช่น วันเกิด พระธรรมราชานุวัตร เจ้าคณะภาค 6 เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย วันที่ 10 ธันวาคม ของทุกปี ณ ศาลาสมเด็จพระพุทธชินวงศ์วัดพระแก้ว (พระอารามหลวง) และพระราชสิทธินายก เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย วันที่ 3 กรกฎาคม หรือในพิธีสืบชะตาผู้ว่าราชการจังหวัดเนื่องในโอกาส มารับตำแหน่งใหม่ วันที่ 29 สิงหาคม 2552 ณ จวนผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย หรือเนื่องใน เทศกาลสงกรานต์ที่ทางวัดจัดขึ้นทุกปี วันที่ 16 เมษายน ณ จวนผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย แล้วคัดเลือกบุคคลที่น่าสนใจในประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา

นอกจากนั้นได้ขอความอนุเคราะห์ให้บุคคลต่อไปนี้ได้พิจารณาให้ความคิดเห็น ได้แก่ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย นายกพุทธสมาคมแห่งจังหวัดเชียงราย วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ว่ามีบุคคลใดที่มีความเหมาะสมเพื่อเป็นกลุ่มประชากรในการศึกษาครั้งนี้

3.3.2 ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลตามแบบบันทึกข้อมูลและแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง จากกลุ่มประชากรที่เป็นคนเชียงรายดั้งเดิม ตั้งแต่เจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกคือ พระสงฆ์ 2 รูป ฆราวาส 13 คน ด้วยการบันทึกข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์และบันทึกเสียงตลอดการสัมภาษณ์ทุกคน ณ สถานที่ของผู้ให้สัมภาษณ์

3.3.3 ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลกลุ่มประชากรบุคคลต่างถิ่นที่มาอาศัยอยู่ในเชียงรายตามแบบบันทึกข้อมูลและแบบสัมภาษณ์บุคคลด้วยตนเอง ตามแบบสัมภาษณ์ และบันทึกเสียง และการสังเกตการณ์และแบบมีส่วนร่วม จำนวนพระสงฆ์ 4 รูป ฆราวาส 16 คน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 เมื่อผู้ศึกษาได้จัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรครบถ้วนทุกรายแล้ว ได้นำข้อมูลทั้งหมดมาพิจารณาแยกแยะเป็นกลุ่ม ตามกรอบแนวคิดการศึกษา และตอบคำถามของวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สำหรับข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นที่มีน้ำหนักมากต่อการนำไปตอบวัตถุประสงค์ สามารถนำข้อมูลนั้นไปสรุปผล และอภิปรายผลในงานศึกษาครั้งนี้

3.4.2 นำผลการสัมภาษณ์ทั้งหมดไปวิเคราะห์เทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แล้วนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาในการนำเสนอ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเอกสารตลอดจนสัมภาษณ์กลุ่มประชากรที่เป็นคนเชียงรายดั้งเดิม และกลุ่มประชากรที่เป็นคนต่างถิ่นที่ไม่ใช่ภาคเหนือตอนบน เข้ามาประกอบอาชีพในจังหวัดเชียงราย และมีความสนใจพิธีสืบชะตาแบบล้านนาที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตคนเชียงราย ในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นมีคุณค่าต่อสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพัฒนารูปแบบ และแนวทางการรักษาสืบทอดประเพณีสืบชะตาให้ดำรงอยู่ต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ยึดกรอบแนวคิดการศึกษาเป็นแนวทาง โดยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้การสืบชะตาและการสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนเชียงราย
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษาทัศนคติของคนต่างถิ่นที่อาศัยอยู่ในเชียงราย ต่อพิธีกรรมสืบชะตา

เพื่อให้การศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ศึกษาจะนำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ผลการศึกษาในบางประเด็นอาจจะเชื่อมโยงและตอบวัตถุประสงค์การศึกษารอบคลุมหลายข้อ ผู้ศึกษาจะนำเสนออธิบายผลการศึกษาไว้ในแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 องค์ความรู้การสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย

4.1.1 ความหมายและความสำคัญของพิธีสืบชะตา

พิธีสืบชะตา คำว่า ชะตา หรือ ซาดา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ดังนี้ ซาดา หรือ ชะตา หมายถึง เวลาเกิดของคน หรือเวลาสร้างสิ่งสำคัญ เช่น สร้างบ้านสร้างเมือง ส่วนคำว่า สืบ หมายถึง ต่อ ต่อเนื่อง ต่อไปข้างหน้า การสืบชะตาหรือ ซาดา เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อของคนล้านนา ซึ่งได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่

โบราณกาล ถือว่าเป็นการต่ออายุหรือทำให้เป็นผู้มีอายุยืนยาว หรือเพื่อความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เพื่อให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เกิดความเจริญรุ่งเรือง หรือเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

ด้วยความเชื่อเรื่องเวลาเกิด หรือ ชะตา ของคนล้านนา ว่า มีดวงดาวต่างๆ ในระบบจักรวาลเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย เช่น ดาวสุกเคราะห์ ซึ่งได้แก่ พระจันทร์ พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ ซึ่งดวงดาวเหล่านี้มีอิทธิพลต่อชีวิตของคน (นิตยา จันโทภาสกร, 2526) การดำเนินชีวิตของคนจะประสบเหตุการณ์ซึ่งเป็นคุณงามความดี เช่น ได้รับยศฐาบรรดาศักดิ์ ได้รับตำแหน่งในวงการต่างๆ ก็จะจัดพิธีสืบชะตาขึ้นเพื่อแสดงความขอบคุณและแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อชีวิต ต่อการอุปการะของชีวิต ซึ่งก็คือดวงดาวต่างๆ ที่ส่งผลดีให้แก่ตนเอง ดังนั้น คนล้านนาไทยทั่วไปจะนิยมประกอบพิธีสืบชะตาเนื่องในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับตนเอง เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การทำบุญครบรอบอายุ การได้รับตำแหน่งใหม่ การจัดงานฉลองเสนาสนะของวัดวาอาราม วันขึ้นปีใหม่ของเมือง การทำบุญเมือง ในโอกาสที่เจ็บไข้ได้ป่วย หรือแม้ว่ามีเหตุการณ์ไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง เกิดศึกสงคราม แย่งชิงอำนาจของคนในบ้านเมือง บ้านเมืองมีข้าศึกศัตรู โจรผู้ร้ายเบียดเบียน บ้านเมืองแห้งแล้ง ข้าราชการ ประชาชน สมณะชีพราหมณ์ประพฤติดีด่างอนงคลองธรรม และไม่สามัคคีกัน ทำให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเมือง ทำให้มีอุปสรรคปัญหา เกิดภัยพิบัติต่างๆ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย वादภัยและทุพภิกขภัย มีคนล้มตายภายใน 1 เดือน ติดต่อกันตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปต่อหมู่บ้าน หรือ แม้แต่ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เช่น ป่าไม้ถูกทำลายด้วยเหตุต่างๆ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ถูกบุกรุก ด้วยวิธีการต่างๆ นานา กฎหมายบ้านเมืองไม่สามารถระงับยับยั้งไว้ได้ ผู้มีหน้าที่ในบ้านเมืองได้ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมลุกขึ้นมาปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น ด้วยการจัดให้มีการสืบชะตาขึ้น โดยเรียกชื่อการสืบชะตาไปตามสิ่งที่ถูกระทำ เช่น สืบชะตาเมือง สืบชะตาป่าไม้ สืบชะตาขุนห้วย สืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาเหมืองฝาย เป็นต้น หรือแม้ว่าบ้านเมืองอยู่ร่มเย็นเป็นสุข อาณาประชาราษฎร์ไม่ได้รับความเดือดร้อนใดๆ ผู้เป็นใหญ่ในบ้านเมืองก็จะกำหนดให้มีการสืบชะตาบ้านเมืองให้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปเหมือนกัน

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของการสืบชะตา

จากการศึกษาประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย ของ มณี พะยอมยงค์ งานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนฝั่งหมิ่นต่อการอนุรักษ์ประเพณีสิบสองเดือนล้านนา ของพระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล และจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มประชากรหลายคน ได้กล่าวตรงกันว่าพิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาแต่ครั้งพุทธกาล โดยกล่าวว่าพระสารีบุตรอัคร

สาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีศิษย์ที่เป็นสามเณรองค์หนึ่ง นามว่า ดิสสะ อายุ 7 ปี ได้มาศึกษาธรรมกับท่านเป็นระยะเวลา 1 ปี วันหนึ่งพระสารีบุตรสังเกตเห็นสามเณรมีลักษณะหม่นหมองและจะมีชีวิตได้อีก 7 วัน ท่านจึงบอกให้สามเณรทราบ และให้กลับบ้านเพื่อบอกลา โยมพ่อ โยมแม่ และญาติๆ สามเณรจึงกราบลาพระสารีบุตรเพื่อเดินทางไปลา โยมพ่อ โยมแม่ และญาติๆ ที่บ้าน ระหว่างการเดินทางสามเณรดิสสะได้พบหนองน้ำที่มีน้ำอยู่ไม่มากในน้ำมีปลาเนื้อใหญ่จำนวนหนึ่ง กำลังกระเสือกกระสนคืบคลานอยู่เนื่องจากน้ำไม่เพียงพอ สามเณรคิดอยู่ในใจว่า อีก 7 วัน ก็จะเสียชีวิต แต่หากน้ำในหนองนี้แห้งภายในวันนี้สัตว์น้ำเนื้อใหญ่ทั้งหลายก็จะตายในวันนี้ คิดได้ดังนั้นจึงช่วยชีวิตสัตว์เหล่านี้ให้พ้นจากความตายด้วยการนำไปปล่อยในแม่น้ำใหญ่ จากนั้นสามเณรก็เดินทางต่อไป ก็พบแก่งถูกแร้วนายพรานที่ดักไว้คืบคลานอยู่ด้วยความสงสารสามเณรได้ปล่อยแก่งออกจากแร้วอีก เมื่อเดินทางมาถึงบ้านก็ได้เล่าสาเหตุที่กลับมาบ้านให้ โยมพ่อ โยมแม่ และญาติๆ ฟัง ต่างก็สงสารสามเณร และทุกคนต่างก็คอยเวลาที่สามเณรจะมรณภาพ เวลาผ่านไปและเลยกำหนด 7 วัน สามเณรก็ยังไม่มรณภาพ กลับมีผิวพรรณผ่องใสยิ่งขึ้น สามเณรได้กลับไปหาพระสารีบุตร และได้กราบเรียนเกี่ยวกับการนำปลาไปปล่อยในแม่น้ำใหญ่ และปล่อยแก่งที่ติดแร้วนายพรานให้พระสารีบุตรทราบ ด้วยอานิสงส์แห่งการยื้ออายุสัตว์เหล่านั้นส่งผลให้สามเณรมีชีวิตที่ยืนยาวต่อไป ดังนั้นจึงทำให้มีประเพณีการปล่อยสัตว์บก สัตว์น้ำ ในพิธีกรรมสืบชะตาของชาวไทยล้านนามาโดยตลอด

4.1.3 องค์ประกอบและความหมายเครื่องสืบชะตา

4.1.3.1 องค์ประกอบพิธีสืบชะตา

พิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมสำคัญของท้องถิ่นล้านนา ซึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบๆ กันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานตั้งแต่ครั้งโบราณกาล เป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธ ศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดาเข้าด้วยกันอย่างลงตัว(นิตยา จันโทภาสกร , สืบชะตา:การศึกษาเชิงวิจารณ์) ดังนั้น นักปราชญ์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้คิดพิธีสืบชะตา โดยยึดหลักการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่อยู่รอบข้างด้วยความถูกต้องและเคารพ ชีวิตจะมีแต่ความสุข จึงมีองค์ประกอบพิธีสืบชะตาที่สำคัญไว้ ดังนี้

1. เครื่องสืบชะตา

เครื่องสืบชะตาเป็นองค์ประกอบพิธีสืบชะตามีหลายชนิด (ชัชพล ศิริวงศ์ทอง, 2540) แต่ละชนิดมีความหมาย และความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1) ไม้ค้ำ จำนวน 2 เล่ม หรือบางแห่งก็ใช้ 3 เล่ม ยาว 1 วา 1 ศอก หรือ มีความสูงเท่ากับความสูงของผู้สืบชะตา

- 2) ไม้ค้ำขนาดสั้น จำนวนเท่าอายุหรือบางที่ใช้ 108 อัน มีความยาวขนาด 1 ศอก 1 คืบ ของเจ้าของชะตา จำนวน 1 มัด
- 3) ไม้ขี้ (สะพาน) จำนวน 2 เล่ม
 - 4) บันไดชะตา 1 อัน
 - 5) กระบอกน้ำ 108 บางแห่งใช้เท่าอายุคนสืบชะตา
 - 6) กระบอกทราย 108 บางแห่งใช้เท่าอายุคนสืบชะตา
 - 7) ลวดเงิน 4 เส้น
 - 8) ลวดทอง 4 เส้น
 - 9) หมากพลูผูกติดเส้นด้ายในลวดเงิน ลวดทอง ใ้ 9 อัน 1 สาย
 - 10) ช่อขาว (ธงเล็ก) 108 อัน หรือช่อสีชมพู
 - 11) ฝ้ายค่าคิงชุบน้ำมัน(ด้ายยาวเท่าความสูงผู้สืบชะตา) 1 สาย
 - 12) กล้ามะพร้าว 1 ต้น
 - 13) กล้วยคืบ 1 เครือ
 - 14) เสื่อใหม่ 1 ใบ
 - 15) หมอนใหม่ 1 ใบ
 - 16) หม้อใหม่ 2 ใบ (หม้อเงิน หม้อทอง)
 - 17) มะพร้าว 1 ทลาย (ขะแนง)
 - 18) เทียนชะตา (สีสายเท่าอายุ) 1 เล่ม
 - 19) ธงค่าคิง (ธงยาวเท่าความสูงของผู้สืบชะตา) 1 ต้น
 - 20) ด้ายสายสิญจน์สำหรับวง เพื่อใช้ประกอบพิธีโยงมาจากบาตรน้ำมันต์ แล้วเอามาไว้โตะข้างบนไม้ที่ทำกันแบบ 3 ขา เอาหย่อนลงมาเวียนรอบศีรษะผู้สืบชะตา 1 กลุ่ม
 - 21) บาตรน้ำมันต์ 1 ใบ
 - 22) หน่อกล้วย 1 หน่อ
 - 23) หน่ออ้อย 1 หน่อ
 - 24) ข้าวเปลือกข้าวสาร อย่างละ 1 ชั้น
 - 25) ปลา หอย เต่า สำหรับที่จะนำไปปล่อย
 - 26) พานบายศรีนมแมว 1 สำหรับ (มีข้าวตอก ดอกไม้ ขนมห อุปกรณ์ทูนขวัญ)

2. บุคคลหรือสิ่งที่จะสืบดวงชะตา เช่น บ้าน เมือง พี่ช หรือธรรมชาติ

การสืบทอดตามมี 4 ประเภทตามที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้องค์ประกอบสมบูรณ์จะต้องมีผู้ที่จะสืบทอด เป็นบุคคล ก็เรียกว่าสืบทอดคน บ้าน เมือง หรือพีช /ชนชาติ เรียกไปตามชื่อนั้น

3. ขั้นตอนพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ

เนื่องจากการสืบทอดเป็นพิธีกรรมที่นำเอาศาสนาพุทธเข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญ ดังนั้นจึงต้องมีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธเข้ามาเกี่ยวข้องการประกอบพิธีจึงจะสมบูรณ์ คือ เริ่มตั้งแต่

- 1) จุดธูปเทียน เพื่อสักการะพระรัตนตรัย
- 2) กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย
- 3) สมาทานศีล
- 4) อาราธนาพระปริตร
- 5) เจริญพระพุทธรมณฑ์

บทสวดมนต์ที่พระสงฆ์นิยมนำมาเป็นบทเจริญพระพุทธรมณฑ์ที่มีความสำคัญต่อการประกอบพิธีสืบทอด ประกอบด้วย

- (1) นโม ตัสสะ ภควะโต อรหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 จบ)
- (2) ดิสรณคมนะปาฐะ
- (3) นมการะสิทธิคาถา (โย จักขุมา)
- (4) สัมพุทธะ
- (5) นโม 8 บท
- (6) มงคลสูตร
- (7) โปชคปริตร
- (8) ราชโต วา
- (9) รัตนสูตร
- (10) กรณียเมตตสูตร
- (11) ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร
- (12) อาฏานาฎิยปวิตร
- (13) มงคลจักรวาลใหญ่
- (14) อัญญ วิสติ พุทธปริตร (นโม เม สัพพพุทธานัง)
- (15) ทวัตติงสาการปาฐะ (อติ อิมัสมิง)
- (16) อินทชาตา

- (17) อุณหิสสะวิชัยคาถา
- (18) ชินบัญญัติคาถา
- (19) ชัยมงคลคาถา (มหากุณโถ)
- (20) เทวดาอุยโยชนคาถา
- (21) ภาตุ สัพพมังคลัง ฯลฯ

- 6) ถวายจตุปัจจัยไทยทาน
- 7) อนุโมทนา
- 8) ประพรมน้ำพระพุทธมนต์
- 9) ลาพระสงฆ์

4. พระสงฆ์ พระสงฆ์ที่นิมนต์มาเจริญพระพุทธมนต์ นิมนต์ตั้งแต่จำนวน 5 รูป 7 รูป และ 9 รูป ตามความเหมาะสม

4.1.3.2 ความหมายเครื่องสืบชะตา

เครื่องสืบชะตามีเป็นจำนวนมากที่นำมาใช้ในพิธี แต่ละชนิดก็มีความหมายและมีความสำคัญทั้งสิ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ไม้ค้ำ

ไม้ค้ำ มี 2 ลักษณะ คือ ไม้ค้ำ 3 อัน จะประกอบด้วยไม้ที่มีขนาดเท่ากับความสูงหรืออายุของผู้จะสืบชะตา จะตั้งค้ำเป็นกระโจมด้วยไม้ค้ำ 3 ง่าม หากจัดพิธีที่บ้านก็จะตั้งบริเวณภายในห้องที่มีขนาดความกว้างพอสำหรับจัดพิธีสงฆ์ และมีที่นั่งสำหรับแขกซึ่งไม้ค้ำ 3 ง่าม มีผู้ให้ความหมายว่า เป็นการค้ำจุนพระรัตนตรัย คือ คุณพระพุทธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์ หรือมีความหมาย เพื่อให้ทรงไว้มิให้ทรุด หรือมีความหมายค้ำชะตาชีวิต จะไม่ให้ชะตาขาด หรือชะตาไม่ดีเกิดขึ้น เมื่อเสร็จพิธีสืบชะตาแล้วเจ้าภาพก็จะนำไม้ค้ำทั้ง 3 ง่ามไปค้ำต้นโพธิ์ (ต้นศรี) ที่วัด เพื่อให้การค้ำจุนเกิดกับตัวเอง เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ปกป้องรักษาคุ้มครองให้ชีวิตยืนยาวเจริญรุ่งเรือง และยังปรารถนาเพื่อให้ค้ำจุนพระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงสืบต่อไป และความหมายหนึ่งที่มีความสำคัญควรแก่การนำไปพิจารณา คือความหมายที่เกี่ยวกับประเภทของการสืบชะตาเช่นการสืบชะตาบ้าน ก็หมายถึงการค้ำจุนของสมาชิกในบ้าน ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก จะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในครอบครัวทุกเรื่อง ตั้งแต่การทำงานบ้าน การประกอบอาชีพ บ้านนั้นถึงจะเจริญรุ่งเรือง ส่วนการสืบชะตาหมู่บ้าน ก็หมายถึง ประชาชนวัด และสถานที่ราชการ 3 ส่วนนี้จะต้องสามัคคีกัน ร่วมแรงร่วมใจกันในการดูแลรักษาและพัฒนาบ้านให้เจริญรุ่งเรือง คือให้ค้ำจุนกันอยู่เสมอไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดขาดตกบกพร่องลงไป

สำหรับไม้ค้ำ 108 หมายถึงการยึดเอาตัวเลขที่เป็นมงคล คือจะทำอะไรก็ให้เป็นตัวเลข 108 ทุกอย่าง เช่น ตุง เทียน บูหรี หมากร พลุ ล้วนมีจำนวน 108 ทั้งสิ้น ส่วนความหมาย 108 นั้น หลายท่านที่เป็นผู้รู้ในด้านพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายว่า เป็นตัวเลขที่มาจากคุณของพระรัตนตรัยคือนับจำนวนคำในบทสวดสรรเสริญพระรัตนตรัย คือคุณพระพุทธ 56 คุณพระธรรม 38 คุณพระสงฆ์ 14 ดังนั้นความหมาย 108 จึงมีความหมายสำคัญยิ่งคือ มีนัยถึงความมากมาย หลากหลาย เช่นคำพูดที่ว่า “ร้อยแปด พันประการ” หากจะมีความหมายด้านความเจริญรุ่งเรืองก็จะต้องมีความเจริญรุ่งเรืองที่มากมาย และยังมีคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่นความเชื่อเรื่องการสร้างเสาหลักเมือง หรือสะเดือเมืองก็มีจำนวนทั้งสิ้น 108 เช่นกัน การจัดเครื่องสืบชะตาเมื่อต้องการความหมายที่หลากหลายก็มีจำนวน 108 ก็ถือเป็นคติเดียวกัน ในกรณีการสืบชะตาบุคคล บางแห่งเครื่องสืบชะตา จะกำหนดให้มีจำนวนมากกว่าอายุของผู้สืบชะตา อีกหนึ่ง เช่น อายุ 80 ปี ก็เพิ่มเป็น 81 ขึ้น ซึ่งมีความหมายเพื่อให้มีอายุยืนยาวต่อไปเรื่อยๆ

2. น่อหมาก กล้วย อ้อย มะพร้าว

น่อหมาก ต้นกล้วย ต้นอ้อย กล้ามะพร้าวเป็นพืชพันธุ์ธัญญาหารที่เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ความเป็นสิริมงคล เป็นความเชื่อของคนโบราณปฏิบัติกันมาว่าเป็นตัวแทนแห่งความชุ่มเย็นให้กับบ้านเรือน ชุมชนตลอดจนบ้านเมือง ถึงแม้ว่าผลของพืชบางชนิดรับประทานไม่ได้ แต่คนก็นำมาปลูกเพื่อสร้างบรรยากาศบริเวณบ้านน่านอน่าอาศัยจิตใจสบาย ดังจะเห็นว่าการประดับตกแต่งบ้านเมืองในล้านนา ช่วงเทศกาลลอยกระทงหรือประเพณีเดือนยี่เป็ง (วันเพ็ญเดือน 12) หรือเทศกาลสงกรานต์ ชาวบ้านจะประดับตกแต่งประดับบ้านด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นหมากให้ดูชุ่มเย็น เมื่อเสร็จสิ้นการสืบชะตาเจ้าภาพก็จะนำต้นพืชเหล่านี้ไปปลูกที่วัดเพื่อสร้างความชุ่มเย็นให้กับวัดต่อไป ส่วนเหตุผลที่เกจิอาจารย์สมัยโบราณท่านกำหนดให้มีพืชเหล่านี้ เพื่อสอนให้รู้ว่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ที่สุดนั้นจะต้องอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชนานาพันธุ์ มีความหมายบอกให้รู้ว่าคนจะมีอายุมันขวัญยืน ก็จะต้องดูแลเรื่องอาหารที่สะอาดถูกหลักโภชนาการ เช่นเดียวกับพืชที่มีปุยเป็นอาหาร มีน้ำที่บริสุทธิ์คอยหล่อเลี้ยงพืชจึงจะเจริญงอกงาม ส่วนคนในปัจจุบันบริโภคอาหารที่มีสารพิษเจือปน น้ำก็มีสีมีกลิ่นที่เป็นพิษเช่น การดื่มสุรายาแดงเป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีความหมายถึงการแสดงเคารพบูชาต่อเทพอารักษ์ หรือท้าวจตุโลกบาลที่สิงสถิตอยู่ หน้าที่ต่างๆ อีกด้วย ปัจจุบันคนส่วนหนึ่งยังไม่เข้าใจถึงหลักการสืบชะตาที่แท้จริง จึงนำเอาแต่ต้นกล้วย ต้นอ้อยมาประกอบพิธี โดยไม่ได้เอารากเหง้ามาด้วย จึงไม่สามารถปลูกให้เจริญแพร่พันธุ์ได้ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามหลักการสืบชะตาที่แท้จริง

3. หม้อน้ำ เสื้อ หมอน

หม้อน้ำ เสื้อ หมอน เป็นอุปกรณ์เครื่องใช้อุปโภคในชีวิตประจำวันของคนล้านนา เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คน จะขาดไม่ได้ ปราชญ์ผู้รู้นำมาเป็นเครื่องสืบชะตาเพื่อสื่อให้เห็นว่าเครื่องอุปโภคเหล่านี้มีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีพ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าให้มีชีวิตอยู่เพียงพอ รู้จักประมาณในตนเอง ว่าควรจะดำเนินชีวิตอย่างไร แม้แต่เครื่องสืบชะตาก็บ่งบอกฐานะ ว่าฐานะใดควรจะจัดพิธีสืบชะตาขนาดไหน คือให้รู้จักฐานะตัวเอง มีฐานะดีก็จัดใหญ่โต หากฐานะไม่มั่นคงก็จัดเล็กลง สิ่งที่ได้ก็เหมือนกัน ซึ่งแสดงถึงความเพียงพอในการดำรงชีวิต และเพื่อเตือนให้รู้ว่าคนจะต้องพึ่งพาสິงเหล่านี้ จำเป็นต้องคอยดูแลรักษาให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ เมื่อมีแขกมาเยี่ยมบ้านเรือนก็ต้องนำสิ่งเหล่านี้มาอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นการแสดงออกด้วยน้ำใจไมตรีของเจ้าของบ้าน ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบ เช่น หม้อน้ำจะไม่มีให้เห็น แต่มีอุปกรณ์อื่น เช่น ตู้เย็น ขวดน้ำ เครื่องกรองน้ำ เข้ามาแทนที่ ส่วน เสื้อ ก็มี ชุดรับแขก โต๊ะ เก้าอี้เข้ามารับใช้แทนแล้วก็ตาม เครื่องสืบชะตาเหล่านี้ยังทำหน้าที่เป็นสื่อ ที่ยังรักษาความหมาย และสาระให้คงไว้เช่นเดิมเป็นอย่างดี นอกจากนั้นในอดีตคนโบราณยังมีความเชื่อว่า คนที่เจ็บป่วยนั้นจะมีพยาธิมาร่าชีวิต และพยาธิหรือโรคภัยไข้เจ็บนั้นเป็นเทพ จะต้องจัดอุปกรณ์มาอุทิศถวายแก่เทพ โดยเชิญมาชุมนุมเมื่อได้รับการถวายแล้วก็ขอให้ปกป้องรักษาคนเจ็บคนป่วยให้หายจากโรคภัย

4. ข้าวเปลือก ข้าวสาร

ข้าวเปลือก ข้าวสาร นอกจากจะเป็นอาหารของคนแล้ว ยังนำมาเป็นเครื่องหรืออุปกรณ์ประกอบพิธีกรรม เช่น ชันตั้งครุที่จะประกอบพิธีกรรมต่างๆ พิธีขึ้นบ้านใหม่ก็จะมีนำข้าวเปลือกข้าวสารมาบรรจุในกระบุงเพื่อให้คนหาบขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์พูนสุขของบ้านใหม่ เหตุผลที่คนโบราณนำมาข้าวเปลือกข้าวสารเป็นเครื่องสืบชะตาก็เพื่อสื่อความหมายให้เห็นถึงความเจริญอกงาม ความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่ในตัวของข้าวเปลือกข้าวสาร และเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงสังขรณ์ของชีวิต เช่นข้าวเปลือกตกที่ไหนดก็พร้อมที่จะงอกเมื่อได้ความชุ่มชื้น ส่วนข้าวสารตกที่ไหนดก็เน่าเสียที่นั่นเนื่องจากไม่มีเปลือกห่อหุ้ม จึงสื่อให้เห็นความสำคัญของสิ่งทั้งสอง สัญลักษณ์ของข้าวเปลือก คือสืบทอดให้ยืนยาวหรือแพร่กระจายต่อไป เช่นข้าวเปลือกเป็นสัญลักษณ์ของการขยายพันธุ์ให้แพร่ออกไปไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น จึงนำมาสอนให้คนมีความคิดอยู่เสมอว่า การเผยแพร่หรือการกระจายสิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อชนชาตินั้น เป็นสิ่งดีควรปฏิบัติ คือให้ปฏิบัติตัวเช่นข้าวเปลือก ส่วนข้าวสารก็ให้มีความสะอาด ความมั่งมีศรีสุขของฐานะครอบครัว

อีกประการหนึ่งหมายถึง การทำหน้าที่เป็นอาหารที่จำเป็นของคน ฐานะจะมั่นคงอุดมสมบูรณ์ ครอบครัวจะมีความสุข ในอดีตข้าวเปลือก ข้าวสาร จะเป็นตัวกำหนดฐานะความเป็นอยู่ของคนในสังคม เช่น บ้านเรือนใดหรือครอบครัวใดมีข้าวเต็มยุ้งฉาง จะแสดงถึงความมีฐานะดีในสังคมนั้น

5. ปลา ปู หอย เต่า

ปลา ปู หอย เต่า เป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำที่มีความใกล้ชิดกับคน และคนมักนำมาเป็นอาหารอยู่เสมอ เนื่องจากหาได้ง่าย จึงนับว่าสัตว์เหล่านี้มีบุญคุณอันใหญ่หลวงสำหรับคน แต่อย่างไรก็ตามสัตว์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เป็นตัวบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากไม่มีสัตว์ก็จะทำให้ระบบนิเวศสูญเสียไป ด้วยความสำคัญของสัตว์ดังกล่าว ปราชญ์โบราณจึงกำหนดให้พิธีสืบชะตามีสัตว์เป็นเครื่องสืบชะตาด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงออกซึ่งความเมตตา กรุณาต่อสัตว์เล็กสัตว์น้อย อีกประการหนึ่งคนเคยทำบาปกรรมกับสัตว์เหล่านี้มามาก ด้วยความสำนึกผิดก็ได้ถือโอกาสปล่อยสัตว์ในการทำบุญให้กับตนเอง ประกอบกับคติความเชื่อการยึดชีวิตสัตว์ให้พ้นจากความตายที่ปรากฏในตำนานสืบชะตามาแต่ครั้งพุทธกาล กรมิสามเนเรติสสะ ศิษย์ของพระสารีบุตร ได้ปล่อยสัตว์ทำให้ยึดชีวิตของตนเอง พิธีการสืบชะตาจึงถือให้เห็นถึงความสำคัญว่า แต่ละชีวิตจะต้องพึ่งพากันด้วยการนำเอาสัตว์บก สัตว์น้ำมาเป็นเครื่องสืบชะตา เพราะว่าสัตว์ทุกประเภทที่อาศัยอยู่ในน้ำจะยังประโยชน์แก่น้ำ ทำให้น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยการรักษาระบบนิเวศให้แก่น้ำ สมควรจะช่วยกันรักษาชีวิตของสัตว์เหล่านั้นให้อยู่คู่กับธรรมชาติตลอดไป

6. บันได (สะพาน หรือ เกิน)

บันได หมายถึงการเชื่อมโยงชีวิตไปสู่ความสุข ความพ้นจากทุกข์โศก ไปสู่สวรรค์ หรือหลุดพ้นเพื่อไปสู่นิพพานตามคติความเชื่อของชาวพุทธ หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงคนจะมีชีวิตที่สมบูรณ์จะต้องสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตทุกชนิด โดยเฉพาะคนด้วยกันเอง เพื่อให้สังคมเกิดความเกื้อกูลกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เป็นสื่อถึงความไปสู่ที่สูงหรือที่มีความเจริญรุ่งเรือง บันไดหรือสะพานยังมีความหมายให้เดินก้าวต่อไป หมายถึงสิ่งที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรค และนอกจากนั้นยังเป็นการสอนในด้านคติธรรม ให้รู้ว่าตนเองขณะนี้อยู่ในวัยอะไร เหมือนกับการเดินขึ้นบันไดแต่ละขั้น ว่าขณะนี้อยู่ที่บันไดขั้นที่เท่าใดแล้ว และสอนให้รู้ว่าควรจะปฏิบัติตัวอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น อายุห้าสิบจะไปทำตัวเหมือนคนอายุยี่สิบมันคงไม่เหมาะสม จะต้องสำนึกในตนเองอยู่เสมอ นอกจากนั้นยังมีความหมายเป็นบันไดข้ามห้วงวิภวสงสารตามคติทางพระพุทธศาสนา เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ ในอดีตกาลการคมนาคมยังไม่เจริญเหมือนเช่นปัจจุบัน ไม่มีสะพานข้าม

แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง จึงเกิดความไม่สะดวกในการสัญจรไปมา หากผู้ใดสร้างสะพานก็ถือว่าเป็นบุญอย่างแรงกล้าสำหรับคนนั้น นอกจากนั้นยังสื่อให้คนรู้ว่าจะดำรงตนอยู่ในกฎ กติกา ระเบียบ กฎหมาย จารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามของบ้านเมืองอย่างเคร่งครัด ชีวิตจึงจะมีแต่ความสุขความเจริญ อยู่ในสังคมอย่างสงบร่มเย็น ด้วยความสำคัญดังกล่าวจึง กำหนดบันได หรือ สะพานไว้เป็นเครื่องสืบชะตาอีกชนิดหนึ่ง

7. กระจกน้ำ กระจกทราย กระจกข้าวเปลือก/ข้าวสาร

มีการตีความหมายไปหลายอย่าง เช่น หมายถึงธาตุทั้ง 4 ที่ปรุงแต่งให้เป็นรูป ได้แก่ ดิน (ทราย) น้ำ ลม (ข้าวสาร) ไฟ (ข้าวเปลือก) หมายถึงความอุดมสมบูรณ์ คือ ข้าวเปลือกและทรายเมื่อนำมาผสมกันและมีน้ำให้ความชุ่มชื้น ข้าวเปลือกก็จะงอกเป็นต้นข้าว ใด้งงามและง่ายคาย ส่วนข้าวสารและน้ำประกอบกันเป็นอาหาร เนื่องจากชาวล้านนาเรียก กระจกเหล่านี้ว่า “บอคน้ำบอทราย” และ “บอข้าวเปลือกบอข้าวสาร” จึงตีความได้อีก อย่างหนึ่งว่า เป็นการบอกให้น้ำและทรายรวมทั้งข้าวเปลือกข้าวสารทราบว่า เจ้าของดวงชะตา จำเป็นจะต้องพึ่งพาอาศัยอีกต่อไปเพราะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อชีวิต

8. เส้นลวดเงิน ลวดทอง ลวดเบี้ย และลวดหมากเมี่ยงบุหรี หรือขนม

เครื่องสืบชะตาเหล่านี้จะนำมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความเหนียว ความมีคุณค่า และความอุดม สมบูรณ์ที่จะไหลหลั่งมาหาเจ้าชะตาเป็นสายๆ ให้เจ้าชะตาได้เกาะยึดไว้เป็นที่พึ่งของชีวิต

9. จำนวนสิ่งของต่างๆ ที่เป็นเครื่องประกอบพิธีสืบชะตา

จำนวนสิ่งของที่เป็นเครื่องสืบชะตา จะมีความหมายแตกต่างกันไป เช่น จำนวน 8 หมายถึงเทวดาประจำทิศทั้ง 8 จำนวน 108 หมายถึงจำนวนกำลังเสวยอายุของเทวดา ประจำวันทั้ง 9 (นพเคราะห์) รวมกัน (ยกเว้นพระเกตุแต่รวมพระราหู) จำนวน 108 นี้ในพิธี สงฆ์ได้ตีความหมายใหม่ว่า หมายถึงพระคุณของพระรัตนตรัยรวมกัน โดยนับจำนวนคำจาก บทสวดอิติปิโส ได้แก่ คุณพระพุทธ 56 คุณพระธรรม 38 คุณพระสงฆ์ 14 นอกจากนี้จำนวน 108 ยังคิดได้อีกหลายอย่าง เช่น มาจากจำนวนดาวนพเคราะห์คูณกับจำนวนสิบสองราศี ดังจะ พบเห็นในพิธีสืบชะตาจะกำหนดให้มีการจุดเทียนจำนวน 108 เล่ม เป็นการบูชาในพิธีด้วย นอกจากการจุดเทียนในพิธีสืบชะตาแล้ว โดยทั่วไปคนจะนิยมจุดเทียนเพื่อเป็นการสะเดาะ เรียกว่าเทียนชะตา โดยผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลว่า เทียนสืบชะตาสะเดาะเคราะห์ รับโชค เป็น หนึ่งในตำราวิชาเก่าแก่ของล้านนา การทำเทียนสืบชะตาสืบทอดมาแต่โบราณเพื่อไว้คอย ช่วยเหลือสงเคราะห์สังคม จะทำให้ผู้บูชาเทียนช่วยพลิกผันหนูนดวงต่อชะตาให้พ้นจากภัย พิบัติ ทั้งปวงกลับจากร้ายให้กลายเป็นดี ลดเคราะห์ หลีกภัย มิให้มาแผ้วพาลใกล้ตัวผู้บูชา ให้ บังเกิดแต่โชคลาภ หน้าทีการงานราบรื่น เจริญก้าวหน้า ก็เป็นการสืบชะตาอีกรูปแบบหนึ่งที่มี

ความกะทัดรัดไม่มีพิธีกรรมอะไรมากนัก เหมาะสำหรับผู้ที่ไม่มีความสามารถในการประกอบพิธี สืบชะตา โดยมีวิธีการจุดบูชา ดังนี้ ผู้ที่จะบูชานำเทียนชะตาจำนวน 1 เล่ม มาจุดบนเชิงเทียน เบื้องหน้าพระพุทธรูปในบ้านหรือวัด เมื่อจุดแล้วให้กล่าวคำบูชาเทียน ดังต่อไปนี้ “อภินา สักการณะ พุทฺธัง ปุเชมิ อภินา สักการณะ ฐัมมัง ปุเชมิ อภินาสักการณะ สังฆัง ปุเชมิ อภินา สักการณะ มาตุคณฺถัง ปุเชมิ อภินา สักการณะ ปิตาคณฺถัง ปุเชมิ พุทธบูชา มหาเดชะวันโต ธรรมบูชา มหาปัญญา สังฆะบูชา มหา โภคะ วัหो ติโลกะนาถัง อะหัง อะภิปุชะยามิ” เมื่อกล่าวจบ ให้กราบเบญจางคประดิษฐ์ถือว่าเสร็จพิธีการบูชาเทียนสืบชะตา

จำนวนเท่าคิง (ร่างกาย) หรือเท่าอายุ เป็นจำนวนที่ดึงให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีส่วนอยู่ในพิธีดังกล่าวอย่างแท้จริง เช่น ตุ้งค่าคิง ก็จะมีคามยาวเท่าความสูงของผู้สืบชะตา ส่วนความสูงของไม้ค้ำก็จะมีคามสูงเท่าความสูงของร่างกายหรือมากกว่าเล็กน้อย เช่นกันจำนวนของขากระโจมทั้ง 3 (ไม้ค้ำ) มีความหมายได้ว่ามาจากคุณพระรัตนตรัยที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิต หรือดีความได้ว่าแทนโลกทั้ง 3 คือ ไตรภูมิที่คนจะอาศัยอยู่ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

4.1.4 ประโยชน์และความคาดหวังของการสืบชะตา

เมื่อมีการจัดพิธีสืบชะตาขึ้นภายในครอบครัว ทั้งพิธีสืบชะตาบุคคล หรือพิธีสืบชะตาบ้านเรือน สมาชิกในครอบครัว ตั้งแต่ พ่อแม่ ปู่ย่า หรือ ตายาย ลูก หลาน ต่างจะให้ความสนใจและให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน เช่น กรณีการสืบชะตาคนเจ็บป่วย ในขณะที่เตรียมเครื่องสืบชะตาส่งที่เกดขึ้นกับคนป่วยก็คือ ความปิติยินดี ความดีอกดีใจ ที่เห็นญาติๆ ให้ความห่วงใยในตนเอง ทำให้มีจิตใจเข้มแข็ง เกิดกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ หากคนเจ็บป่วยเป็น พ่อแม่ หรือ ปู่ย่า ตายาย เมื่อเห็นลูกหลาน แสดงน้ำใจด้วยการช่วยเหลือกันเพื่อจัดเครื่องสืบชะตาด้วยความตั้งใจอย่างขะมักเขม้น ความภาคภูมิใจในตัวลูกหลานย่อมเกิดขึ้นส่งผลต่อจิตใจทำให้มีกำลังใจในการต่อสู้กับโรคร้ายได้ และนอกจากนั้นยังเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู กตเวทิตา ความสามานสามัคคี เนื่องจากสมาชิกภายในครอบครัว ประกอบด้วย พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย ลูก หลาน ได้ช่วยเหลือกันจัดหาเครื่องสืบชะตา ประกอบด้วย ไม้ค้ำใหญ่ ไม้ค้ำ 108 ต้น กกล้วย หน่อกล้วย ต้นหมาก ต้นอ้อย กล้ามะพร้าว ตลอดจนข้าวเปลือก ข้าวสารฯ การช่วยเหลือกันในการจัดหาเครื่องสืบชะตา บางอย่างก็ช่วยกันทำ บางอย่างก็จัดซื้อ ทำให้เกิดความสามานฉันท์ในครอบครัว เจ้าของบ้านที่จะสืบชะตาก็จะเชิญอาจารย์วัด (เจ้าพิธี) มาที่บ้านเพื่อเป็นผู้กำหนดให้คนในบ้านช่วยกันหาเครื่องสืบชะตา โดยเป็นผู้ให้คำแนะนำว่ามีอะไรบ้าง แต่ละอย่างจะต้องมีจำนวนเท่าไรที่มีจำนวนเท่านั้น มีความหมายอย่างไร สิ่งเหล่านี้เป็นการศึกษาเรียนรู้ด้วยการกระทำอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ไปสู่คนรุ่นต่อๆ ไป ภาพที่

เกิดขึ้นเหล่านี้ทำให้คนเจ็บป่วยที่นอนป่วยอยู่ มีความสุขใจ ที่ได้เห็นญาติพี่น้องรักกัน และมีความเป็นห่วงตนเอง ใครๆ ก็มาช่วยกันจัดพิธีสืบทอดให้ ซึ่งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนป่วยได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าความแตกร้างในสังคมจะเริ่มที่ครอบครัวก่อน ในอดีตความแตกร้างในครอบครัวจะไม่ค่อยปรากฏให้เห็นมากนัก เวลามีการงานพ่อจะเรียกลูกมา แม่จะเรียกหลานมาช่วยกันยกช่วยกันหาม ดังนั้นจะเกิดความรัก ความสามัคคี หรือภาษาใหม่เรียกว่าความสมานฉันท์ คนในครอบครัวมีความรู้สึกทางด้านจิตใจ คือเกิดความอบอุ่น มีความสุขแก่คนที่ จะได้รับการสืบทอด มีความปิติเกิดขึ้นในพื้นที่ญาติมิตรที่มาช่วยกัน แต่ปัจจุบันนี้การสืบทอดบางที่ไปจ้าง หรือไปซื้อ ดังนั้นเวลาเตรียมงานตรงนี้ถือเป็นกิจกรรมสำคัญทางสังคมก็เริ่มจะขาดหายไป เนื่องจากทุกอย่างมีจำหน่ายในตลาด หรือมีผู้ประกอบการรับทำให้ในลักษณะสำเร็จรูป

สำหรับชุมชน เมื่อการจัดพิธีสืบทอดขึ้นในบ้าน หรือในหมู่บ้าน คนที่อยู่ในเขตหรือในละแวกบ้านใกล้เคียงก็จะมาช่วยกันถึงแม้ว่าจะไม่ช่วยเหลือโดยตรงก็จะมาเยี่ยมบ้านในกรณีที่มีการสืบทอดที่บ้านของเพื่อนบ้าน ส่วนการสืบทอดหมู่บ้านซึ่งเป็นงานส่วนรวมของชุมชน ผู้คนก็จะมาช่วยกันมากขึ้น คุณธรรมจริยธรรมที่ทุกคนกล่าวถึงก็คือความรัก ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทร และความอบอุ่น นอกจากนั้นความมีไมตรีจิต เกิดความเมตตาเป็นการแสดงออกซึ่งความมีน้ำใจ เช่นในชุมชนก็จะเกิดความสมานสามัคคี ยกตัวอย่าง เช่น เวลาพ่อแม่หรือคนในครอบครัวจะจัดเตรียมเครื่องสืบทอดที่จะทำด้วยคนเดียวไม่ได้ ก็จะไปขอคนข้างบ้านมาช่วยเช่น การยกไม้ค้ำสามอันขึ้น ก็แสดงถึงความมีน้ำใจ น้ำใจ แม้ในวิถีชีวิตของคนที่อยู่ในชุมชนโดยเฉพาะในอดีตที่ผ่านมามาดูจะเห็นว่า ในชุมชนมีการเผื่อแผ่กัน เช่น เรื่องการทำอาหารของแต่ละครอบครัวก็จะแบ่งให้บ้านใกล้เคียง โดยมีการแลกเปลี่ยนกัน ดังนั้นจึงมีการเชื่อมโยงกัน เรียกว่ามีความปรองดองในชุมชน เกิดสังคมวัฒนธรรม แต่ปัจจุบันนี้สังคมเช่นนั้นเริ่มจะลดน้อยลงไป เนื่องจากคนไม่ได้มีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ดังนั้นคุณธรรมที่เกิดขึ้นในการสืบทอด คือความสมัครสมานสามัคคี

นอกจากนั้นญาติมิตรเพื่อนบ้านก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในชุมชนต่างๆ ถึงแม้ว่าในเขตเทศบาลนครเชียงรายจะเป็นชุมชนเมือง แต่ด้วยประเพณีของความเป็นล้านนาที่มีวัดเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงยังคงรักษาวัฒนธรรมในเรื่องความเป็นญาติมิตรเพื่อนบ้านไว้ได้อยู่โดยจะเห็นได้จากการมีประเพณีจัดขึ้นที่วัด หรือในชุมชนก็ตาม ซึ่งเป็นความพิเศษของคนไทย ที่ต่างจากชาวยุโรป และอเมริกัน คนต่างชาติ เมื่อลูกหลานอย่างเข้าสู่วัยรุ่นคืออายุ 14-15 ปี ต่างคนต่างไป คนละทิศคนละทางและก็ไม่ค่อยมีโอกาสมาพบปะกันอีก แต่สังคมไทยมีสิ่งที่ยึดจิตใจอีกประการหนึ่ง คือ ศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมคอยเชื่อมโยง จึงทำให้มีการนับญาติ ใครจะไป

ทางไหนก็ตาม หากมีงาน เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่โดยเฉพาะงานที่เป็นมงคลคืองานสืบชะตาเมื่อตนเองมีความสุขความเจริญก็ต้องการให้ญาติพี่น้องมีความสุขความเจริญด้วย เพราะฉะนั้นคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นก็คือ การรู้จักสามัคคี นอกจากนั้นยังมีความกตัญญูกตเวทิตาอีกด้วย ดังสุภาษิตทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า “ชีวิตัง สาธุ รูป ปานัง กตัญญูกตเวทิตา นิमितหมายของคนดีจริงๆ คือความกตัญญูกตเวทิตา” เพราะฉะนั้นหากคนมีความสุขความเจริญจะต้องนึกถึงบรรพบุรุษ คือพ่อแม่ ญาติโกโหติกา ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้ว นี่ก็คุณธรรมจริยธรรมเรื่องของคุณกตัญญูคุณ กตเวทิตาทดแทนคุณ ทุกวันนี้มีแต่คนรู้คุณอย่างเดียวไม่รู้จักรักแทนคุณ เพราะฉะนั้นก็ไม่เป็นไปตามเป้าหมายของการดำเนินวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน

นอกจากนั้นกระบวนการสืบทอดความรู้ด้านประเพณีพิธีกรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ก็เกิดขึ้นในระหว่างการจัดเตรียมเครื่องสืบชะตา โดยเมื่อญาติมิตรเพื่อนบ้านมาช่วยกันเตรียมเครื่องสืบชะตานั้น ก็จะมีการถ่ายทอดองค์ความรู้จาก ผู้รู้ คือ พระสงฆ์ อาจารย์วัด หรือ พ่อเฒ่า แม่แก่ ที่มีประสบการณ์ บุคคลเหล่านี้จะเล่าหรืออธิบายพร้อมไปกับการกระทำ ให้คนที่มาช่วยงานได้รู้และเข้าใจ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง ซึ่งความรู้ดังกล่าวไม่ได้สอนในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของคนในสังคมที่จะต้องกระทำให้เกิดการเรียนรู้

พิธีสืบชะตายังได้เกี่ยวอุปประ โยชน์ไปถึงที่ผู้ล่วงลับไปแล้ว จะเป็น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เมื่อมีโอกาสสืบชะตาของบุคคล สืบชะตาบ้าน หรือ สืบชะตาบ้านเมือง ญาติพี่น้องก็จะถือโอกาสแสดงความกตเวทิตาคุณ ด้วยการจัดหาสิ่งของที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค หรือ ทางภาคเหนือเรียกว่า “ขันข้าว” เพื่ออุทิศถวายไปหาผู้ล่วงลับไปแล้ว ก่อนที่จะประกอบพิธีสืบชะตา ผู้ให้ข้อมูลหลายท่านได้กล่าวว่า ในกระบวนการของพิธีสืบชะตาจริงๆ จะไม่มีพิธีกรรมเกี่ยวกับผู้ที่ล่วงลับ เนื่องจากการสืบชะตาเป็นพิธีมงคล แต่มีผู้รู้อีกจำนวนหนึ่ง ได้กล่าวตรงกันว่า ก่อนจะทำพิธีสืบชะตาหนึ่งวัน จะต้องมีการทำบุญไปหาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว วันต่อมาถึงจะเป็นวันทำพิธีสืบชะตาคนๆ นั้น เช่น การสืบชะตาในวันทำบุญครบรอบวันเกิดเจ้าอาวาสวัดต่างๆ ก่อนเริ่มพิธีสืบชะตาหนึ่งวันจะมีพิธีทักษิณานุประทาน หรือ การทำบุญไปหาอดีตเจ้าอาวาสที่เคยดำรงตำแหน่งวัดนั้น หากเป็นชาวบ้านก็จะเรียกว่าการ “ยื่นโยง” พิธียื่นโยงคือการบอกกล่าวให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วให้รับรู้ว่าจะทำบุญ หรือในครอบครัวนั้นจะทำพิธีอะไร โดยจะทำในตอนเย็นก่อนวันจัดงานหนึ่งวัน เรียกว่า “ยื่นโยง” หมายถึงญาติหรือเจ้าของบ้านจะจัดเตรียมขันข้าวตอกดอกไม้รูปเทียน นำไปบอกกล่าวพวงนี้ลูกหลานจะ

ประกอบพิธีนั้นๆ ขอให้ท่านผู้เป็นบรรพบุรุษที่มีชื่อว่า...ได้รับรู้ หรือให้มารับส่วนบุญครั้งนี้ด้วย อย่างนี้เป็นต้น

ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านประเพณีสืบชะตาหลายท่าน จะไม่ถือว่าการทำบุญทักษิณานุประทาน และการยื่น โยงเป็นส่วนหนึ่งของพิธีสืบชะตา โดยแยกให้เป็นการทำบุญอีกส่วนหนึ่ง หรือการบอกกล่าวก็อีกเรื่องหนึ่ง

4.2 พิธีสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนเชียงราย

4.2.1 การปฏิบัติพิธีสืบชะตาของจังหวัดเชียงราย

การประกอบพิธีสืบชะตาของชาวเชียงราย มีทุกประเภท ตั้งแต่การสืบชะตาคน สืบชะตาบ้าน สืบชะตาเมือง และสืบชะตาแม่น้ำ ป่าไม้ โดยมีความเชื่อดั้งเดิมว่า ชีวิตจะเป็นสุขได้ก็ด้วยชะตา หรือ ชะตา คือการเกิด การเกิดที่ดีของคน ก็จะต้องมีการเกิดอย่างต่อเนื่อง ตามหลักการเกิดของสิ่งต่างๆ (ธาตุที่เป็นสังขตธาตุ) ว่าจะต้องมีการเกิดและการดับไปอยู่ตลอดเวลา ตามหลักความเชื่อของชาวพุทธ (พุทธทาสภิกขุ, 2530, หน้า 63) เพราะฉะนั้น การสืบชะตา ก็คือการทำให้เกิดอย่างต่อเนื่องไปตลอด ดังนั้นพิธีกรรมการสืบชะตาทุกประเภทจึงมีเครื่องสืบชะตามากมาย ซึ่งล้วนแต่มีความหมายสื่อไปในทางที่สร้างสรรค์ และเป็นสิริมงคลทั้งสิ้น ตลอดจนกระบวนการสืบชะตาทำให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงชุมชน

ความนิยมประกอบพิธีสืบชะตาของคนเชียงรายในปัจจุบัน จะกระทำในโอกาสสำคัญๆ เช่น เมื่อครบรอบอายุ เมื่อได้รับตำแหน่งใหม่ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เดินทางไกล ในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นความนิยมที่แตกต่างไปจากความเชื่อดั้งเดิมในความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านนานั้นจะประกอบพิธี ก็ต่อเมื่อในโอกาสที่ไม่สบายหรือเจ็บไข้ได้ป่วยที่มีอาการหนักจริงๆ เท่านั้น ญาติพี่น้องก็จะจัดพิธีสืบชะตาให้ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่คนป่วย โดยเชื่อว่าเมื่อคนเรามีขวัญและกำลังใจดีแล้ว อาการเจ็บป่วยก็จะทุเลาและหายไปได้ เพราะร่างกายกับใจมีความเกี่ยวเนื่องกันเสมอ ส่วนสถานที่ประกอบพิธีส่วนใหญ่จะประกอบพิธีบนบ้านที่เรียกว่า “เต็น” (ที่รับรองแขกบนบ้าน) เริ่มด้วยการเตรียมอุปกรณ์สิ่งของที่เตรียมสืบชะตาทุกชนิด มีผู้รู้ หรืออาจารย์วัด (คนที่เคยอุปสมบท) จะเป็นเจ้าพิธีคอยให้คำแนะนำแก่ผู้ที่มาช่วยงาน เครื่องสืบชะตาบางอย่างก็จัดหาจากวัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ไม้ค้ำ 3 อัน และไม้ค้ำเล็ก 108 อัน กระบองน้ำไม้ไผ่ บันไค่ ดันกล้วย ดันอ้อย หน่อหมาก กล้ามะพร้าว บางอย่างก็ซื้อหาได้จากตลาดเพื่อนำมาช่วยกันจัดเตรียม เช่น กระดาษสีเพื่อนำมาหุ้มไม้ค้ำให้

เกิดความสวยงาม คุณแลเรียบร้อย และจัดทำทรง/ตุง ตลอดจนรูปเทียน หมาก พลุ บุหรี่ หม้อใหม่ เสื้อใหม่ หมอนใหม่ ข้าวเปลือก ข้าวสาร ด้ายสายสิญจน์ เมื่ออุปกรณ์พร้อมแล้ว เจ้าภาพก็จะไปนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 9 รูป หรือ 7 รูป หรือ 5 รูป ตามความเหมาะสมแก่ฐานะหรือสถานที่ เพื่อมาเจริญพระพุทธมนต์ ในวันที่กำหนดขึ้น เมื่อพระสงฆ์และผู้เข้าร่วมพิธีพร้อมแล้ว ให้คนที่จะสืบทอดเข้าไปนั่งใต้ไม้ค้ำ 3 อัน ที่ตั้งเป็นกระโจม เมื่อถึงเวลาที่จะจุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย แล้วกลับไปนั่งใต้ไม้ค้ำ 3 อัน นำด้ายสายสิญจน์ที่อยู่เหนือศีรษะมาเวียนรอบศีรษะก่อนที่พระสงฆ์จะเริ่มเจริญพระพุทธมนต์ ขณะที่พระสงฆ์กำลังเจริญพระพุทธมนต์เจ้าพิธี หรือญาติที่ใกล้เคียงบริเวณพิธีก็จะช่วยกันจุดเทียนมงคลที่อยู่ติดกับไม้ค้ำ และเทียน 108 ที่ปักทรายอยู่ในถาด เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ ประธานสงฆ์ก็จะประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้ และผูกข้อมือเพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้าสืบทอด เมื่อเสร็จพิธีสืบทอดแล้วก็จะนำเอาวัสดุเครื่องสืบทอดต่างๆ ไปยังวัด ส่วนไม้ค้ำก็นำไปค้ำต้นโพธิ์ เนื่องจากต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่งค้นหาสัจธรรม จนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้นไม้โพธิ์จึงเป็นไม้ที่มีความสำคัญ เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ควรแก่การสักการะบูชายิ่ง ในสมัยโบราณคนล้านนาเมื่อเดินผ่านต้นโพธิ์ก็จะแสดงอาการสำรวม ทั้ง กาย วาจา ใจ หากสวมรองเท้าก็ต้องถอดรองเท้าออก ดังนั้นจึงนิยมปลูกต้นโพธิ์ไว้ที่บริเวณพุทธศาสนสถานเท่านั้น ส่วนพืชชนิดต่างๆ ก็นำไปปลูกในที่ชุ่มชื้นในบริเวณวัดหรือบ้านเพื่อให้เกิดเจริญงอกงามสร้างบรรยากาศที่ดี ปลา ปู หอย เต่า ก็นำไปปล่อยในแม่น้ำ ลำคลอง หรือแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อให้แพร่พันธุ์สร้างระบบนิเวศให้กับธรรมชาติต่อไป

นอกจากสืบทอดบุคคลแล้ว ยังมีการสืบทอดบ้าน โดยคนล้านนาเชื่อว่าบ้านแต่ละแห่งที่ตั้งขึ้นมา ถือว่าเกิดขึ้นเหมือนกัน นานไปจะต้องเสื่อมโทรมตามกาลเวลาและจะร้างไป ต้องทำการสืบทอดทุกปี ประเพณีนี้นิยมทำกันหลังงานประเพณีสงกรานต์ผ่านไป 4-5 วัน ในระหว่างวันที่ 20 – 25 เมษายน ของทุกปี บางหมู่บ้านอาจทำซ้ำอีก เมื่อมีเหตุเภทภัยเกิดขึ้น เช่น คนตายผิดปกติ หรือมีการเจ็บป่วยกันมาก หรือมีสัตว์ร้ายเข้ามาในหมู่บ้าน ถือเป็นอุบาทว์ต้องขจัดปัดเป่าด้วยพิธีกรรมหลายอย่าง และให้มีการสืบทอดประชาชนทั้งหมู่บ้าน งานนี้มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ฝ่ายชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัดในหมู่บ้านเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ร่วมกันทำพิธี พิธีกรรมในการสืบทอดมีดังต่อไปนี้

1. นิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 9 รูป จากวัดในหมู่บ้านและวัดใกล้เคียงมาร่วมพิธี
2. เตรียมเครื่องสืบทอดไว้ในบริเวณพิธีซึ่งทำกัน ณ กลางหมู่บ้าน
3. ทำพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ คือการบูชาท้าวจตุโลกบาล เพื่อให้ปกป้องรักษาบ้านเมือง ให้ได้รับความสุขสงบร่มเย็น ได้แก่ ท้าวศรีสุภะ อยู่ทางทิศตะวันออกของเขาดิเนรุ เป็น

ผู้ปกครอง คัมภีร์แพทเวดา ท้าววิรุฬหกะ อยู่ทางทิศใต้ของเขาสีเนรุ เป็นผู้ปกครอง กุมภภัณฑ์
 เทวดา ท้าววิรุฬหกะ อยู่ทางทิศตะวันตกของเขาสีเนรุ เป็นผู้ปกครอง นาคเทวดา ท้าวกุเวร หรือ
 ท้าวเวสสุวรรณ อยู่ทางทิศเหนือของเขาสีเนรุ เป็นผู้ปกครอง ยักษ์เทวดา

4. โยงสายสิญจน์ทุกหลังคาเรือน เข้ามาร่วมกันในบริเวณพิธีกลางใจบ้าน

5. ชาวบ้านร่วมกันนำข้าวปลาอาหาร และไทยทานมาทำบุญโดยพร้อมเพรียงกัน

6. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ สวดสืบชะตา สวดชินบัญชร

7. ประชาชนทุกคนได้รับการผูกข้อมือ และนำเอาผ้าพุทธมนต์ ทราย ข้าวดอก
 กลับไปหว่าน โปรงที่บ้านของตนเพื่อเป็นการปิดเป่าสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไรให้ออกไป นอกจากนี้
 จะสืบชะตาบุคคลและสืบชะตาบ้านแล้ว เมืองก็มีการจัดพิธีสืบชะตาเช่นเดียวกัน

พระยาประชาภิจักรจักร (แหม่ม บุนนาค) (2516, หน้า 241) ได้กล่าวถึงการสร้างเมือง
 เชียงรายว่าพญามังรายได้ก่อตั้งเมืองเชียงราย เมื่อปี พ.ศ. 1805 (จุลศักราช 624) ซึ่งตรงกับวันที่
 26 มกราคม ของทุกปี ชาวจังหวัดเชียงรายถือว่าวันนี้เป็นวันก่อตั้งเมืองเชียงราย จึงได้
 กำหนดให้มีพิธีที่มีความสำคัญและมีความหมาย เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ผู้นคนที่อาศัยเมือง
 เชียงรายเกิดความรัก ความหวงแหน และมีความผูกพัน โดยจัดให้มีพิธีสำคัญๆ เกี่ยวกับเมือง
 เชียงราย คือ พิธีสักการะสถูปประดิษฐานอัฐิของพญามังราย ณ วัดงำเมือง ตำบลเวียง อำเภอ
 เมืองเชียงราย และพิธีสืบชะตาเมืองเชียงราย ณ ลานพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย
 มหาราช เป็นประจำทุกปี พิธีมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. จังหวัดเชิญชวนส่วนราชการ หน่วยงานภาคประชาชน ประชาชนทั่วไปร่วมพิธี

2. จัดเตรียมเครื่องสืบชะตาจะจัดไว้ ณ ลานพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย

มหาราช

โยงสายสิญจน์ไปรอบๆ บริเวณพิธี แล้วโยงไปยังบ้านเรือนในเขตเทศบาลนคร
 เชียงราย โดยเชิญชวนให้ทุกบ้านต่อสายสิญจน์กันไปเป็นทอดๆ จนครบทุกหลังคาเรือน

3. นิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 9 รูป ทำพิธีสืบชะตาเมืองเชียงราย

4. เรียนเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย เป็นประธาน ตลอดจนแขกผู้มีเกียรติ
 ได้แก่ รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด สมาคม มูลนิธิ
 ศูนย์การค้า ธนาคาร บริษัท ห้างร้านต่างๆ

5. ตั้งแต่เวลา 08.49 น. จะทำพิธีขึ้นท้าวทั้ง 4 ณ ลานพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุน
 เม็งรายมหาราช เวลา 09.09 น. พิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณพญามังราย ด้วยเครื่องสักการะ
 จากนั้นเป็นพิธีสืบชะตาเมืองเชียงรายตามลำดับ เริ่มตั้งแต่การจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

สมาทานศีล สวดมนต์ สดับปกรณ์ และเจริญพระพุทธมนต์ในพิธีสืบชะตา เมื่อเสร็จพิธี พระสงฆ์ก็จะประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ประชาชนที่มาร่วมพิธี

การศึกษาการปฏิบัติพิธีสืบชะตาเมืองเชียงราย เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูลของกลุ่มประชากร ว่าพิธีสืบชะตาในเมืองเชียงรายนับปัจจุบันปฏิบัติกันอย่างไร

จากการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นคนดั้งเดิมของจังหวัดเชียงราย ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ตลอดจนได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

นิตยา จันโทภาสกร (2526) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย สืบชะตา : การศึกษาเชิงวิจารณ์ โดยแบ่งประเพณีสืบชะตาไว้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

4.2.2 ประเภทการสืบชะตา

4.2.2.1 การสืบชะตาบุคคล

พิธีกรรมที่สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่คน ของภาคเหนือ (ล้านนา) ได้แก่ พิธีผูกข้อมือ พิธีช้อนขวัญ พิธีเรียกขวัญ และพิธีสืบชะตา ส่วนภาคกลางได้แก่พิธีสะเดาะเคราะห์ ซึ่งเป็นพิธีที่เกิดจากภูมิปัญญาประจำท้องถิ่นผสมผสานกับศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ โดยนำเอาความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถทำให้วิถีชีวิตของตนดำรงอยู่อย่างมีความสุข มาเป็นกุศโลบายในลักษณะสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น เครื่องสืบชะตา ได้แก่ การรู้จักปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีจะต้องทำบุญ พระพุทธศาสนา เช่น คำจูนพระรัตนตรัย คือพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ เครื่องสืบชะตาที่เป็นเชิงสัญลักษณ์คือไม้คำ 3 อัน ที่คำกันมิให้ล้ม การรู้จักรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์ ก็คือ ผลหมากรากไม้ต่างๆ เช่น ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นหมาก มะพร้าว ข้าวเปลือก ข้าวสาร สัตว์บก สัตว์น้ำ เช่น ปลา หอย เต่า และนก การรู้จักสร้างมนุษยสัมพันธ์กับคนอื่น เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็คือ บันไดเงิน บันไดทอง หรือชาวล้านนาเรียกว่า “เก็น” เพื่อแสดงถึงความเชื่อมสัมพันธ์กับคนอื่น เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถอยู่ตามลำพังคนเดียวในโลกได้ และหากเมี่ยง บุหรี่ จำนวนชนิดละ 108 เป็นการแสดงออกถึงการต้อนรับขับสู้เมื่อมีแขกมาเยี่ยมเยือนบ้านเรือน สำหรับหมอน้ำใหม่ เสื้อใหม่ หมอนใหม่ ถือว่าเป็นภาชนะของใช้ให้เกิดความสะดวกสบายในบ้านเรือนก็จะทำให้เกิดความสุขภายในบ้าน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความพร้อมบริบูรณ์ของครอบครัว หรือบ้านเรือนนั้นๆ ดังนั้น คนที่ต้องการความสุขให้แก่ชีวิตตลอดไป จะต้องปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าวโดยจัดให้มีพิธีสืบชะตาคน เพื่อเตือนสติอยู่เนืองๆ ว่าถ้าอยากจะมีความอุดมสมบูรณ์ และมี

ชีวิตที่ยืนยาวตลอดไป ก็จะต้องปฏิบัติตามความหมายและสาระสำคัญของพิธีสืบชะตาอยู่เสมอ

การสืบชะตาบุคคลถือเป็นประเพณีมงคลสำคัญอย่างหนึ่งของชาวล้านนา ในสมัยดั้งเดิมทำให้เฉพาะคนเจ็บไข้ได้ป่วยที่รักษาไม่หายเท่านั้น แต่ปัจจุบันได้มีการปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เพื่อชักจูงคนเข้าหาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือเป็นกุศโลบายให้คนรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น โดยจัดในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น งานทำบุญครบรอบวันเกิด ได้เลื่อนยศฐาบรรดาศักดิ์ หรือตำแหน่งสูงขึ้น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การย้ายไปดำรงตำแหน่งใหม่ การย้ายที่อยู่ใหม่ หรือบางครั้งเกิดเจ็บป่วย หรือหมอดูทายทักว่าชะตาไม่มี ชะตาขาด ควรจะทำพิธีสะเดาะเคราะห์ หรือสืบชะตาต่ออายุ ก็จะทำให้แคล้วคลาดจากโรคร้าย และอยู่ด้วยความสวัสดิ (ชรินทร์ แจ่มจิตต์, 2549) ความเชื่อในพิธีสืบชะตาบุคคล ว่าเมื่อได้กระทำแล้วจะทำให้มีอายุยืนยาว พ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บ มีความสุข ความเจริญ จึงมักนิยมจัดพิธีสืบชะตาบุคคล ในโอกาสต่างๆ เช่น เมื่อหายจากการเจ็บป่วย หรือผ่านพ้นเคราะห์ร้ายใหม่ๆ การประกอบพิธีสามารถจัดในบ้านได้ ในสมัยโบราณมีเครื่องสืบชะตาหลายชนิด เช่น กระจบอกข้าว กระจบอกทราย กระจบอกน้ำ สะพาน ลวดเงิน ลวดทอง เบี้ยแถว เบี้ยหมากแถว ส่วนในสมัยปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนให้มีแต่ผลไม้ เช่น ก้อย อ้อย มะพร้าว ช่อตุง ไม้ค้ำเท้าอายุและให้เงินไว้ 1 อัน จะเป็นการต่ออายุให้ยาว และมีไม้ค้ำสูงเท่าความสูงของผู้รับการสืบชะตา ทำสะพานเล็กๆ ด้วยไม้รวก นำเอาของทั้งหมดมาทำเป็นระจิม ปลายด้ายสายสิญจน์โยงไว้สวมศีรษะ ให้ผู้ที่เข้าร่วมสืบชะตานั่งในระจิมมีด้ายสายสิญจน์โยงเวียนรอบที่ศีรษะ และระจิม ปลายด้ายสายสิญจน์โยงไว้ที่บาตรน้ำพระพุทธรูป โดยนิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป หรือ 7 รูป หรือ 9 รูป เจริญพระพุทธรูป เมื่อเสร็จพิธีสืบชะตาแล้วก็จะต่อด้วยพิธีสู่วัณ หรือบายศรีสู่วัณ

ประเพณีสืบชะตา เป็นพิธีกรรมการต่ออายุให้อยู่ยืนยาวตามความเชื่อเดิมปู่จารย์ (มรรคนายก) หรือเจ้าพิธีกรรมจะเป็นผู้ประกอบพิธีเท่านั้น แต่ปัจจุบันจะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีซึ่งจำแนกได้เป็น สืบชะตาคน สืบชะตาบ้านและสืบชะตาเมือง การสืบชะตาพืชและสัตว์ การสืบชะตาบุคคลในสมัยก่อนจะทำเมื่อมีคนเจ็บป่วย แต่ปัจจุบันมีการทำในโอกาสอื่นๆ ด้วย สำหรับการสืบชะตาบ้าน ปกติมักจะทำกันในช่วงสงกรานต์ ระหว่างวันที่ 16 ถึง 18 เมษายน หากเกิดความไม่สงบสุขในหมู่บ้านเช่น โรคระบาด ก็มักจะจัดการสืบชะตาเมืองก็เช่นเดียวกับการสืบชะตาบ้าน คือจะทำนอกจากทำเป็นประจำทุกปีแล้ว ปัจจุบันเมื่อสภาพธรรมชาติไม่ปกติ เช่น ป่าไม้ถูกทำลาย แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง เหมือนฝาย ถูกบุกรุกด้วยคน ก็จะหากุศโลบายมาสร้างความตระหนักให้กับคนในสังคมด้วยการประกอบพิธีสืบชะตา

นอกจากนี้ยังนิยมกระทำกันเมื่อบ้านเมืองเกิดเรื่องเดือดร้อนอีกด้วย (กรมศิลปากร, 2542 , หน้า 193)

จากการศึกษากลุ่มประชากรให้ข้อมูลตรงกันหลายท่าน เกี่ยวกับพิธีกรรมเพื่อต่ออายุให้ยืนยาวของคน สัตว์ และพืช ในล้านนาออกเหนือจากพิธีสืบชะตายังมีพิธีกรรมอีกหลากหลายประเภท ซึ่งมีวัตถุประสงค์ตรงกัน แต่มีวิธีขั้นตอนที่แตกต่างกัน เช่น

1. พิธีบวชต้นไม้

ต้นไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในป่า ทั้งป่าไม้ในความดูแลของรัฐและขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือที่เรียกว่าป่าชุมชน โดยมอบหมายให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษา เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนรักทรัพยากรธรรมชาติ ชาวบ้านโดยการนำของพระสงฆ์จะจัดพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อรักษาป่าไม้ เช่น พิธีบวชต้นไม้ การบวชต้นไม้เป็นกุศโลบายการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกวิธีหนึ่งที่คนเชียงราย นำมาจัดการกับธรรมชาติของตนเองที่กำลังถูกทำลาย นับว่าได้ผลในระดับหนึ่ง ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามความเชื่อเรื่องผีอารักษ์หรือเทพอารักษ์ที่สถิตอยู่กับต้นไม้ทุกต้นซึ่งเป็นความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมของคนล้านนาผสมผสานกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา เรื่องการบวชของคนเพื่อสละเพศเป็นเพศบรรพชิตจะไม่เกี่ยวข้องกับโลกภายนอก ทำให้เป็นที่เคารพสักการะของคนทั่วไป ดังนั้น เมื่อต้นไม้ได้ทำพิธีบวชแล้ว ก็จะมีสถานะที่สูงขึ้นได้รับการยกเว้น ไม่มีใครทำลาย ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากได้ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ข้อมูลนี้ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาพิธีสืบชะตาธรรมชาติ ในกรณีดังกล่าว มีพระสงฆ์ตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับจังหวัดท่านหนึ่ง ให้ข้อคิดเห็นว่า ควรจะใช้คำอื่นแทน ไม่ควรใช้คำว่า “บวช” เนื่องจากการบวช เป็นพิธีกรรมของสงฆ์ที่กระทำต่อคนเท่านั้น เรียกว่า “สังฆกรรม” ตามพระธรรมวินัยแล้ว ต้นไม้ หรือสัตว์จะบวชไม่ได้ หากปล่อยให้ล่วงเลยไปตามกาลเวลาจะเกิดความผิฝืนขึ้นได้ในโอกาสข้างหน้า จึงเสนอไว้เป็นข้อคิดในการศึกษาต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม การบวชต้นไม้ ก็เป็นพิธีกรรมที่ต่ออายุให้กับต้นไม้ เพื่อให้มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ให้ความชุ่มชื้นแก่ผืนแผ่นดิน เป็นที่อยู่อาศัยของคนและสัตว์ต่อไป

2. พิธีบูชาเทียนชะตา

พิธีการบูชาเทียนชะตา เป็นพิธีกรรมของล้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ สืบชะตา สะเดาะเคราะห์ รับ โชคลาภ การทำเทียนสืบชะตาเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนในชุมชน ซึ่งผู้ที่มิคาถาอาคมเก่งกล้าท่านนั้นจะเป็นผู้ทำเทียนชะตา เมื่อนำเทียน ไปจุดบูชาจะช่วยพลิกผันหนุ่นดวงต่อชะตาให้พ้นจากภัยพิบัติ ทั้งปวงกลับจากร้ายให้กลายเป็นดี ลดเคราะห์ หลีกภัย มิให้มาแผ้วพานใกล้ตัวผู้บูชา ให้บังเกิดแต่โชคลาภ โภคทรัพย์ หน้าที่การงานราบรื่นเจริญ

ก้าวหน้า วิธีบูชาให้เขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิด อายุของผู้บูชาลงในเทียน หรือ เขียนลงในกระดาษไว้ได้ฐานภาชนะที่จุดเทียน แล้วนำไป บูชาที่ห้องพระ (ต่อหน้าพระพุทธรูป) โดยให้เทียนนั้นละลายไหม้จนดับไปเอง เป็นการช่วยเปิดทางเปิดดวงให้แก่ผู้บูชาให้ดียิ่งขึ้น และคำขุหนุณดวงชะตาของผู้บูชามิให้ตกต่ำ การบูชาเทียน เป็นการนำเทียนที่ผ่านการทำพิธีแล้วมาบูชา เป็นพิธีที่จัดทำขึ้น ด้วยความเชื่อที่จะทำให้อุดพ้นจากเคราะห์ร้ายที่จะมีมาเมื่อบูชาเทียนแล้วจะทำให้ ได้รับโชคคืออยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยมีอายุยืนยาว

3. การอ้องขวัญ (เรียกขวัญ)

อ้องขวัญ (เรียกขวัญ) เป็นภาษาถิ่นล้านนา พิธีอ้องขวัญ หรือ พิธีเรียกขวัญ หรือ พิธีสู่ขวัญ เป็นความเชื่อผสมผสานเรื่องขวัญกับพุทธศาสนา และอำนาจลี้ลับเหนือธรรมชาติ พิธีอ้องขวัญ เป็นพิธีกรรมที่นิยมจัดในล้านนา มีหลายกรณี เช่น อ้องขวัญคนเจ็บไข้ได้ป่วย อ้องขวัญลูกแก้ว (เรียกขวัญนาค) อ้องขวัญควาย อ้องขวัญข้าว การอ้องขวัญเกิดจากสาเหตุดังนี้ ตั้งแต่โบราณมา คนพื้นเมืองเมื่อมีผู้ใดเจ็บไข้ได้ป่วย ผอมเหลืองไม่มีสีสัน วรรณะหม่นหมอง กินไม่ได้นอนไม่หลับเป็นเวลาหลายวัน หรือสะดุ้งตกใจเมื่อพบเห็นสิ่งทีหวาดเสียว น่าสะพึงกลัว หรือประสบอุบัติเหตุที่สยดสยอง ทำให้ขวัญหนีดีฝ่อเหล่านี้ ญาติพี่น้องจะช่วยกันจัดแต่งขันตั้งเครื่องบายศรี เพื่ออ้องขวัญให้กับผู้ประสบเหตุ นั้น และเพื่อให้เป็นขวัญกำลังใจ และเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งมีวิธีปฏิบัติดังนี้

พิธีกรรม การทำพิธีอ้องขวัญ ท่านให้ทำขันครู (ขันตั้ง) ให้พ่อหมอ หรืออาจารย์ผู้ทำพิธีนั้น ประกอบด้วย

1. ขันตั้งครูอาจารย์ 1. สรวยหมาก 4 สรวย 2. พลุ 4 สรวย 3. สรวยดอก 4 สรวย 4. เทียนน้อย 4 คู่ 5. เทียนเล่มละ 1 บาท 2 คู่ 6. ข้าวเปลือก 1 ลิตร 7. ข้าวสาร 1 ลิตร 8. เบี้ยพันสาม 9. หมากพันสาม 10. ผ้าขาว – ผ้าแดง 11. เงิน 3 บาท เตรียมใส่ขันตั้งให้หมด

2. พานบายศรีอ้องขวัญ การอ้องขวัญนั้นให้แต่งเครื่องข้าวขวัญ คือ ทำเครื่องขันบายศรีปักด้วยดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมหลายสีหลายอย่างเป็นพุ่มพวง งาม มีด้าย 9 เส้น รอบเวียนบายศรีข้างในขันให้ใส่ข้าวปลาอาหารต่างๆ พร้อมทั้งเครื่องคาว - หวาน เมื่อเตรียมเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ทำพิธีอ้องขวัญ ก่อนอ้องขวัญต้องทำพิธีกล่าวคำปิดเคราะห์ ปิดภัยเสียก่อน โดยพ่อหมอ หรืออาจารย์จะกล่าวคำปิดเคราะห์ ปิดภัยเป็นภาษาพื้นเมือง เมื่อกล่าวคำปิดเคราะห์ ปิดภัย เสร็จแล้วจะทำพิธีกล่าวคำอ้องขวัญต่อไป พร้อมทั้งมีการมัดมือด้วยด้าย 9 เส้น เริ่มจากข้อมือซ้ายก่อนแล้วมัดข้อมือขวา ในระหว่างที่มัดข้อมือพ่อหมอหรืออาจารย์ก็จะกล่าวคำให้พรตลอด จนกว่าจะเสร็จพิธี

4.2.2.2 การสืบชะตาบ้านหรือหมู่บ้าน

บ้านหรือหมู่บ้านก่อตั้งขึ้นโดยอาศัยคนสร้างบ้านเรือนและรวมตัวกันเป็นกลุ่ม มีขนาดใหญ่บ้างเล็กบ้าง ตามจำนวนบ้านเรือนที่สร้างขึ้น หรือตามลักษณะความอุดมสมบูรณ์ของภูมิศาสตร์เพื่อการกสิกรรมเลี้ยงชีวิตของคนที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นๆ หมู่บ้านแต่ละแห่งจะมีเวลา หรือฤกษ์ยามการสร้าง และมีอายุ ก็จะเริ่มนับตั้งแต่ก่อตั้งมาว่ามีอายุกี่ปี เช่นเดียวกับการนับอายุคน นอกจากนั้นบ้านยังตั้งขึ้นตามฤกษ์ยามวันดีวันเสียซึ่งเป็นไปตามความเชื่อของคนในล้านนา เมื่อมีเหตุการณ์ที่ทำให้คนในหมู่บ้านได้รับความเดือดร้อน เช่น เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำท่วม ไฟไหม้ โรคระบาด ทำให้มีคนล้มตายติดต่อกันหลายคนในเวลาไล่เลี่ยกัน คือเกิน 3 คนขึ้นไป ชาวบ้านถือว่าอุบาทว์ตกลงสู่บ้านนั้น ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ซัดบ้าน ซัดเมือง” จะต้องทำพิธีสืบชะตาบ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคลให้แก่หมู่บ้าน (กรมศิลปากร, 2542)

ในส่วนของการสร้างบ้านซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่สำคัญสำหรับผู้อยู่อาศัย ก็จะต้องประกอบพิธี กล่าวคือเมื่อจะเริ่มก่อสร้าง ก็จะต้องหาฤกษ์ยามวันดี เมื่อได้ฤกษ์ยามแล้วก็จะทำพิธีวางศิลาฤกษ์ ด้วยการทำพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ การขึ้นท้าวทั้งสี่ หมายถึง การทำพิธีอัญเชิญท้าวมหาธาตุนั้นเป็นใหญ่ประจำทิศทั้งสี่ มี 4 องค์ที่ประจำอยู่บนสวรรค์ชั้นต้น เรียกว่าชั้นจาตุมาหาราชิกา แปลว่าสวรรค์อันเป็นที่อยู่ของท้าวทั้ง 4 ประกอบด้วย ทิศตะวันออกท้าวธรรฐ ทิศตะวันตกท้าววิรุฬภักษ์ ทิศใต้ท้าววิรุพหก และทิศเหนือท้าวกุเวร เบื้องบนได้แก่ พระอินทร์ ชั้นเบื้องล่าง ได้แก่ นางธรณี ส่วนสถานที่ประกอบพิธีให้เลือกทิศตะวันออก หรือ ด้านหัวนอน เมื่อเลือกสถานที่ได้แล้วก็จะหาไม้หรือท่อนกล้วยมาทำเป็นเสาต้นเดียว สูงเลยเอวมีไม้ไขว้ทำเป็นรูปกากะบาด คือทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ส่วนพระอินทร์อยู่เบื้องบนเสา ส่วนนางธรณีอยู่ดินเสา มีสะดวง 6 สะดวง กว้างยาวประมาณอันละ 10 นิ้ว สำหรับวางบนแท่นยอดเสา 1 สะดวง วางบนแท่น

4 สาขานั้นแห่งละ 1 สะดวง วางดินเสา 1 สะดวง

เครื่องบูชาพระอินทร์บนยอดเสามี ซ่อเจียว 4 ฟัน ฉัตรเจียว 1 ใบ จ้องแดง (ร่มแดง) 4 คัน เข้าตอก ดอกไม้ กล้วย อ้อย หมาก พลู ข้าวต้ม ขนม ผลไม้ ของหวาน อย่างละ 4 กระบอก น้ำ 1 เทียน 4 คู่ ใส่ในสะดวง

ทิศตะวันออก บูชาท้าวธรรฐ ซ่อขาว 4 ฟัน ฉัตรเหลือง 1 ใบ เครื่องบูชาออกนี้เหมือนกับเครื่องบูชาพระอินทร์

ทิศใต้ บูชาท้าววิรุพหก ซ่อขาว 4 ฟัน ฉัตรเหลือง 1 ใบ เครื่องบูชาออกนี้เหมือนกัน

ทิศตะวันตก บูชาท้าววิรุฬภักษ์ ซ่อแดง 4 ฟัน ฉัตรดำ 1 ใบ เครื่องบูชาเหมือนกัน

ทิศเหนือ บูชาท้าวภูเวร ซ่อคำ 4 ผืน ฉัตรดำ 1 ใบ เครื่องบูชาเหมือนกัน

ทิศเบื้องล่างดินเสา บูชานางธรรณี ซ่อขาว 4 ผืน (ฉัตรไม่มี) เครื่องบูชานอกนี้ เหมือนกับเบื้องต้น

เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ผู้ประกอบพิธี นั่งคุกเข่า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ประนมมือกล่าวชุมนุมเทวดา แล้วกล่าว นะ โม 3 จบ แล้วนั่งพับเพียบกล่าวคำอาราธนา ท้าว จตุโลกบาล เพื่ออัญเชิญมาปกปักรักษาให้การก่อสร้างเคหะสถานแห่งนี้ให้ลุล่วงไปด้วย สวัสดิมงคลแล้วคลาดจากภัยทั้งปวง จากนั้นก็จะเป็นที่เรียกเสาเอกลงหลุม เพื่อสร้างความ มั่นใจให้กับผู้อยู่อาศัย เมื่อสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วก่อนจะเข้าไปอยู่อาศัยก็ต้องจัดให้มีการ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ และจัดให้มีพิธีสืบชะตาบ้านใหม่เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย และบ้านใหม่ด้วย นอกจากนั้นการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ยังมีความหมายสำคัญเพื่อสร้างความ สัมพันธภาพกับเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะปัจจุบันนี้คนไม่มีความมั่นใจว่าสถานที่ เหล่านี้จะมีความปลอดภัยมากน้อยแค่ไหน บางคนยังก้าวข้ามไปถึงบ้านเหนือบ้านได้จะคิด อย่างไรกับตนเอง หรือบ้านรอบๆ ว่าจะมีความปลอดภัยหรือไม่ แต่เรื่องของการประกอบพิธี ทางด้านศาสนา โดยเฉพาะพิธีกรรมสืบชะตาเราจะต้องบอกว่า บ้านพี่ บ้านน้อง บ้านเหนือ บ้านใต้ ญาติพี่น้อง นั่นเป็นการรับรู้ว่าจะมาเป็นสมาชิกเดียวกัน การประกอบพิธีสืบชะตาที่ ปฏิบัติอย่างถูกต้องแล้ว จะต้องมีการเทศน์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์แล้วก็เกิดความมั่นใจ ในการปฏิบัติตนเองว่า เมื่อมาอยู่บ้านใหม่ มาอยู่ในหมู่บ้านใหม่ มาอยู่ในสถานที่แห่งใหม่ ว่า ตัวเองควรจะกระทำตัวอย่างไร เป็นการสอนทางด้านจิตใจ

การสืบชะตาบ้านหรือหมู่บ้าน มีจุดมุ่งหมาย เพื่อขับไล่สิ่งที่เป็นเสนียดจัญไรออกจาก บ้านหรือหมู่บ้าน และเพื่อเกิดความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านนั้นๆ ส่วนใหญ่จะจัดทำในระยะ เวลา ก่อนเข้าพรรษา บางแห่งจะจัดในวันปากปี (วันเถลิงศก) ปัจจุบันตรงกับวันที่ 16 เมษายน ของทุกปี สถานที่ จะจัดภายในหมู่บ้าน หรือตรงทางสามแพร่งที่มีการปลูกบ้านเรือนไม้แบบ ศาลา 1 หลัง เรือนไม้นี้เรียกว่า “หอเสื่อบ้าน” ซึ่งจะทำให้เป็นที่สืบชะตาบ้านหรือหมู่บ้าน การ สืบชะตาหมู่บ้านชาวบ้านทั้งหมดจะมาช่วยกันเตรียมสถานที่ ซึ่งมีการประดับฉัตร ธง ดั้งกล้วย ต้นอ้อย โยงสายสิญจน์ ปักธงทิวสีต่างๆ และทำที่บูชาสังเวท้าวทั้งสี่และเทพยดาอารักษ์ พระเสื่อบ้าน พระเสื่อเมือง

เครื่องบูชา ส่วนใหญ่ก็คล้ายกับพิธีสืบชะตาคน โดยมีเครื่องประกอบพิธีทำเป็น กระโจมสามขาตั้งไว้กลางหมู่บ้านบริเวณที่เรียกว่า “ใจบ้าน” เครื่องประกอบพิธีที่เป็นกระโจม สามขาจะมีเพียง 1 ชุด จำนวนส่วนประกอบต่างๆ ที่นิยมให้มีจำนวนเท่าอายุหรือมากกว่าอายุ 1 ในการสืบชะตาบ้านหรือหมู่บ้านก็ให้มีจำนวน 108 แทน ส่วนที่ให้ยาวเท่าคืบ ก็กะเนดูให้ยาว

เท่ากับความสุขของคนที่สูงที่สุดในหมู่บ้านแทน เครื่องประกอบพิธีนี้ถือเป็นของส่วนกลาง ชาวบ้านช่วยกันจัดหาร่วมกัน ซึ่งจะมีแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น ดังนี้

ค้ายสายสิญจน์ใช้ขึงในระดับเหนือศีรษะรอบหมู่บ้าน ปลายทั้งหมดจะรวมกันอยู่ที่ พระพุทธรูปบริเวณโถงบ้านที่ประกอบพิธี โดยโยงสายสิญจน์ส่วนกลางไปตามถนนในหมู่บ้าน เจ้าของบ้านแต่ละหลังก็จะนำสายสิญจน์ที่วางรอบบ้านของตนเองมาเชื่อมกับสายสิญจน์ส่วนกลาง คล้ายกับการต่อสายไฟฟ้าในปัจจุบัน

เฉลว (Chalew) ภาคเหนือตอนบนเรียกว่า “ตาไหลว” มีหลายขนาดแล้วแต่ความเหมาะสมของงาน เฉลว คือเครื่องจักสานทำด้วยดอก หักมัดกันเป็นมุม ตั้งแต่ 5 มุมขึ้นไป (ลักษณะเป็นตาชะลอม) เช่นเดียวกับเฉลวปักหม้อยาต้มสมัยโบราณ เป็นสิ่งที่ใช้ประกอบ พิธี ทำขวัญข้าว เสียบบนปลายไม้ไผ่ สูงประมาณ 6 เมตร 4 อัน สำหรับปักไว้ตามมุมหมู่บ้านทั้ง 4 มุม และมีเฉลวขนาดใหญ่ร้อยด้วยคาเขี้ยวสำหรับแขวนไว้ตามปากทางเข้าหมู่บ้านปากทางละ 1 อัน อาหารและไทยทาน สายด้ายน้ำมันยาวเท่าคิง (คิงหมายถึงร่างกาย) จำนวนเท่ากับบุคคลในครอบครัว เฉลวขนาดเล็กประมาณ 1 ฝ่ามือ ร้อยด้วยคาเขี้ยว ยาวเท่ากับความกว้างของ ประตูบ้านสำหรับนำไปแขวนขวางประตูบ้านในระดับสูงเหนือศีรษะคนหลังจากเสร็จพิธี น้ำมันส้มป่อย นำมาใส่รวมไว้ในโองใหญ่ สำหรับทำน้ำมันต์ นอกจากนี้บางหมู่บ้านยังมีตุลง หลวง แขวนอยู่กับปลายไม้ไผ่สูง รอบๆ บริเวณที่ทำพิธีนิยมใช้สีขาว

ขั้นตอนต่างๆ ก่อนจะทำพิธีสืบชะตาบ้านหรือหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำสิ่งของและเงิน ไปรวมกันในการทำบุญครั้งนี้ ภาคเหนือเรียกว่า “ซอมคร้ว” ซึ่งหมายถึงการเอาสิ่งของต่างๆ ไปรวมกันและในวันนี้เรียกว่า “วันดา” หรือ “วันแตงดา” ซึ่งมักจะเป็นวันก่อนทำพิธีสืบชะตาบ้านหรือหมู่บ้าน 1 วัน

นอกจากการนำเงินและสิ่งของไปรวมกันในการทำบุญแล้ว บางแห่งต่างคนต่างนำอาหารที่ปรุงจากบ้านไปเลี้ยงพระทำบุญร่วมกัน ก่อนจะทำพิธีก็จะจัดเตรียมสถานที่และเครื่องบูชาเรียบร้อยแล้ว จะเริ่มพิธีด้วยการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์สามเณรที่นิมนต์มาเจริญพระพุทธมนต์ การสืบชะตาบ้านหรือหมู่บ้านจะไม่มี การผูกข้อมือ เพราะคนจำนวนมากและเวลาจุดเทียนหรือสายด้ายชุบน้ำมันจะจุดของใครของมัน หรือจะเอารวมเข้ากองกลางแล้วจุดก็ได้ แต่จะต้องจุดให้ไหม้ลามเป็นเส้นๆ ไป จะรวมๆ แล้วเผาเหมือนขยะไม่ได้ เมื่อพระสวดเสร็จแล้วก็มี การประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ชาวบ้านที่มาพร้อมชุมนุมในที่นั้นอัน เป็นเสร็จพิธีเมื่อเสร็จพิธีแล้วชาวบ้านก็จะนำตาไหลวคาเขี้ยวหรือเฉลวของตนกลับบ้านพร้อมกันแบ่งเอาน้ำพุทธมนต์ไปประพรมให้คนที่บ้าน หรือบริเวณบ้านของตน

4.2.2.3 การสืบชะตาเมือง

กลุ่มคนที่รวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อนก็จะต้องมีการยึดถิ่นที่อยู่อาศัย สร้างบ้านแปลงเมือง รวมกันเป็นหมู่บ้าน ชุมชน เป็นแขวง / ตำบล เป็นแคว้น เป็นประเทศ ซึ่งจะมีขนาดใหญ่บ้างเล็กบ้าง เมืองเหล่านั้นก็จะมีเจ้าผู้ครองเมือง เช่น เมืองเชียงราย เมืองพะเยา เมืองลำปาง เมืองลำพูน เมืองแพร่ เมืองน่าน และเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น ปัจจุบันหมายถึงอำเภอจังหวัด ซึ่งมีประชาชนอาศัยอยู่รวมกันอย่างหนาแน่น เป็นจำนวนมาก มีสถานที่ราชการสำคัญๆ อยู่มากมาย คติความเชื่อการตั้งเมืองต่างๆ ในล้านนาจะตั้งเมืองจะต้องตั้งตามฤกษ์ยามที่เป็นมงคล เรียกว่า ดวงเมือง หรือชะตาเมือง มีจุดศูนย์กลางเมือง มีการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นเพื่อไว้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคน เรียกว่า สะดือเมือง หรือ เสากลางเมือง หรือ เสือเมือง ตามความเชื่อของคนโบราณเชื่อว่า เมืองจะต้องมีเทพเจ้าปกปักรักษาคุ้มครอง เช่น พระเสือเมือง พระทรงเมือง พระหลักเมือง คราใดบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองประชาชนมีความสุขผู้เป็นใหญ่ในบ้านเมืองก็จะประกอบพิธีสืบชะตาเมือง ก็จะมีการบวงสรวงบูชาดวงชะตาเมืองและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง ซึ่งเป็นการแสดงออกความกตัญญูทศเวทต่อเทพเจ้า ต่อผู้พิทักษ์รักษาบ้านเมืองให้อยู่รอดปลอดภัย

การทำพิธีสืบชะตาเมืองของชาวล้านนามีการปฏิบัติมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้ว โดยถือเหตุว่า การก่อตั้งเมืองต้องอาศัยฤกษ์ที่เป็นมงคล หรือดวงชะตาที่เรียกกันว่า “ดวงชะตาเมือง” บางครั้งดวงเมืองตกต่ำ ชะตาเมืองไม่ดีหรือชะตาขาด เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวเมืองที่อยู่อาศัยในเมืองนั้นจะได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์ด้วยโรคภัยไข้เจ็บและได้รับเคราะห์กรรมต่างนานา เมื่อเป็นดังนี้ ก็จะร่วมกันทำพิธีสืบชะตาเมือง เพื่อสืบอายุเมืองต่อไปมิให้ขาด

พิธีสืบชะตาเมืองมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้บ้านเมืองประสบความเจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารด้วยความเชื่อเทพารักษ์ซึ่งอยู่เบื้องบนจะช่วยอำนวยความสะดวกให้สมปรารถนาเมื่อทำพิธีการให้ถูกต้องตามลัทธิผีसाงเทวดา ในการทำพิธีสืบชะตาเมืองในสมัยพระเมืองแก้วกษัตริย์อาณาจักรล้านนาไทย รัชกาลที่ 13 ราชวงศ์มังราย ซึ่งครองราชสมบัติตั้งแต่ พ.ศ. 2038–2068 ซึ่งพระมหากษัตริย์จะทรงเป็นประธานในพระราชพิธีสืบชะตาเมือง เพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลโดยทั่วกัน (นิตยา จันโทภาสกร, 2526, หน้า 184)

การนิมนต์พระสงฆ์และการเตรียมเครื่องบูชา ในคัมภีร์สืบชะตาของเมืองเชียงใหม่กล่าวไว้ว่าจะต้องนิมนต์ หรือ เชื้อเชิญสิ่งสำคัญต่อไปนี้ มาร่วมพิธีคือ

1. นิมนต์พระสงฆ์ ทำอายุเมืองมาทำพิธี
2. นิมนต์พระพุทธรูปแก้วเสด็จมณี จากวัดสังฆารามเชียงใหม่
3. บูชาคัมภีร์ธรรมสารากิริวิธานสูตร วัดเชียงยืน 3 ผูก

4. บูชาธรรมมังคละตันติง วัดดวงดี 3 ผูก
 5. บูชาธรรมนักรฐาน วัดโชติการาม 1 ผูก
 6. บูชาธรรมปารมี วัดสิงหาราม 1 ผูก
 7. บูชาธรรมอุณหัสนวิไชย วัดไชยชนะสถาน 1 ผูก
 8. เจดีย์ทราย 1,000 กอง
 9. ธงขาวขนาดใหญ่ 1,000 ผืน
 10. ช่อขาว (ธงเล็ก) 1,000 ผืน
 11. ฟางพะตืด (ถ้วยประทีป) 1,000 ดวง
 12. น้ำมันจากผลไม้
 13. เงิน
 14. ทอง
 15. ข้าวตอกดอกไม้ 1,000 ดอก
 16. ไม้ค้ำใหญ่ 9 เล่ม
 17. ไม้ค้ำน้อย (เล็ก) เท่าอายุเมือง
 18. เชือกคาเขียว 9 เส้น
- (มณี พะยอมยงค์ 2548, หน้า 92)

4.2.2.4 การสืบทอดชาติ หรือธรรมเนียมชาติ

การสืบทอดธรรมเนียมชาติ เช่นการสืบทอดแม่ น้ำ ต้นน้ำ ป่าไม้ ตลอดถึงการสืบทอดพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาสมดุลธรรมชาติไว้ ส่วนการสืบทอดพืชพันธุ์ธัญญาหารมีความอุดมสมบูรณ์ เจริญงอกงาม ได้ผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภค การสืบทอดต้นน้ำในล้านนาได้มีพระครูพิทักษ์นันทคุณพระสงฆ์จังหวัดน่านนำกลุ่มอัครเมืองน่าน (ปัจจุบันเป็นมูลนิธิอัครเมืองน่าน)จัดพิธีสืบทอดต้นน้ำน่าน เมื่อ พุทธศักราช 2536 ซึ่งได้รับแนวคิดหรือวิธีการบวชป่ามาจากพระครูมานัสสีพิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มาประยุกต์เป็นการสืบทอดต้นน้ำ โดยออกสำรวจแม่น้ำน่าน เนื่องจากแม่น้ำน่านเปรียบเสมือนหัวใจของจังหวัดน่าน จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดพิษณุโลก ได้ออกเดินทางเพื่อทำการหาข้อมูลจากต้นน้ำน่านถึงปากน้ำใช้เวลากว่า 1 เดือน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาการทำลายระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม จากนั้นจึงได้ทำพิธีสืบทอดแม่น้ำน่านเป็นครั้งแรกในเดือนพฤษภาคม 2536 พิธีสืบทอดต้นน้ำ เป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่พระครูพิทักษ์นันทคุณ ใช้เป็นกุศโลบายโน้มน้าวจิตใจชาวบ้านให้ช่วยกันดูแลรักษาแม่น้ำลำธาร ไม่ทิ้งขยะ ไม่ปล่อยน้ำเน่า น้ำเสีย หรือสารพิษลงสู่แม่น้ำ ลำธาร เป็นการกันเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเป็นเขตอภัยทาน ห้ามจับสัตว์น้ำในเขตหวง

ห้าม เพื่อจัดเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ท่องเที่ยว (ฉวีวรรณ แจ่มหมวก, 2545, หน้า 7-8)

ชาวล้านนามีความผูกพันกับสายน้ำมาเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเป็นการใช้น้ำเพื่อการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักรวมถึงการใช้น้ำในการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งการอุปโภคและบริโภค ลำน้ำจึงเปรียบเสมือนเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนล้านนาให้มีความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์มาจนถึงทุกวันนี้ และเพื่อให้เกิดการใช้น้ำอย่างทั่วถึงชาวล้านนาจึงได้มีการจัดการเกี่ยวกับลำน้ำ ด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง นั่นคือการทำเหมืองฝาย โดยจะมีการตั้งแก่งฝาย (หัวหน้าเหมืองฝาย) คูแฉก และตั้งกฎระเบียบการใช้น้ำของสมาชิกเหมืองฝาย ให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการซ่อมแซมเหมืองฝายที่ชำรุด และให้เกิดการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพตลอดทั้งปี (ฉัฐกรณ์ ใจรังสี, 2548)

ปัจจุบันโลกกำลังเผชิญกับภาวะโลกร้อนซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของมนุษยชาติ และเป็นภาระหน้าที่ของทุกคนจะต้องช่วยกันหาทางป้องกัน สิ่งที่ประจักษ์ต่อสายตาของชาวโลก และส่งผลกระทบต่อคนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงขณะนี้ก็คือ ปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงลดลงมากกว่าทุกปีอย่างเห็นได้ชัด สาเหตุหนึ่งที่สามารถค้นพบได้ เกิดจากแม่น้ำสาขาสายสำคัญๆ ของประเทศพม่า ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศไทย ที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงมีปริมาณน้ำน้อย เนื่องจากต้นน้ำถูกทำลายด้วยการบุกรุกป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งธรรมชาติในการอุ้มน้ำ จึงทำให้แม่น้ำโขงมีปริมาณน้ำน้อยตามไปด้วย และส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนที่อาศัยอยู่ลุ่มน้ำโขงจำนวนเกือบ 60 ล้านคน ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศไทย ประเทศกัมพูชา และประเทศเวียดนาม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีการประชุมทางวิชาการสัมมนานานาชาติ หรือการประชุม เอ็ม อาร์ ซี โดยมีนักวิชาการและผู้นำของ 4 ประเทศดังกล่าวประชุมเพื่อจัดทำปฏิญญาหัวหินขึ้น ระหว่างวันที่ 2-5 เมษายน 2553 ณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปัญหาดังกล่าว ไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปภายในระยะสั้นได้ จึงต้องใช้เวลาในการบำบัดรักษา โดยนำเอามิติวัฒนธรรมมาช่วยแก้ปัญหา เพื่อให้ได้ผลอย่างยั่งยืน จะต้องมองปัญหาไปที่ต้นเหตุของปัญหาจริงๆ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงลดลง ซึ่งเป็นปัจจัยที่คนในลุ่มแม่น้ำโขงสามารถควบคุมได้ ก็คือ การรักษาต้นน้ำของแม่น้ำสาขาสายต่างๆ ที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงของประเทศตนเอง ซึ่งประเทศเหล่านี้มีความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ หรือความเชื่อเรื่องผีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หากมีการปลูกกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมก็สามารถฟื้นคืนแหล่งน้ำทางธรรมชาติให้กลับคืนมา โดยนำพิธีสืบชะตาขุนน้ำ หรือแม่น้ำ

ป่าไม้ ให้คนในภูมิภาคนี้ได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมก็จะสามารถฟื้นแม่น้ำโขงให้มีชีวิตชีวาขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

4.2.3 การสืบชะตาในชีวิตประจำวัน

แม้ว่าสังคมในเขตเทศบาลนครเชียงรายส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนเมืองแล้วก็ตามแต่วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ยังมีความผูกพันอยู่กับวัด เช่นในเขตชนบทต่างๆไป เมื่อมีกิจกรรมทางสังคม เช่น งานศพ งานมงคลสมรส งานเลี้ยง งานประชุมในด้านอื่นๆ เช่น การอบรมด้านเกษตรกรรม การพัฒนาอาชีพด้านฝีมือ ฯลฯ ชาวบ้านยังคงอาศัยวัดเป็นสถานที่จัดงานดังนั้นวัดยังคงมีหน้าที่สงเคราะห์ชุมชนเช่นในอดีตพิธีสืบชะตาก็เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่วัดได้จัดเพื่อเป็นการสงเคราะห์ให้กับพุทธศาสนิกชนที่มาขอรับการช่วยเหลือ นับว่าศาสนามีอิทธิพลต่อประชาชนเป็นอย่างยิ่งทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยเฉพาะการนำเอาพิธีกรรมทางศาสนามาใช้สังคม เช่น

4.2.3.1 การสืบชะตาคอนเจ็บป่วย

ในอดีตการสาธารณสุขของบ้านเมืองยังไม่ทันสมัยเช่นปัจจุบัน ดังนั้น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ยังอาศัยการแพทย์แผนโบราณ หรือการแพทย์พื้นบ้าน ด้วยตัวยาสมุนไพรที่หาได้ในท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน นอกจาก นั้นวัดยังเป็นสถาบันหลักที่เป็นที่พึ่งพิงของคนในชุมชน ในเรื่องของความเจ็บป่วยของคน ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น คนป่วยจะต้องได้รับการเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเอาใจใส่ทางด้านจิตใจจากญาติๆ หรือคนใกล้ชิดที่รู้จักมักคุ้น ในเรื่องนี้คณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายได้จัดพิธีสืบชะตาให้กับคนป่วยที่โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ ทำให้คนป่วยเหล่านั้น ทั้งที่ใกล้จะตายไ้ญาติ คนที่รวันตาย คนป่วยเหล่านั้นเพียงแต่ได้ผูกข้อไม้ข่มมือ ได้ฟังพระสงฆ์ที่เคารพนับถือ พุทธเจ้าปราศรัย ก็ทำให้คนไข้มีความสดชื่นขึ้น หากคนมีจิตใจดีก็จะทำให้สภาพร่างกายดีไปด้วย ปัจจุบันคนส่วนใหญ่สนใจแต่การรักษาทางด้านร่างกายเพียงอย่างเดียว และลืมทางด้านจิตใจ คนโบราณบอกว่า “ใจเป็นนายกายเป็นบ่าว” นอกจากนั้นผู้รู้ทั้งหลายได้กล่าวว่ลักษณะของใจมี 6, 7 อย่าง เช่น บางครั้งเป็นมาร บางกาลเป็นเทวดา บางเวลาเป็นพระ บางจังหวะเป็นพรหม บางอารมณ์เป็นยักษ์ บางพักเป็นคน บางหนเป็นมนุษย์ เพราะฉะนั้นการเยียวยาทางด้านร่างกายนี้ก็จะหายชั่วคราวชั่วคราว แต่ถ้าใจยังสับสนวุ่นวายมันก็วุ่นวายไปหมด เพราะฉะนั้นพิธีกรรมทางด้านศาสนา อันมีพิธีสืบชะตาก็เป็นการปรุงแต่งทางด้านจิตใจของคนไข้ให้มีความยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น เริ่มตั้งแต่การจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ให้อาจารย์แสดงว่าใจที่วุ่นอยู่กับโรคภัยไข้เจ็บก็จะรวมเป็นหนึ่งเดียวนึกถึงพระรัตนตรัย อันได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้า เมื่อพระสงฆ์เจริญ

พระพุทธมนต์ก็จะนึกถึงคุณงามความดี พระสงฆ์เทศนาที่จะรู้จักแนวทางที่จะทำให้ตนเองหลุดพ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ นั้น หมายความว่าพิธีกรรมนี้เป็นการปรุงแต่งเชื่อมโยงจิตใจร่วมกับการเยียวยาทางการแพทย์หรือพยาบาล และการรักษานั้นก็จะหายได้เร็วขึ้น เมื่อพระสงฆ์ไปโรงพยาบาลได้ไปผูกข้อมือ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ บางคนเวลาล่วงไปสามวันเจ็ดวันก็หายจากโรคร้ายไข้เจ็บไปเลยก็มี บางคนจากลูกนั่งไม่ได้กลับลุกหรือนั่งได้ก็มี

ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นนักวิชาการท้องถิ่น ที่มีความรู้ความเข้าใจในพิธีสืบชะตาได้กล่าวตรงกันว่า การสืบชะตามีผลต่อสุขภาพจิต เป็นการบำบัดรักษาทางจิตใจ เป็นการให้กำลังใจ เป็นจิตเวชและเป็นจิตวิทยาทางแพทย์ ซึ่งเป็นการเยียวยารักษาคนป่วยอีกวิธีหนึ่ง เนื่องจากคนไม่สบายจะมีอาการแสดงออกถึงความจิตใจที่เห็นคนมาช่วยกันกระทำต่อตนเอง บางครั้งก็จะหายจากโรคร้ายนั้น การสืบชะตาให้แก่คนเจ็บคนป่วย ทำให้คนป่วยเกิดพลังทางด้านจิตใจเหมือนได้ยาคานานหนึ่ง ทำให้คนป่วยมีความสบายใจ มีกำลังใจ กำลังใจเพิ่มขึ้นมาอีก ซึ่งเป็นการรักษาอีกทางหนึ่ง เพราะว่าในพิธีสืบชะตาจะมีการเรียกขวัญ (ฮ้องขวัญ) ให้คนเจ็บป่วยด้วย นอกจากนั้นก็มีการสะเดาะเคราะห์ ซึ่งจะทำให้คนเจ็บป่วยมีความรู้สึกดีขึ้น คนเจ็บป่วยก็จะได้รับสิ่งที่คนเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีความขลังจึงทำให้มีกำลังใจ ที่ได้ผูกข้อมือจากผู้ที่เคารพนับถือ โดยมีน้ำมันส้มป่อย น้ำมันต์ ซึ่งถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์เพื่อนำมารดตามศีรษะหรือตามร่างกายให้หายจากโรคร้ายต่างๆ

4.2.3.2 การสืบชะตาเนื่องในโอกาสได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น

คนเฒ่า คนแก่ พ่อแม่ หรือ ครูอาจารย์ในด้านนามักจะถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนานสำหรับปลอบใจ หรือ ให้กำลังใจ ตลอดจนการอวยพรให้แก่ลูกหลาน หรือศิษย์ที่จะจากกันด้วยวิธีการผูกข้อมือด้วยเส้นด้าย ที่คนล้านนาเรียกว่า ด้ายมัดมือ(ผูกข้อมือ) ในวิถีชีวิตของคนล้านนามักจะพบเห็นทั้งเด็กและเยาวชน หรือหนุ่มสาว หรือผู้ใหญ่แล้วก็ตามจะมีด้ายผูกข้อมืออยู่เสมอ นั้นแสดงว่าบุคคลนั้นได้ทำพิธีผูกข้อมือจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ การผูกข้อมือนอกจากจะทำให้เกิดขวัญและกำลังใจ หรือการให้พรของผู้ใหญ่ที่มีต่อผู้น้อย ในโอกาสสำคัญ เช่น การจากลาของคนทั้งสอง ผู้น้อยจะเข้าไปกราบลาผู้ใหญ่ จากนั้นผู้ใหญ่ก็จะอวยพรให้มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตการงาน ก้าวหน้าในหน้าที่ ตลอดจนให้ประสบแต่ความสุข มีสวัสดิภาพในการเดินทางแล้ว ยังมีความหมายการผูกสัมพันธ์ในด้านจิตใจระหว่างคนทั้งสอง เช่น ลูกหลานจะเดินทางไปเรียนหนังสือที่ห่างไกล ไปเป็นทหารเกณฑ์ ไปค้าขายที่จะต้องใช้ระยะเวลานาน หรือได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งใหม่ และจะต้องเดินทางไปจากญาติพี่น้องหรือ เพื่อนสนิทมิตรสหาย ก็จะพร้อมใจกันจัดพิธีสืบชะตาให้ และมีการผูกข้อมือทำให้เกิดความประทับใจส่งผลต่อความผูกพันยิ่งขึ้น

4.2.3.3 การสืบทอดวันครบรอบอายุ

วันครบรอบอายุถือว่าเป็นวันที่มีความสำคัญอีกวันหนึ่งในชีวิตคน นอกจากจะทำบุญตามความเชื่อทางพระพุทธแล้ว บุคคลที่มีฐานะ หรือมีบุตรหลานที่มีฐานะมั่นคงก็จะนิยมจัดพิธีสืบทอดอายุให้กับบรรพบุรุษ เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิตาคุณต่อผู้มีพระคุณ โดยจัดเครื่องสืบทอดอายุเหมือนกับพิธีสืบทอดอายุทั่วไป ส่วนขั้นตอนก็จะเริ่มด้วยการกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล การเจริญพระพุทธมนต์ ก่อนจะเริ่มเจริญพระพุทธมนต์ ก็จะให้ผู้ที่จะสืบทอดอายุเข้าไปนั่งในกระโจมไม้ค้ำ 3 อัน นำค้ายสายสิญจน์มาเวียนรอบศีรษะ เข้าพิธีก็จะกล่าวคำอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์จำนวนตั้งแต่ 5 รูปขึ้นไปเริ่มเจริญพระพุทธมนต์ จากนั้นก็มีการจุดเทียนสืบทอดอายุจำนวน 108 เล่ม บนถาด เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จเรียบร้อยแล้ว พระสงฆ์จะผูกข้อมือให้กับผู้สืบทอดอายุ แล้วประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ผู้สืบทอดอายุจะจุดปัจจัยแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา ต่อจากนั้นก็ถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์ เป็นเสร็จพิธี เมื่อพระสงฆ์และแขกที่มาร่วมงานกลับ ผู้สืบทอดอายุก็ต้องปฏิบัติโดยนำเอาไม้ค้ำไปค้ำคันทวนที่วัด หรือ ค้ำคันทวนใหญ่อื่นๆ ส่วนพืช เช่น ต้นกล้วย อ้อย หมาก มะพร้าว ก็นำไปปลูกลงในที่ชุ่มชื้นเพื่อให้เจริญเติบโตต่อไป ปู ปลา หอย เต้า ก็นำไปปล่อยลงแม่น้ำใหญ่เพื่อให้แพร่พันธุ์ต่อไป

4.2.3.4 การสืบทอดอายุทำบุญบ้านใหม่

การประกอบพิธีสืบทอดอายุในงานขึ้นบ้านใหม่นั้น มีความเชื่อว่า บ้านก็มีชีวิต และบ้านในอดีตสร้างด้วยไม้นานาพันธุ์ ไม้บางชนิดคนล้านนาเชื่อว่ามีเทพารักษ์สิงสถิตอยู่ จึงจะต้องมีการบอกกล่าว หรือไม้นั้นอาจจะเป็นไม้ที่เป็นอัปมงคล และการนำดินที่ไม่เป็นมงคลมาถมที่ ตามความเชื่อของคนล้านนา หากไม่มีการกระทำพิธีกรรมอะไร ก็จะถือว่า “ซิด” เจ้าของบ้านอาจจะอยู่อาศัยไม่สบาย ดังนั้นจึงทำพิธีสืบทอดอายุบ้านไปพร้อมกันกับการทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ เป็นการขับไล่สิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ซึ่งถือว่าจะนำซึ่งความเดือดร้อนแก่คนในครอบครัว เมื่อได้ทำแล้วก็จะทำให้เกิดความรู้สึกสบายใจ (เฉลิม บัวลอย, 2545)

4.2.3.5 การสืบทอดอายุต้อนรับผู้มาดำรงตำแหน่งใหม่

การสืบทอดอายุสำหรับผู้ที่มาดำรงตำแหน่งใหม่ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่คนที่เดินทางมารับตำแหน่ง เจ้าภาพ หรือเจ้าของหน่วยงานนั้นเป็นผู้จัดขึ้น จะกระทำในกรณีที่ได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้น เท่านั้น เป็นกุศโลบายผูกมิตรไมตรีของคนในหน่วยงาน ทำให้เกิดความสุขทางใจ เป็นพลังที่จะตั้งหน้าปฏิบัติงานต่อไป แสดงความรักความยินดีต่อกัน ทำให้เกิดความรักปรองดองในการปฏิบัติหน้าที่ของทั้งสองฝ่าย ดังที่คณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย นำโดยเจ้าคณะภาค 6 จัดพิธีสืบทอดอายุผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย ซึ่งถือปฏิบัติมาโดยตลอด เป็นสิ่งที่ถูกใจสำหรับ

ผู้ถูกระทำ ทำให้การดำเนินงานของฝ่ายบ้านเมือง และฝ่ายศาสนาดำเนินไปอย่างราบรื่น ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านทั้งคนเชียงรายดั้งเดิม และคนต่างถิ่นต่างให้ความเห็นว่า เป็นสิ่งที่ดี มีความเหมาะสม ควรแก่การสนับสนุนอย่างยิ่ง

4.2.3.6 การสืบชะตาในเทศกาลปีใหม่เมือง

พิธีสืบชะตายังนำไปปฏิบัติเนื่องในเทศกาลปีใหม่เมือง ซึ่งเป็นเทศกาลที่มีความสำคัญและเป็นโอกาสของคนล้านนาทุกคนจะต้องถือปฏิบัติ เพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เป็นการเริ่มต้นชีวิตที่ดีในวันขึ้นปีใหม่ ปัจจุบันคนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงรายนั่งถือปฏิบัติกันอย่างเหนียวแน่น และถือเป็นประเพณีสำคัญของท้องถิ่น กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะมุ่งไปเพื่อการแสดงออกถึงความกตัญญูคุณเวทิตา เช่น กิจกรรมดำหัวและขอพรจากผู้ใหญ่ การขนทรายเข้าวัดเพื่อทดแทนทรายที่หายไปจากวัด การทานขันข้าวไปหาพ่อ แม่ ปู่ ย่า ดाय ยาย หรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว การสืบชะตาเนื่องในโอกาสปีใหม่เมือง เป็นกิจกรรมหนึ่งที่นิยมจัดกันเป็นประจำโดยมีความเชื่อว่ากาลเวลาได้เปลี่ยนแปลงไป สิ่งชั่วร้ายต่างๆ ที่มีในชีวิตก็ให้ล่องลอยไปกับปีเก่าที่ผ่านมา ชีวิตดีๆ ใหม่ๆ ก็ให้เกิดขึ้นกับปีใหม่ ดังนั้น คนทั้งหลายจะนำเสื้อผ้าของคนในครอบครัวมาจัดพิธีส่งเคราะห์ที่วัด เรียกว่าพิธีเสดะเคราะห์รวมกันทั้งหมดบ้าน เพื่อทำพิธีปลดเปลื้องสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากเสื้อผ้าอาภรณ์ ดังนั้นพิธีส่งเคราะห์จึงทำไปพร้อมกับพิธีสืบชะตาเนื่องในโอกาสปีใหม่เมือง ส่วนใหญ่แล้วจะจัดขึ้นที่วัด การกระทำเช่นนี้ มีคนมาช่วยกันจัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องสืบชะตา และคนเหล่านั้นก็จะมาร่วมพิธีในวันประกอบพิธีอีกครั้งหนึ่ง ทำให้เกิดกิจกรรมขึ้นในวัด สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมก็คือ ความเป็นปึกแผ่นของสังคมบ้านเมือง

4.2.3.7 การสืบชะตาเนื่องในการทำบุญเมือง

นอกจากนั้นการทำบุญเมืองเชียงราย ในวันที่ 26 มกราคมของทุกปีก็เป็นโอกาสสำหรับคนเชียงรายได้แสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้น จึงกำหนดให้มีพิธีสืบชะตาเมืองเชียงราย ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งตามประวัติการก่อตั้งเมืองเชียงราย พญามังราย พระราชโอรสของพระเจ้าลาวเมง ผู้ครองเมืองหิรัญนครเงินยาง ได้ขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดา เมื่อ พ.ศ.1802 (จุลศักราช 621) ขณะนั้นพระองค์มีพระชนมายุ 21 พรรษา ต่อมาพระองค์ได้สร้างเมืองเชียงราย เมื่อจุลศักราช 624 ตรงกับวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 1805 ดังนั้นวันที่ 26 มกราคม ของทุกปีจะมีการประกอบพิธีสืบชะตาเมืองเชียงราย โดยจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย คณะสงฆ์ ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ประชาชน สื่อมวลชน กลุ่มพลังต่างๆ ทุกส่วนที่มาร่วมประกอบพิธีต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บ้านเมืองมีอายุยืนยาว ความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง ถึงแม้ว่า

บ้านเมืองเป็นปกติสุขอย่างไร ก็ยังคงมีการประกอบพิธีสืบชะตาเช่นเคย นอกจากจะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแล้ว สิ่งที่ได้กับสังคมคือ ความสมานสามัคคีของคน และเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่อดีตต่อบรรพบุรุษที่ได้สร้างบ้านแปงเมือง คือพญามังรายมหาราช ทำให้ผู้คนได้อยู่อาศัยอย่างสงบสุขจวบจนปัจจุบัน

4.2.3.8 การสืบชะตาแม่น้ำ ป่าไม้

คนล้านนายังมีความเชื่อว่าทุกหนแห่ง เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ ภูเขา ไร่ นา สวน บ้านเรือน จะมีเจ้าที่ เจ้าแดน หรือ เทพอารักษ์ คอยคุ้มครองปกป้องรักษาไว้ เมื่อจะประกอบภารใดขึ้น ณ แห่งหนใดก็ตามจะต้องบอกกล่าวหรือขออนุญาตก่อนเสมอ เช่นปัจจุบัน แม่น้ำ ป่าไม้ ถูกทำลายไปมาก ทำให้แม่น้ำสายสำคัญของเชียงราย อันได้แก่ แม่น้ำกก แม่น้ำลาว แม่น้ำอิง แม่น้ำคำ แม่น้ำจัน แม่น้ำภรณ์ ซึ่งเปรียบดังสายเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตของคนเชียงราย บางปีก็มีปริมาณน้ำมาก บางปีก็มีปริมาณน้ำน้อย สาเหตุมาจากการทำลายแหล่งต้นน้ำ เช่นการ เผ่าป่าไม้ที่อยู่ต้นน้ำสาขาต่างๆ ของคนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงเป็นสาเหตุให้คนในท้องถิ่นลุกขึ้นมาจัดการประกอบด้วย พระสงฆ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถานศึกษา ประชาชน ร่วมกันจัดพิธี สืบชะตาแม่น้ำ และพิธีบวชป่าไม้ เพื่อยับยั้งการทำลาย โดยสร้างจิตสำนึกให้คนรักธรรมชาติยิ่งขึ้น และเป็นการบอกกล่าวแก่เทพยดาอารักษ์ที่สิงสถิต หรือเฝ้ารักษาแม่น้ำ ป่าไม้ ให้ได้รับรู้รับทราบ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรที่เป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่ในเชียงราย บางคนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการพิธีกรรมสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย ดังนี้

1. การสืบชะตาให้กับธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ เพื่อรณรงค์ให้คนเกิดสำนึกรัก และหวงแหนในธรรมชาติ โดยหลักการแล้วเห็นด้วยทุกประการ แต่ควรจะใช้ชื่ออื่นแทนคำว่าสืบชะตา เช่น “การรณรงค์รักธรรมชาติ” “รณรงค์รักป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา” ฯลฯ เนื่องจากธรรมชาติไม่มีชีวิต คำว่าชะตาแปลว่า การเกิด

2. การบวชป่า มีพระสงฆ์หลายรูปให้ความเห็นว่าควรจะใช้คำอื่นที่มีความเหมาะสม เนื่องจาก การบวชเป็นพิธีกรรมสงฆ์ เรียกว่า “สังฆกรรม” ทำได้เฉพาะคนเท่านั้น พิธี หรือสัตว์จะบวชไม่ได้

3. การจัดทำเครื่องสืบชะตา ควรส่งเสริมให้มีแหล่งประกอบการเพิ่มขึ้นในชุมชนต่างๆ ปัจจุบันมีผู้ประกอบการจัดทำเครื่องสืบชะตาเพียงรายเล็กๆ สำหรับจัดให้กับชาวบ้าน แต่ระดับส่วนราชการ จังหวัด ขณะนี้ได้ผูกขาดไว้เฉพาะเจ้าพิธี หรือ มรรคนายกที่มีชื่อเสียง ส่วนราคาก็เป็นไปตามขนาดของพิธีสืบชะตา เช่น ชุดเล็กราคา 2,500-3,000 บาท ชุดใหญ่ 3,000- 4,000 บาท (สำหรับชาวบ้านทั่วไป) ส่วนที่จัดเป็นกรณีพิเศษ เช่น พิธีสืบชะตาเจ้า

อวาต พระสังฆาธิการผู้ใหญ่ หรือ ต้อนรับผู้ว่าราชการจังหวัด ราคาประมาณ 10,000 บาทขึ้นไป และพิธีสืบทอดแม่บ้าน ประมาณ 7,000-10,000 บาท

4.3 พิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบทอดแม่บ้านในจังหวัดเชียงราย

พิธีสืบทอดแม่บ้าน เป็นกระบวนการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่มนุษย์ด้วยการสร้างปัญญา เพื่อไปสู่ความศรัทธา ดังนั้น พิธีสืบทอดแม่บ้านจึงต้องมียุทธศาสตร์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญ 4 องค์ประกอบด้วยกัน ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ทุกขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมเครื่องสืบทอดแม่บ้าน จนถึงการประกอบพิธี และหลังเสร็จพิธีสืบทอดแม่บ้านจะมีพิธีกรรมต่างๆ มากมาย ซึ่งประกอบด้วย

4.3.1 กิจกรรมและขั้นตอนในพิธีสืบทอดแม่บ้าน

ในอดีต ก่อนที่จะมีการทำพิธีสืบทอดแม่บ้านไม่ว่าสืบทอดประเภทใด จะมีการจัดเตรียมเครื่องสืบทอดแม่บ้านด้วยตนเอง เช่น พิธีสืบทอดแม่บ้านคนเจ็บป่วย ญาติพี่น้อง ลูกหลาน เพื่อนบ้านก็จะมาช่วยกันเตรียมเครื่องสืบทอดแม่บ้านทุกชนิดเนื่องจากวัสดุต่างๆ สามารถหาได้ตามธรรมชาติ (ปัจจุบันในชุมชนชนบทยังคงปฏิบัติกันอยู่) ทุกคนที่มาช่วยงานจะต้องช่วยเหลือกัน การช่วยเหลือกันของคนเรียกว่า พิธีกรรม ผู้อาวุโส หรือผู้รู้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับความหมายเครื่องสืบทอดแม่บ้านคนมาช่วยงานให้รู้และเข้าใจ ก็ถือว่าเป็นพิธีกรรม การบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง หรือ บรรพบุรุษที่ล่วงลับ หรือ การทำบุญทักษิณานุประทานไปหาผู้ล่วงลับก่อนจะทำพิธีสืบทอดแม่บ้าน ก็ถือว่าเป็นพิธีกรรม เมื่อถึงวันประกอบพิธีสืบทอดแม่บ้าน พิธีกรรมต่างๆ จะเกิดขึ้นมากมาย เช่น การจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย การสมาทานศีล การเจริญพระพุทธมนต์ การผูกข้อมือ การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ กิจกรรมทั้งหมดถือว่าเป็นกระทำของมนุษย์ที่มีความเชื่อตามศาสนา เรียกว่า พิธีกรรมทั้งสิ้น (Emile Durkheim (1995) อ้างแล้ว หน้า 9)

4.3.2 การปฏิบัติตามพิธีกรรมหลังเสร็จพิธีสืบทอดแม่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดแม่บ้านไม่ได้สิ้นสุดเมื่อทำพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้วเท่านั้น กิจกรรมยังคงดำเนินต่อไปหลังจากที่เสร็จพิธีเมื่อพระสงฆ์และผู้มาร่วมงานกลับแล้ว ผู้สืบทอดแม่บ้านยังมีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติด้วยตนเองอีก เช่น การนำเอาต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นหมาก ต้นมะพร้าว ไปปลูกยังที่ที่ชุ่มชื้น หรือที่มีดินอุดมสมบูรณ์ไม่แห้งแล้ง เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่พื้นดิน หรือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อปลูกแล้วก็ต้องคอยดูแลรักษา รดน้ำพรวนดิน ใส่ปุ๋ย ให้เจริญเติบโตงอกงาม ต้นพืชที่นำมาในพิธีเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น ยังมีต้นไม้ชนิดอื่นอีกมากมายที่จะปฏิบัติเช่นเดียวกันนี้ สำหรับสัตว์ต่างๆ ที่นำมาในพิธีก็จะต้อง

นำไปปฏิบัติหลังเสร็จพิธี กล่าวคือ จะต้องนำไปปล่อยยังแม่น้ำ ลำคลองที่มีน้ำใสสะอาดไม่เน่าเสีย สัตว์เหล่านั้นจะได้เจริญแพร่พันธุ์เพิ่มจำนวนมากขึ้น และสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศให้กับธรรมชาติต่อไป

4.3.3 พิธีกรรมสืบชะตาทำให้เกิดผลต่อคนเชียงราย

บทบาทสืบชะตากับวิถีชีวิตคนเชียงราย สิ่งที่ผู้ร่วมพิธีได้รับจากการสืบชะตา จากการศึกษางานเขียนเรื่องประเพณีสืบชะตา (รัชพล ศิริวงศ์ทอง, 2540) ทราบว่าประโยชน์ที่สังคมได้รับคือ

4.3.3.1 เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ

คนที่ไม่สบายเป็นเวลานานๆ ไปรักษาโรงพยาบาลไหนๆ ก็ไม่หายเป็นปกติ คนที่จะต้องเดินทางไกล หรือประสบกับความเศร้าโศกเสียใจ การได้รับตำแหน่งใหม่ หรือการได้เลื่อนยศฐาบรรดาศักดิ์ เพื่อให้มีขวัญและกำลังใจ เจ้าตัวหรือญาติมิตรจึงจัดพิธีสืบชะตาให้

4.3.3.2 เป็นการกำจัดสิ่งชั่วร้าย

มนุษย์ย่อมมีความท้อแท้ เกิดความผิดหวังหรือประสบความล้มเหลวจะมีความทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อเป็นเช่นนี้อาจจะมีจิตใจอ่อนไหว เมื่อทำอะไรไม่สมหวัง มีความผิดหวัง ก็น่าจะมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งคอยรังควาน เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะต้องพึ่งอำนาจหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระพุทธรูป หรือสวดมนต์ พระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ตลอดถึงอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก เพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ให้เราได้รับประสบการณ์ความสุขความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

4.3.3.3 ทำให้ชีวิตยืนยาว

การทำบุญสืบชะตาเป็นการเสียดสละหรือการกำจัดความตระหนี่ถี่เหนียว ความเห็นแก่ตัว เป็นการชำระจิตใจให้ผุดผ่อง เพื่อมุ่งหวังความสุข ความสบายทั้งในชาตินี้และชาติหน้า หรือในภพต่อไปเมื่อมีการสังสมบุญหรือการทำความดีอยู่บ่อยๆจิตใจก็เต็มด้วยบุญ ซึ่งจะส่งผลให้คนเรามีอายุยืนยาว

4.3.3.4 ทำให้เกิดความสามัคคี

การทำบุญสืบชะตา จะต้องมีเตรียมการก่อนถึงจะประกอบพิธีได้ เนื่องจากพิธีสืบชะตามีเครื่องสืบชะตาเป็นจำนวนมาก แต่ละชนิดก็มีเป็นจำนวนมากและมีความละเอียดประณีต จึงต้องใช้คนมาช่วยเหลือ ดังนั้น เจ้าภาพหรือผู้ที่ประกอบพิธีสืบชะตาต้องเชิญชวนญาติสนิทมิตรสหาย คนที่เราเคารพนับถือ หรือคนที่สนิทคุ้นเคยมาร่วมทำบุญ ทำทานด้วยกัน เมื่อคนมาช่วยงานเป็นจำนวนมาก เจ้าภาพก็จะมีการเลี้ยงข้าวปลา อาหาร ทำให้คนรู้จักคุ้นเคยกันมีความสนิทสนมกันมากขึ้น ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรัก ความสามัคคีหรือปรองดองกันดัง

พุทธภาษิตบทหนึ่งว่า “สุขา สังขัสส สามัคคี แปลว่า ความสามัคคีของหมู่คณะ ก่อให้เกิดประโยชน์สุข”

4.3.3.5 ทำให้เกิดการอนุรักษ์ประเพณีที่ดีงาม

ประเพณีทำบุญสืบชะตาถือว่าเป็นประเพณีที่ดีงามของคนในท้องถิ่นล้านนา หากผู้ใหญ่หรือองค์กรที่มีหน้าที่ดูแลรักษาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่ ในอนาคตเบื้องหน้า อนุชนรุ่นหลังไม่เห็นแบบอย่างที่ถูกต้อง ประเพณีที่ดีงามทั้งหลายก็จะสาบสูญไป ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของคนที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันต้องช่วยกันสืบสานด้วยการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักการของประเพณีแต่ละประเภท เพื่อรักษาให้คงดำรงอยู่ต่อไป

4.4 ทักษคนต่างถิ่นที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายต่อพิธีสืบชะตา

จากการศึกษาคนต่างถิ่นที่มาอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย ทั้งพระสงฆ์ ข้าราชการ ข้าราชการบำนาญ และนักธุรกิจ ในประเด็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีสืบชะตาทั้งขณะอยู่ภูมิลำเนาเดิม และเข้ามาอาศัยในจังหวัดเชียงรายต่อพิธีการสืบชะตา ในประเด็นต่อไปนี้

4.4.1 พิธีสืบชะตาในมุมมองของคนต่างถิ่น

แม้ว่าพิธีสืบชะตาจะเป็นพิธีกรรมประจำท้องถิ่นล้านนา 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนก็ตาม พิธีนี้ยังได้รับความสนใจจากคนต่างถิ่นอยู่ไม่น้อย จากการศึกษาผู้ให้ข้อมูล ทราบว่า ก่อนที่จะมาอยู่จังหวัดเชียงรายบุคคลเหล่านั้นได้รับทราบข่าวสารทางสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ว่าจังหวัดเชียงราย มีประเพณีพิธีกรรมที่เรียกว่า พิธีสืบชะตามาบ้างแล้ว ยังทราบความหมายและความสำคัญว่า เป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานของศาสนาพุทธกับศาสนาพราหมณ์ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคน เป็นความเชื่อของคนในท้องถิ่นล้านนาว่า เมื่อได้จัดพิธีนี้แล้วจะส่งผลต่อวิถีชีวิต กล่าวคือ จะทำให้มีอายุยืน มีความสุข ความเจริญ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และพิธีกรรมนี้มีการปฏิบัติสืบมาแต่พุทธกาล เช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองไพสาลี กรณีเกิดข้าวยากหมากแพง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านให้พระสงฆ์ทั้งหลายสวดชัยมงคลคาถา ซึ่งบทสวดนี้ก็ปรากฏในพิธีสืบชะตาจนถึงปัจจุบัน พิธีสืบชะตาจะมีเครื่องสืบชะตาเป็นจำนวนมากล้วนแต่มีความหมายและสาระสำคัญต่อการปฏิบัติของคนในชีวิตประจำวัน บ่งบอกถึงการปฏิบัติตนของคนต่อตนเอง ต่อสังคม และธรรมชาติ เช่น ชุ่มไม้ค้ำสามเส้า มีด้ายสายสิญจน์โยงจากพระพุทธรูป

บาตรน้ำมันต์ ไปสวามิธรษะคนร่วมพิธี ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนโบราณเปรียบเทียบให้รู้ว่าไม่
 คำสามเส้าจะตั้งอยู่ได้ก็อาศัยความสมดุล หากเปรียบเทียบในทางพระพุทธศาสนา ก็คือการ
 ฟังปาพระรัตนตรัย แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาให้ละเอียดแล้วก็เป็นเพียงการฟังปาภายนอก
 ไม่ได้ฟังปาภายในจิตใจตามหลักพระพุทธศาสนาแต่อย่างไร

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่า พิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามความเชื่อ
 ของคนในท้องถิ่นล้านนา และมีความเชื่อว่าทุกท้องถิ่นตามภาคต่างๆ ของประเทศไทย จะมี
 พิธีกรรมตามความเชื่อเฉพาะของตน เช่น ความเชื่อเรื่องการให้กำลังใจ วิธีการสร้างขวัญและ
 กำลังใจ เพื่อให้ตนเองมีความสุขจะได้มีอายุขัยยืนยาว เช่นความเชื่อของคนภาคใต้เกี่ยวกับการ
 สร้างพระพุทธรูปหรือสร้างเจดีย์เป็นการต่ออายุให้กับตนเอง พิธีสืบชะตาก็เป็นอีกความเชื่อ
 หนึ่งของคนล้านนา ที่จะทำให้ผู้ประกอบพิธีมีชีวิตที่ยืนยาว ซึ่งในครั้งโบราณมักจะทำให้กับ
 คนเจ็บไข้ได้ป่วยเท่านั้น

เมื่อกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลได้มาอยู่จังหวัดเชียงรายจริงๆ ก็ได้พบเห็นพิธีกรรมนี้ด้วย
 ตนเอง ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับพิธีกรรมตามภาคต่างๆ เช่น พิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา
 ซึ่งมีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ของจังหวัดชลบุรี พิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีเรียกขวัญ ของจังหวัด
 กาฬสินธุ์ พิธีต่ออายุสำหรับคนเจ็บป่วยหนักซึ่งมีอุปกรณ์ไม้ค้ำโพธิ์ที่ทำด้วยไม้มีงาม มีการทำ
 กองทรายจำนวนเท่าอายุคนป่วย แล้วนำธูปขนาดเล็กสีต่างๆ มาปักบนกองทราย นิมนต์
 พระสงฆ์ 5 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ของจังหวัดนครราชสีมา พิธีตักบาตรเคราะห์เพื่อเป็นการ
 ปลดปล่อยเคราะห์กรรมของจังหวัดนครศรีธรรมราช พิธีบั้งสุกุดคนเป็นให้แก่คนป่วย โดยให้
 คนป่วยนอนคลุมผ้าขาวแล้วนิมนต์พระสงฆ์ 9 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ แล้วมีพิธีการ
 ชักบั้งสุกุดเป็น เพื่อต่ออายุให้ยืนยาวของจังหวัดชัยนาท พิธีสู่ขวัญโดยผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อให้เด็กที่ไม่
 สบายหรือเจ็บป่วยของจังหวัดพิษณุโลก ส่วนที่แตกต่างไปจากพิธีสืบชะตา ก็คือพิธีเล่น
 มะมดเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับคนเจ็บป่วยหรือไม่สบาย ซึ่งมีลักษณะคล้าย
 การเข้าทรงเป็นประเพณีที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมเขมร ของจังหวัดสุรินทร์

นอกจากนั้น ยังพบว่าจังหวัดต่างๆ ที่คนต่างถิ่นเคยอยู่อาศัย ไม่ปรากฏการสืบชะตาเลย
 ยกเว้นกรุงเทพมหานครที่พบเห็นอยู่บ้าง ในกลุ่มของคนภาคเหนือที่ไปอาศัยอยู่ตามวัดชาน
 เมือง แต่อย่างไรก็ตามการประกอบพิธีสืบชะตาในโอกาสต่างๆ พระสงฆ์ก็ดี เครื่องสืบชะตาก็
 ดี จะต้องนิมนต์และนำไปจากภาคเหนือเพื่อประกอบพิธีทั้งสิ้น

พิธีสืบชะตาเป็นวัฒนธรรมที่คนในท้องถิ่นล้านนาคิดขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อสังคม
 ดังนั้น ย่อมมีการแพร่กระจายไปสู่ที่ต่างๆ ได้ ในกรณีนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่กล่าวว่าพิธี
 สืบชะตาแพร่กระจายไปสู่ท้องถิ่นอื่นโดยอาศัยคนเท่านั้น เพราะคนมีอิทธิพลต่อการ

แพร่กระจาย เนื่องจากคนเป็นเจ้าของวัฒนธรรมจึงมีบทบาทในเรื่องนี้มาก ไม่ว่าจะในอดีต หรือปัจจุบัน เช่น กรณีที่อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี และตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรีซึ่งมีชาวไทยยวนอพยพไปจากเชียงแสน เชียงราย ด้วยเหตุผลทางการเมืองในอดีต เมื่อราว ปี พ.ศ. 2347 หรือประมาณ 200 ปีเศษมาแล้ว ปัจจุบันนี้ก็ยังคงประพฤติปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมของเชียงแสนอยู่โดยเฉพาะพิธีสืบชะตา มีรูปแบบ พิธีการต่างๆ เหมือนกันกับที่จัดในเชียงรายปัจจุบัน นอกจากนั้นยังมีการเคลื่อนย้าย หรือแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของพิธีสืบชะตาอยู่ เช่น วัดต่างๆ ในกรุงเทพมหานครที่มีพระสงฆ์จากภาคเหนือไปจำพรรษา มีญาติโยมที่มีความเลื่อมใส ศรัทธา ยังประกอบพิธีสืบชะตากันอยู่เป็นประจำเช่นกัน

4.4.2 ความนิยมการสืบชะตาในปัจจุบัน

ความนิยมการสืบชะตา เป็น พฤติกรรมทางสังคมของคนเชียงรายที่มีต่อพิธีกรรมสืบชะตาตามความเชื่อทางศาสนา หรือ ความเชื่อดั้งเดิมของคนในท้องถิ่นว่า มีความเข้มข้นมากน้อยเพียงใด ในทัศนของคนต่างถิ่น

จากการศึกษาพบว่า ในการจัดพิธีสืบชะตาทุกครั้งไม่ว่าจะเป็นการสืบชะตาประเภทใด กลุ่มคนที่เข้าร่วมพิธีที่มากที่สุดได้แก่ คนสูงอายุ ส่วนกลุ่มคนวัยรุ่น หรือวัยหนุ่มสาวจะมีจำนวนน้อย โดยให้เหตุผลว่า ผู้สูงอายุได้รับการปลูกฝังให้มีความเชื่อทางศาสนามาแต่ดั้งเดิม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษ ในสมัยก่อนกิจกรรมทางสังคมจะไม่มี แหล่งท่องเที่ยว สถานบันเทิงเรีงรมย์ก็แทบจะไม่มี พ่อ แม่ หรือ ผู้ปกครองก็นำลูกหลานไปวัดในโอกาสต่างๆ เพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นการปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยมาแต่เยาว์วัยของคนสมัยก่อน ประกอบกับผู้สูงอายุมีความเชื่อมาแต่ดั้งเดิมว่า เมื่อมีเคราะห์กรรมที่ไม่ดีก็ต้องหาวิธีแก้ไขให้ดีขึ้นโดยอาศัยแนวทางหรือพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนั้นผู้สูงอายุเมื่อมีอายุมากขึ้นก็มักจะมีอาการกลัวต่อความตาย ขาดที่พึ่ง ไม่มีความมั่นใจในตนเอง มีโอกาสเจ็บไข้ได้ป่วยบ่อยๆ เป็นคนไม่ประมาทในชีวิต มีความอยากจะทำบุญกุศลไปพัฒนาธรรม ประเพณีอันดีงามไว้ให้ลูกหลาน มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีความกลัวการเปลี่ยนแปลง อยากมีความสุขไปตลอด อยากมีชีวิตที่ยืนยาวเพื่ออยู่กับลูกหลานไปนานๆ อีกประการหนึ่งลูกหลานให้การสนับสนุนผู้สูงอายุไปประกอบพิธีสืบชะตา เพื่อจะได้อยู่มีความสุขตลอดไป

ในส่วนวัยรุ่นหรือคนหนุ่มสาว จากการศึกษพบว่า วัยรุ่นมีจำนวนน้อยมากที่ไปร่วมประกอบพิธีสืบชะตา สาเหตุมาจากขาดการปลูกฝังของผู้ปกครอง หรือ พ่อ แม่ คือไม่ได้นำเด็กในความปกครองหรือลูกหลานไปร่วมประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา ที่จัดขึ้นโดยวัด หรือชุมชนตั้งแต่เล็กๆ จึงเกิดความไม่เคยชินมาแต่เริ่มแรก ยิ่งในปัจจุบันนี้อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ

ของการหลั่งไหลของกระแสวัฒนธรรมต่างชาติกำลังไหลเชี่ยว มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดความเชื่อที่นำไปเป็นหวังของวัยรุ่น เช่น วัยรุ่นคิดว่าตนเองยังความแข็งแรงอายุยังไม่ถึงเวลาตาย โดยคิดว่าคนแก่หรือผู้สูงอายุเท่านั้นจะต้องตาย จึงไม่ต้องไปเข้าพิธีสืบชะตาต่ออายุ มีความประมาทในตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นความคิดที่ผิดเป็นอย่างมาก และยังเห็นว่า ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเรื่องโบราณค้ำคิงมงายไร้สาระเป็นเรื่องของคนแก่จะต้องประพุดปฏิบัติกัน

อีกสาเหตุหนึ่งที่มีความสำคัญและควรนำไปพิจารณาต่อ เช่น วัยรุ่นในปัจจุบันไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนา เช่น พิธีสืบชะตา เป็นต้น เนื่องจากเวลาส่วนใหญ่ของวัยรุ่นจะทุ่มเทให้กับการศึกษาเล่าเรียน หรือต้องรีบเร่งทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากท้อง จากการศึกษายังพบแนวทางเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาว่า หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องควรจะนำเอาพิธีกรรมซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่นเข้าสู่สถาบันการศึกษาทุกระดับเพื่อให้เด็กนักเรียน นักศึกษา ได้ศึกษาเรียนรู้ควบคู่ไปกับวิชาการอื่นๆ ตามความเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ หรือผู้รู้ในด้านพิธีกรรมหรือปราชญ์ท้องถิ่นสาขาต่างๆ ก็จะต้องให้คำอธิบาย โดยหาโอกาสชี้แจงให้กับประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้เข้าใจด้วยวิธีการต่างๆ ที่หลากหลายรูปแบบ เช่น พระสงฆ์เมื่อมีโอกาสเทศนา ก็ควรหยิบยกเอาเรื่องสืบชะตามาเทศน์ อธิบายความหมาย และความสำคัญของพิธีสืบชะตา ว่ามีความหมาย และความสำคัญ ต่อคน ต่อสังคม และต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างไร ไม่ควรจะจัดพิธีกรรมให้ผ่านๆ หรือเสร็จๆ ไปเท่านั้น

4.4.3 พิธีสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนต่างถิ่น

จากการศึกษาการประกอบพิธีสืบชะตาในชีวิตประจำวันของบุคคลต่างถิ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเชียงรายทั้งหมด พบว่า ร้อยละ 60 ไม่เคยจัดพิธีสืบชะตาให้กับตนเอง แต่ได้ไปร่วมพิธีสืบชะตาที่อื่น เช่น ที่วัดในชุมชนที่อาศัยใน โอกาสวันขึ้นปีใหม่เมืองทุกปีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ของเพื่อนบ้านหรือญาติๆ การจัดงานฉลองพัสดุของพระสงฆ์ผู้ใหญ่ที่ญาติโยมเป็นผู้จัดให้ การสืบชะตาทำบุญครบรอบอายุของพระสงฆ์ผู้ใหญ่ในจังหวัดและงานทำบุญเมืองเชียงราย ในวันที่ 26 มกราคม ของทุกปี ส่วนอีกร้อยละ 40 เคยจัดให้กับตนเองทั้งงานทำบุญครบรอบอายุ งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การเกษียณอายุราชการ และในโอกาสที่ตนเองเจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนในเรื่องของการจัดการพิธีสืบชะตาเป็นหน้าที่ของภรรยาหรือญาติผู้ใหญ่ทางฝ่ายภรรยาเป็นผู้จัดการให้ทั้งหมด

ในส่วนของเหตุผลที่ต้องเข้าร่วมพิธีสืบชะตา คือ มีความเชื่อว่าจะทำให้เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และคนในครอบครัว เนื่องจากญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือและเพื่อนร่วมงานให้

คำแนะนำ ตลอดจนมีคนมาทักทายว่า หากไม่ประกอบพิธีจะเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีกับตนเองและครอบครัว เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว เห็นว่าพิธีกรรมนี้ได้สร้างคุณประโยชน์แก่สังคม เช่น ความรัก ความสามัคคีในหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นการรักษาสันติภาพและสิ่งแวดล้อม ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อผู้อื่น เช่น กรณีการสืบชะตาเพื่อต้อนรับผู้มาดำรงตำแหน่งใหม่ในพื้นที่

การสืบชะตายังส่งผลต่อการเสริมสร้างกำลังใจให้กับคน จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า กำลังใจเกิดจากความศรัทธาต่อสิ่งที่กำลังกระทำอยู่ เมื่อมีความศรัทธาแล้ว ก็จะทำให้เกิดความกล้าหาญตามมา และการมีที่พึ่งทางจิตใจ ก็ทำให้เกิดกำลังใจเช่นกัน เช่น การได้สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ การได้เข้าไปใกล้ชิดพระรัตนตรัย ทำให้เกิดพลัง เหมือนกับรถยนต์ที่มีน้ำมันเชื้อเพลิงเต็มถังก็สามารถเคลื่อนที่ไปได้ทุกแห่ง นอกจากนั้นส่วนที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีสืบชะตาก็คือ บรรยากาศบริเวณวัดที่มีความเงียบสงบ เป็นระเบียบเรียบร้อย พระสงฆ์มีอาวุโสสูง เครื่องสืบชะตาครบถ้วนต่างมีความหมายให้รู้สึกว่าการทำบุญ ช่วยเหลือชีวิตให้มั่นคงยั่งยืน ในระหว่างประกอบพิธีมีผู้คนมากมายตั้งญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงที่รักใคร่ชอบพอ เพื่อนร่วมงาน แม้ว่าบทสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย หรือบทสวดมนต์ในพิธีจะฟังไม่เข้าใจแต่ก็รู้ว่าสามารถขับไล่สิ่งที่เป็นอัปมงคลให้ออกไปได้ องค์ประกอบเหล่านี้มีส่วนช่วยเสริมให้เกิดกำลังใจ และทำให้รู้สึกว่าพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และขลัง เกิดความศรัทธาเลื่อมใส มีกำลังใจต่อชีวิต

นอกจากนั้นผู้ให้ข้อมูลยังเสนอความคิดเห็นว่า พิธีกรรมประเภทนี้เป็นพิธีกรรมที่ดีมีประโยชน์ สมควรให้หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนส่งเสริมให้ทุกท้องถิ่นจัดพิธีกรรมร่วมกับประชาชนทั้งในระดับอำเภอและจังหวัดเนื่องในโอกาสสำคัญของท้องถิ่นตามความเหมาะสม เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพิธีกรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

4.4.4 การรับใช้สังคมของพิธีสืบชะตาในสถานการณ์ปัจจุบัน

เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันกระแสการนำศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมาส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกำลังได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยว ทำให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวนำเอาพิธีสืบชะตาที่วัดต่างๆ จัดขึ้นตามเทศกาล หรือในโอกาสวันสำคัญเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการ แต่ติดขัดตรงที่นักท่องเที่ยวไม่มีเวลามากพอที่จะเข้าร่วมพิธีตลอดการประกอบพิธี จึงมีความประสงค์ให้จัดพิธีสืบชะตาแบบสั้น โดยลดขั้นตอนบ้างจะมีความเหมาะสมหรือไม่ จากการศึกษาพบว่า มีทั้งเห็นด้วยทั้งหมด เห็นด้วยบางส่วน และไม่เห็นด้วยทั้งหมด ดังนี้

กลุ่มที่เห็นด้วยกับการจัดพิธีสืบชะตาในรูปแบบย่อ โดยให้ความเห็นว่า การสืบชะตาควรได้รับการพัฒนากระบวนการและรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งสามารถกระทำได้ทั้ง 2 รูปแบบ คือทั้งรูปแบบย่อ และเต็มรูปแบบ สำหรับคนที่มีเวลาและเวลาน้อยให้เลือกเข้าพิธีตามความเหมาะสมของตนเอง โดยให้ความคิดเห็นว่า การประกอบพิธีเต็มรูปแบบนั้น จะทำให้คนเกิดความเต็มใจในการประกอบพิธี คนที่มาก็ต้องบริหารเวลาของตนเองให้ได้ สิ่งสำคัญคือพระสงฆ์จะต้องสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับญาติโยมมากๆ เมื่อญาติโยมมีความศรัทธาแล้ว ก็ไม่จำเป็นจะต้องนั่งสวดมนต์นานๆ เพียงแต่คัดเลือกบทสวดมนต์ที่มีความสำคัญจริงๆ มาสวดก็เพียงพอแล้ว ดังนั้น ควรปรับปรุงรูปแบบให้สั้นลงได้เพื่อสะดวกแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีเวลาน้อย โดยทำทั้ง 2 รูปแบบทั้งรูปแบบย่อและเต็มรูปแบบ ผู้ที่มีความประสงค์จะทำรูปแบบย่อก็จะต้องรู้สาระสำคัญของการสืบชะตาอย่างแท้จริง ทั้งนี้ท้องถิ่นจะต้องร่วมแรงร่วมใจกันทั้งภาครัฐและเอกชน ชุมชน วัด จัดพิธีสืบชะตากันอย่างเป็นลำเป็นสัน เช่นพิธีสืบชะตาหลวงประจำปีของจังหวัด อ่างทอง ตำบล เป็นต้น ก็จะทำให้ผู้คนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ซึมซับเอาองค์ความรู้เรื่องสืบชะตาไว้ที่ละเล็กทีละน้อย จนเป็นเอกลักษณ์ของเชียงราย ต่อจากนั้นก็สามารทำรูปแบบย่อได้ หรือจะทำรูปแบบการสืบชะตาให้เป็นผลิตภัณฑ์เป็นของที่ระลึก ที่มีความหมายและเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ทำรูปจำลองพิธีกรรมสืบชะตาบรรจุในกล่องกระจก หรือพาสติกสามารถโยกย้ายไปมาได้ ก็นับว่าจังหวัดมีของที่ระลึกที่มีความหมายและความสำคัญของบ้านเมือง ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

กลุ่มที่เห็นด้วยกับการจัดพิธีสืบชะตาแบบย่อบางส่วน ให้ความเห็นว่า รูปแบบที่มีเครื่องสืบชะตาต่างๆ ถือว่าสำคัญไม่ควรย่อลงให้คงอยู่เหมือนเดิม แต่สิ่งที่ย่อได้คือระยะเวลาเจริญพระพุทธมนต์สามารถย่อได้ สวดเฉพาะบทที่มีความสำคัญเท่านั้นก็ไม่เสียหายอะไร การสืบชะตายังคงสวดไว้เหมือนเดิม แต่ย่นเวลาให้สั้นลงก็สามารถทำได้

กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการจัดพิธีสืบชะตาแบบย่อ ให้ความเห็นว่า ไม่ควรย่อลง ให้คงรูปแบบเดิมไว้จะดี เนื่องจากทุกขั้นตอนล้วนมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น เนื่องจากพิธีสืบชะตาทุกขั้นตอนมีความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญควรจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่เคยปฏิบัติมาแต่โบราณกาล ผู้ที่มีประสบการณ์ได้กำหนดไว้ถูกต้องและมีความหมายคืออยู่แล้ว ไม่ควรตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกไป หากผู้ใดไม่มีเวลาก็อยู่ร่วมเท่าที่มีเวลาก็ได้ ไม่เช่นนั้นจะทำให้ขั้นตอนที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมสูญหายไป ตลอดจนความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ก็จะลดน้อยลงไป อุปกรณ์ในพิธีสืบชะตาทุกชนิดต่างมีความหมายและความสำคัญขั้นตอนต่าง ๆ ก็ไม่ควรตัดหรือย่อให้สั้นลง จะต้องรักษาไว้ บทสวดก็เช่นเดียวกัน หากใครไม่มีเวลาก็ไม่ควรร่วมพิธี คนที่ร่วมพิธีก็จะต้องมีความศรัทธาเต็มใจจริงๆ จึงจะได้ประโยชน์

ในส่วนของนักท่องเที่ยวงั้นแล้วเขาไม่ต้องการกำลังใจที่เกิดจากพิธีสืบชะตา หากจัดให้ก็เหมือนจัดอาหารให้คนที่ไม่ต้องกินอาหาร ดังนั้น จึงไม่ควรใช้พิธีกรรมเป็นการแสดง หรือโชว์ไม่เกิดความรู้สึกดีลึกลับ ชุมชนไม่มีส่วนร่วม เป็นเพียงการแสดงให้รู้ว่าท้องถิ่นนี้มีประเพณีอย่างนี้ ซึ่งเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง ต่อไปก็จะมี การตัดพิธีกรรมให้สั้นลงทำให้ขาดสาระสำคัญของพิธีกรรมไป เป็นสิ่งไม่สมควร ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการจึงจะสมบูรณ์เต็มรูปแบบของพิธีการ

4.4.5 การดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตา

พิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาเลื่อมใสของคน เป็นวัฒนธรรมที่คนได้คิดสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อทำหน้าที่แก้ไขอุปสรรคปัญหาให้กับตนเอง จึงมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปเป็นสิ่งธรรมดา ซึ่งเป็นไปตามหลักแห่งไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ของพระพุทธศาสนา แต่จะดำรงอยู่ได้นานเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เป็นสิ่งปรุงแต่งให้กับพิธีสืบชะตา จากการศึกษาพบว่า ทรายไคที่คนในท้องถิ่นยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพิธีกรรมนี้ การสืบชะตาก็ยังคงดำรงอยู่ตลอดไป แต่เมื่อใดเยาวชนหรือคนรุ่นหลังห่างเหินจากผู้ที่มีความรู้หรือห่างเหินจากวัด และวัดก็ขาดการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โดยไม่มีการอธิบายให้ความรู้หรือขาดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ไม่มีการปฏิบัติเป็นประจำ ความซาบซึ้งในพิธีกรรมของคนรุ่นหลังก็จะเริ่มลดน้อยถอยลง และในที่สุดความศรัทธาก็เสื่อมลง เมื่อนั้นพิธีสืบชะตาก็จะหายไปกับกระแสสังคม อีกประการหนึ่ง ที่จะทำให้การดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตาคือ การบอกต่อของคนที่ได้ร่วมพิธี เพื่อให้คนทั่วไป เห็นความสำคัญก็จะได้มาร่วมพิธีก็จะทำให้การดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตามีต่อไป การพัฒนาปรับปรุงประเพณีวัฒนธรรมให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัย ก็เป็นการช่วยให้การดำรงอยู่ของประเพณีพิธีกรรมเช่นกัน นอกจากนั้นการให้ทุกส่วนได้มีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมก็เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะคนหนุ่ม คนสาวให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น บทสวดมนต์ที่เป็นภาษาบาลีมีความเข้าใจยาก ควรมีการปรับปรุงให้มีการสวดมนต์แปลจะทำให้รู้ความหมายมากขึ้น ผู้ที่รับผิดชอบควรจะหาทางปรับปรุงต่อไปการสืบชะตาจึงจะดำรงอยู่ได้ ยิ่งในปัจจุบันนี้นับว่าอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและค่อนข้างจะเสื่อมลงด้วย สาเหตุมาจากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจไม่ได้ทำงานให้คล้องจองกับผู้ที่มาช่วยเหลือโอบอุ้มงานวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไปต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างทำ หมายความว่า การทำงานวัฒนธรรมจะต้องประสานสัมพันธ์กันของทุกๆ ส่วน หากไม่เช่นนั้นแล้วก็จะไม่สามารถด้านทานกระแสวัฒนธรรมต่างถิ่นได้ การเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ มันเริ่มที่ภาคกลางก่อนกล่าวคือมันกลายพันธุ์เป็นวัฒนธรรมไทยภาคกลาง แล้วค่อยๆ คืบคลานเข้าสู่ภาคต่างๆ ด้วยสื่อสารต่างๆ โดยมีภาคกลางเป็นศูนย์กลาง

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของประเทศ ดังนั้น เราไม่สามารถต้านทานกระแสวัฒนธรรมเหล่านี้ได้เลย

การแก้ไขก็ต้องปรับการเรียนรู้ให้คนเห็นคุณค่า แก่นแท้ หรือรากเหง้า ภูมิปัญญาดั้งเดิมก่อน เช่น กรณีพระพุทธรูปสิงห์หนึ่งเชียงแสน เป็นสมบัติอันล้ำค่าของเชียงแสน เชียงราย ถือเป็นเอกลักษณ์เลยก็ว่าได้ แต่เราได้สร้างพระพุทธรูปสิงห์หนึ่งเชียงแสนขึ้นใหม่ เพื่อให้คนเคารพบูชา คนเขาก็ก็นับถือสักการะบูชา เนื่องจากเขามีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปสิงห์หนึ่งของเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นการจะปรับวัฒนธรรมเก่าให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันจะต้องให้คนเขาเข้าใจรากเหง้าวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างลึกซึ้งเสียก่อน จากนั้นจึงจะปรับรูปแบบส่วนสาระหรือแก่นแท้ให้คงเดิมการต่อต้านกระแสวัฒนธรรมต่างถิ่นก็สามารถกระทำได้ ในส่วนของประเพณีสืบชะตาก็จะต้องทำขึ้นในเทศกาลสำคัญประจำปี ประจำเดือนของจังหวัด อำเภอ ตำบล ปีละ 2-3 ครั้ง ที่ยิ่งใหญ่และมีความหมายสำหรับแขกบ้านแขกเมือง นอกจากนั้นการสืบชะตาไม่ควรผูกขาดอยู่กับเจ้าพิธี (พ่อหนาน) เพียง 2-3 คนเท่านั้นควรกระจายให้ทั่วถึงทุกท้องที่จังหวัดเชียงรายโดยเฉพาะชุมชนต่างๆ ควรส่งเสริมให้มีแหล่งประกอบการเพิ่มมากขึ้น

จะด้วยเหตุใดก็ตามการจะดำรงรักษาพิธีสืบชะตาให้คงอยู่ต่อไปนั้น ขึ้นอยู่ที่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ให้มีความรู้ความเข้าใจในความหมายของพิธีอย่างลึกซึ้งชัดเจน ว่ามีคุณประโยชน์ต่อมนุษย์และธรรมชาติอย่างไร พิธีสืบชะตาอาจจะมีการเปลี่ยนแปลง กระทั่งแก่นของประเพณี แต่ทั้งหมดก็มีความสำคัญด้วยกันทั้งนั้น เราจะต้องทำไปด้วยกันจึงจะเกิดผลแต่อย่างไรก็ตามจะต้องให้รู้ และเข้าใจในแก่นแท้ของพิธีกรรมให้ได้ ดังนั้น ผู้รู้ทั้งหลาย ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะต้องร่วมกันจัดพิธีนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยระดมคนเข้าร่วมพิธีกันอย่างกว้างขวางทั้งผู้ใหญ่และเด็กเยาวชน เพื่อเป็นการศึกษาเรียนรู้ และสืบทอดต่อไปในอนาคต ประการสำคัญที่สุด คือ จะต้องให้การศึกษแก่ผู้เข้าร่วมพิธีให้มากๆ เช่น ผู้ประกอบพิธี หรือเจ้าพิธีไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์หรือมรรคทายก ก่อนจะประกอบพิธีจะต้องอธิบายให้ผู้ร่วมพิธีเข้าใจความหมายและความสำคัญทุกขั้นตอน ตลอดจนความหมายของเครื่องสืบชะตาทุกชนิดว่ามีความสำคัญอย่างไร โดยให้ผู้ร่วมพิธีได้เรียนรู้ไปด้วย และสถานศึกษา หรือวัด จะต้องนำความรู้ในเรื่องนี้เข้าไปสู่สถานศึกษาเพื่อเกิดการเรียนรู้กับนักเรียน นักศึกษา การสืบชะตาจึงจะดำรงอยู่ต่อไป สถาบันทางศาสนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะต้องกำหนดให้ประเพณีนี้เป็นประเพณีที่มีการปฏิบัติกันเป็นประจำตามโอกาสต่างๆ อย่างจริงจังและทั่วถึง โดยต้องปลูกฝังให้กับคนรุ่นหลัง เช่น เด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง พ่อ แม่ จะต้องคอยแนะนำเด็กไปพร้อม

พิธี ไม่ว่าจะที่บ้านหรือที่มีการจัดพิธีกรรม ซึ่งจะทำให้เด็กได้ซึมซับในจิตใจของตนเอง ปัจจุบันคนในท้องถิ่นมีความศรัทธาอย่างเหนียวแน่น และการสืบชะตายังปฏิบัติกันในงานมงคลทั่วไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้พิธีกรรมการสืบชะตายังได้ประยุกต์เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาให้กับสังคม เช่น การสืบชะตาทูน่า แม่น้ำลำคลอง ป่าไม้ ภูเขาสำหรับพระสงฆ์กลุ่มประชากร ได้ให้ความเห็นว่า สิ่งสำคัญที่สุดเจ้าของประเพณีหรือพิธีกรรมจะต้องเข้าใจแก่นแท้ของพิธีกรรมก่อนว่ามีความหมายอย่างไร สำคัญอย่างไร ต้องเข้าใจว่าพิธีกรรมเป็นกระบวนการเยียวยารักษาทางจิตใจของคน เป็นการให้กำลังใจแก่คนเจ็บป่วย ไม่ใช่เป็นเพียงพิธีกรรมเฉยๆ หากพิธีกรรม เป็นเพียงการแสดง หรือโชว์ ต่อไปก็จะเกิดการล่มสลายไปในที่สุด เพื่อให้พิธีกรรมนี้ดำรงสืบต่อไป จะต้องให้การศึกษาแก่คนทั่วไป และการจัดพิธีสืบชะตาจะต้องจัดในช่วงโอกาสสำคัญๆ เท่านั้น ตัวอย่างที่สำคัญคือคณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายจัดพิธีสืบชะตาให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ที่จะทำงานให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง เป็นการแสดงออกซึ่งมิตรไมตรีต่อกันเป็นไปด้วยความห่วงใย พระสงฆ์หลายรูปได้เปรียบเทียบพิธีกรรมของจังหวัดที่เป็นภูมิลำเนาเดิมของท่าน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ดั่งงามได้สูญหายไป ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากความไม่ใส่ใจ ไม่สนใจ ไม่เห็นคุณค่า หรือความสำคัญของพิธีกรรมเนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่รู้ถึงแก่นแท้ของพิธีกรรม พิธีสืบชะตาก็เช่นเดียวกัน หากไม่มีการให้ความรู้แก่คนรุ่นใหม่เช่นในปัจจุบันนี้ พิธีนี้ก็จะสูญหายไปเช่นกัน แต่เมื่อพิจารณาตามสถานการณ์ปัจจุบันนี้แล้ว ก็ยังมีการประกอบพิธีสืบชะตากันอย่างคึกคัก ผู้คนก็มาก และทุกคนต่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี คิดว่าพิธีสืบชะตาคงอยู่ไปได้นาน สิ่งสำคัญที่สุดคือ ทุกภาคส่วนจะต้องส่งเสริมกันอย่างจริงจัง เช่น ร่วมกันจัดพิธีสืบชะตากลางของจังหวัดเชียงรายให้เต็มรูปแบบ และเต็มพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมให้มากที่สุด โดยเฉพาะวัยรุ่นหรือเยาวชน คนรุ่นหนุ่มสาวให้มาก และจัดให้มีการเรียนรู้พิธีกรรม โดยเชิญคนมาร่วมพิธีมากๆ และมีการเทศน์อธิบายความหมายของการสืบชะตาดลอดจนเครื่องสืบชะตาต่างๆ ให้คนเข้าใจอย่างลึกซึ้งก็จะทำให้พิธีการสืบชะตายุ่งยืนยาวไปได้อีกนาน แต่อย่างไรก็ตาม สรรพสิ่งย่อมเป็นไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คือกฎแห่งความจริงซึ่งเป็นสามัญลักษณะ มี 3 ประการ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตากล่าวคือเมื่อมีการเกิดขึ้น ก็ย่อมเสื่อมสลาย และดับไปในที่สุด ไม่มีอะไรจริงยั่งยืนตลอดไป (กรมการศาสนา, 2550 หน้า 52)

บทที่ 5

สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

พิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามความเชื่อของคนล้านนาที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ เป็นการผสมผสานกันอย่างลงตัวที่เกิดจากความคิดของปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับพระสงฆ์ โดยอาศัยหลักการการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสังคมในมิติความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างสมดุล เมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดหายไป หรือลดน้อยลง ก็จะทำให้ขาดความสมดุล ผู้รู้ในท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน จึงคิดกิจกรรมเพื่อเตือนสติ ให้คนเห็นความสำคัญของสิ่ง 3 สิ่ง ที่จะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ได้แก่ มนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ดังนั้นพิธีสืบชะตาจึงเป็นกิจกรรมที่นำเอา คน สังคม และธรรมชาติ มาเป็นองค์ประกอบในการจัดพิธีกรรมสืบชะตา มีขั้นตอน กระบวนการที่สื่อให้เห็นว่าการดำรงชีพของมนุษย์จะต้องอาศัยความสมดุลกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในพิธีสืบชะตาจะต้องอาศัยเครื่องสืบชะตาหลากหลายชนิด ที่มาจากธรรมชาติทั้งพืชและสัตว์ นับว่าพิธีสืบชะตาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของล้านนาเกิดขึ้นตามหลักการที่ว่าด้วยเหตุและผล เป็นองค์ความรู้ที่ปฏิบัติต่อ คน สังคม และธรรมชาติในท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้เป็นเวลายาวนาน โดยนำเสนอในรูปแบบพิธีกรรมที่ประกอบด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งมีความหมาย ผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ที่คนในท้องถิ่นเคารพนับถือเป็นองค์ประกอบหลัก เพื่อน้อมจิตใจของคนให้เข้าถึงหลักการของพิธีกรรมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะส่งผลต่อการนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน พิธีสืบชะตา ได้ซึมซับเข้ากับกลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยในท้องถิ่น ทั้งบุคคลที่มีความรู้และการศึกษาสูง ตลอดจนพระสงฆ์ เป็นที่ยอมรับของคนต่างถิ่นที่เข้ามาตั้งหลักฐานในจังหวัดเชียงรายหลายกลุ่มอาชีพ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มบุคคลดังกล่าว มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความคิดเห็นต่อพิธีสืบชะตา จึงสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.1.1 องค์ความรู้พิธีสืบชะตาในจังหวัดเชียงราย

5.1.2.1 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของพิธีสืบชะตา ว่าการสืบชะตา หมายถึง การต่ออายุให้ยืนยาว และมีความสำคัญต่อความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า ในอาชีพการงาน ความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตนเองและครอบครัว มีความสุขดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ดี

5.1.2.2 มีความรู้ความเข้าใจในประวัติความเป็นมาของพิธีสืบชะตา เช่น มูลเหตุของการเกิดพิธีสืบชะตาเริ่มขึ้นตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งเป็นหลักการที่ว่าด้วยเหตุและผล คือการ ทำกรรมดีย่อมได้ผลดี การทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เป็นต้น

5.1.2.3 มีความรู้เรื่ององค์ประกอบและความหมายเครื่องพิธีสืบชะตา เช่น

1. องค์ประกอบพิธีสืบชะตา ประกอบด้วย เครื่องสืบชะตา รูปแบบพิธีกรรม ตลอดจนผู้ประกอบพิธีได้แก่ พระสงฆ์ มรรคนายก ความหมายเครื่องสืบชะตามีผลต่อการ สร้างปัญญาและเกิดศรัทธา ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้จัดพิธีสืบชะตา และผู้ร่วมพิธี

2. เข้าใจความหมายของเครื่องสืบชะตา

1) เข้าใจในสาระสำคัญ เช่น ความหมายของเครื่องพิธีสืบชะตา เช่น การ ค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้มีอายุยืนยาวของพุทธศาสนิกชนโดยเปรียบเทียบไม้ค้ำ 3 อัน ที่เป็น เครื่องสืบชะตาที่สำคัญในพิธีสืบชะตาที่ทำหน้าที่ค้ำจุนไม่ให้ล้ม เปรียบเหมือนคุณของ พระรัตนตรัยค้ำจุนให้คนที่นับถือให้มีความสุข และการโอบอุ้มคนในสังคมด้วยคุณธรรม จะทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งเป็นหลักการของศาสนาทุกศาสนา

2) องค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ การสืบชะตา คือการรักษาความสมดุลของธรรมชาติ เช่น เครื่องสืบชะตาต่างๆ จะประกอบด้วย ต้นกล้วย ต้นอ้อย มะพร้าว ต้นหมาก ข้าวเปลือก สัตว์น้ำ เช่น ปลา ปู หอย เต่า เพื่อนำไปปลูก และปล่อย จะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ และรักษาระบบนิเวศให้ดีขึ้น

3) องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของคนในสังคม เครื่อง สืบชะตาที่นำมาประกอบพิธี คือ บันไดเงิน บันไดทอง (เก็น) หมายถึงการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี ของคนในสังคม เพื่อสร้างความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ของคนในสังคม เนื่องจากคนไม่สามารถอยู่ตามลำพังในโลกนี้คนเดียวได้

4) องค์ความรู้เรื่องการค้ารงอยู่ของพิธีสืบชะตา เช่น การดำรงอยู่ของพิธี สืบชะตาจะคงอยู่ต่อไปได้จะต้องให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชน หรือคนทั่วไป ด้วยการจัดพิธี

สืบชะตาอย่างต่อเนื่องในโอกาสสำคัญ และคอยให้ความรู้ไปด้วยก็จะทำให้พิธีสืบชะตาได้รับการสืบทอดต่อไป

5) เข้าใจถึงแนวทางการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตา เช่น การย่อรูปแบบ จะต้องรักษาสาระสำคัญของพิธีไว้ ส่วนรูปแบบสามารถปรับปรุงประยุกต์ได้ แต่บางท่านก็ยังให้รักษาทั้งสาระและรูปแบบไว้ให้เหมือนเดิม

5.1.2 ศึกษาการสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนเชียงราย

จากการศึกษาการสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนในเขตเทศบาลนครผ่านกลุ่มประชากรที่เป็นคนเชียงราย และคนต่างถิ่นพบว่า คนเชียงรายยังมีความเลื่อมใสในพิธีกรรมนี้อยู่อย่างเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลาย แม้ว่าความเจริญทางด้านเทคโนโลยีจากโลกตะวันตกจะมีอิทธิพลปานใดก็ตาม ผู้คนยังมีความนิยมปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง และยึดมั่นในพิธีกรรมนี้อยู่ แต่ความเข้าใจในสาระสำคัญของคนในพื้นที่ยังคงคลาดเคลื่อนจากสาระสำคัญ กล่าวคือ คนยังยึดถือว่าเมื่อเสร็จพิธีสืบชะตาก็ถือว่าได้ดำเนินเสร็จสิ้นแล้ว แต่กลุ่มประชากรที่ให้ข้อมูลให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ความเป็นจริงนั้นผู้ร่วมพิธีจะต้องลงมือปฏิบัติจริง ให้เป็นไปตามความหมายของเครื่องสืบชะตา คือ ไม้ค้ำ 3 อัน ก็จะต้องทำจนพระพุทธศาสนา คือ ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ เคารพพระรัตนตรัย การปลุกดินไม้ต่างๆ เพื่อสร้างคุณสมบรูณ์ให้กับธรรมชาติ ตลอดจนการปล่อยสัตว์น้ำต่างๆ ลงสู่แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง เพื่อรักษาระบบนิเวศ และการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน หรือ คนทั่วไป ดังนั้น ในชีวิตประจำวันของคนเชียงรายยังคงจัดพิธีสืบชะตา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

5.1.2.1 พิธีสืบชะตาบุคคล ได้แก่ การสืบชะตาคนเจ็บป่วย การสืบชะตาการทำบุญวันเกิด การสืบชะตาให้ผู้มาดำรงตำแหน่งใหม่ การสืบชะตาต้อนรับนักท่องเที่ยว

5.1.2.2 พิธีสืบชะตาบ้าน ได้แก่ การสืบชะตางานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การสืบชะตาเนื่องในเทศกาลปีใหม่เมือง (วันสงกรานต์)

5.1.2.3 พิธีสืบชะตาเมือง ได้แก่ การสืบชะตาเนื่องในโอกาสทำบุญเมืองเชียงราย วันที่ 26 มกราคม ของทุกปี

5.1.2.4 พิธีสืบชะตาพืชหรือธรรมชาติ ได้แก่ การสืบชะตาแม่น้ำกก แม่น้ำกรณ์ แม่น้ำลาวา

5.1.3 พิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบทอดในจังหวัดเชียงราย

5.1.3.1 กิจกรรมและขั้นตอนในพิธีสืบทอด

ในชีวิตประจำวันของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เทศบาลนครเชียงรายยังคงปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีสืบทอดเช่นเดียวกับคนในชนบท แต่จะแตกต่างกันตรงที่กระบวนการจัดเตรียมเครื่องสืบทอด เนื่องจากในเขตเทศบาลนครเชียงรายเป็นเขตชุมชนเมือง การประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะมีอาชีพค้าขาย รับราชการ จึงไม่มีเวลาจัดเตรียมเครื่องสืบทอดด้วยตนเอง เช่นคนในชนบท จึงมีผู้ประกอบการรับทำเครื่องสืบทอด พร้อมนำไปติดตั้งให้ถึงบ้าน ส่วนใหญ่ก็เป็นเจ้าพิธี หรือมรรคนายกที่รับผิดชอบในพิธีการสืบทอดในราคาชุดเล็ก 2,500-3,000 บาท ชุดใหญ่ 3,000- 4,000 บาท จึงทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านขาดหายไป เพื่อนบ้านหรือญาติมิตรเป็นเพียงผู้มาร่วมพิธีเท่านั้น ดังนั้น พิธีกรรมที่จัดขึ้นในช่วงก่อนประกอบพิธี เช่น การช่วยกันจัดเครื่องสืบทอดจึงหายไป ยังคงเหลือพิธีกรรมในช่วงระหว่างประกอบพิธี เช่น การจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย การนำสายสิญจน์เวียนรอบศีรษะ การสวดมนต์ และการฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นพิธีกรรมทั้งสิ้น

5.1.3.2 การปฏิบัติตามพิธีกรรมหลังเสร็จพิธีสืบทอด ได้แก่การนำเครื่องสืบทอดไปปฏิบัติให้เกิดผลจริงๆ เช่น การนำไม้ค้ำไปค้ำต้นโพธิ์ หรือต้นไม้ใหญ่ การนำพืชที่นำมาประกอบพิธี เช่น ต้นกล้วย อ้อย มะพร้าว หมากรูด ไปปลูกในที่ชุ่มชื้นเพื่อให้เจริญงอกงาม และการนำสัตว์ไปปล่อยลงแม่น้ำลำคลองที่มีน้ำสะอาด เพื่อให้แพร่พันธุ์และรักษาสมดุลธรรมชาติต่อไป

ในส่วนการสืบทอดของหน่วยงาน เช่น สืบทอดบ้าน วัดที่วัดในวันสงกรานต์ ชาวบ้านที่เป็นคณะกรรมการวัดจะช่วยกันจัดทำ ค่าใช้จ่ายเป็นไปตามขนาดของเครื่องสืบทอด ส่วนพิธีสืบทอดเมืองเชียงราย ชุดละประมาณ 10,000 บาท การสืบทอดเจ้าคณะจังหวัดเชียงรายและพิธีสืบทอดผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย ชุดละประมาณ 7,000-10,000 บาท สืบทอดแม่น้ำกก ชุดละ ประมาณ 10,000 บาท เครื่องสืบทอดเหล่านี้ ไม่ได้เกิดจากการกระทำของประชาชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่จะต้องช่วยกันตามหลักการสืบทอด แต่ด้วยความจำเป็น ซึ่งเป็นความไม่สะดวกของหน่วยงาน จึงทำให้พิธีกรรมก่อนเตรียมเครื่องสืบทอดถูกตัดออกไป แต่พิธีกรรมระหว่างประกอบพิธียังคงปฏิบัติกันอยู่อย่างครบถ้วน

5.1.4 ทักษะคนต่างถิ่นที่อาศัยอยู่ในเชียงรายต่อพิธีสืบชะตา

บุคคลต่างถิ่นที่ได้มาอยู่ในจังหวัดเชียงรายมีหลากหลายอาชีพทั้ง นักบวช ข้าราชการ ข้าราชการบำนาญ นักธุรกิจ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้าน ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมในองค์กรภาคประชาชน มีความเห็นเกี่ยวกับพิธีสืบชะตา โดยแยกออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

5.1.4.1 พิธีสืบชะตาในมุมมองของคนต่างถิ่น

ก่อนจะเข้ามาอยู่จังหวัดเชียงราย บุคคลต่างถิ่นเหล่านี้มีข้อมูลเรื่องการสืบชะตาอยู่บ้างแล้ว โดยได้ข้อมูลจากสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และจากการบอกเล่า พอจะทราบความหมายอยู่บ้าง เนื่องจากพิธีกรรมการสืบชะตามีความสอดคล้องกับพิธีกรรมที่จัดในลักษณะเดียวกัน เป็นพิธีอย่างอื่นซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้คนมีความสุขเช่นกัน แต่รูปแบบแตกต่างกัน ส่วนพิธีสืบชะตามีความพิเศษที่มีเครื่องสืบชะตาหลากหลายชนิด และแต่ละชนิดก็มีความหมายที่ลึกซึ้ง คือเป็นสัญลักษณ์ในการส่งเสริมให้คนสร้างคุณงามความดี ต่อ คน ต่อ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นจริงๆ

5.1.4.2 ความนิยมการสืบชะตาในปัจจุบัน

มุมมองของคนต่างถิ่นที่มีต่อความนิยมพิธีสืบชะตาของคนเชียงรายว่า แม้ว่าสังคมเชียงรายจะมีการประกอบพิธีสืบชะตายุ่งย่งสม่ำเสมอในโอกาสต่างๆ ก็ตาม แต่คนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมพิธีจะมีเฉพาะคนวัยสูงอายุ วัยทำงานหรือวัยรุ่นไม่ค่อยจะได้เข้าร่วมประกอบพิธี สาเหตุมาจากคนสูงอายุมีความศรัทธาในพิธีกรรมเป็นทุนเดิม ประกอบกับมีความหวาดกลัวภัยอันตรายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง เนื่องจากมีอายุมากขึ้น ส่วนคนที่อยู่ในวัยทำงาน หรือวัยรุ่นไม่ค่อยจะมีเวลา เนื่องจากอยู่ในวัยเรียนและกำลังทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง จึงไม่มีเวลาให้กับพิธีกรรมมากนัก

5.1.4.3 พิธีสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนต่างถิ่น

เนื่องจากบุคคลต่างถิ่นที่เป็นฆราวาสเพศชาย จะแต่งงานกับสตรีที่เป็นคนเชียงราย ดังนั้น ภรรยาจะมีบทบาทมากต่อการดำเนินชีวิต รวมถึงการจัดพิธีกรรมต่างๆ หรือการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับ ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ก็จะเป็นผู้กำหนดให้มีพิธีสืบชะตา เมื่ออายุครบรอบ ก็จะจัดพิธีทำบุญวันครบรอบวันเกิดให้และมีพิธีสืบชะตาให้ด้วย นอกจากนั้นก็ยังมีพิธีสืบชะตาบ้านเนื่องในเทศกาลสงกรานต์ ณ วัดในชุมชน หรือพิธีสืบชะตาวันครบรอบวันเกิดเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการ หรือ พิธีสืบชะตาการทำบุญเมือง ภรรยาก็จะชักชวนให้ไปร่วมด้วยเสมอ นอกจากนั้นบุคคลเหล่านี้ยังมีความรู้ความเข้าใจใน ขนบ ธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น และยังอุทิศตนเพื่อสังคม เช่น

5.1.4.4 การรับใช้สังคมของพิธีสืบชะตาในสถานการณ์ปัจจุบัน

ปัจจุบันจังหวัดเชียงรายจะประกอบพิธีสืบชะตาเมืองเชียงราย ในวันที่ 26 มกราคม ของทุกปี ซึ่งถือว่าเป็นวันคล้ายวันก่อตั้งเมืองเชียงราย โดยจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน ประกอบด้วย ส่วนราชการ คณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย หน่วยงานภาคเอกชนประกอบด้วย สภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย พุทธสมาคมแห่งจังหวัดเชียงราย ซึ่งกลุ่มประชากรในการสัมภาษณ์จะเป็นคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัด และพุทธสมาคมแห่งจังหวัดเชียงราย จะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน นอกจากนั้นจังหวัดเชียงราย ได้จัดให้มีพิธีสืบชะตาผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย ที่มาดำรงตำแหน่งใหม่ทุกท่าน และในวันเกิดของเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย พุทธสมาคมแห่งจังหวัดเชียงราย และสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ได้ร่วมกับคณะกรรมการวัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง) ได้จัดงานสืบชะตาขึ้นทุกปี ละ 1 ครั้ง ดังนั้น จึงถือได้ว่ากลุ่มประชากรได้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานการสืบชะตาของจังหวัดเชียงรายอย่างต่อเนื่อง และจะยังคงดำเนินต่อไป เพื่อเป็นการสืบทอด และรักษา ขนบ ธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามที่คนมีความศรัทธาเลื่อมใส กลุ่มประชากรมีความเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์สำหรับการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นเป็นอย่างดี ควรส่งเสริมสนับสนุนอย่างยิ่ง

5.1.4.5 การดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตา

ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านทั้งฆราวาส และพระสงฆ์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบทอดประเพณีท้องถิ่นให้ดำรงสืบต่อไปว่า จะต้องเริ่มที่การให้ความรู้แก่เยาวชนให้ถึงรากเหง้า หรือสาระสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมนั้นจริงๆ ถึงแม้ว่ารูปแบบการสืบชะตาจะปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยอย่างไรก็ตาม ขอให้รักษาสาระสำคัญหรือแก่นสารของพิธีกรรมไว้ก็จะทำให้วัฒนธรรมการสืบชะตาดำรงอยู่คู่กับท้องถิ่นต่อไป

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า บทบาทพิธีกรรมพิธีสืบชะตาต่อวิถีชีวิตของคนเชียงราย เป็นพิธีกรรมที่สำคัญ มีประโยชน์ต่อสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนเชียงรายโดยรวม จึงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปทั้งคนเชียงรายเดิม และคนที่เข้ามาอยู่ใหม่ที่เป็นอย่างนั้น ผู้ศึกษาพบว่ามาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

5.2.1 องค์ความรู้ของพิธีกรรมสืบทอด

5.2.1.1 องค์ความรู้ที่เกิดจากการเตรียมอุปกรณ์

พิธีสืบทอดเป็นพิธีกรรมที่ประกอบด้วยเหตุและผล เกิดองค์ความรู้ที่สำคัญอยู่ทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มเตรียมเครื่องสืบทอด ลูกหลาน ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน จะมาช่วยกันจัดเตรียม เนื่องจากเครื่องสืบทอดามีเป็นจำนวนมาก แต่ละชนิดต้องใช้ความละเอียดละออ พิถีพิถัน ประณีต จึงใช้เวลาในการจัดเตรียมมาก และจะต้องอาศัยคนมาช่วยกันเป็นจำนวนมาก งานจึงจะสำเร็จ สิ่งที่ได้จากการเตรียมเครื่องสืบทอดในแต่ละครั้ง คือเกิดกระบวนการเรียนรู้ในความหมายของการพิธีสืบทอดว่า หมายถึง การต่ออายุให้ยืนยาว ทำให้ชีวิตเป็นสิริมงคล เจริญรุ่งเรือง มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ช่วยรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้อุคมสมบูรณ์โดยมีเครื่องสืบทอดเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่มีความหมายอย่างลึกซึ้ง ขณะที่มีการเตรียมเครื่องสืบทอด จะมีเจ้าพิธีซึ่งเป็นผู้รู้ หรือพ่อเฒ่า แม่แก่ ในชุมชนที่มีประสบการณ์คอยให้คำแนะนำแก่คนที่มาช่วยเตรียมเครื่องสืบทอด คนที่ไม่รู้ก็จะสอบถามในรายละเอียดต่างๆ ตลอดจนการให้ความหมายของเครื่องสืบทอดแต่ละชนิด ซึ่งเป็นการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการทำงาน คือเรียนด้วยการกระทำ (learning by doing) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิม ตรงกับ ประเวศ วะสี (2537) ได้กล่าวในวัฒนธรรมกับการพัฒนาว่า การที่มนุษย์จะดำรงชีวิตในสังคม หรือชุมชนได้นั้น จะต้องมีปัญหาในระดับหนึ่ง เรียกว่าปัญหาของชุมชนหรือสังคม มนุษย์ได้ใช้เวลาสะสมความรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้มาเป็นเวลาอันยาวนานซึ่งต่างจากสัตว์ สัตว์นั้นไม่สามารถสะสมและถ่ายทอดความรู้ แต่สัตว์ต้องตั้งต้นใหม่ สัตว์จึงไม่มีความงอกงาม (Culture) หรือวัฒนธรรม มนุษย์มีความงอกงามหรือวัฒนธรรมอันหมายถึง การเรียนรู้ สะสมความรู้ และถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบของการปฏิบัติ การปฏิบัติหรือพฤติกรรมของชุมชน หรือวิถีชีวิตของชุมชน คือวัฒนธรรม

นอกจากจะมีความรู้ในพิธีกรรมสืบทอดแล้ว ยังทำให้ผู้ที่มาช่วยเตรียมเครื่องสืบทอดเกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทร เป็นคุณธรรม และจริยธรรมที่ส่งผลต่อคนที่เป็เจ้าชะตา คือ คนเจ็บป่วย (ในกรณีสืบทอดให้คนป่วย) มีจิตใจอัมเอิบ สุขใจ หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536) ได้กล่าวไว้ในประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย ว่า พิธีกรรม (Ritual) เป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามค่านิยม ทศนคติ ความคิด และความเชื่อ โดยเข้าใจว่าการกระทำอย่างนั้นย่อมมีผลตอบสนอง ทำให้ได้รับประโยชน์ตามที่คาดหวังเอาไว้ ทำแล้วมีผลทำให้จิตใจเบิกบาน เป็นสุข ที่เรียกว่า ใ้บุญได้กุศล เช่นในการทำบุญตักบาตรแด่พระภิกษุสงฆ์

ขณะตกบาตรในใจของคนส่วนมาก จะอธิษฐานต่างๆ นานา เช่น เกิดชาติหน้าของงอแงอย่าได้อดอยาก อย่ารู้ยากรู้จน ขอให้มั่งมีเงินทอง ฯลฯ

5.2.1.2 มีความรู้ความเข้าใจในประวัติความเป็นมาของพิธีสืบชะตา

จากการศึกษากลุ่มประชากร และเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า พิธีสืบชะตามีมูลเหตุมาแต่ครั้งพุทธกาล โดยมีสาเหตุอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกคือ พระพุทธเจ้าทรงพระประชวรหนัก แล้วโปรดให้พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นสาวกสวดโพชฌงค์ถวายแต่พระองค์ พระอาการประชวรก็หายไป ซึ่งสอดคล้องกับ กรมศิลปากร (2542) ได้กล่าวถึงการนำบทสวดโพชฌงค์มาสวดเพื่อให้หายจากอาการป่วยได้ โดยมีคติความเชื่อว่าโพชฌงค์เป็นธรรมอันจำริญอายุ ทำให้ยืดเวลาอายุขัยออกไปได้ ดังนั้น จึงเป็นธรรมเนียมการสวดโพชฌงค์เพื่อระงับโรคร้ายต่างๆ ในพิธีกรรมการสืบชะตาก็ได้นำเอาบทสวดโพชฌงค์มาอยู่ในบทสวดตั้งแต่ออดีตถึงปัจจุบัน ประการที่ 2 ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านได้กล่าวถึงมูลเหตุของตำนานการสืบชะตาว่า ในครั้งพุทธกาลมีศิษย์ของพระสารีบุตรซึ่งเป็นสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้าเป็นสามเณร อายุเพียง 7 ปี มีอาการหม่นมอง พระสารีบุตรทำนายว่าจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่เกิน 7 วัน ก็จะมรณภาพ ท่านได้บอกแก่ศิษย์กลับไปลาโยมพ่อและแม่ ระหว่างเดินทางสามเณรได้พบสัตว์ต่างๆ กำลังได้รับความทุกข์ทรมาน เช่น ปลา ปู หอย ในหนองที่น้ำกำลังจะแห้ง เก้งถูกแร้วของนายพราน สามเณรได้ช่วยชีวิตสัตว์เหล่านั้นให้พ้นจากความตาย แล้วเดินทางต่อไปจนถึงบ้านโยมพ่อและโยมแม่ อานิสงส์แห่งการช่วยเหลือชีวิตสัตว์เหล่านั้น ทำให้สามเณรหลุดพ้นจากความตายได้ ตามคติความเชื่อในเรื่องนี้ จึงเป็นเหตุให้มีการปล่อยสัตว์ เช่น ปลา ปู หอย เต่า ในพิธีสืบชะตาเป็นการสร้างคุณงามความดีต่อสัตว์โลก ซึ่งสอดคล้องกับพิฑูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง (2531) กล่าวว่า พระพุทธศาสนามีความเชื่อว่า นรก สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กรรมเป็นผู้สร้างสรรพสัตว์และทำให้แตกต่างกัน เพราะการกระทำของตน โดยเชื่อมั่นในผลของกรรมเรียกว่า “กรรมลิขิต” ไม่ใช่ “พรหมลิขิต”

5.2.1.3 มีความรู้เรื่ององค์ประกอบและความหมายของเครื่องสืบชะตา

พิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่ประกอบด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ จึงมีองค์ประกอบที่ทำให้การประกอบพิธีดำเนินไปอย่างถูกต้อง เพื่อให้คนเข้าถึงสาระสำคัญหรือแก่นสารของพิธี

1. องค์ประกอบพิธีสืบชะตา

องค์ประกอบแรก คือ เครื่องสืบชะตา จะกล่าวเฉพาะชนิดที่สำคัญหลักๆ โดยจะเริ่มตั้งแต่ไม้ค้ำใหญ่ 3 อัน และไม้ค้ำขนาดเล็กอีก 108 อัน หน่อกล้วย หน่ออ้อย กล้ามะพร้าว กล้าหมาก พร้อมผลมะพร้าว กล้วย ข้าวเปลือก ข้าวสาร หมอน เสื้อ หม้อน้ำ กระบอกรน้ำ กระบอกรทราย รูป เทียน จำนวน 108 หมากเมียงบุหรี ฯลฯ เครื่องสืบชะตาจะเป็นสื่อให้

ความหมายที่ลึกซึ้งเพื่อให้คนนำไปพิจารณาและจะเกิดปัญญา องค์ประกอบที่ 2 คือ เจ้าดวงชะตา หรือผู้จัดสืบชะตา เช่น ชะตาคณปวัย ผู้มีอายุครบรอบ เจ้าของบ้าน เมือง แม่น้ำ ป่าไม้ องค์ประกอบที่ 3 ได้แก่ ขั้นตอนพิธีการ องค์ประกอบที่ 4 ได้แก่ พระสงฆ์จำนวน 5 รูป 7 รูป หรือ 9 รูป เพื่อทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ เมื่อพิจารณาให้ละเอียดแล้วจะเห็นว่า องค์ประกอบ ทั้ง 4 ประการ ดังกล่าวจะเป็นปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ จะขาดส่วนหนึ่งส่วนใดมิได้ ไม่ว่าจะจัดพิธีสืบชะตาประเภทใดก็ตาม จะต้องยึดองค์ประกอบนี้อยู่เสมอ จึงนับว่า องค์ประกอบทั้ง 4 ของพิธีสืบชะตาเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่เกิดขึ้นโดยคนในท้องถิ่น และใช้ประโยชน์ให้กับท้องถิ่น สอดคล้องกับ ปรีชา อุปโยคิน (2549) (อ้างถึงใน สุรินทร์ ทำเพียร 2552) อธิบายว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้าน คือ การเอาทรัพยากรความรู้จากบุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่เกิดจากการแสวงหาความรู้ เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ และจัดการปัญหาทางสังคม เพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่ได้ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และวิถีชีวิตชาวบ้าน นอกจากนั้นมนุษย์ยังใช้ภูมิปัญญา เพื่อประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และสิ่งรอบข้างโดยทั่วไปภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน เป็นประโยชน์แก่คนทุกระดับ มีลักษณะการสร้างจิตสำนึก เป็นหมู่คณะทั้งในครัวเรือนเครือญาติ และระดับชุมชน

2. ความหมายเครื่องสืบชะตา

จากการศึกษาพบว่า เครื่องสืบชะตาทุกชนิดที่นำมาเป็นองค์ประกอบการสืบชะตาจะมีความหมายอย่างลึกซึ้ง สืบถึงการนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ ต่อสังคม และต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) สาระสำคัญของเครื่องสืบชะตา

ความหมายที่แฝงอยู่ในเครื่องสืบชะตา มีสาระสำคัญต่อผู้ปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่ไม้ค้ำใหญ่ 3 อัน และไม้ค้ำขนาดเล็ก จำนวน 108 ความหมายโดยทั่วไปตามความเชื่อทางศาสนาพุทธ คือ การค้ำจุนพระพุทธศาสนา อันได้แก่ การค้ำจุนพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้จะต้องอาศัย 3 องค์ประกอบนี้ อีกความหมายหนึ่ง คือ เป็นความหมายตามประเภทพิธีสืบชะตา เช่น การสืบชะตาบุคคล ก็หมายถึงการค้ำจุน หรือการช่วยเหลือกันของคนในครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก บุคคลทั้ง 3 ที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน จะต้องค้ำจุน ช่วยเหลือกันในการทำงานบ้าน งานอาชีพหลักของครอบครัว ก็จะทำให้ครอบครัวนั้น มีความสุข ความมั่นคง ไม่เกิดความแตกแยก การสืบชะตาบ้าน หรือหมู่บ้าน หรือ การสืบชะตาเมือง ก็เช่นเดียวกัน ก็จะมี ความหมายของการค้ำจุนกัน หรือช่วยเหลือกันของคนในบ้านในเมือง จึงจะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ทุกคนในสังคมมีความสุข การให้

ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคมถือว่าเป็นกิจกรรมที่จะสร้างให้สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา และสถาบันราชการ มีความเข้มแข็ง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักใคร่ปรองดองกัน ทำให้เกิดคุณธรรมซึ่งเป็นวัฒนธรรมชุมชน ตามที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (อ้างถึงใน พิทยา พิณสาร, 2543) กล่าวถึงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นกับชุมชนว่า ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน หรือวิถีแห่งชุมชน คือ ความมีน้ำใจที่งดงาม เปี่ยมด้วยความรักและไมตรี ชุมชนหมู่บ้านเป็นระบบที่มีเอกลักษณ์ของตนเองทั้งในแง่สังคม และวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

2) องค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เครื่องสืบชะตาอีกชนิดหนึ่งที่ถือว่า มีความหมายและสำคัญ คือ หนอง กล้วย หนองอ้อย กล้าหมาก กล้ามะพร้าว ซึ่งเป็นพืชที่สร้างความชุ่มชื้นให้กับผืนแผ่นดิน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์และสัตว์ ดังนั้น มักจะพบเห็นเกือบทุกบ้านจะปลูกพืชเหล่านี้ไว้ เพื่อความร่มเย็นทำให้บรรยากาศรอบๆ บ้านน่าอยู่อาศัยยิ่งขึ้น ความหมายที่นำมาประกอบพิธีสืบชะตา ก็คือ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึก และธรรมาภิบาลให้คนเห็นความสำคัญของพืช จะได้ช่วยกันปลูกและรักษา จะได้เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดินจะมีลักษณะอุ้มน้ำได้ตลอดเวลาไม่แห้งแล้งฟ้าฝนจะตกต้องตามฤดูกาล แม่น้ำ ลำธาร ห้วย หนอง คลอง บึง จะมีน้ำสำหรับสัตว์น้ำ ได้อาศัยและแพร่พันธุ์ คนก็จะมีน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค เช่น หล่อเลี้ยง เรือก สวน ไร่ นา การเกษตรกรรมก็จะดีขึ้นชีวิตผู้คนจะผาสุกกันทั่วหน้าบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง นอกจากนั้นยังมีเครื่องสืบชะตาที่เป็นสัตว์ได้แก่ ปลา ปู หอย เต่า ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีอยู่ตามแหล่งน้ำธรรมชาติ และมีความใกล้ชิดกับคน ความหมายก็คือต้องการให้คนรู้จักรักษาระบบนิเวศให้กับธรรมชาติ โดยรู้จักสงวน และขยายพันธุ์สัตว์ต่างๆ ให้อาศัยอยู่ตามธรรมชาติ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็อุดมสมบูรณ์ ตรงกับ เอกวิทย์ ฦ กลาง (2544) ให้ความเห็นของคนในสังคมเกษตรกรรมจะมีความเชื่อว่า อำนาจของความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตอย่างยิ่ง เช่น วิถีชีวิตของคนล้านนา อีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ รวมไปถึงอุทยานแห่งชาติทั้งหมดจะมีชีวิตที่อาศัยธรรมชาติเป็นหลัก จะให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ มีความสำคัญยิ่งยวดต่อการดำรงชีวิต ความอุดมสมบูรณ์จึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

3) องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของคนในสังคม

เครื่องสืบชะตาที่เรียกว่า บันได (สะพาน เกิน) เครื่องสืบชะตาชนิดนี้จะรวมกันกับไม้ค้ำใหญ่ที่ตั้งเป็นซุ้มในพิธี มีความหมาย ในลักษณะเพื่อให้เกิดความก้าวหน้า ก้าวพ้นจากความทุกข์ หรือ ความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง และอีกความหมายหนึ่ง คือ มี

ความหมายเพื่อสร้างความสะดวกความสบายในการเดินทางของผู้คน ในอดีตสภาพของถนนหนทางจะไม่สะดวกเช่นปัจจุบัน จะมีห้วย คลองกั้น จึงต้องมีการสร้างสะพานเพื่อให้คนสัญจรไปมา ดังนั้นผู้ใดได้สร้างสะพานให้คนสัญจรไปมาได้สะดวก จะได้รับอานิสงส์มาก นอกจากนั้น บันไดยังมีนัยถึงการสร้างความสัมพันธ์ไมตรีด้วยความเคารพต่อคนซึ่งเป็นกฎเกณฑ์หรือแบบแผนของชุมชน เป็นความดีงามที่ชุมชนได้สร้างสรรค์และสะสมไว้ ถือว่าเป็นภูมิปัญญาของชุมชนเรียกว่าวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2537) ได้อธิบายว่า “วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง การดำรงชีวิตที่ดีงาม มีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ มีศาสนา มีประเพณีสืบทอดกันมา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีคุณค่า (Values) ที่ดีงามเป็นพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนถือว่าเป็นภูมิปัญญา หรือ ศักยภาพของชุมชนที่สามารถต่อต้านอิทธิพลจากภายนอก ด้วยคุณค่าดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นความรักใคร่กันฉันพี่น้อง การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพึ่งพาอาศัยกัน” นอกจากนั้นยังมีความหมายไปถึงการแสดงความเคารพสิ่งต่างๆ ที่ไม่สามารถมองเห็นหรือสิ่งเหนือวิสัยของมนุษย์ที่จะสัมผัสได้ เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น เทพอารักษ์ เจ้าที่ เจ้าทาง ผีประเภทต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในสถานที่ หรือในธรรมชาติ เช่น ป่าเขา ต้นไม้ แม่น้ำ ห้วยหนอง คลอง บึง ดังนั้น มนุษย์จะต้องผูกมิตรไมตรีไว้รอบด้านจึงจะทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548) กล่าวว่าระบบคุณค่าเป็นองค์ประกอบของความหมายวัฒนธรรมนั้นหมายถึงศีลธรรมและจริยธรรม และจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มักจะแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ บนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวม และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบคุณค่าในรูปของ ศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น การนับถือผี ซึ่งจะมีศีล หรือข้อห้ามต่างๆ ที่มนุษย์ยึดถือต่อๆ กันมา ล้วนแต่เป็นสิ่งที่รักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

4) องค์ความรู้เรื่องการดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตา

พิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาเลื่อมใสของคน เป็นวัฒนธรรมที่คนในท้องถิ่นได้ช่วยกันคิดขึ้น เพื่อทำหน้าที่แก้ไขอุปสรรคปัญหาให้กับตนเอง จากการศึกษาพบว่า トラบใดที่คนในท้องถิ่นยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพิธีกรรมนี้ การสืบชะตาก็ยังคงดำรงอยู่ต่อไป แต่เมื่อใดเยาวชน หรือคนรุ่นหลังห่างเหินจากผู้ที่มีความรู้ หรือห่างเหินจากวัด และวัดก็ขาดปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โดยไม่อธิบายให้ความรู้ หรือขาดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ไม่มีการปฏิบัติเป็นประจำ ความซาบซึ้งในพิธีกรรมของคนรุ่นหลังซึ่งเป็นผู้ที่จะรับช่วงต่อไปในอนาคตก็จะเริ่มลดน้อยถอยลง และในที่สุดความศรัทธาก็

เสื่อมลง เมื่อนั้นพิธีสืบชะตาก็จะสูญหายไปกับกระแสสังคม อีกประการหนึ่ง ที่จะทำให้การดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตาก็คือ การบอกต่อของคนที่ได้ร่วมพิธี เพื่อให้คนต่างๆ ไป เห็นความสำคัญก็จะได้มาร่วมพิธีกันมากขึ้น ทำให้การดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตายังคงอยู่ และการพัฒนาปรับปรุงประเพณีวัฒนธรรมให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัย ก็เป็นการช่วยให้การดำรงอยู่ของประเพณีพิธีกรรมเช่นกัน นอกจากนั้นการให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมก็เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะคนหนุ่ม คนสาวให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และที่สำคัญคือการปลูกฝังประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะพิธีสืบชะตาผ่านทางสถาบันการศึกษาทุกระดับ ให้นักเรียน นักศึกษาได้เรียนรู้และเกิดการปฏิบัติอย่างจริงจังตามโอกาสต่างๆ ที่เห็นสมควร นอกจากนั้นเจ้าของวัฒนธรรมเองต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิชีวิตเฉกเช่นกับมนุษย์ย่อมมีการเกิด การเปลี่ยนแปลง และดับสลายไป จึงมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และเสื่อมสลายไปเป็นสังขรรคาคงเป็นไปตามหลักแห่งไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ของพระพุทธศาสนา (กรมการศาสนา, 2550, หน้า 52) แต่จะดำรงอยู่ได้นานเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เป็นสิ่งปรุงแต่งให้กับพิธีสืบชะตา เช่น พิธีสืบชะตามีความเป็นสังขรรคหรือไม่ หมายความว่า องค์ประกอบของพิธีสืบชะตาทั้งหมดเป็นความจริงหรือไม่ ได้แก่ เครื่องสืบชะตาชนิดต่างๆ มีความหมายที่สามารถนำไปปฏิบัติแล้วทำให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้กับคน และสังคมจริงหรือไม่ เมื่อมีความเป็นสังขรรคแล้ว มีการปฏิบัติตามความจริงให้เกิดจริยธรรม คือแนวปฏิบัติที่เป็น พิธีการ แบบแผนที่ดีงาม เมื่อปฏิบัติแล้วมีประโยชน์ มีคุณค่าต่อสังคม จึงมีการปฏิบัติสืบๆ กันมา เรียกว่าวัฒนธรรม สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้ให้หลักเกณฑ์ตรวจสอบวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

(1) วัฒนธรรมต้องตั้งอยู่บนฐานแห่งสังขรรค มีเนื้อหาสาระและมีเหตุผลตามความจริงของธรรมชาติ

(2) มีความดีงามอยู่ในวัฒนธรรม รูปแบบที่ปรากฏที่เราดำรงรักษา และยึดถือปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตของสังคม มีความดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

(3) วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบหรือเป็นวิธีการ

(4) วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบวิธีการนั้น เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

คือกาลเทศะ

(5) วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบจะต้องเข้ากับสังคม

(6) รูปแบบวัฒนธรรมนั้น มีลักษณะที่น่าชื่นชมชวนนิยม

5) แนวทางการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตา

จากการศึกษาพบว่า ความนิยมในการเข้าร่วมพิธีการสืบชะตาค่อนข้างน้อย จะอยู่ในวัยผู้สูงอายุ และวัยกลางคนที่มีความมั่นคงแล้ว ส่วนคนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว หรือวัยรุ่น จะให้ความสนใจน้อย สาเหตุมาจาก คนสูงอายุมีความศรัทธาเลื่อมใส มีความไม่ประมาทในชีวิต มีโอกาสเจ็บป่วยง่าย มีความหวงวิตก หรือเกรงกลัวต่อความเปลี่ยนแปลง ส่วนคนวัยหนุ่มสาว หรือวัยรุ่น ไม่มีเวลามากพอจะเข้าร่วมพิธี ต้องทำงาน เรียนหนังสือ นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้ปกครองในปัจจุบันไม่ได้นำลูกหลานไปร่วมพิธีกรรมต่างๆ ที่ทางวัด หรือชุมชนจัดขึ้น จึงทำให้วัยรุ่นไม่เห็นความสำคัญ หรือคุณค่าของพิธีกรรมของท้องถิ่น ประกอบกับพิธีสืบชะตาแต่ละครั้งต้องใช้เวลานาน นอกจากนั้นบทสวดเป็นภาษาบาลีซึ่งฟังแล้วไม่เข้าใจว่าหมายถึงอะไร จึงเกิดความเบื่อหน่ายไม่เข้าร่วมกิจกรรม องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อการดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตาไว้ดังนี้

- (1) ควรนำพิธีสืบชะตาเข้าสู่สถาบันการศึกษาทุกระดับ โดยจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา ได้ศึกษาและปฏิบัติในโอกาสที่เหมาะสม
- (2) รณรงค์ให้ผู้ปกครองนำลูกหลานเข้าร่วมพิธี
- (3) ควรปรับลดขั้นตอนพิธีสืบชะตาให้สั้นลง ให้คงเหลือในส่วนที่สำคัญๆ เท่านั้น
- (4) บทสวดที่เป็นภาษาบาลีควรจะแปลเป็นภาษาไทย เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น
- (5) ควรมีการบรรยายหรือเทศน์ให้ความรู้เกี่ยวกับความหมาย และความสำคัญของพิธีสืบชะตาให้แก่ผู้ร่วมประกอบพิธีได้เข้าใจทุกครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2545) แผนวัฒนธรรมแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 9) (2545-2549) ได้กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นจะสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทยทุกคน โดยให้คนไทยกลับมาอาศัยตัวเองได้อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายด้านวัฒนธรรมไว้ 4 ข้อ ที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตา ได้แก่ 1. ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา ได้สืบค้นและศึกษาเรื่องราวของมรดกศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อการอนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย 2. พัฒนาแหล่งวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ และโบราณสถาน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้

ของประชาชน 3. ประสานให้ประชาชนและเยาวชนมีบทบาท และกิจกรรมด้าน ศิลปวัฒนธรรมร่วมกับสถานศึกษา ครอบครัวและชุมชน 4. สนับสนุนให้อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวเชิงจิตชูและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างสมศักดิ์ศรี และสร้างสรรค์

5.2.2 การสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนเชียงราย

ในอดีตวัดเป็นที่พึ่งของประชาชน เนื่องจากเป็นที่รวมขององค์ความรู้ทุกๆ ด้าน ตั้งแต่ หลักธรรมทางศาสนา วิชาการทำมาหากินสาขาต่างๆ การเมือง การปกครอง การแพทย์แผน โบราณ หรือแพทย์พื้นบ้าน จึงนับว่าวัดได้มีบทบาทสำคัญต่อสังคม ในส่วนของการนำ พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อสงเคราะห์ประชาชนก็เป็นอีกหน้าที่หนึ่งของวัด ดังนั้นวัดจึงทำหน้าที่ ประกอบพิธีสืบชะตาประเภทต่างๆ ให้กับประชาชน ในส่วนของเชียงราย ก็มีการประกอบพิธี สืบชะตาดังนี้

5.2.2.1 พิธีสืบชะตาบุคคล

พิธีสืบชะตาบุคคลนั้นทำได้หลายลักษณะตามโอกาสต่างๆ เช่น คนเจ็บป่วย ทำบุญ ครอบรอบอายุ การได้รับตำแหน่งใหม่ หรือ ได้รับเลื่อนตำแหน่ง การต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ที่มาเยี่ยมเยือน ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งแก่นักวิชาการท้องถิ่น ที่มีความรู้ความเข้าใจในพิธีสืบชะตา ได้กล่าวตรงกันว่า การสืบชะตาบุคคลมีผลต่อสุขภาพจิต เป็นการบำบัดรักษาทางจิตใจ เป็นการ ให้กำลังใจ เป็นจิตเวชและเป็นจิตวิทยาทางแพทย์ ซึ่งเป็นการเยียวยารักษาคนป่วยอีกวิธีหนึ่ง เนื่องจากคนไม่สบายจะมีอาการแสดงออกถึงความจิตใจที่เห็นคนมาช่วยกันกระทำต่อตนเอง บางครั้งก็จะหายจากโรคนั้น การสืบชะตาให้แก่คนเจ็บคนป่วย ทำให้คนป่วยเกิดพลัง ทางด้านจิตใจ เหมือนได้ยาวนานหนึ่ง ทำให้คนป่วยมีความสบายใจ มีกำลังใจ เพิ่ม ขึ้นมาอีก ซึ่งเป็นการรักษาอีกทางหนึ่ง เพราะในพิธีสืบชะตาจะมีการเรียกขวัญ (ฮ้องขวัญ) ให้คนเจ็บป่วยด้วย นอกจากนั้นก็มีการเสดาะเคราะห์ ซึ่งจะ使人เจ็บป่วยมีความรู้สึกดีขึ้น ส่วนคนที่มีความสุขแข็งแรงสมบูรณ์ หากมีการสืบชะตาก็จะยิ่งทำให้มีความสุขดียิ่งๆ ขึ้นไปอีก ดังนั้นจึงมีคนนิยมสืบชะตาในโอกาสต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูอดุลสีละกิตต์ (อ้างถึงใน พระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล 2549) ประเพณีสืบชะตานิยมทำกันในหลายโอกาส เช่น เนื่องในวันเกิด วันขึ้นบ้านใหม่ ได้รับการเลื่อนยศตำแหน่งใหม่ หรือมีแขกสำคัญมาเยือนก็ สามารถจัดพิธีการนี้เป็นการต้อนรับ แม้แต่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ฯ ก็ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจัดพิธีผูกพระกรและบายศรีสู่ขวัญแด่พระราชอาคันตุกะที่เสด็จ พระราชดำเนินมาทรงเยือนประเทศไทย นับได้ว่าพิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญยิ่ง ของชาวล้านนาควรค่าแก่การอนุรักษ์และรักษาสืบต่อไป

5.2.2.2 พิธีสืบชะตาบ้าน

คติความเชื่อของคนล้านนาเกี่ยวกับบ้านว่า บ้านมีการเกิดขึ้นเหมือนกับสิ่งมีชีวิต เช่น มนุษย์ ดังนั้นก่อนจะสร้างบ้านจะต้องมีการหาฤกษ์ยามวัน และเวลาที่เป็นมงคล ซึ่งตรงกับ พระธรรมราชาวัตร (สุทนต์ สุทนต์โน) (2546) ได้กล่าวถึงวันไชยฤกษ์ใน สทา โสคติ ภวันตุ เม สวัสติปีใหม่ พ.ศ.2546 ว่า วันข้างขึ้น หรือวันข้างแรม ที่เป็นวันมงคลและวันที่เป็น อัมมงคล สำหรับให้ผู้ที่จัดงานหรือพิธีการที่เป็นมงคล เมื่อได้ฤกษ์ยามดีแล้ว ก็จะไปหาผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้าน หรือ มรรคทายกวัด มาประกอบพิธีขึ้นท้าวทั้ง 4 เพื่อให้มาปกป้องรักษา บ้านเรือนให้ได้รับแต่สิ่งที่ดีๆ บ้านจึงมีสิ่งเหนือธรรมชาติคอยพิทักษ์รักษา เรียกว่า เจ้าที่ เจ้าทาง หรือ ผีอารักษ์ หรือศาลพระภูมิ ดังนั้น บ้านเกือบทุกหลังจะมีการสร้างศาลพระภูมิ หรือ ศาลเจ้าที่ไว้สักการะบูชาภายในมุมใดมุมหนึ่งของบ้านตามความเชื่อดั้งเดิมของคนเชียงราย ซึ่ง สอดคล้องกับ สุรพล คำริห์กุล (2542) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผีอารักษ์ว่า มีหน้าที่ให้การปกป้องรักษาบ้านเมืองและชุมชน ให้ความคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนอำนวยความสะดวกสมบรูณ์ให้เกิดแก่สมาชิกในชุมชน ในโลกทัศน์ของชาวล้านนามีความเชื่อไว้ใน สถานที่แทบทุกแห่งจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือเรียกกันทั่วไปว่า “ผี” ให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาอยู่ จึงเรียกผีที่มีหน้าที่อารักษ์หรือรักษาสถานที่ต่างๆ เหล่านี้ว่า ผีอะฮัก หรือผีเจ้าที่ เจ้าทาง หรือพระภูมิเจ้าที่ เพื่อให้บ้านซึ่งถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิตอยู่ด้วยความ วุฒิเจริญ จึงกำหนดให้มีการสืบชะตาเนื่องในโอกาสต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่เมือง เป็นต้น

5.2.2.3 พิธีสืบชะตาเมือง

การสร้างเมืองในความเชื่อของคนล้านนานั้น ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่จะต้องมีกฎเกณฑ์ ต่างๆ มากมายในการสร้างเมืองยิ่งกว่าการสร้างบ้านเสียอีก เช่น ในอดีตพญามังรายทรงพิจารณา เลือกลงแหล่งที่มีชัยภูมิเหมาะในการสร้างเมืองเชียงราย หรือสร้างเมืองเชียงใหม่ก็ตาม จะต้อง มีลักษณะที่ถูกต้องตามหลักการสร้างเมืองที่เรียกว่า “ทักษาเมือง” เช่น เมืองเชียงราย จะสร้างขึ้นโดยมี ทักษาเมืองดังนี้ บริวารเมือง มูลเมือง เกตุเมือง ศรีเมือง กาลกนิเมือง เดชเมือง มนตรีเมือง อายุเมือง และอุศสาหะเมือง โดยมีจุดศูนย์กลางที่เรียกว่า สะดือเมือง หรือเสาหลักเมือง เพื่อเป็นจุดกำหนด ระยะสร้างกำแพงเมือง โดยวัดจากสะดือเมืองออกไปหากำแพงเมือง สำหรับเมืองเชียงรายจุดที่ตั้ง สะดือเมืองอยู่ที่วัดคอดยจอมทอง ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย ซึ่งตรงกับ ศรีเลา เกษพรหม (2531) ได้กล่าวว่า กำแพงเมืองเชียงราย พญามังรายได้ทรงสร้างเมื่อวันศุกร์ เดือน 5 ขึ้น 15 ค่ำ พ.ศ. 1805 ด้วยอิฐ กว้าง 700 วา ยาว 900 วา โดยสร้างโอบเอาม่อนคอดยจอมทองไว้ตรงกลาง กำหนดเอาม่อน คอดยจอมทองเป็นสะดือเมือง ปัจจุบันยังเห็นซากกำแพงเก่าบางส่วนเป็นอิฐปรากฏให้เห็นอยู่ใน

บริเวณใกล้ดอยจอมทองนั้น ในสมัยต่อมาได้มีการสร้างกำแพงเมืองขึ้นอีกหลายครั้ง โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2400 สมัยเจ้าหลวงธรรมลังกา ผู้ครองเมืองเชียงรายได้เริ่มสร้างกำแพงเมืองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่ทันแล้วเสร็จท่านก็ได้ถึงแก่พิราลัยไปเสียก่อน และต่อมาเจ้าหลวงอุ่นเรือนได้สร้างกำแพงนั้นจนสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2416 สะดือเมืองในความเชื่อของคนล้านนาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเปรียบดังสะดือของคน คือ จะเป็นจุดรวมใจของชาวเมือง ดังนั้น ในวันก่อตั้งเมืองเชียงรายได้ตั้งเมืองขึ้นในวันที่ 26 มกราคม ของทุกปีจะมีพิธีสืบชะตาเมืองเชียงรายได้ในวันทำบุญเมืองเชียงรายได้ ณ ลานพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราช อำเภอเมืองเชียงรายได้ จังหวัดเชียงรายได้

5.2.2.4 พิธีสืบชะตาพืชหรือธรรมชาติ

ชาวเชียงรายได้มีความผูกพันอยู่กับสายน้ำมาเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเป็นการใช้น้ำเพื่อการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักรวมถึงการใช้น้ำในการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งการอุปโภคและบริโภค ลำน้ำจึงเปรียบเสมือนเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์มาจนถึงทุกวันนี้ คราใดที่แม่น้ำมีปริมาณลดลงย่อมส่งผลกระทบต่อดำรงชีพของคนในลุ่มน้ำนั้น ดังนั้น จึงอาศัยหลักศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมขึ้นมาจัดการในรูปของพิธีกรรมสืบชะตา เช่น การสืบชะตา แม่น้ำ ต้นน้ำ ป่าไม้ ตลอดถึงการสืบชะตาพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาสมดุลธรรมชาติไว้ ส่วนการสืบชะตาพืชก็ให้พืชพันธุ์ธัญญาหารมีความอุดมสมบูรณ์ เจริญงอกงาม ได้ผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภค จังหวัดเชียงรายได้ โดยการนำของเทศบาลนครเชียงรายได้ และสำนักงานประมงจังหวัดเชียงรายได้ ได้เล็งเห็นความสำคัญของแม่น้ำกก และสัตว์น้ำที่เริ่มลดจำนวนลงทุกปี จึงได้จัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำกกขึ้น ในช่วงเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ของทุกปี จึงนับว่าการสืบชะตาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คนในท้องถิ่นคิดค้นขึ้น และรักษาไว้เพื่อนำมาแก้ปัญหาให้กับท้องถิ่นของตนเอง สอดคล้องกับ จวีวรรณ แจ่มหมวก (2545) ได้กล่าวว่า การสืบชะตาต้นน้ำในล้านนาได้มีพระครูพิทักษ์นันทคุณพระสงฆ์จังหวัดน่านนำกลุ่มอัครเมืองน่าน (ปัจจุบันเป็นมูลนิธิอัครเมืองน่าน) จัดพิธีสืบชะตาต้นน้ำน่าน เมื่อ พ.ศ. 2536 ซึ่งได้รับแนวคิด หรือวิธีการบวชป่ามาจากพระครูมานัสสีพิทักษ์ เจ้าคณะอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มาประยุกต์เป็นการสืบชะตาต้นน้ำ โดยออกสำรวจแม่น้ำน่าน เนื่องจากแม่น้ำน่านเปรียบเสมือนหัวใจของจังหวัดน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดพิษณุโลก

5.2.3 พิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบชะตาในจังหวัดเชียงรายได้

พิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบชะตา หมายถึง การกระทำของคนที่เกิดขึ้นในการประกอบพิธีสืบชะตา เช่น การเตรียมเครื่องสืบชะตาของคนในครอบครัว หรือเพื่อนบ้าน การ

จัดเตรียมสถานที่ การเชิญแขกให้มาร่วมพิธี การนิมนต์พระสงฆ์ ตลอดจนขั้นตอนต่างๆ ที่กระทำด้วยคน ระหว่างการประกอบพิธี และหลังเสร็จพิธี ถือว่าเป็นพิธีกรรมทั้งสิ้น เช่น

5.2.3.1 กิจกรรมและขั้นตอนในพิธีสืบชะตา

การประกอบพิธีสืบชะตา จะเริ่มขึ้นตั้งแต่การจตุรพิธวยุทธศาสตร์ การกราบพระรัตนตรัย การกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย การกล่าวคำอาราธนาศีล การสมาทานศีล การนำค้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากพระประธานในพิธีแล้วมาเวียนศีรษะของเจ้าชะตา หรือผู้ร่วมพิธี กล่าวคำอาราธนาพระปริตร และการเจริญพระพุทธมนต์ของพระสงฆ์ การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การผูกข้อมือ การกล่าวคำถวายจตุปัจจัยไทยธรรม การอนุโมทนา การกระทำต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นพิธีกรรมทั้งสิ้น เนื่องจากการกระทำ หรือ การปฏิบัติของมนุษย์ ที่เกิดจากความเชื่อที่มีต่อศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Emile Durkheim (1995) ที่ให้ความหมายของพิธีกรรมว่า พิธีกรรมคือ การแสดงหรือการปฏิบัติตามความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา โดยกล่าวว่า การปฏิบัตินั้น คือการเปลี่ยนความเชื่อให้เป็นการกระทำ ความเชื่อและสิ่งแทนที่ หรือความหมายนั้นจะถูกแสดงให้เห็นในพิธีกรรม ดังนั้น กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพิธีสืบชะตา จึงเป็นพิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบชะตาทั้งสิ้น

5.2.3.2 การปฏิบัติตามพิธีกรรมหลังเสร็จพิธีสืบชะตา

พิธีกรรมของวัฒนธรรมการสืบชะตายังไม่จบลงเมื่อเสร็จสิ้นการสืบชะตาเท่านั้น กิจกรรมต่างๆ ที่ผู้เป็นเจ้าของชะตา หรือผู้ร่วมพิธีจะต้องปฏิบัติต่อ คือ การนำพืชที่เป็นเครื่องสืบชะตา เช่น ต้นกล้วย อ้อย มะพร้าว หมากรูด ไปปลูกเพื่อให้เจริญงอกงามสร้างความชุ่มชื้นให้กับธรรมชาติ การนำไม้ค้ำใหญ่ไปค้ำคันทวนเพื่อไม่ให้แก่งกิ่งก้านสาขากว้างใหญ่ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้อยใหญ่ หรือให้ร่มเงาแก่ผู้คน และการปล่อยสัตว์น้ำต่างๆ ลงสู่แม่น้ำลำคลอง เพื่อให้แพร่พันธุ์ และสร้างระบบนิเวศให้สมดุล ซึ่งถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของพิธีสืบชะตา และสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด ก็คือ การนำพิธีกรรมหลังการประกอบพิธีสืบชะตาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การปลูกและรักษาต้นไม้ให้เจริญเติบโตสร้างความชุ่มชื้นให้กับธรรมชาติ การปล่อยสัตว์น้ำลงแม่น้ำเพื่อให้แพร่พันธุ์มากขึ้นและจะได้รับการรักษาสมดุลให้สมดุลยิ่งขึ้น เป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติจริงๆ เมื่อผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในสาระสำคัญของพิธีกรรมแล้วนำไปปฏิบัติ ด้วยการรณรงค์ให้คนอื่นปฏิบัติตาม เพื่อให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคงอยู่และรับใช้มนุษย์ตราบนานเท่านาน เช่น การปลูกจิตสำนึกรักษาธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง โดยพยายามนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมออกมาใช้กับคนรุ่นใหม่ด้วยการอธิบายให้เห็นถึงโทษ และภัยต่างๆ ที่จะมาถึงมนุษย์ เมื่อทำลายธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องขี้ด (สิ่งต้องห้าม) ของคนล้านนาให้เข้าใจ

และนำไปปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับ กรมศิลปากร (2542) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องซิด

7. ประการของคนล้านนาว่า 1. ถมสมุทรา ได้แก่ การถมบ่อน้ำที่ใช้เป็นที่ดื่ม ที่อาบ หรือถมสระน้ำ หนองน้ำ 2. ขุดกระแสน ได้แก่การขุดย้ายเปลี่ยนแปลงเส้นทางเดินของกระแสน้ำในลักษณะต่างๆ ให้ไหลไปในทางอื่น 3. แหม่รุตวาร ได้แก่ การปิดกั้น หรือโยกย้าย ปรับเปลี่ยนประตูบ้าน ประตูเมือง 4. ฮานสะหรี ได้แก่การตัดโค่น หรือลิดรานกิ่งต้นไม้ โดยเฉพาะคือต้นไม้ใหญ่ไม่มีมงคล ต้นศรีมหาโพธิ์ 5. มล้างต็อก ได้แก่ การทำลายสัญลักษณ์ที่เชื่อถือกันว่าเป็นของมีค่าสำคัญ เช่น ทังตีเหล็กอื่นๆ ซึ่งคนโบราณใช้ทำอาวุธปกป้องบ้านเมือง หรือทำลายสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนหรือบ้านเมือง 6. ปกกระโดง ได้แก่ การลิดรานกิ่งไม้และง่ามไม้เพื่อเอาธงชนิดต่างๆ ไปแขวนบนต้นไม้ ถือว่าซิด 7. ถมเก่าถมใหม่ ได้แก่ การถมดินในที่อยู่ของคุณ ที่เคยถมแล้วครั้งหนึ่งแล้วถมอีกครั้งเป็นครั้งที่สอง เพื่อลบซากเก่า ถือว่าซิด

5.2.4 ทศคนต่างถิ่นที่มาอยู่ในเชียงราย ต่อพิธีสืบชะตา

คนต่างถิ่น หมายถึงคนที่ไม่ใช่คนภาคเหนือตอนบน มาตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดเชียงราย และเป็นผู้ที่มีความสนใจงานด้าน ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งพระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการ ข้าราชการ ข้าราชการบำนาญ นักธุรกิจ บุคคลเหล่านี้ได้มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า บุคคลเหล่านี้มีทัศนต่อพิธีสืบชะตาซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นดังนี้

5.2.4.1 พิธีสืบชะตาในมุมมองของคนต่างถิ่น

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เข้าใจว่า พิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับสังคมแบบดั้งเดิม และความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติสามารถทำให้มนุษย์มีชีวิตที่เป็นสุข โดยนำความเชื่อผสมผสานกับหลักธรรมทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ จนเป็นพิธีสืบชะตาประเภทต่างๆ ดังได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว

สิ่งที่ค้นพบ คือ พระสงฆ์เป็นผู้จัดพิธีสืบชะตาให้กับฆราวาส ในกรณีพระสังฆาธิการระดับจังหวัด เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ร่วมกับส่วนราชการต่างๆ จัดพิธีสืบชะตาเพื่อต้อนรับผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อเป็นการต้อนรับ ในฐานะพ่อเมืองที่มาดำรงตำแหน่งใหม่ในประเด็นนี้ คนต่างถิ่นต่างมองว่าไม่ขัดกับพระธรรมวินัย เป็นสิ่งที่ดีควรให้การสนับสนุนอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาประพันธ์ สุขพร (2541) อธิบายไว้ในพระวินัยกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระวินัย 227 ข้อ ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา โดยยกเอาหลักมหาปเทศ 4 ประการ ซึ่งมีใจความว่า 1. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร 2. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควรแต่เข้ากันกับสิ่งที่ควรขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร 3. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตว่าควรแต่เข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร

ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร 4. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควรแต่เข้ากันกับสิ่งที่ควร ขัดกับ สิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร หลักมหาปเทศ 4 ประการนี้พระพุทธองค์มีพระประสงค์ให้พระสงฆ์สาวกปรับปรุงพระวินัยให้เข้ากับกาลสมัยได้

นอกจากนั้นพิธีสืบชะตายังมีการแพร่กระจายไปสู่เมืองหลวงของประเทศไทย โดยมีคนในท้องถิ่นเป็นผู้นำไป เช่น พระสงฆ์จากจังหวัดเชียงรายไปจำพรรษา ณ วัดในกรุงเทพมหานคร ก็นำไปจัดพิธีให้กับญาติโยม แสดงว่าวัฒนธรรมสามารถแพร่กระจายไปสู่พื้นที่ต่างๆ ได้โดยคนเป็นผู้นำไป

5.2.4.2 ความนิยมการสืบชะตาในปัจจุบัน

ในส่วนของความนิยมพิธีสืบชะตาของคนเชียงราย ในสายตาของคนต่างถิ่นมองว่าการสืบชะตายังเป็นที่นิยมของคนทั่วไป โดยเฉพาะคนสูงอายุจะให้ความสำคัญมากกว่าวัยอื่น เช่น คนอยู่ในวัยทำงาน วัยหนุ่มสาว หรือวัยกำลังศึกษาเล่าเรียน ผู้สูงอายุในความคิดเห็นของคนต่างถิ่น หมายถึงบุคคลที่พ้นจากการทำงานประจำ ไม่มีภารกิจอื่นใดที่จะต้องรับผิดชอบ เช่น ข้าราชการบำนาญ หรือข้าราชการบำนาญเกษียณก่อนกำหนด หรือคนที่มีอายุมาก แต่สามารถทำงานได้มีสุขภาพแข็งแรง ไม่เป็นภาระให้กับคนอื่น นอกจากนี้ยังพบว่า สาเหตุที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจมากกว่าวัยอื่นๆ นั้นมาจากปัจจัยหลายด้าน เช่น ได้รับการปลุกฝังมาตั้งแต่เยาว์วัย มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต โอกาสที่จะเจ็บป่วยมากกว่าวัยอื่น มีจิตใจสงบ เยือกเย็น มีความอ่อนไหว เกรงกลัวต่อการเปลี่ยนแปลง มีจิตใจอยากอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

5.2.4.3 พิธีสืบชะตาในชีวิตประจำวันของคนต่างถิ่น

จากการศึกษากลุ่มคนต่างถิ่นร้อยละ 60 ไม่ได้จัดพิธีสืบชะตาให้กับตนเอง การจัดการทั้งหมดเป็นหน้าที่ของภรรยาที่เป็นคนเชียงรายและญาติผู้ใหญ่ ด้วยความยินยอมของผู้เป็นสามี แต่ได้เข้าร่วมพิธีสืบชะตาที่ชุมชน หรือวัด หรือส่วนราชการจัดในโอกาสต่างๆ อยู่เป็นประจำ ส่วนอีกร้อยละ 40 จัดพิธีสืบชะตาให้กับตนเอง เช่น ทำบุญวันครบรอบอายุ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรือวันเกษียณอายุราชการ ทั้งนี้กลุ่มบุคคลดังกล่าว มีความเชื่อและเลื่อมใสในพิธีสืบชะตาว่า จะทำให้เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และคนในครอบครัว เนื่องจากญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือและเพื่อนร่วมงานให้คำแนะนำ ตลอดจนมีคนมาทักทายว่า หากไม่ประกอบพิธีจะเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีกับตนเองและครอบครัว เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว เห็นว่าพิธีกรรมนี้ได้สร้างคุณประโยชน์แก่สังคม เช่น ความรัก ความสามัคคีในหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นการรักษา วัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อผู้อื่น เช่น กรณีการสืบชะตาเพื่อต้อนรับผู้มาดำรงตำแหน่งใหม่ในพื้นที่

นอกจากนั้นพิธีสืบชะตาก็ยังเป็นพิธีกรรมที่ทำให้คนมีขวัญและกำลังใจ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ในความหมายของเครื่องสืบชะตา และแนวทางปฏิบัติตามความหมายนั้นอย่างถูกต้อง เมื่อคนเข้าใจก็จะเกิดความสุข สร้างกำลังใจหรือขวัญที่ดี (จิตใจ) ของคนก็จะเกิดขึ้น เป็นหลักจิตวิทยาในการสร้างกำลังใจ ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจแก่คน สอดคล้องกับ เสฐียรโกเศศ (2506) ได้กล่าวในหนังสือขวัญและประเพณีทำขวัญ (อ้างถึงใน มณี พะยอมยงค์) ไว้ว่า ขวัญ เป็นอะไรอย่างหนึ่งซึ่งประจำตัวคนและสัตว์ตลอดจนสิ่งต่างๆ สิ่งมีชีวิต เช่น สัตว์มนุษย์ ไม่ได้มีแต่เพียงร่างกายเท่านั้น ยังมีสิ่งที่สิงอยู่ในร่างกายนั้น มีความรู้สึก รู้คิด รู้ชอบ รู้ชั่ว รู้ดี และมีความรู้สึกเป็นอารมณ์ต่างๆ เพราะมีจิตเป็นผู้กำหนดอยู่ภายใน ขวัญจะอยู่ประจำอวัยวะของร่างกายมนุษย์ เช่น ขวัญหน้า ขวัญปาก ขวัญตา ขวัญหู ซึ่งตรงกับคำอธิบายของ อินสม มุลตะ (2549) ว่า ขวัญเป็นสภาวะทางจิต ในร่างกายคนและสัตว์มีขวัญประจำอยู่ และมีมากมายถึง 32 ขวัญ ที่ประจำอยู่กับอวัยวะต่างๆ คนโบราณเชื่อว่า มีทั้ง 32 ขวัญ เปรียบเสมือนเทพเทวดาประจำอยู่เพื่อรักษาอวัยวะเหล่านั้น

5.2.4.4 การรับใช้สังคมของพิธีสืบชะตาในสถานการณ์ปัจจุบัน

ในมุมมองของคนต่างถิ่นกับกรณีการนำพิธีสืบชะตาไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชียงราย สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

1. การสืบชะตาให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในเชียงราย

ปัจจุบันเชียงรายเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความนิยมจากทุกภาคส่วนที่จะนำแหล่งวัฒนธรรมที่มีอยู่ในจังหวัด ออกมาให้บริการเพื่อสร้างรายได้ให้กับประชาชน เช่น พิธีกรรมสืบชะตาก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ถูกยกขึ้นมาจัดบริการให้นักท่องเที่ยว ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ความไม่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากการสืบชะตาแต่ละครั้งใช้เวลานาน (1 ชั่วโมงโดยประมาณต่อครั้ง) ซึ่งนักท่องเที่ยวไม่มีเวลาเพียงพอที่จะอยู่ร่วมได้ตลอดการประกอบพิธี มีข้อคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลต่างถิ่นว่า ควรจะอย่างไร จึงสามารถแบ่งความคิดเห็นออกได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1) เห็นควรให้มีพิธีสืบชะตาแบบย่อทั้งหมด ตั้งแต่เครื่องสืบชะตาขั้นตอนพิธีการ บทสวด ระยะเวลาในการประกอบพิธี

2) เห็นควรให้มีพิธีสืบชะตาแบบย่อบางส่วน เช่นบทสวดควรสวดเฉพาะบทที่สำคัญๆ เท่านั้น ส่วนไหนไม่สำคัญก็ให้ตัดออกไป

3) ไม่เห็นด้วย ให้คงไว้เหมือนเดิมทุกประการ เนื่องจากพิธีกรรมเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ทุกขั้นตอนมีความหมายและความสำคัญทั้งสิ้น พิธีสืบชะตามีความเชื่อมโยงกันทุกขั้นตอน หากตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกก็จะทำให้ส่วนอื่นๆ ต้องขาดหายไปด้วย

2. การนำพิธีสืบชะตาไปปฏิบัติกับธรรมชาติ เช่น การสืบชะตาขุนน้ำ การสืบชะตาแม่น้ำ การสืบชะตาป่าไม้ การสืบชะตาเหมืองฝาย ซึ่งเป็นการปลุกจิตสำนึกให้คนรักและหวงแหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลต่างถิ่น แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น

1) เห็นด้วยกับการจัดพิธีสืบชะตาให้กับธรรมชาติ โดยให้เหตุผลว่าธรรมชาติเป็นแหล่งกำเนิดของชีวิตต่างๆ เช่น มนุษย์ สัตว์ พืช การปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเคารพเป็นสิ่งที่ดีควรให้การสนับสนุน ซึ่งตรงกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 10) ได้กล่าวถึงการนำทุนทางสังคมกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ว่า ในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม มีการใช้อย่างฟุ่มเฟือย และถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง การอนุรักษ์ฟื้นฟูให้คงอยู่ต่อไปจะต้องให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม โดยใช้ทุนทางสังคม เช่น

(1) วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช่วิธีพื้นบ้านที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและวิถีชีวิตในท้องถิ่นมาดูแลรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพเดิมหรือสมบูรณ์ขึ้น เช่น การทำฝายแม้ว การสืบชะตาแม่น้ำ การเคารพผีปู่ย่า ขณะเดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไป และสามารถนำความรู้สมัยใหม่มาผสมผสานเพื่อให้การอนุรักษ์ฟื้นฟู ทำได้ถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่อย่างสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพธรรมชาติ

(2) การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตของคนในชนบทและธรรมชาติต่างพึ่งพาซึ่งกันและกันมายาวนาน การทำมาหากินของชาวชนบทที่หาของป่า จับสัตว์ ช่น ปลา มาเป็นอาหารหรือนำมาขายเพื่อความอยู่รอดเป็นหลัก มีความตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า จึงเกิดการรวมตัวกันที่จะร่วมคิด ร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนให้อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยว และแหล่งการเรียนรู้เชิงธรรมชาติที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งรักษาระบบนิเวศให้สมดุล

(3) สถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม การปลูกป่า การมีกระบวนการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งนำประเด็นผลกระทบของกระบวนการผลิตที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมาเป็นเงื่อนไขสำคัญทางการค้า จึงทำให้การรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหน้าที่ของธุรกิจเอกชนที่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง ส่วนสถาบันชุมชนและสถาบันศาสนาก็มีบทบาทเช่นกันในการดูแลและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนหลายแห่งปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ ขณะที่วัดจำนวนมากมีแหล่งเรียนรู้เชิงธรรมชาติ เช่น การปลูกป่าในพื้นที่ของวัด และใช้เป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้มีจิตใจใฝ่ธรรมะ

2) เห็นด้วยกับหลักการ แต่รูปแบบวิธีการควรจะปรับเปลี่ยน เช่น การใช้คำว่าสืบชะตา ซึ่งไม่เหมาะสมกับธรรมชาติ เพราะคำว่าชะตา แปลว่าการเกิด ซึ่งจะใช้กับสิ่งมีชีวิตเท่านั้น

5.2.4.5 การดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตา

จากการศึกษาพบว่า トラบโคที่คนในท้องถิ่นยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพิธีกรรมนี้ การสืบชะตาก็ยังคงดำรงอยู่ต่อไป แต่เมื่อใดที่เยาวชนหรือคนรุ่นหลังห่างเหินจากผู้ที่มีความรู้หรือห่างเหินจากวัด และวัดก็ขาดการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โดยไม่มีการอธิบายให้ความรู้หรือขาดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ไม่มีการปฏิบัติเป็นประจำ ความซาบซึ้งในพิธีกรรมของคนรุ่นหลังก็จะเริ่มลดน้อยถอยลง และในที่สุดความศรัทธาก็เสื่อมลง เมื่อนั้นพิธีสืบชะตาก็จะหายไปกับกระแสสังคม อีกประการหนึ่งที่จะต้องดำเนินการก็คือ การบอกต่อของคนที่ได้ร่วมพิธี เพื่อให้คนทั่วๆ ไปเห็นความสำคัญ ก็จะได้มาร่วมพิธีจะทำให้การดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตาคงอยู่ต่อไป การพัฒนาปรับปรุงประเพณีวัฒนธรรมให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัย ก็เป็นการช่วยให้การดำรงอยู่ของประเพณีพิธีกรรมเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2537) ว่า วัฒนธรรมจะดำรงอยู่ได้จะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมคือกาลเทศะ เข้ากับยุคสมัย และถิ่นฐานบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ ถ้าวัฒนธรรมไม่เหมาะสมไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมนั้น ก็ยากที่จะให้ได้ผลตามต้องการด้วยดี นอกจากนั้นการให้ทุกส่วนได้มีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมก็เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะคนหนุ่ม คนสาวให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น บทสวดมนต์ที่เป็นภาษาบาลีมีความเข้าใจยาก ควรมีการปรับปรุงให้มีการสวดมนต์แปลจะทำให้รู้ความหมายมากขึ้น ผู้ที่รับผิดชอบต่อควรจะหาทางปรับปรุงต่อไปการสืบชะตาจึงจะดำรงอยู่ได้

ผลการศึกษายังพบว่า การสืบชะตาจะดำรงอยู่ได้ก็จะต้องให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พระสงฆ์ องค์กรภาครัฐ และเอกชนที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อควรรณรงค์ให้มีการนำ

พิธีสืบชะตาเข้าสู่สถานศึกษาให้นักเรียน นักศึกษาได้เรียนรู้ ผู้รู้ หรือปราชญ์ท้องถิ่นหรือพระสงฆ์ ก่อนจะมีการประกอบพิธีกรรมอธิบายความหมายและความสำคัญของพิธีสืบชะตาให้คนร่วมพิธีรับทราบ จะด้วยวิธีใดก็ได้ตามความเหมาะสม

ประเด็นที่น่าสนใจ และถือว่าเป็นสิ่งที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือคนส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจว่า พิธีสืบชะตาเป็นเพียงพิธีกรรมเท่านั้น เมื่อเสร็จพิธีก็ถือว่าได้ประกอบพิธีเสร็จแล้วจะทำให้มีชีวิตยืนยาวโดยไม่ต้องทำอะไร ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคน ให้ความเห็นตรงกันว่าความเป็นจริงแล้ว การสืบชะตาเป็นกระบวนการเรียนการสอนของคนโบราณที่ต้องการให้คนปฏิบัติต่อสิ่งรอบข้างอย่างถูกต้อง เมื่อปฏิบัติแล้ว จะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ดี ดังนั้น ผู้ร่วมพิธีจะต้องลงมือปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันของตนเอง และให้เป็นไปตามความหมายของเครื่องสืบชะตาทุกชนิด เช่น ไม้ค้ำ 3 อัน ก็จะต้องค้ำจุนพระพุทธศาสนา คือ ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ถือว่าเคารพพระรัตนตรัย การปลูกต้นไม้ต่างๆ ให้เจริญงอกงาม ที่เป็นเครื่องสืบชะตา เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติ ตลอดจนการปล่อยสัตว์น้ำลงสู่แหล่งน้ำ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง เพื่อรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติและเป็นการแพร่พันธุ์สัตว์น้ำให้เพิ่มจำนวนมากขึ้น นอกจากนั้นความหมายของบันได คือการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน หรือ คนทั่วไป เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น ส่วนเครื่องสืบชะตาชนิดอื่นๆ ก็ต้องปฏิบัติตามอย่างถูกต้องและเหมาะสม ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน จึงนับว่าพิธีสืบชะตาเป็นกระบวนการสร้างปัญญาให้กับท้องถิ่นโดยอาศัยสื่อของพิธีสืบชะตา ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างฐานรากของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง การดำรงอยู่ของพิธีสืบชะตาจะดำรงต่อไป ผู้นำทางศาสนา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ทั้งนักเรียน นักศึกษาและบุคคลทั่วไป และเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามนัยของการสืบชะตา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2545)ว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นควรจะปฏิรูปจากการมุ่งสร้างความมั่งคั่งของสังคมข้างบน โดยหวังว่าให้กระเด็นลงข้างล่าง (trickle down) มาเป็นมุ่งสร้างความเข้มแข็งของฐานล่างของสังคม คือ ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้สังคมทั้งหมดแข็งแรงและมั่นคง

5.3 ข้อค้นพบใหม่

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่ากระบวนการและรูปแบบของพิธีการสืบชะตามีความแตกต่างจากประเพณีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติมา ดังนี้

5.3.1 การประดับตกแต่งเครื่องสืบชะตา

ในอดีตเครื่องสืบชะตา ไม่ได้มีความละเอียดประณีตมากมายนัก จะเป็นไปตามธรรมชาติ เช่น ไม้ค้ำก็นำมาถากเปลือกไม้ออกให้เห็นเนื้อไม้ แต่ปัจจุบันจะไสด้วยเครื่องไสไม้ไฟฟ้าทำให้เนื้อไม้ค้ำเกลี้ยงเกลาราบเรียบ แล้วทาด้วยสีน้ำมัน หรือสีน้ำพลาสติก ทำให้สวยงามยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเครื่องสืบชะตาชนิดอื่น เช่น กระบุงบรรจุข้าวเปลือก ข้าวสารก็ทำให้สวยงาม ส่วนบันได (สะพาน เกิน) ก็จะนำกระดาษสีต่างๆ เช่น สีทอง สีเงิน มาพันรอบๆ ให้ดูสวยงามยิ่งขึ้น จึงทำให้พิธีสืบชะตาของเชียงรายมีความโดดเด่นกว่าพิธีสืบชะตาในท้องถิ่นอื่นๆ ซึ่งเป็นการพัฒนาเพื่อยกระดับของพิธีกรรมให้มีความเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ถือเป็นการพัฒนาทางวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง

5.3.2 ผลกระทบทางวัฒนธรรม

ผลกระทบทางวัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่เกิดจากการย่อส่วนภาพการจัดพิธีสืบชะตาประเภทต่างๆ ให้เล็กลงด้วยวัสดุพื้นบ้าน แล้วบรรจุไว้ในตู้กระจกขนาดเล็ก เพื่อเป็นของที่ระลึก หรือของฝากจากคนเชียงราย สำหรับผู้มาเยือน เป็นผลกระทบทางวัฒนธรรมที่มีความหมายและเป็นเอกลักษณ์ของเชียงรายอีกชิ้นหนึ่ง

5.3.3 การแปลบทสวดเป็นภาษาไทย

เนื่องจากบทสวดในพิธีสืบชะตาเป็นภาษาบาลี ทำให้ผู้ร่วมพิธีที่ไม่เคยบวชเรียนไม่เข้าใจในเนื้อหาที่สวด ผู้ให้สัมภรณ์หลายคน มีความเห็นตรงกันว่า ควรจะมีการแปลเป็นภาษาไทยจะทำให้ผู้ร่วมพิธีมีความเข้าใจ และเกิดความเลื่อมใสศรัทธาตามมา

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ด้านการประกอบพิธีสืบชะตา

เพื่อให้การสืบชะตาดำรงอยู่กับสังคม และรับใช้สังคมต่อไปตราบนานเท่านาน บุคคลหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรจะกำหนดแนวปฏิบัติให้จังหวัด อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติเป็นประเพณีในโอกาสสำคัญต่างๆ ของสังคม เช่น เทศกาลขึ้นปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์ วันครบรอบก่อตั้งเมือง งานฉลองถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา เชิญชวนประชาชน เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกันอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการจัดการพิธีสืบชะตา จะต้องให้สมาชิกในครอบครัว ชุมชนได้ช่วยกันจัดเตรียมเครื่องสืบชะตาด้วยตนเอง โดยเป็นผู้ปฏิบัติ

จริงๆ ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมเครื่องสืบชะตา เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการสืบชะตาที่ปฏิบัติมาแต่ดั้งเดิม

5.4.2 ด้านการสืบทอดประเพณีสืบชะตา

เพื่อให้เด็กและเยาวชนในฐานะผู้สืบทอดงานวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม ได้ศึกษาเรียนรู้ สถาบันการศึกษาทุกระดับ ควรบรรจุเนื้อหาพิธีกรรมการสืบชะตาไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น ให้นักเรียน นักศึกษาได้เรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เน้นความตระหนักต่อคุณค่าที่สังคมได้รับจากพิธีกรรม เช่น คุณธรรมที่เกิดขึ้นกับคนในสังคม และการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.4.3 ด้านกระบวนการการเรียนรู้ในพิธีกรรมสืบชะตา

ให้ถือว่ากระบวนการขั้นตอนประกอบพิธีสืบชะตาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของผู้ร่วมพิธี โดยให้องค์ความรู้ผ่านการปฏิบัติหรือคำอธิบายของผู้ประกอบพิธี หรือเจ้าพิธี (อาจารย์วัด) หรือการเทศนาของพระสงฆ์ในขณะประกอบพิธี จะใช้ช่วงเวลาก่อนพิธี หรือหลังพิธีก็ได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้คนร่วมพิธีเข้าใจในสาระและหลักการการสืบชะตาว่ามีความหมายอย่างไรและมีความสำคัญอย่างไร มิใช่เป็นเพียงพิธีกรรมเท่านั้น และการสืบชะตาเป็นกระบวนการที่ปฏิบัติจริง เช่น เมื่อเสร็จพิธีก็ให้นำเครื่องสืบชะตาที่เป็นพืชต่างๆ ไปปลูกให้เกิดความงอกงามเจริญเติบโตต่อไป ซึ่งไม่เพียงแต่เฉพาะพืชที่เข้าพิธีเท่านั้น พืชอื่นๆ นอกเหนือจากเครื่องสืบชะตาก็ต้องรณรงค์ให้มีการปลูกและรักษาให้เจริญเติบโตต่อไป เพื่อรักษาสมดุลธรรมชาติ สร้างความชุ่มชื้นให้กับดินฟ้าอากาศ ส่วนเครื่องสืบชะตาที่เป็นสัตว์ก็เช่นกัน ก็จะต้องมีการรักษา พันธุ์สัตว์บก สัตว์น้ำให้มียูกับธรรมชาติตลอดไป

5.4.4 ด้านแหล่งประกอบการ

ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นผู้ประกอบการจัดเครื่องสืบชะตาอย่างกว้างขวาง ไม่ควรผูกขาดไว้กับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลโดยเฉพาะ ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดรายได้จากงานวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง

5.4.5 ด้านการอนุรักษ์และรักษาแหล่งน้ำ

นอกจากการสืบชะตาของชีวิตมนุษย์แล้ว การสืบชะตาธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำที่สำคัญ จะช่วยให้เกิดความตระหนักต่อทรัพยากรธรรมชาติดังที่ได้มีพิธีกรรมสืบชะตาในหลายพื้นที่ จะทำให้พิธีการสืบชะตามีบทบาทต่อสังคมโดยรวม มิใช่แต่เฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง นอกจากนี้ยังอาจช่วยให้เกิดคนสำนึกในการหวงแหนและมีการใช้อย่างประหยัด

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). **สื่อและวัฒนธรรมศึกษากับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- กรมศิลปากร. (2542). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัด เชียงใหม่**. กรุงเทพฯ: อรุณสภาคลาดพร้าว.
- กรมศิลปากร. (2542). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัด เชียงราย**. กรุงเทพฯ: อรุณสภาคลาดพร้าว.
- กรมการศาสนา. (2548). **มนต์พิธี**. กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)
- กรมการศาสนา. (2550). **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2538). **คู่มือแนวทางการ จัดตั้งและดำเนินงานสภาวัฒนธรรมจังหวัด**. กรุงเทพฯ: นิพนการพิมพ์.
- โกวิท ประวาลพุกภัย. (2538). **การวัฒนธรรมศึกษา กระบวนการบริหารและจัดการวัฒนธรรม**. กระทรวงศึกษาธิการ: ประชาชน.
- จังหวัดเชียงราย. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย. (2538). **หอวัฒนธรรมนิทัศน์กาญจนาภิเษกจังหวัดเชียงราย เชียงราย**: ม.ป.พ.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (ม.ป.ป.) **การศึกษาความเชื่อ**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (ม.ป.ป.) **มนุษย์ : วัฒนธรรมอำนาจและสิ่งแวดล้อม**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2546). **ความเป็นมาและสาระสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ฉวีวรรณ แจ่มหมวก. (2545). **กระบวนการคิดสู่ความสำเร็จจากประสบการณ์จริงของครู ภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.

- เฉลิม บัวลอย. (2545). **ลักษณะจิต** ครูเชียงราย. เชียงราย: อินเทอร์เน็ต.
- ชรินทร์ แจ่มจิตต์. (2550). **ไชนารายณ์**. 30, 8(ส.ค), 28
- ฐาปณี. (2549). **พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ณัฐกรณ์ ใจรังสี. (2548). **บทบาทวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์แม่น้ำจัน : ศึกษากรณี
ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำจัน ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย**. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย,
เชียงราย.
- ทองทวี ยศพิมพ์สาร. (2551). **ฮีตคนเมือง (ฉบับปรับปรุง ขุมปัญญาของดีล้านนา)**. ลำพูน:
ณัฐพลการพิมพ์.
- เชียรชาย อักษรดิษฐ์. (2545). **ล้านนา : จักรवाल ตัวตน อำนาจ**. กรุงเทพฯ: ครีမ်แคช
เชอร์ กราฟฟิก.
- ธัชพล ศิริวงศ์ทอง. (2540). **ประเพณีการสืบชะตา**. เชียงใหม่: ดาว.
- นิตยา จันโทภาสกร. (2526). **สืบชะตา : การศึกษาเชิงวิจารณ์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- บุษาดานพเคราะห์. (2516). **ประเพณีมงคลไทย**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ประชาภิจักรจักร์ (แซม บุนนาค), พระยา. (2516). **พงศาวดารโยนก**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- ประเวศ วะสี, เสน่ห์ จามริก, สุกฤษณ์ ศิวรักษ์, และพระไพศาล วิสาโล. (2541). **ทางเลือก
อุดมศึกษาเพื่อความเป็นไท**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ประเวศ วะสี. (2537). **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- ประเวศ วะสี. (2545). **พลังท้องถิ่นในกระแสความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: องค์การ
รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- พุทธทาสภิกขุ. (2530). **ปรมัตตสภาวะธรรม ฉบับย่อความ**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2537). **วัฒนธรรมไทย** สู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- พระธรรมราชานุวัตร. (2548). **แนวปฏิบัติศาสนพิธี คณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย**. เชียงราย: เชียงรายไพศาลการพิมพ์.
- พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตโต). (2528). **พุทธธรรม กฏธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พระมหาบุญเรือง आयุวัฒน์มงคล. (2549). **การมีส่วนร่วมของชุมชนฝั่งหมิ่นต่อการอนุรักษ์ ประเพณีแบบชะตาแบบล้านนา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- พระมหาประพันธ์ สุขภร. (2541). **พระวินัยกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระวินัย 227 ข้อ ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา**. วารสาร พ.ส.ล., 31 (พ.ค-มิ.ย), 7
- พิทยา สายหู. (2533). **“วัฒนธรรมกับการพัฒนา” สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม**. สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- พิทยา พิณสาร. (2543). **รูปแบบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนชาวเขา**. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พิฑูร มลิวัดย์, และไสว มาลาทอง. (2531). **พุทธกิจ 45 พรรษา**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- มณี พะยอมยงค์. (2548). **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**. ใน เอกสารวิชาการชุดล้านนาคดี ศึกษา ลำดับที่ 3. เชียงใหม่: หสน. ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนา อินเทอร์เน็ต.
- วีระ บำรุงรักษ์. (2538). **การวัฒนธรรมศึกษา กระบวนการบริหารและจัดการวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ประชาชน.

- ศรีเลา เกษพรหม. (2539). **ประเพณีชีวิต คนเมือง**. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.
- ศรีเลา เกษพรหม. (2531). **งานสมโภชเสาศระคือเมืองและกำแพงเมืองเมืองเชียงราย**. เชียงราย: ม.ป.พ.
- สาร สารทัศนันทน์. (2540). **พิธีสู่ขวัญและคำสู่ขวัญโบราณอีสาน ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2544). **คู่มือการบริหารและการจัดการโครงการทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2544). **แผนวัฒนธรรมแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 9)**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 10)**. กรุงเทพฯ: เดอะบุคส์ บจก.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2538). **การวัฒนธรรมศึกษา กระบวนการบริหารและการจัดการวัฒนธรรม**. กระทรวงศึกษาธิการ: ประชาชน.
- เสฐียรโกเศศ. (2508). **ความเชื่อทางไสยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สุพัตรา สุภาพ. (2536). **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพัตรา สุภาพ. (2546). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรพล คำริห์กุล. (2542). **ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด.
- สุรินทร์ ทำเพียร. (2552). **วัฒนธรรมการปลูกยาสูบพื้นเมืองล้านนา**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เชียงราย.
- สนั่น ธรรมธิ. (2550). **พิธีกรรมและความเชื่อการปลูกเรือก่อนล้านนา**. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์

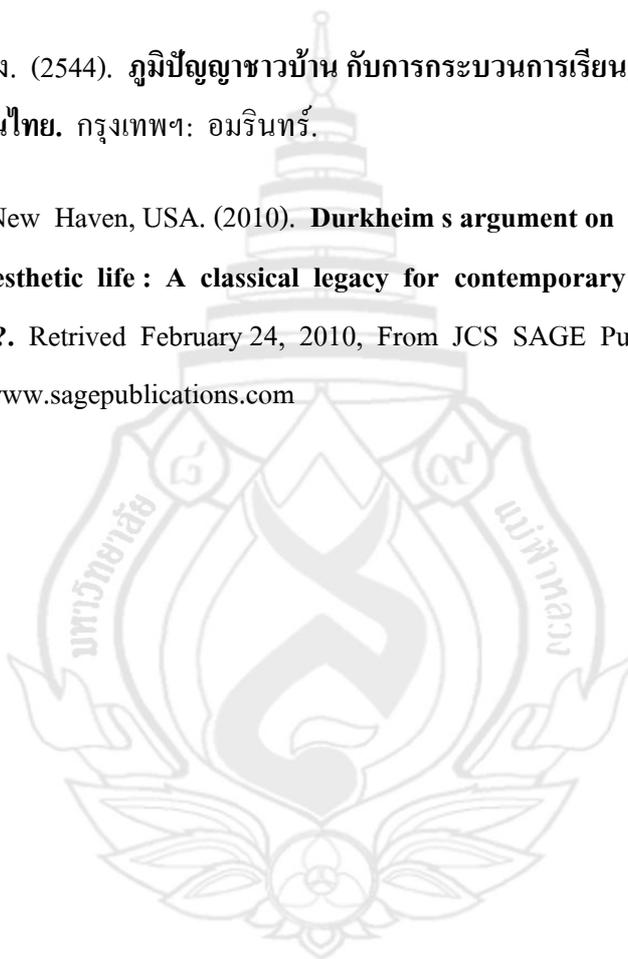
สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2536). **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2548). **ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม การทะลุกรอบและกีดกันของความคิดแบบคู่ตรงกันข้าม**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

อินสม มุลตี้ะ. (2549). **สู่ขวัญควาย**. วารสารศิลปวัฒนธรรมเชียงราย, 1, 4, (ก.ค.-ส.ค.), 45

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการกระบวนกรเรียนรู้และการปรับตัวของชาวบ้านไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

University of New Haven, USA. (2010). **Durkheim s argument on ritual, commemoration and Aesthetic life : A classical legacy for contemporary performance theory?**. Retrived February 24, 2010, From JCS SAGE Publisher Database. <http://www.sagepublications.com>

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ (ชุดที่ 1)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี ตำแหน่ง.....
 บ้านเลขที่...../สถานที่ทำงาน.....ตำบล.....อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
 ประเภท () ผู้ทรงคุณวุฒิ () ผู้ประกอบพิธี () ผู้ร่วมพิธี () หน่วยงานผู้จัดพิธี

1. ศึกษาพิธีกรรมสืบชะตาที่มีต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสังคม
 - 1.1 การเตรียมพิธีสืบชะตาคนในครอบครัวมีส่วนในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างไร
 - 1.2 การเตรียมพิธีสืบชะตาคนในชุมชนมีส่วนในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างไร
 - 1.3 การเตรียมพิธีสืบชะตาญาติมิตร เพื่อนบ้านมีส่วนในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างไร
 - 1.4 เทพยาดา / อารักษ์ มีส่วนในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างไร
 - 1.5 ผู้ลวงลับ มีส่วนในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างไร
 - 1.6 คนเจ็บป่วยเมื่อได้ทำพิธีสืบชะตาจะมีความรู้สึกอย่างไร
 - 1.7 คนจะเดินทางไปรับตำแหน่งใหม่เมื่อได้รับการสืบชะตาจะมีความรู้สึกอย่างไร
 - 1.8 คนมารับตำแหน่งใหม่จะมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อได้รับการสืบชะตา
 - 1.9 เจ้าของบ้านใหม่เมื่อได้สืบชะตาจะมีความรู้สึกอย่างไร
 - 1.10 ผู้ร่วมพิธีการสืบชะตาเนื่องในเทศกาลปีใหม่เมืองจะมีความรู้สึกอย่างไร
 - 1.11 ผู้ร่วมพิธีสืบชะตาในวันก่อตั้งเมืองเชียงราย (26 มกราคม) มีความรู้สึกอย่างไร
 - 1.12 ผู้ร่วมพิธีการทำใจบ้าน / เสื่อบ้านจะได้รับอานิสงส์อะไร
 - 1.13 ผู้ที่ได้สืบชะตาในโอกาสการเปลี่ยนผ่าน วัย / เพศจะมีความรู้สึกอย่างไร
2. เครื่องสืบชะตามีผลต่อผู้ร่วมพิธีอย่างไร
 - 2.1 ความหมายหรือสื่อให้เกิดผลอะไรต่อผู้ร่วมพิธีสืบชะตา
 - 2.1.1 ไม้ค้ำ
 - 2.1.2 ไม้ค้ำ 108
 - 2.1.3 หน่อหมาก กล้วย อ้อย มะพร้าว
 - 2.1.4 หม้อน้ำ เสือ หมอน
 - 2.1.5 ข้าวเปลือก ข้าวสาร

2.1.6 ปลา ปู หอย เต่า

2.1.7 ไม้บันได (สะพาน)

3. สาระสำคัญหรือแก่นสารของเรื่องสืบชะตามีผลต่อการสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เข้าร่วมพิธีอย่างไร
4. การเห็นคุณค่าของอุปกรณ์แต่ละชนิดจะมีผลต่อผู้ร่วมพิธีสืบชะตาอย่างไร
5. การนำสาระสำคัญมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมจะส่งผลต่อการสร้างคุณธรรมจริยธรรมของผู้ร่วมพิธีสืบชะตาอย่างไร
6. บทสวดมนต์ในพิธีสืบชะตาได้สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ร่วมพิธีสืบชะตา
 - 6.1 เข้าใจความหมายในบทสวดมนต์ของผู้ร่วมพิธีจะมีผลอย่างไรต่อการสร้างขวัญและกำลังใจ
 - 6.2 เมื่อผู้ร่วมพิธีมีความซาบซึ้งในบทสวดมนต์จะสร้างขวัญและกำลังใจอย่างไร
 - 6.3 ความศรัทธาในบทสวดมนต์มีผลอย่างไรต่อการสร้างขวัญและกำลังใจอย่างไร
 - 6.4 ความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของบทสวดจะมีผลอย่างไรต่อการสร้างขวัญและกำลังใจอย่างไร
 - 6.5 ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกต้อง ชัดเจน ในรูปแบบ พิธีการ ขึ้นตอนจะส่งผลต่อการสร้างขวัญและกำลังใจอย่างไร
 - 6.6 ความใหญ่โต อลังการของพิธีสืบชะตามีผลต่อการสร้างขวัญและกำลังใจอย่างไร
 - 6.7 พระสงฆ์มีอาวุโสสูง และพรรษามากจะมีผลในการสร้างขวัญและกำลังใจอย่างไร
 - 6.8 พระสงฆ์เป็นผู้มีปฏิปทาสูงจะมีผลในการสร้างขวัญและกำลังใจอย่างไร
7. ศึกษาบทบาทพิธีสืบชะตาที่มีต่อการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกรักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 7.1 เข้าใจความหมายเรื่องสืบชะตาที่เกี่ยวกับการรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมจะทำให้ผู้ร่วมพิธีสำนึกรักธรรมชาติหรือไม่
 - 7.2 การมองเห็นคุณค่า โทษ และพิษภัย ที่เกิดจากเรื่องสืบชะตาจะทำให้ผู้ร่วมพิธีสำนึกรักธรรมชาติหรือไม่
 - 7.3 การปฏิบัติต่อเรื่องสืบชะตาที่เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะทำให้ผู้ร่วมพิธีสำนึกรักธรรมชาติหรือไม่
 - 7.4 การประยุกต์พิธีสืบชะตาคน บ้าน เมือง ไปสู่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะทำให้ผู้ร่วมพิธีสำนึกรักธรรมชาติหรือไม่
 - 7.5 กระแสการตอบรับทางสังคมของพิธีสืบชะตาต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

เป็นอย่างไร

8. ศึกษารูปแบบและกระบวนการที่แปรเปลี่ยนของพิธีกรรมในปัจจุบัน
 - 8.1 ปัจจุบันรูปแบบได้มีการปรับเปลี่ยนอย่างไร
 - 8.2 วิธีการ ขั้นตอนมีการปรับเปลี่ยนอย่างไร
 - 8.3 เครื่องสืบทอด หรือ อุปกรณ์มีการปรับเปลี่ยนอย่างไร
 - 8.4 หากมีการปรับเปลี่ยน เหตุผลความจำเป็นคืออะไร
 - 8.5 วัตถุประสงค์เปลี่ยนไปจากเดิมหรือไม่
 - 8.6 สาระสำคัญหรือแก่นสารมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่
9. พิธีสืบทอดได้มีการประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันอย่างไร
10. ถ้าหากจะใช้พิธีสืบทอดส่งเสริมการท่องเที่ยวจะทำได้หรือไม่ อย่างไร

แบบสัมภาษณ์ (ชุดที่ 2)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี ตำแหน่ง.....
 บ้านเลขที่...../สถานที่ทำงาน.....ตำบล.....อำเภอเมือง จังหวัด
 เชียงราย ภูมิลำเนาเดิม จังหวัด.....

.....

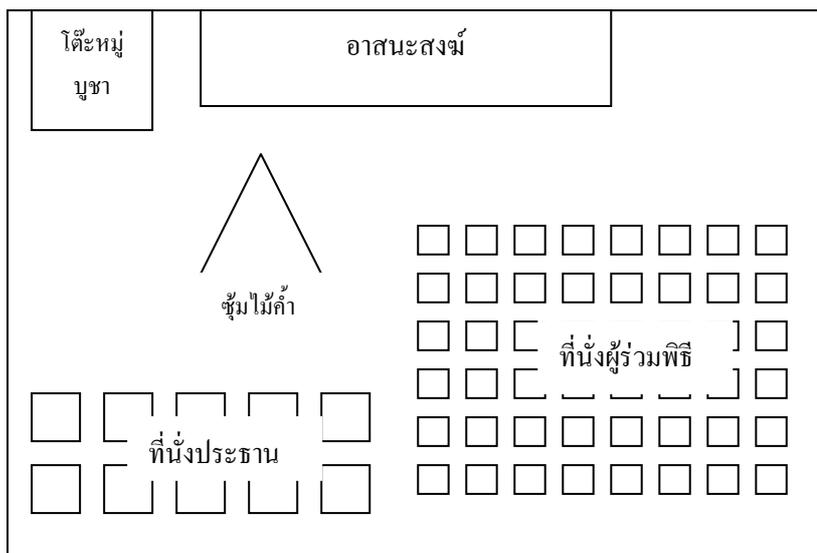
1. การแพร่กระจายของการสืบชะตา
 - 1.1 พิธีสืบชะตาได้กระจายไปสู่ภูมิลำเนาของท่านหรือไม่
 - 1.2 พิธีสืบชะตาแพร่กระจายทางสื่อใด
 - 1.3 ท่านมีความเห็นอย่างไรกับการแพร่กระจายของพิธีสืบชะตาไปกับคน
2. ความนิยมสืบชะตา
 - 2.1 เหตุผลใดที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความนิยมสืบชะตา
 - 2.2 เหตุผลใดที่ทำให้วัยรุ่นไม่มีความนิยมสืบชะตา
3. การสืบชะตาเกิดขึ้นจากคำแนะนำของผู้รู้(ใคร)
 - 3.1 ผู้รู้ที่ให้แนะนำคือกลุ่มใด
 - 3.2 เหตุผลที่ทำให้เชื่อผู้รู้คืออะไร
4. การสืบชะตาเป็นหนึ่งของการเสริมสร้างพลังกายพลังใจ
 - 4.1 อะไรทำให้ขาดกำลังใจ
 - 4.2 สิ่งที่ทำให้เกิดพลังกาย/ใจในพิธีสืบชะตาคืออะไร
5. การสืบชะตาทำเองหรือใครจัดทำให้
6. ความคิดเห็นที่ต้องการให้มีรูปแบบการสืบชะตาที่สะดวก

.....

ภาคผนวก ข

ภาพการประกอบพิธีสืบชะตาประเภทต่างๆ

ภาพที่ ก1 ฟังบริเวณจัดพิธีสืบชะตาทั่วไป

ภาพที่ ก2 เครื่องสืบชะตา

ภาพที่ ก3 การโยงสายสิญจน์จากพระพุทธรูปไปยังซุ้มไม้ค้ำใหญ่

ภาพที่ ก4 ขันตั้งพิธีตีบชะตา

ภาพที่ ก5 ไม้ค้ำ 108 หมอน กกล้วย

ภาพที่ 6 หม้อน้ำ ข้าวเปลือก ข้าวสาร น้ำตัน

ภาพที่ ก7 พานสู่ขวัญ

ภาพที่ ๘ หม้อน้ำ หมอน

ภาพที่ ๙ จุดเทียน 108

ภาพที่ ก10 ปลา ปู หอย เต่า

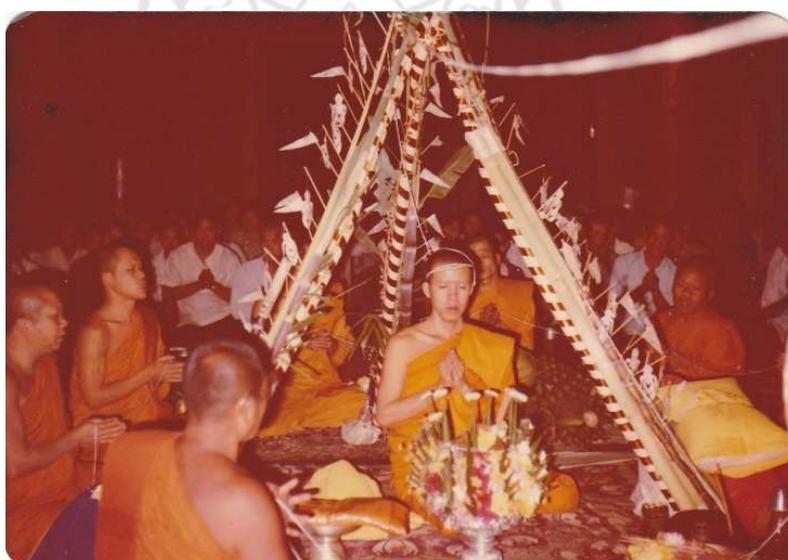

ภาพที่ ก11 นกสำหรับปล่อยหลังเสร็จพิธี

ภาพที่ ก12 พระสงฆ์จำนวน 9 รูป ประกอบพิธีสืบชะตา

ภาพที่ ก12 การสืบชะตาบุคคล (พระภิกษุ)

ภาพที่ ก13 การสืบทอด (พระภิกษุสามเณร)

ภาพที่ ก14 สืบทอด (ต้อนรับผู้มาดำรงตำแหน่งใหม่)

ภาพที่ 15 สืบชะตาบุคคล (ชมราวาส)

ภาพที่ 16 สืบชะตาบุคคล (ทำบุญขึ้นบ้านใหม่)

ภาพที่ ก17 ผู้ร่วมพิธี

ภาพที่ ก18 ผู้ร่วมพิธี

ภาพที่ ก19 สืบชะตาหมู่บ้าน

ภาพที่ ก20 สืบชะตาหมู่บ้าน

ภาพที่ ก21 พิธีสืบชะตาเมืองเชียงราย

ภาพที่ ก22 พิธีสืบชะตาเมืองเชียงราย

ภาพที่ ก23 พิธีสืบชะตาแม่น้ำ

ภาพที่ ก24 พิธีสืบชะตาแม่น้ำ

ภาพที่ ก25 การปล่อยปลาลงในแม่น้ำ

ภาพที่ ก26 พิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณพญามังราย

ภาพที่ ก27 พิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณพญามังราย

ภาพที่ ก28 พิธีขึ้นท้าวทั้ง 4

ภาพที่ ก29 พิธียกเสามงคล

ภาพที่ ๓๐ แผนที่แม่น้ำโขง

ภาพที่ ๓๑ สภาพแม่น้ำโขงช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน 2553

ภาพที่ ก32 โขดหินในแม่น้ำโขงบริเวณ อ.เชียงของ
ช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน 2553

ภาพที่ ก33 โขดหินในแม่น้ำโขงบริเวณ อ.เชียงของ
ช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน 2553

ประวัติผู้เขียน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นาย ยงรัตน์ มีสัจย์
วัน เดือน ปีเกิด	26 พฤศจิกายน 2495
ประวัติการศึกษา	
2528	ครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ประวัติการทำงาน	
2552	ข้าราชการบำนาญ กระทรวงวัฒนธรรม
2549	ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และ วัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย
2545	นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย
2534	นักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย
2524	ครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย
2523	ครูสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย
2522	ครูสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา